

YRD. DOÇ DR.
SEDAT BAHADIR

**HATAY'DA
TÜRK
HALK
İNANÇLARI**



HATAY'DA TÜRK HALK İNANÇLARI

ISBN: 978 - 605 - 9190 - 73 - 2

2. Baskı

©Tüm hakları yazarına aittir.
Yazarın izni alınmadan
kitabın tümünün veya bir kısmının
elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla
basımı, çoğaltılması yapılamaz.

Yrd. Doç. Dr. Sedat BAHADIR

KAPAK
Ceyda ŞEREFLİOĞLU

SAYFA DÜZENİ
Pamiray Sanat

BASKI
SONÇAĞ MATBAACILIK LTD. ŞTİ.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı Nu.: 48/48-49
İskitler 06070 ANKARA T: (312) 341 36 67
www.uzundijital.com · uzun@uzundijital.com



İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı Nu.: 48/48-49
İskitler 06070 ANKARA T: (312) 341 36 67
www.uzundijital.com · uzun@uzundijital.com

HATAY'DA TÜRK HALK İNANÇLARI

Yrd. Doç Dr. Sedat BAHADIR

Artvin 2016

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	3
Kısaltmalar	16
ÖN SÖZ	17
GİRİŞ	21
KONUNUN SEÇİMİ	21
KONUNUN AMACI	22
ARAŞTIRMA METODU	22
HATAY’DA FOLKLOR ÇALIŞMALARI	22
TÜRK İNANÇLARINA GENEL BİR BAKIŞ	24

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANININ GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1. FİZİKİ VE COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	27
1.1.1. Hatay’ın Fizikî Yapısı	27
1.1.2. Bitki Örtüsü	28
1.1.3. İklim	28
1.1.4. Hayvanlar	28
1.1.5. İdarî Bölünüş ve İlçeler	28
1.1.5.1. Antakya	28
1.1.5.2. Altınözü	29
1.1.5.3. Dört Yol	29
1.1.5.4. Hassa	29
1.1.5.5. İskenderun	30

1.1.5.6. Kırıkhan	30
1.1.5.7. Reyhanlı	30
1.1.5.8. Samandağ	30
1.1.5.9. Yayladağı	30
1.1.5.10. Belen	30
1.1.5.11. Kumlu	31
1.1.5.12. Erzin	31
1.2. TARİHÎ ÇEVRE	31
1.2.1. Türk Yerleşim Öncesi	31
1.2.2. Türk Yerleşim Sonrası	32
1.3. BEŞERÎ ÇEVRE	34
1.3.1. Nüfus Yapısı	34
1.3.2. Nüfus Hareketleri	34
1.4. EKONOMİK YAPI	34
1.4.1. Tarım, Hayvancılık, Avcılık, Bağ ve Bahçecilik	35
1.4.2. Ticarî Hayat	35
1.5. TARİHÎ VE TURİSTİK ÖZELLİKLERİ	35
1.5.1. Kale, Surlar ve Su Kemerleri	36
1.5.2. Kiliseler ve Manastırlar	36
1.5.3. Camiler, Han ve Kervansaraylar	36
1.5.4. Köprüler ve Tüneller	37
1.6. KÜLTÜR TARİHİ	37
1.6.1. 1900-1921 Döneminde Kültürel Yapı	38
1.6.2. 1921-1939 Döneminde Kültürel Yapı	39
1.6.3. 1939'dan Günümüze Kültürel Yapı	40

1.7. HATAY’DA BULUNAN DİNLER, MEZHEPLER	
VE ETNİK GRUPLAR	42
1.7.1. Yahudilik ve Mezhepleri	42
1.7.2. Hıristiyanlık ve Mezhepleri	43
1.7.3. İslâmiyet ve Mezhepleri	43
1.8. HATAY’IN İNANÇ YÖNÜNDEN NÜFUS YAPISI	44
1.8.1. Antakya	44
1.8.2. Altınözü	45
1.8.3. Belen	45
1.8.4. Dört Yol	45
1.8.5. Erzin	46
1.8.6. Hassa	46
1.8.7. İskenderun	46
1.8.8. Kırıkhan	47
1.8.9. Kumlu	47
1.8.10. Reyhanlı	47
1.8.11. Samandağ	48
1.8.12. Yayladağı	48
1.8.13. Genel Değerlendirme	49

İKİNCİ BÖLÜM

TENGİRİ, İYELER VE KİŞİÖĞÜ

2.1. TENGİRİ	50
2.2. İYELER	51

2.2.1. Umay	51
2.2.2. Kara İyeler (Al karası, Kamos, Erlik)	52
2.2.3. Gök–Felek İyeleri	54
2.2.4. Güneş, Ay ve Yıldız İyeleri	56
2.2.5. Yer İyeleri	58
2.2.6. Su İyesi	60
2.2.7. Demir İyesi	62
2.2.8. Ağaç ve Orman İyesi	64
2.2.9. Bozkurt Kültü	69
2.2.10. Ev İyesi	70
2.2.11. Kapı İyesi	71
2.2.12. Ocak ve Ateş Kültü	72
2.2.13. Hayvan İyesi	79
2.3. KIŞIOĞLU-ATA (RUH) İLE İLGİLİ İNANIŞLAR	80
2.3.1. Kışioğlu ve Ata	80
2.3.2. Ata Ruhu ve Mezar ile İlgili İnanışlar	83
2.4. KARANLIK VE IŞIKLA İLGİLİ İNANÇLAR	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNSAN HAYATINDA TÖRENLER VE İNANIŞLAR

3.1. GEÇİŞ TÖRENLERİ	87
3.1.1. Doğum	87
3.1.1.1. Doğum Öncesi İnançlar	87
3.1.1.1.1. Kısırlık ile İlgili İnançlar ve Tedavileri	89
3.1.1.1.1.1. Kâbede Ayet Yazdırma	90

3.1.1.1.1.2. Kırk Kapıdan Para ve Yiyecek Alma	90
3.1.1.1.1.3. Mezar Toprağı	90
3.1.1.1.1.4. Demir Bilezik Takma	90
3.1.1.1.1.5. At Nalı Tozu Yedirme	90
3.1.1.1.1.6. Hac Güvercini Besleme	90
3.1.1.1.1.7. Kadının Ayaklarından Asma ve Fıtıl Yerleştirme	90
3.1.1.1.1.8. Kuşak Bağlama	91
3.1.1.1.1.9. Türbeye Gitme	91
3.1.1.1.1.10. Muhammed Adlı Kapıdan Mıh (Çivi) Toplama	91
3.1.1.1.1.11. Hicap Yazdırma	91
3.1.1.1.1.12. Kilit Bağlatma	91
3.1.1.1.2. Doğumdan Önce Cinsiyet Belirleme	92
3.1.1.1.2.1. Arpa ve Buğday İle Sınama	92
3.1.1.1.2.2. Aş Erdiği Yiyeceklerden	92
3.1.1.1.2.3. Vücutta Görülen Değişikliklerden	92
3.1.1.1.2.4. Kelle Ayırma Yoluyla Deneme	93
3.1.1.1.2.5. Tavşan Potuğu	93
3.1.1.1.2.6. Gömlek Bıçme (Kesme)	93
3.1.1.1.2.7. Makas ve Bıçakla	93
3.1.1.1.2.8. Çekirgeyle	93
3.1.1.1.2.9. Tuz ile Sınama	93
3.1.1.1.2.10. Rüya Yorumlarıyla	93
3.1.1.1.2.11. Cere Vurma	94

3.1.1.1.3. Aş Erme (aşerme) Dönemi	94
3.1.1.2. Doğum Sırası İnançlar	95
3.1.1.2.1. Başka Evde Doğum Yaptırma	97
3.1.1.2.2. Loğusaya Eş Yedirme	97
3.1.1.2.3. Kurt Ağzından Geçirme	97
3.1.1.2.4. Gümüş Halkadan Geçirme	97
3.1.1.2.5. Muska Yazdırma	97
3.1.1.2.6. Adak Adama ve Ziyarete Kazık Çakma	97
3.1.1.2.7. Ebe Tarafından Uygulanan Pratikler	97
3.1.1.3. Doğum Sonrası İnançlar	98
3.1.1.3.1. Göbek Bağını Kesme	98
3.1.1.3.2. Eski Elbiseleri Giydirme	99
3.1.1.3.3. Çocuğun Mesleğini Belirleme İçin Yapılan Pratikler	100
3.1.1.3.4. Kırklı Çocuk (Kırk Çıkarma)	100
3.1.1.3.5. Loğusanın Süte Gelmesi İçin Başvurulan Yollar	103
3.1.1.3.6. Çocuğun Yaşamayı İçin Başvurulan Yollar	104
3.1.1.3.6.1. Bebek Satma	104
3.1.1.3.6.2. Başkasının Evinde Giydirme	105
3.1.1.3.6.3. Mezarlığa Bırakma	105
3.1.1.3.6.4. Muhammet Adlı Yedi Kapıdan Bez ve Anahtar Toplama	105
3.1.1.3.6.5. Ad Değiştirme	105
3.1.1.3.6.6. Al Basması ve Koruyucu Tedbirler	105

3.1.1.3.7. Çocukların Davranışıyla İlgili İnanmalar	106
3.1.1.3.7.1. Uğurlu-Uğursuz Çocuk	106
3.1.1.3.7.2. Yiğit Çocuk	107
3.1.1.3.7.3. Düzenli Uyumayan Çocuk	107
3.1.1.3.8. Konuşamayan ve Yürüyemeyen Çocuklarla İlgili Pratikler	107
3.1.1.3.8.1. Kulaklı ile Gezdirme	107
3.1.1.3.8.2. Çocuğun Kol ve Bacaklarından Tutup Sarkıtma	108
3.1.1.3.8.3. Kapılardan Yiyecek Toplama	108
3.1.1.3.8.4. Köstek veya Kostak Kesme	109
3.1.1.3.10. Çocuk Eğitimi	111
3.1.1.3.11. Saç Kesme	113
3.1.1.3.12. Diş Hediği (Silka)	114
3.1.1.3.13. Tırnak Kesme	115
3.1.1.3.14. Sünnet	115
3.1.2. Ad Verme	116
3.1.3. Evlenme/Düğün Sırasındaki İnanışlar	119
3.1.3.1. Evlenilecek Kızın Seçimi	119
3.1.3.2. Beşik Kertmesi	122
3.1.3.3. Görücü Gitme	122
3.1.3.4. Sınama	122
3.1.3.5. Ağız Arama	123
3.1.3.6. Düğürcü Gitme	123
3.1.3.7. Hak Söyleşme	123

3.1.3.8. Nişan Takma	124
3.1.3.9. Döşek Doldurma	124
3.1.3.10. Çeyiz Hazırlıkları	124
3.1.3.11. Okuntu	124
3.1.3.12. Kirve	125
3.1.3.13. Şerbet İçme (Ağırlama)	127
3.1.3.14. Kına Gecesi (Kına Ağıtı - Gelin Övme)	127
3.1.3.15. Gelin Kurdelesı	134
3.1.3.16. Gelinin Hamama Götürülüşü	134
3.1.3.17. Nikâh Kıyma ve Gelinin Erkek Evine Gelişi	135
3.1.3.18. Çarşaf Toplama	139
3.1.3.19. Yediye Davet	139
3.1.3.20. Düğün Eğlenceleri	139
3.1.3.20.1. Sinsin (Mersah) Oyunu	139
3.1.3.20.2. Ateş Etrafında Oyun Çıkartma	139
3.1.3.20.3. Aba Güreşi	139
3.1.3.20.4. Oyun Çıkartma	140
3.1.3.20.5. Köçek Oynatma	140
3.1.3.20.6. Çeyiz Götürürken Oyun Çıkartma	140
3.1.3.20.7. Yastık Vurma	140
3.1.3.20.8. Çeyiz Çalma	141
3.1.3.20.9. Askere Uğurlama	141
3.1.3.20.10. Halay Çekme	141
3.1.4. Ölü Defni ve Yas Törenleri	141
3.1.4.1. Ölü Defni Törenleri	143

3.1.4.2. Yas Törenleri	144
3.1.4.3. Baş Sağlığı Dileme	145
3.1.5. Bereket ve Saçı Törenleri İle İlgili İnançlar	146
3.1.5.1. Kurban	147
3.1.5.2. Adak	148
3.1.5.2.1. Saç Uzatma	148
3.1.5.2.2. Türbe veya Yatırlara Gitme	149
3.1.5.2.3. Kiremitte Kurabiye İkram Etme	149
3.1.5.2.4. Yedi Kurban Kesme	149
3.1.5.2.5. Mevlit Okutma	150
3.1.5.2.6. Hayır Yapma	150
3.1.5.2.7. Sünnet İle ilgili Adak	150
3.1.5.2.8. Türkmen Yazısı veya Kapısı Dolaştırma	150
3.1.5.3. Saçı	150
3.1.5.4. Yağmur Duası	152
3.1.6. Nazar Değmesi	155
3.1.6.1. Nazarın Gözle Dokunması	155
3.1.6.2. Nazarın Sözle (Dille) Dokunması	156
3.1.6.3. Nazara Karşı Koruyucu Tedbirler	157
3.1.6.3.1. Kurşun Dökme	157
3.1.6.3.2. Muska veya Nazarlık Taşımak	158
3.1.6.3.3. Tütsülemek	159
3.1.6.3.4. Göze Sürme Çekme	159
3.1.6.3.5. Çocuğun Yastık Altına Çıkın Bırakma	159
3.1.6.3.6. Kesilen Keçiden Alınan Parçaları	

Çocuğun Telliğine Bırakma	159
3.1.6.3.7. Nazarı Değdiğine İnanılan Kişilerden	
Uzak Durma	160
3.1.6.3.8. Hocaya Okutma	160
3.1.6.3.9. Kömür Sayma	160
3.1.6.3.10. Kilit Açma	160
3.2. RAKAMLARLA İLGİLİ İNANÇLAR	161
3.3. AYLAR GÜNLERLE İLGİLİ İNANÇLAR	162
3.4. İNSAN VÜCUDUYLA İLGİLİ İNANÇLAR	163
3.4.1. Kaşınma ve Çınlamalar	163
3.4.2. Seçirmeler	164
3.4.3. Köşeler	164
3.4.4. Keller	164
3.4.5. Kısa Boylular	164
3.5. ÖZEL GÜNLERLE İLGİLİ İNANÇLAR	164
3.5.1. Hidrellez	164
3.5.2. Nevruz	166
3.5.3. Bereket ile İlgili Diğer İnançlar	168
3.6. YOL İLE İLGİLİ İNANÇLAR	167
3.7. HAYVANLARLA İLGİLİ İNANÇLAR	167

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HASTALIKLAR VE TEDAVİLERİ

4.1. EVDE UYGULANAN TEDAVİLER	169
4.1.1. (Siroz) Atatürk Hastalığı	169

4.1.2. Korku	170
4.1.3 İt Dirseği (Arpacık)	170
4.1.4. Bronşit ve Astım	170
4.1.5. Öksürük	170
4.1.6. Dubağı (Nezle)	170
4.1.7. Ses Kısıklığı	170
4.1.8. Göz Ağrısı	170
4.1.9. Diş Ağrısı	171
4.1.10. Kulak Ağrısı	171
4.1.11. Baş Ağrısı	171
4.1.12. Baş Dönmesi	171
4.1.13. Bel Ağrısı	171
4.1.14. Sızı	172
4.1.15. İktidarsızlık	172
4.1.16. Dudak Uçuklaması	172
4.2. OCAK TEDAVİLERİ	172
4.2.1. Dalak Ocağı	175
4.2.2. Hırlavık ve Köstücek Ocağı	176
4.2.3. Kulak Ağrısı Ocağı	177
4.2.4. Boğaz Ocağı	177
4.2.5. Sancı Ocağı	177
4.2.6. Köstü Ocağı	177
4.2.7. Susalık (Temreği) Ocağı	177
4.2.8. Yakacak Ocağı	178
4.2.9. Hannık Ocağı	178

4.2.10. Şişik Ocağı	178
4.2.11. Kulunç ve Böğür Ağrısı Ocağı	178
4.2.12. Sarılık Ocağı	179
4.2.13. Göbek Düşmesi	180
4.2.14. Siğil ve Beze Ocağı	181
4.2.15. Pamukçuk Ocağı	181
4.2.16. Gece Yanığı Ocağı	181
4.2.17. Dabaz Ocağı	182
4.2.18. Yara ve Yanık Ocağı	182
4.2.19. Kabakulak Ocağı	182
4.2.20. Hastalık Satma	182
4. 3. ADINI KÖTÜ RUHLARDAN ALAN	
HASTALIKLAR	182
4. 4. HASTALIK TEDAVİSİNDE TÜRBE VE	
ZİYARETLER	184
4.4.1. Şeyh Ahmet Kuseyrî Türbesi	184
4.4.2. Şeyh Yusuf ul-Hekim Türbesi	186
4.4.3. Hızır-Musa Türbesi	187
4.4.4. Şeyh Miferriç Türbesi	189
4.4.5. Arabe Türbesi	189
4.4.6. Şeth Hıdır ve Şeyh Dahir Türbesi	190
4.4.7. Şeyh Ale'l-amud Türbesi	191
4.4.8. Şeyh Tahir ve Zahir Türbesi	191
4.4.9. Hekim Davud u Antakî Türbesi	192
4.4.10. Miktad ve Esved-el Kindî Türbesi	192

4.4.11. Melek Cağfer Tayyar Türbesi	194
4.4.12. Şeyh Ahmed Türbesi	194
4.4.13. Şeyh Halil Türbesi	194
4.4.14. Şeyh Celil Türbesi	195
4.4.15. Şeyh Abdurrahman Türbesi	195
4.4.16. Büyük Mağara Eskülap Mabedi	196
4.4.17. Bayezid-i Bestamî Türbesi	196
4.4.18. Habib-i Neccar Türbesi	197
4.4.19. Dağıstanlı Kalfa Türbesi	197
SONUÇ	199
KAYNAK KİŞİLER TABLOSU	202
KAYNAKÇA	207
DİZİN	219
SÖZLÜK	232

KISALTMALAR

age.	Adı geçen eser
AKMB:	Atatürk Kùltür Merkezi Başkanlığı
A.Ş.	Anonim Şirketi
C.	Cilt
DSİ	Devlet Su İşleri
DTCF	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakùltesi
Divan	DİVANÜ- LÛGAT-İT TÛRK TERCÛMESİ
İ. A.	İslâm Ansiklopedisi
MÛİVY	Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları
MEB	Millî Eğitim basım evi
MFADY	Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları
s.	sayfa
S.	Sayı
TDK	Türk Dil Kurumu
TFA	Türk Folklor Araştırmaları
TTK	Türk Tarih Kurumu
T.S.	Türkçe Sözlük
Ün.	Üniversitesi
vb.	ve benzeri

ÖN SÖZ

Folklor, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddî ve manevî alandaki kültürel ürünleri konu edinen ve bunları kendine özgü yöntemlerle derleyen, sınıflandıran, yorumlayan, son aşamada da bir birleşime vardırılmayı amaçlayan bilim dalıdır. Sözlük anlamı ise, bir düşünceye bir konuya bağlı bulunma, birine duyulan güven, inanma duygusu, gönülden tasdik ederek inanmadır. İnançlar, en ilkelinden başlayıp oluşurken, daima birbirlerinden bir şeyler almış, biri diğerini tarihin seyri boyunca etkilemiştir.

İnanç kelimesi psikolojik açıdan ele alındığında “*dış dünyayı idrak etme sonucunda zihninizde oluşan anlayış biçimi*” olarak tanımlanabilir. Bir şeyin varlığının farkına varılması da dış dünya ile insan zihni arasında bir etkileşim sonucu ortaya çıkar. Sosyolojik açıdan ise bütün değerlere ait olan görgü ve bilgi alanını aşan kabullenıştır. Kur'an-ı Kerim’de inanç kelimesi, iman kelimesi ile açıklanmaktadır. İman da beş duyu organımızla kavrayamadığımız konularda yoğunluk arz etmektedir.

Halk inançları ise toplum tarafından kabul edilmiş, dinin bilinen kuralları dışında kalan, halk içinde değer gören ve nesiller boyu devam eden inanmalardır. Ziya Gökalp, halkiyyat adı verilen ve sözlü an’aneler arasında kalan birtakım akidelere halk itikatları adını verir. Eski Türkler, özellikle kadınlar arasında yaşayan bu halk itikatlarını, gerçekte mevcut olmayan “*Keçe Kitap*”ta toplamışlardır. “*Keçe Kitap*”ta hangi uygulamaların uğurlu, hangilerinin de uğursuz sayıldığı anlatılır. Bu kitapta fertlerin gözle görülmeyen perileri vardır. Bu perilerin sevdikleri işler, uğurlu; sevmedikleri işler ise uğursuz sayılır.

Türkler İslâma girerken eski dinlerinden de birçok inanç ve geleneği yeni dinlerine dâhil etmişlerdir. Türklerin tamamen İslâmlaşması üç-dört yüzyıl sürmüştür. Önceden Müslümân olan Türklerle, sonradan Müslümân olan Şamanların katılımıyla birçok Şaman inancı canlanmış. Söz gelimi ağaçlara değer vermek ve bez parçası bağlayıp dilek tutmak, türbelere gidip dilek dilemek, ölüyü taşıyan atın kuyruğunu kesmek, çocukların daha fazla yaşaması için Yaşar, Dursun, Durmuş, Satılmış, Yeter, Ömür... isimlerin verilmesi gibi inançlar, eski Türk inançlarının bir parçasıdır.

Araştırmacılar arasında Türklerin Totem inancına sahip olup olmadığı tartışılmaktadır. Ancak yaşadıkları dönemde Totemizmi hatırlatan bazı uygulamalar olsa da Türkler Totemist değildirler. Bu uygulamalar, komşu kavimlerden geçmiştir.

Türkler, İslâmiyet evvelinde mensubu bulundukları dinlerden Gök-Tanrı inanç sistemi itibarıyla tek Tanrılı semavî bir dine mensuptular. Tanrı, gökte tasavvur edilmektedir. Burada da Peygamberlik beratı anlamında birtakım sıfatlar da Tengri tarafından veriliyordu.

Yaratıldığı günden bugüne, inanç ve inancın gerektirdiği bir tutum içine giren insan, bazen iniş ve çıkışları olan bir yolda, fakat olumlu sonuçlar sağlayan bir yönde gelişerek ilerlemiştir. Yaşayan ve yaşadıkları toplumların özelliklerine göre şekillenen halk inançları, her toplumda farklı özellikler göstermektedir. Halk, birlik şuuru içinde ortak değerlere katılır. Bu sebeple millilik özelliğini de bünyesinde taşımaktadır. Her toplum tebliğ, taklit ve geleneksel yapı içindeki eğitimle kendilerine uygun düşen davranışları benimser. Bu benimseme neticesinde toplumun genel şahsiyeti, bu değerlere göre şekillenir.

Hatay ile ilgili konumuzu seçerken var olan halk kültürü zenginliğinin yeterince değerlendirilmediği gerçeği ile söz konusu folklor zenginliği içinde ciddi bir çalışma sergilemeyi ve konu ile ilgili çalışmaların sınırlılığını da göz önüne alarak *“Hatay’da Türk Halk İnançları”*nı tez konusu seçtik.

Hatay’ın on iki ilçesine bağlı olan köylerden yetmişi gezilmiş ve merkez ilçede bulunan yaşlı kaynak kişilere müracaat edilmiştir. Yörede halk inançlarını incelerken Türk inanç sistemi ile ilgili bağları ortaya koymak ve mukayesesini yapmak temel amaçlarımızdan biriydi. Hatay’da bu konuyla ilgili olarak yazılmış kaynaklar ve şifahi olarak alınan bilgiler, Şaman dönemi ve Anadolu’da yaşayan insanların uyguladığı pratiklerle örtüşmektedir.

Saha araştırmasına girilmeden önce, gezilecek ilçelerle birlikte köyler tespit edilmiş, bu yerlerdeki kaynak kişilerin adresleri net olarak bulunduktan sonra da daha önceden geliştirilmiş anket soruları, soru-cevap tekniğiyle cevaplandırılmıştır. Bu köyler seçilirken dışarıdan fazla göç almamış olmalarına; kaynak kişiler seçilirken de geleneksel yapısını koruyan yerlerde yaşamalarına dikkat edilmiştir.

Çalışmamız “Giriş” bölümünün dışında dört bölümden oluşmaktadır:

Giriş kısmında konunun seçimi, konunun amacı; araştırma metodu, Hatay’da folklor çalışmaları, Türk inançlarına genel bir bakış kısmı anlatılmıştır.

I. Bölümde, araştırma alanının içerisinde yer alan, Hatay’ın fizikî ve coğrafi özellikleri içerisinde 12 ilçe tanıtılmıştır. Tarihî çevre ise, Türk yerleşimi öncesi ve sonrası olarak geniş bir şekilde ele alınmıştır. Beşerî çevre, ekonomik yapı ve kültürel yapı içerisinde de kültür tarihi incelenmiştir. Kültür tarihinde ise, 1900 yıllarından günümüze kadar olan kısım değerlendirilmiştir.

II. Bölümde, Tengri kavramı, iyeler, kişiöğlü, ocaklı ve karanlık-ışık ile ilgili inanmaları, eski Türk inançlarıyla mukayeseli bir şekilde ele alınmıştır.

III. Bölümde insan hayatının geçiş dönemlerinde doğum, evlenme ve ölüm süresi içinde uygulanan pratiklere yer verilmiştir. Bu pratikler içerisinde bereket ve saç törenleri ile ilgili inanışlar, nazar değmesi, rakamlar, mevsimler, insan vücudu, özel günler, yol ve hayvanlarla ilgili inanışlar, ayrı başlıklar adı altında mukayeseli olarak geniş bir şekilde incelenmiştir.

IV. Bölümde kaynak kişilerden derlediğimiz, hastalıklar ve tedavilerle ilgili çalışmalarımız ile birlikte hastalık tedavilerinde türbeler ve bu türbelerin fonksiyonlarıyla ilgili çalışmalar yapılmıştır.

Vermiş olduğum tezde inanç coğrafyası harita üzerinden verilmiş iken aradan geçen on yıl zarfında coğrafyada hem sayısal hem de etnik yapı olarak birçok değişiklikler olmuştur. Bu nedenle tezimde vermiş olduğum haritanın kaldırılmasının uygun olabileceğini düşündüm. Kaynak kişiler tablosu tekrar gözden geçirilmiş ve eksik olan kısımlar tamamlanmıştır. Yöre ile ilgili çekilmiş fotoğraflar, inanç coğrafyası, anket soruları, kaynaklar ve sözlük kısmı çalışmamız sonunda ek olarak verilmiştir.

Sonuç olarak; 2005 yılında tez olarak verilen bu kitapta, Hatay’da halk inançları ile ilgili yazılan bilgilerin hepsine müracaat edilmiş, ancak eldeki mevcut malzemenin saha araştırması ve kaynak tarama açısından yetersiz olduğu görülmüştür. Bu itibarla, çalışmamızın

yörenin, inanç haritasını ciddî belge ve bulgularla ortaya koymak suretiyle bir boşluğu doldurmuş olduğunu düşünüyoruz.

Tezimi hazırlarken derlemede yardımcı olan köy muhtarlarına ve kaynak kişilere; görüş ve önerilerinden yararlandığım hocalarım Prof. Dr. Dursun Yıldırım, Prof. Dr. İsa Özkan, Prof. Dr. Metin Ergun, Prof. Dr. İsmet Çetin, Yard. Prof. Dr. Ali Yakıcı, Prof. Dr. Abide Doğan Poyraz ve tez danışmanım Prof. Dr. Pakize Aytaç'a teşekkür ediyorum.

Yrd. Doç. Dr. Sedat BAHADIR

Artvin Çoruh Üniversitesi 2016

GİRİŞ

KONUNUN SEÇİMİ

Türk kültürünün araştırılmasında ve gelişmesinde önemli bir yeri olan Hatay, folklor zenginliği açısından birçok araştırmacının dikkatlerini üzerine çekmiş ve çekmektedir. Tarihî çerçeve içinde değişik medeniyetlerin beşiği olan Hatay ilimiz, Türk unsurunun yanında çeşitli etnik grupları da bünyesinde bulundurmuş ve bunların kendi kültür yapılarına uygun bir şekilde yaşamalarına imkân tanımıştır. Yörenin nüfus yapısının temelini meydana getiren Türk-İslâm nüfus yanında yüzyıllardır Arap, Ermeni, Süryanî, Yahudî, Hristiyan, Nusayrî gibi değişik millet, din ve mezhebe mensup insanlar da bölgede varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Hatay'da halk bilimi ile ciddî olarak ilgilenen “*Güneyde Kültür*” dergisidir. 1990 yılından günümüze kadar yayım hayatına devam eden bu dergi, araştırmacı yazar, Mehmet Tekin tarafından kurulmuştur. Kurulduğundan bugüne kadar 123. sayısına gelen bu dergide “*batıl inançlar*” ile ilgili saha araştırmaları ve derlemelere fazla yer verilmemiştir.

Hatay'da folklor kaynaklarının zenginliğine rağmen halk inançları ve hekimliği ile ilgili kapsamlı bir çalışma yapılamamıştır. Daha önceleri Kültür Bakanlığı tarafından Hatay'a gönderilen heyet, sağlıklı bir araştırma yapamamıştır. Bu heyet, sadece birkaç kaynak kişiden, sözlü geleneklerle ilgili derleme yapmıştır. Hâlen Kültür Bakanlığı arşivinde bekleyen bu derlemeler üzerinde de geniş çaplı çalışmalar yapılamamıştır.

Ali Rıza Yalgın (Yalman), Cenupta Türkmen Oymakları adlı iki ciltlik eserinde Mersin, Adana, Gaziantep, Urfa ve Kahramanmaraş'ta yaşayan Türkmen aşiretlerinin folklorundan sıkça bahsederken Hatay'da bulunan Türkmenler ve yaşantılarından bahsetmemiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin yetmiş beşinci yılı münasebetiyle Vali yardımcısı Erkan Işılgan, Prof. Dr. Cemal Yükselen, İris Şentürk, Hakan Şentürk, George (Corç) Akar, Ragıp Ragıpoğlu, Samim Cerep ve Mehmet Tekin tarafından hazırlanan Hatay'ı tanıtan kitapta, Hatay hakkında tarihî, kültürel ve ekonomik yönlerden geniş bilgiler bulunmamaktadır. Sadece çekilen fotoğraflarla kitap tamamlanmaya

alışılmıştır. Hatay’ın ilçeleri hakkında da -kısa da olsa- bilgiler verilmiştir.

KONUNUN AMACI

İnançlar ve halk hekimliği, yüzyıllar içerisinde toplumu etkileyen vazgeçilmez unsurlar arasındaki yerini muhafaza etmektedir. Türk insanının sosyo-kültürel yapısı içinde birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen ve bunların bir sonraki nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılmasını sağlayan önemli unsurlardan biri de inançlardır.

Hatay ve çevresinde yaptığımız çalışmada, Hatay halkının hayatında inançların yukarıda anlatılan çerçeve içerisinde devam ettiğini gözlemledik. Hatay’daki inançlar, Orta Asya’daki pratiklerle paralel bir özellik taşımaktadır. Çalışmamızdaki amaç da bu inançların eski Türk inançları ile ilgili benzerliklerini ortaya koymakla birlikte devamlı olup olmadığını tespit etmektir.

ARAŞTIRMA METODU

Konu seçiminden sonra, Hatay’daki batıl inançlarla ilgili bilgimizi zenginleştirmek için, ön çalışmalara kaynak olabilecek eserleri okuduk. Daha sonra, çalışacağımız il hakkında daha önce yayımlanmış çalışmaların bibliyografyasını hazırlayıp bu çalışmaları gözden geçirdik. Konu ile ilgili ön çalışmaları yaptıktan sonra il içinde bulunan kaynak kişileri ve adreslerini tespit ettik.

Saha malzemelerini derlerken mülakat, gözlem, anket ve katılım metodunu kullandık. Elde ettiğimiz bilgileri, bazen not defterimize bazen de teyp vasıtasıyla kayda geçtik. Ayrıca elde edilen bilgilerin daha iyi anlaşılması için mekânları fotoğraflarıyla birlikte tespit ettik.

HATAY’DA FOLKLOR ÇALIŞMALARI

Zengin tarih ve folklor geçmişi olan Hatay’da basın yayın organlarının ortaya çıkışı 1920’li yılların başına rastlar. İlk gazeteler Fransızca, Ermenice ve Arapça olarak çıkmıştır. Antakya’da ilk

Türkçe gazete ise 1927 yılının Mart ayı içerisinde kurulmuştur (Tekin 1996: 1).

Şükrü Balcı'nın Antakya'da basılan Yeni Mecmua ve üç gün sonra da Nuri Genç ve Refik Halit Karakayış'ın yayımlamaya başladığı Vahdet gazetesinde ilk folklor ürünleri görülmeye başlanmıştır (Tekin 1996: 1). Folklor ile ilgili ilk yazı, 15 Mayıs 1928 yılında Vedit Mûnir (Karabay)'ın "*Mehir ve Cihaz*" yazısıdır. Daha sonra Bahadıroğlu Cemil'in "*Büyük Reyhanlı Türkmen Aşireti*" adlı yazısı yayımlanır (Tekin 1996: 2). Yine Antakya'da Şükrü Balcı öncülüğünde bir grup genç tarafından kurulan Gençspor Kulübü (26 Ağustos 1926), spor kültür ve sanat dalında faaliyet gösterirken Fransız subayları bu kulübü sıkı denetime almış, Türklük ile ilgili çalışmalarına fırsat vermemiştir.

Yeni Mecmua 1930 yılında yayımına ara verdikten sonra yerine "*Yenigün*" mecmuası çıkarılmaya başlanır. Bu mecmua da folklor konusunda kültürel bilinci yaşatmaya devam etmiştir. 1937 yılı sonunda Hatay meselesinin Milletler Cemiyeti'nde ele alınması ile birlikte Antakya ve İskenderun'da halkevleri kurulmuş, ancak bunlar siyasî hareket merkezi olmaktan öteye gidememiştir. 1938 yılı Hatay'da seçim yılıdır. O zaman adı İskenderun Sancağı olan Hatay'da birçok olay devam etmektedir. Bu kargaşaya rağmen Celal Sadık, mahallî kelimeler üzerine derleme çalışması yapmış ve bunları Yenigün'de yayımlanmıştır.

Hatay Devleti, 2 Eylül 1938'de kurulduktan sonra çalışmalar devam eder. 1940 ilâ 1960 yılları arasında folklor ile ilgili Edip Kızıldağ'ın 36 sayfalık "*Antakya Kapılarında*" adlı eseri yayımlanır. Yine bu yıllarda Hamit Zübeyir Koşay, "*Türkiye'de Türk Düğünleri Üzerine*" adlı kitabında Hatay düğünlerine de yer verir (Tekin 1996: 2). 1945-1948 yılları arasında Muzaffer Sarısözen ve Halil Bedii Yönetken, Hatay'da halk türküleri üzerine derleme çalışmaları yapmıştır.

1981 yılında Atatürk'ün doğumunun 100. yılı münasebetiyle düzenlenen etkinlikler içinde yarışma ve gösteri amaçlı halk oyunları çalışmalarına büyük yer ayrılmıştır. 1982 yılında Mehmet Tekin başkanlığında Ahmet Yüksel, Hüseyin Nizamoğlu, Tülin Diker ve Nur Toprak tarafından oluşturulan bir komisyon yapmış olduğu

araştırmaları, “*Hatay’da Eğitim ve Kültür*” adıyla yayımlanmıştır. Bu kitapta ilk defa saha araştırmalarının örneğini görmekteyiz.

TÜRK İNANÇLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Kültür unsurları içinde yer alan Eski Türk inançları üzerinde birçok araştırmacımız, Emel Esin (1978), Hikmet Tanyu (1978), Abdulkadir İnan (1976), Ziya Gökalp (1976), Ş. Kuzgun (1985), Faruk Sümer (1985), R. Fırlalı (1990), O. Turan (1978), S. Buluç (1942), Dursun. Yıldırım (1991), M. Fuat Köprülü (1966), Bahaeddin Ögel (1971), İ. Kafesoğlu (1981) yapmış oldukları çalışmalarla Türk inanç yumağı ile ilgilenen birçok yerli ve yabancı araştırmacılara ışık tutmuştur. Yapılan bu çalışmalarda pek çok kıymetli bilgi ve malzeme yer almaktadır. Hatay ile ilgili yapmış olduğumuz çalışmalarda yukarıda anlatılan bu kaynaklardan istifade edilmeye çalışılmıştır.

Toplumların inançlarla ilgili düşüncelerini araştırırken o milletin siyasi ve kültürel yapılarını da dikkate almak gerekir. Dünya’da hiçbir kavim eski kültürlerle ilgilerini tamamen kesmemiştir. Eski kültürlerle ait bazı unsurları olduğu gibi, bazılarını da yeni kültürün kalıplarına uydurarak muhafaza ettikleri bilinmektedir.

Türk inançlarına genel bir bakış içinde eski Türk inançlarının iyi bilinmesi için, aynı zamanda onlara komşu olan toplumların da inançlarının iyi bilinmesi gerekmektedir. Bilindiği gibi geniş saha olan bozkır coğrafyasındaki kavimler içerisinde en fazla rolü oynayan Türklerin önceki dönemlerine ait yaşamları ve inanışları ile ilgili geniş araştırmalar yapılmaktadır. Türklerin geçmişte göçebe ve yarı göçebe kültürüne sahip olması ve geniş bir coğrafya içerisinde devamlı yer değiştirmeleri, konuyu araştırırken mekân olarak sınırlandırmalarda bazı güçlükleri de yanında getirmektedir.

Orhan Hançerlioğlu, İnanç Sözlüğü’nde (1975), Şamanizmi tanımlarken “*Türk-Moğol Sibiryâ dinî Şamanizm, insanlığın en eski dinlerinden biridir ve bu yüzden de hemen tümüyle sihir ve büyüye dayanır. Evren; gök, yer ve yeraltı olmak üzere üç bölümde tasarlanmıştır. Gökte iyi ruhlar, yeraltında da kötü ruhlar otururlar. İyi ruhların başkanı Ülgen, ulu bir çeşit Tanrı; kötü ruhların başkanı Erlik ise, güçlü bir çeşit şeytandır. Her ikisinin de*

karıları, çocukları ve yardımcıları vardır. Orta yerde yaşayan insanlar, bu iyi ve kötü ruhlar arasında denge kurmak zorundadırlar. İşte Şaman adı verilen din adamı, bu dengeyi sağlamakla görevlidir.” demektedir.

Şamanizm, dünyevî olup tarih içinde çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Araştırmacılar, Şamanizmi mistik olay, felsefî düşünce veya dinî inanç olarak görmüşlerdir. Kafesoğlu’na göre “*Şamanlık bir dinden ziyade, temel prensibi ruhlara, cinlere perilere emir ve kumanda etmek, gelecekte haber vermek düşüncesi olan bir sihirdir*” (1980: 49). Buradan da anlaşıldığına göre tabiat karşısında güçsüz kalan insanlar kendi tarzında mistik olayları kültürel doku içinde ortaya çıkarmışlardır.

Şaman, çağdaş medyumlar gibi, ruhlarla insanlar arasında aracılık eder. Şamanlığın kendinden geçmeye dayanan çok ilginç büyüsel törenleri de vardır. Bu törende, Şaman bir çeşit ölüp-dirilme geçirir; vücudu parçalanır ve yeniden bütünlenir. Birçok bilim adamı gözcülerin anlattıklarına göre, Şaman kendinden geçtiği sırada, vücudunun parça parça edilip, etinin yendiğine ve kemiklerinin kırıldığına gerçekten inanmaktadır. Bilim adamları buna “*şaman hastalığı*” demekle bunun psiko-patalojik bir hastalık olduğunu ileri sürmektedirler. Şaman hastalığına tutulan Şamanlar “*mistik parçalanma*” adı verilen bir ruh durumu içine girmektedirler.

Tarihî gelişim içinde Türkler, ana yurtları Orta Asya’da yaşadıkları yıllarda Şaman idiler. Şaman inancı dışında Budist, Musevî ve Hristiyan Türklerden de bahsetmek mümkündür. Fakat büyük çoğunluğu Şamanist idiler. Çin kaynaklarında “*onlar, kısrak sütünden yapılmış kımız kullanırlar ve bunu sarhoş oluncaya kadar içerler. Ruhlara tapar ve Şamanlara inanırlar*” ibaresi geçmektedir. Bu tanımlama Türk toplumunu en nesnel bir şekilde tanımlamaktadır. Tarihsel gelişimi içinde Şamanlığın Kuzey ve Orta Asya coğrafyasında yaşadığı ve bugün de Altay Türklüğü içinde devam ettiği bilinmektedir. Orta Asya Şamanlığı, uyguladıkları teknikler itibarıyla, bütün ilkel toplulukların inançlarıyla aynı temele dayanmaktadır. Bilinen tarih bakımından Asya Şamanlığının en net izi, Sibiryâ avcılığında gözlenebilir (Hassan 1985: 71).

Eski Türk toplumunda anaerkil denilen dönemde, erkek ikinci planda kalmış, kadın ön plâna çıkmıştır (İnan 1986: 89). Şamanlık bu dönemin izlerini de taşımaktadır. Abdulkadir İnan “Şamanizm” kitabında şöyle demektedir: “Bazı Şamanistlere göre, en kuvvetli Şamanlar kadın Şamanlardır. Eski devirlerde Şamanlığın kadınlara mahsus bir sanat olduğunu gösteren emareler bulunmaktadır. Yakutlarda erkek Şamanlar, özel cübbeleri bulunmadığı zaman kadın entarisi ile ayin yaparlarmış. Özel Şaman giysisinin göğsünde kadın memelerini temsil eden yuvarlak madeni şeyler bulunur” (1986: 89). Orhun Abideleri’nde geçen “*tengri teg tengride bolmış Türk bilge kagan bu ödke olurtum*” sözünden anlaşıldığı gibi daha önce de tek Tanrı inancına sahip olan Türklerin İslâmiyete geçişi çok kolay olmuştur (Yıldırım 1992: 357).

Dünya tarihinde Türklüğün İslâmiyete intisabı kadar, başlangıçta ehemmiyetsiz görülen, fakat sonunda büyük tesiri olan hâdise gösterilemez. Bu öyle bir tarihî hâdisenin başlangıcıydı ki Arap Cihan Devleti’ni kökünden sarsmış ve sonunda Doğu hâlifeliğinin muhteşem binası yıkılmıştır. Selçuklular derin bir imanla bağlandıkları dinleri için Yakın Doğu’da toptan fütuhata girişmiş olduklarından bütün İslâm memleketlerinde teşvik edilmişlerdir. Şeklen ve zahiren bağlı bulundukları Bağdat’taki Abbasî Hâlifeliği bilhassa Dandanakan zaferinden sonra Selçuklu Sultanının cismanî hükümdarlığını hukuken tanımıştır (Bilgiç 1977: 2).

İnsan hayatında halk inançları her zaman önemli bir unsur olarak devam etmiş ve edecektir. Önemli olan bu unsurları sağlıklı bir şekilde derlemek ve mukayeseli bir araştırma yapmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANININ GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1. FİZİKİ COĞRAFİ ÖZELLİKLER

1.1.1. Hatay'ın Fizikî Yapısı (Dağlar, Tepeler, Ovalar, Akarsular, Göller, Göletler ve Barajlar)

Doğu Akdeniz bölgesinde yer alan Hatay ili, 5403 kilometre yüzölçümüne sahiptir. 35° - 52° ile 37° - 04° kuzey enlemleri, 35° - 40° ile 36° -35° doğu boylamları arasındadır. İlin doğu ve güney kesimleri Suriye, batısı Akdeniz, kuzeyi ise Adana ve Gaziantep illeriyle çevrilidir. Akdeniz'e açılan kıyılarının uzunluğu 152 kilometredir.

İl topraklarının % 46.1'ini dağlar, % 33.5'ini ovalar ve % 20.4'ünü plâtolar oluşturur. Güneybatı-Kuzeydoğu doğrultusunda Amanos (Nur) Dağları yer alır. Bu dağların en yüksek kısmını Hassa yakınlarındaki Mıgırtepe (2.40 m) oluşturur. Amanos Dağları üzerinde Doğu-Batı arasında ulaşım elverişli birkaç geçitten en önemlisi Belen'dir. Bu dağlarla Akdeniz arasında, dar bir kıyı şeridi uzayıp gider. Bu bölgede Ziyaret Dağı ile 1739 m yükseklikteki Kel Dağları iki önemli yükselti olarak göze çarpar. Amik ovası, ilin tarıma elverişli en geniş ovasıdır. Kuzeyde Kırıkhan ve Hassa Ova'ları Amik Ovası'nın devamı niteliğindedir. Kıyı şeridinde sıralanan diğer önemli düzlükler, Erzin, Dört Yol ve Arsuz ovasıdır.

Akarsular: Hatay ili; Asi Nehri, Karasu ve Afrin Çayı olmak üzere belli başlı 3 önemli akarsuya sahiptir. Asi Nehri, Lübnan'da doğup, Suriye'yi geçtikten sonra Türkiye'ye girer. Nehrin toplam uzunluğu 380 km olup, il sınırı içindeki uzunluğu ise 94 km'dir. Afrin Çayı, Gaziantep'ten doğduktan sonra Karasu ile birleşir. Uzunluğu 160 km'dir. Karasu, ise Kahramanmaraş'ta doğar ve Amik gölü yatağında birleşir. Uzunluğu 116 km'dir.

-Göller: Gölbaşı Gölü (Kırıkhan) 12 000 m², Yenişehir Gölü (Reyhanlı) 6 000 m², Sultaniye (Cüdeyde) Gölü (Reyhanlı).

-Barajlar: Yarseli Barajı (Altınözü) ve Yayladağı Barajı (Yayladağı).

-Göletler: Topboğazı Göleti (Kırıkhan), Görentaş Göleti (Yayladağı), Karamanlı Göleti (Samandağ), Dermek Göleti (Hassa).

1.1.2. Bitki Örtüsü

Hatay ilinin bitki örtüsü, Akdeniz Bölgesinin özelliğini taşır. Dağlık kesimlerde makilerle birlikte fundalık, meşe ve çam bulunmaktadır. Bunların toplam alanı 208. 165 hektardır. Maki, 4-5 m boyunda bodur, yapraklı bitkiler topluluğunun genel adıdır. Makiyi teşkil eden ağaç türleri; mersin (*myrtus cummunis*), defne (*laurus canseriensis*), kekik (*Thymus vulgaris*), lâvanta çiçeği (*lavandula angustifolia*) gibi bitkilerdir. Bu bitki örtülerini deniz seviyesinden 800 metre yükseklerde görmek mümkündür.

1.1.3. İklim

Hatay İlinde genellikle Akdeniz iklimi egemen olmakla birlikte, bazı yerlerin değişik yükseltilerde olması ve denizden uzaklık gibi etkenler, bölgede iklim farklılıklarını yaratır. Bugüne kadar ölçülen en sıcak ay ortalaması 28.6° C, Antakya'da 27.6° C en soğuk ay ortalaması bu merkezde sırayla 11.9° C ve 8.1° C'dir. İskenderun'da bugüne kadar ölçülebilen en yüksek sıcaklık 42. 2° C (15 Ocak 1950) olmuştur. Antakya'nın yıllık sıcaklık ortalaması 18. 2° C ve karla örtülü gün sayısı 1'dir. Yıllık ortalama yağış tutarı, İskenderun'da 785 mm, Dörtöy'da 1022 mm, Antakya'da 1173 mm'dir. Yaz aylarındaki yağışlar yeterli değildir.

1.1.4. Hayvanlar

Hatay'da ehlî hayvan tür ve sayısı fazla değildir. Köylerde yaşayanların ihtiyacı olan yağ ve sütü karşılayabilmesi için besledikleri birkaç inek, koyun veya keçi bulunmaktadır.

1.1.5. İdarî Bölünüş ve İlçeler

1.1.5.1. Antakya (Merkez İlçe): Antakya, Amanos dağlarının Amik ovasını Akdeniz'e açan, aşağı Asi Nehri vadisinin kuzey-doğu ağzındadır. Kuseyr tarafının kuzey ucundaki Habib Neccar dağının eteklerinden, Asi Nehri'nin sol kıyısına dek yayılmıştır.

Antakya, denizden 22 km uzaklıktadır. Meyve bahçelerinin bulunduğu yerlerde yazlık evler, gezi yerleri, güzel köşkler görülür. Antakya küçük birlikler hâlinde sebze köylerle doludur. Halkın

birçoğu ipek kozalarının toplanacağı mevsimden sonra yazlık evlerine giderek sıcak ayları bu bahçelerde geçirir. Nehrin iki kıyısında geniş dut bahçeleri yer alır. Bu bahçeler Antakya’da ipekçiliğin gelişmesinde temel rol oynar. Amik ovası tahıl yetiştirmede diğer komşu illere göre çok ileridir.

Zeytinyağcılık ve sabunculuk şehirde, gelişmiş eski zanaatlardır. Düzensiz ve bazı kısımları dar sokaklı olan uzun çarşısı, şehrin ortalarına kadar gelimektedir.

Asi Nehri kıyısında birçok tuğla ve kiremit ocakları çimento ve marangozlukta kullanılan plâka fabrikası bulunmaktadır.

Harbiye, şelâleleri ve çağlayanları doğal zenginlikleri ve manzarası ile turist çekecek değerdedir. Bahçelerindeki su dolapları, yazlık evleri, sebze ve meyve bahçeleriyle adeta bir cennet beldesidir.

1.1.5.2. Altınözü: İlin güneyindeki Suriye sınırına yakın olan ve eski adı Fatıklı olan bu kasaba, Hatay Ana vatana kavuşunca Altınözü adını almıştır.

Altınözü, Suriye ile Türkiye arasında, dağlık bir bölgedir. Kasabanın zeytinlikleri meşhurdur. Etraf zeytin ağaçlarıyla kaplıdır. Fakat bölgenin ulaşımı henüz yeterince gelişmediğinden tarımsal ürünler kolay alıcı bulamamaktadır. Bölgenin önemli yerleşim yerleri arasında Karbeyaz ve Babatorun sayılabilir.

1.1.5.3. Dörtöl: Kendine özgü tatlı portakallarıyla meşhur olan Dörtöl, çeşitli bitkilerin yetiştiği için elverişli bir iklime sahiptir. Pamuk, tahıl, susam gibi bitkilerin yetiştirildiği bu bölgeye deniz ve karayollarından ulaşım sağlanabilir. İskenderun körfezi üzerinde olan Dörtöl, Akdeniz ikliminin etkisi altında sıcak yağmurlu bir bölgedir.

1.1.5.4. Hassa: Hatay ilinin kuzeydoğu sınırında, Antakya’ya 89 km uzaklıkta küçük bir kasabadır. Kuzeyde İslâhiye demiryoluna 29 kilometrelik bir şose ile bağlıdır. Ulaşımını güneyde Antakya, kuzeyde İslâhiye’den yapar. Akdeniz’e paralel uzanan Nur Dağları’nın doğu yamacı üzerine kurulmuştur. Nur Dağları, konumu itibarıyla Akdeniz ikliminin etkisini önlediğinden kasabanın tarımı istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Hassa’da hayvancılık önemli bir yer tutar.

1.1.5.5.İskenderun: Kendi adını taşıyan bir körfezin içinde, kıyıyı kucaklayan dağların batı yamaçlarında, sere serpe büyüyen şehir, 333 yılında Büyük İskender tarafından kurulmuştur. İlçe halkın çoğu ticaret, sanat, işçilik ve tarımla geçinir. İskenderun aynı zamanda makinelerin yedek parça bürosudur. Montaj atölyeleri vardır.

1.1.5.6.Kırıkhan: Antakya-İslâhiye arasında olan bu ilçenin doğu ve güney bölgeleri Amik ovasına yakındır. Kırıkhan'a bu bakımdan *“tarım memleketidir”*, denilebilir. Yetiştirilen ürünler, Antakya ve İskenderun'a gönderilir. Tarımdaki gelirini umumiyetle buğday, soğan, havuç sebze ve orman ürünleri teşkil eder. Hayvancılıkta da ileridir.

1.1.5.7. Reyhanlı: Eski adı Reyhaniye olan kasaba Antakya'nın doğusunda ve Suriye sınırındadır. Halkı tarımla uğraşır. Reyhanlı'nın toprakları Amik ovasının doğu bölgeleri olup verimlidir. Kasaba halkı yetiştirdiği ürünleri Antakya'ya yollar. Burada her çeşit bitki yetişir. Pamuk, susam, pirinç, sebze ve meyve bu bitkiler arasında yer alır.

1.1.5.8. Samandağ: Samandağ, eskiden Antakya bağlı bir yer iken 1948 yılında ayrılmıştır. Hatay'ın büyük kasabalarından biri olduğu hâlde merkez Antakya'ya yakın olduğu için uzun bir süre bucak olarak kalmıştır. Akdeniz kıyılarımızın en güneyindeki kasabalarından biridir. Eski adı Süveydiye'dir. Eskiden büyük bir liman ve iskele durumundayken bugün bu özelliğini kaybetmiştir. Asi Nehri, Samandağ ilçesinde Akdeniz'e kavuştuğundan nehrin getirdiği alüvyonlar limanı köreltmıştır. İpekleri ile ünlüdür.

1.1.5.9. Yayladağı: Eski adı Ordu olan Yayladağı, Antakya'nın 45 km güneyindedir. Bölge engebeldir. Yayladağı son yıllarda ilçe olmuştur.

1.1.5.10. Belen: Amanos Dağları üzerinde Akdeniz'i Amik Ovasına bağlayan önemli bir geçit üzerinde bulunan Belen, 1550'li yıllarda Kanunî Sultan Süleyman tarafından yaptırılan kervansaray, cami ve hamam etrafında gelişmiş bir ilçedir. Belen'in kendisi gibi beldeleri de dağlık bölgede yer almaktadır. Yüzölçümü 197 kilometre karedir. 1997 sayımına göre merkez nüfusu 18 878, ilçe nüfusu 24 828, nüfus yoğunluğu ise 126'dır. Önceleri İskenderun'a bağlı bir bucak iken 1990'da ilçe olmuştur. 10 köyü vardır. Soğukoluk (Güzelyayla) ve Atik yaz aylarında büyük ilgi gören yaylarıdır.

1.1.5.11. Kumlu: Amik Ovasının ortasında küçük bir ilçedir. Antakya, Reyhanlı ve Kırıkhan sınırları arasındadır. 186 kilometre karelik alanı kaplamaktadır. 1997 sayımına göre ilçe nüfusu 4 938, nüfus yoğunluğu ise 70'tir. İlçe merkezi Kumlu 1945'te kurulmuş, 1990 yılında da Reyhanlı'dan ayrılarak ilçe olmuştur. 13 köyü vardır. Halk tarım ve hayvancılık ile uğraşmaktadır.

İlçe sınırları içinde kurulan kaplıcanın suyu 37 derecedir. Kaplıcanın daha iyi hizmet verebilmesi için ek tesisler yapılmaktadır.

1.1.5.12. Erzincan: Batısında Adana, kuzeyinde Osmaniye ve güneyinde Dörtöyl ve İskenderun Körfezi ile çevrilidir. 1988 yılında Dörtöyl'dan ayrılarak ilçe olmuştur. Alanı 298 kilometre karedir. 1998 sayımına göre merkez nüfus 25 745, ilçe nüfusu 34 099, nüfus yoğunluğu 114'tür. İlçenin 9 köyü bulunmaktadır. Erzincan, narenciye üretimi ve plâjları ile tanınır. İlçe yakınlarında bir orman içi parkı, Başlamış Köyü'nde maden suyu kaynağı ve bu kaynağın bulunduğu yerde de sağlık tesisleri bulunmaktadır.

1.2. TARİHİ ÇEVRE

1.2.1. Türk Yerleşimi Öncesi

Değişik ulusların ve kültürlerin merkezi olmuş Hatay'ın öyküsü cillâhi taş devri ile başlar. Hatay, Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Hatay'daki yerleşmelerinin tarihi, ılıman iklim koşulları ve verimli toprağın varlığı ile İ.Ö. 10.000 yıllarına kadar gitmektedir. İ.Ö. 1200 ile başlayan genç Hitit Prenslikleri döneminde Amik Ovası'ndaki Hitit Prensliklerinin birleşerek Hattena Krallığı adını aldıkları ve Hatay adının da buradan geldiği sanılmaktadır. Yöreye bu adı 1938'de Atatürk vermiştir. Hattena Krallığı'nın başkenti bugünkü Kırıkhan yakınlarındaki Konula (Çatalhöyük) idi. Hatay ilinin merkez ilçesi olan Antakya'nın ise İ.Ö. IV. yy. sonunda Antiocheia adıyla Selokidlerce kurulduğu, Arapların bu kente Antekiye adını verdikleri bilinmektedir. 1919 Fransız işgalinden sonra oluşturulan İskenderun sancağının merkezi de İskenderun, İskender'in komutanlarından Antigonos İ.Ö. 302'de kurulmuştur. İskender'in adını diğer kentlerden ayırmak için "*Küçük İskenderiye*" anlamına gelen Aleksonretta denmiştir.

Hız. Ömer zamanında Müslümân Arapların ellerine geçen (638) Antakya, uzun süre Abbâsî imparatorluğunun hükmünde kalmıştır.

Antakya'yı ilk alan Türk hükümdar, (1084) Anadolu Türk birliğinin kurucusu Kutalmışoğlu Süleymanşah'tır. Bu arada Antakya'da bulunan bir kilisenin yerine Habîbin Neccar Camisi yaptırılmıştır. En son 1516'da Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Antakya, Osmanlı topraklarına katılır.

1.2.2. Türk Yerleşimi Sonrası

Reşideddin, Oğuznâmesinde Antakya'dan şöyle bahseder: *“Oğuz, Şam ülkesinin neresine vardysa, halk tamamen kendi istekleriyle il oldular. Yalnız Türklerin Batak Şehir dedikleri ve üç yüz altı kapısı olan Antakya şehri, inat edip karşı koymakta direndi. Sonunda bir yıl savaştılar ve bir yıl sonra şehri aldılar. Oğuz, şehre gidip bir altın taht koyarak üzerine oturdu. Yanında olan doksan bin askerin hepsini, kadın ve çocuklarıyla birlikte şehre götürdü ve orada oturdu. Sonra Şam ve Mısır'a gelişini haber almaları için elçi gönderdi”* (Togan 1982: 33).

Burada Şam ismiyle, Van, Bitlis, Urfa, Mardin, Gaziantep, Hatay ve Kuzey Suriye anlaşılmalıdır. Eserde Şam şehrinden ve dolaylarından adıyla bahsedilmektedir (Togan 1982: 91). 9. ve 10. yüzyıllarda ise Oğuz aşiretleri Antakya yöresine akın akın gelmeye başlamışlardır.

Anadolu Selçuklu devleti kurucusu olan Kutalmışoğlu Süleymanşah, Batı Anadolu'da birçok yeri fethettikten sonra batıdaki Türkmen beylikleri ile doğuda bulunan Selçuklu kitlesi arasındaki bağları kuvvetlendirmek maksadıyla doğuya yönelmiştir.

1067 yılında Selçuklu komutanı Emir Afşin'in kuvvetlerinden 1000 kişilik bir birlik Antakya yöresine girip buraları istilâ ile yağma etti. Antakya'dan 100 000 altın ve değerli eşyalar aldıktan sonra 1068 yılında terk etmiştir. 1068 yılında Artah¹ kalesi Bizansların elinde iken Hanoğlu Emir Harun et-Türkmanî emrindeki Türkmenler, 5 ay süren bir kuşatmadan sonra Artah'ı ele geçirdi. Böylece Halep için önemli olan stratejik bir kale ele geçirilmiş oldu.

¹ Reyhanlı'nın eski adı.

1068 yılında Romanus Diogenes Türklerin elinde bulunan Artah üzerine yürümüş ve geri almıştır. 1071 yılında Malazgirt Muharebesinde yenilen Romanus Diogenes tahtını kaybetmiş, fakat Antakya anlaşıma gereği bir süre daha Bizansların elinde kaldıktan sonra Antakya'ya kuşatmalar yapılmışsa da 3000 veya 5000 altın karşılığı kuşatmalardan vazgeçilmiştir.

Süleymanşah 12 Aralık 1084 sabahı Antakya'ya girdi. Halk, karşısında Türk güçlerini görünce tedirgin oldu. Fakat Süleymanşah'ın iyi tutumu sonucu bu tedirginlik ortadan kalktı. 17 Aralık 1084 Cuma günü 110 müezzin Antakya'nın merkezinde ezan okudu. Bundan sonra da Süveydiye², Artah, Bakras, Darb-ı Sâk³, Harim⁴ ve İskenderun ele geçirildi. Bu fetihten sonra Süleymanşah, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'a arz etti (Tekin 1998: 4).

Antakya'nın fethi ile ilgili olarak Muhammed el Azimi Tarihi'nde, fethite, Antakya kapısında Deyrilmülk'te, taştan yapılmış bir su kurnasının içinde *“bakır bir at üzerinde bulunan, ok torbalarıyla birlikte bakırdan yapılmış yedi Türk'ü temsil eden bir Türk tılsımı bulunduğunu”* anlatan bir bölüm yer almaktadır. Verilen bu bilgi Hatay'daki Türk varlığının çok eski tarihlere dayandığını göstermektedir (Tekin 1998:4).

Mercidabık zaferini kazanan Yavuz Sultan Selim, Mısır ve Suriye ile birlikte Hatay'ı da 1516 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na kattı.

Fransız birlikleri Mondros Mütarekesi'nden sonra Antakya ve İskenderun sancağının yönetimi ellerine almalarına rağmen 1938 yılında yapılan mücadeleler sonunda 5 Temmuz 1938'de Türk askeri Hatay'a girmiştir. Kurulmuş olan Hatay Devleti 10 ay 26 gün bağımsız olarak kaldıktan sonra 29 Haziran 1939'da Hatay Kurultayında alınan kararla Türkiye Cumhuriyeti topraklarına katıldı. Hatay'ın Ana vatana katılmasından sonra 23 Temmuz 1939'da Fransız askeri, Hatay'ı Türkiye'ye bırakıp gitmiştir.

² Samandağ ilçesinin eski adı.

³ Kırıkhan ilçesinin Ceylanlı köyüne bağlı olan ve Bayezid-i Bestami'nin türbesinin bulunduğu yer.

⁴ Önceleri Hatay'a bağlı iken Cumhuriyet'ten sonra Suriye sınırı içinde bulunan kasabanın adı.

1. 3. BEŞERİ ÇEVRE

1.3.1. Nüfus Yapısı

2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre

Hatay ilinin nüfusu aşağıda gösterilmiştir:

Hatay ilinin Nüfusu: 1. 253 726

Merkez: 345 320

Altınözü: 59 167

Belen: 28 382

Dört Yol: 126 258

Erzin: 33 988

Hassa: 49 994

İskenderun: 287 384

Kırıkhan: 98 530

Kumlu: 16 070

Reyhanlı: 74 225

Samandağ: 106 754

Yayladağı: 27 654

1.3.2. Nüfus Hareketleri

Hatay'ın nüfusu son sayıma göre, 1.253 726'dır. Bu nüfusun 581 341'i şehirlerde, 672 385'i köy ve beldelerde yaşamaktadır. Kilometre kareye düşen nüfus yoğunluğu 223'tür.

1.4. EKONOMİK YAPI

İlin ekonomik yaşantısı içinde, toprağın ve iklimin son derece elverişli olmasından dolayı başta tarım ve tarıma dayalı sanayi ön plândadır. İlin dış ticarete açık olması, bilhassa nakliyeciliğin

gelişmesine yol açmıştır. Bu sektörleri dericilik, ağaç işleme ve zirai alet imalatı takip etmektedir.

1.4.1. Tarım, Hayvancılık, Avcılık, Bağ ve Bahçecilik

-Tarım: İlin toplam alanı 540. 300 hektar olup, bu alanın 270. 766 hektarı tarım alanıdır. Tarım alanları son derece verimlidir. 1999 yılında 983. 910 dekada buğday ekimi yapılmış ve 399. 000 ton mahsul elde edilmiştir. 529. 900 dekara ekilen pamuktan ise 187. 282 ton mahsul alınmıştır. İlde bulunan 4. 334. 810 zeytin ağacından 36. 439 ton zeytin alınmıştır. 3. 769. 990 adet turuncgillerden ise, 346. 053 ton çeşitli narenciye ürünü elde edilmiştir. 1999 yılında, 131 köyde toplam 103. 777 dekada tütün ekimi yapılmıştır.

-Seracılık: Çiftçinin daha fazla ürün almasını sağlamak için örtü altı sebzeçiliği (seracılık) gelişmeye başlamıştır. Damlama sulama sistemi, İl Özel İdaresince teşvik edilmiştir. Bu teşvik sayesinde 50 bin metrekare alanda seracılık yapılmaya başlanmıştır. Samandağ Meslek Yüksekokulu'nda açılan “*seracılık*” ile ilgili bölüm, çevreye büyük katkıda bulunmuştur.

-Hayvancılık: İlde büyükbaş hayvanlardan sığır besiciliği, küçükbaş hayvanlardan koyun ve keçi besiciliği ile kümes hayvancılığından tavuk üreticiliği ön plandadır. Samandağ Meslek Yüksekokulu'nda açılan “*besicilik*” ile ilgili bölüm, çevreye büyük katkıda bulunmuştur.

1.4.2. Ticarî Hayat

İskenderun ve Dörtöyl dışındaki ilçelerde tarıma dayalı sanayi sektörü gelişme gösterirken, bu ilçelerimizde, özellikle “*İskenderun Demir ve Çelik Fabrikaları*”nın kurulmasından sonra ekonomide canlılık görölmüştür.

1.5. TARİHÎ VE TURİSTİK YERLER

Yapılan savaşlar ve depremler sonucu birçok tarihî bina hasar görmüştür. Kale, tapınaklar, hamamlar, su kemerleri, hanlar, kervansaraylar, kiliseler, çeşme ve köprülerin onarımları hâlâ yapılamamıştır.

1.5.1. Kale, Sur ve Su Kemerleri

Reyhanlı'da Kızlar Sarayı, Payas'ta Payas Kalesi ve Cin Kalesi, Kırıkhan'da Darb-ı Sak, Bakras'ta Bakras Kalesi, İskenderun'da Sariseki Kalesi ve Şilvan Kalesi Hatay turizmine önemli katkıda bulunmaktadır.

Kentin en sağlam tarihî eseri Antakya Kalesidir. I. Seleukos zamanında (İ.Ö.III. yüzyılda) yaptırılmıştır. Antiokhos IV Epiphanes döneminde (İ. Ö. 2 yy.) genişletilmiş, Tiberius ve Justinianus dönemlerinde de yeniden yaptırılmıştır. Kenti çevreleyen surlar, Silpius Dağı'ndan⁵ Orantes⁶ Nehri'ne uzanmaktadır. Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre büyük blok taşlarla örülmüş, yaklaşık 30.000 m. uzunluğunda, beş katlı 360 burçtan oluşturularak güçlendirilmiştir. Kalenin iç kısmı da Nikepheros Phokas zamanında yaptırılmıştır.

1.5.2. Kiliseler ve Manastırlar

Antakya merkezde Rum Ortodoks Kilisesi; Uluçınar'da⁷ Aziz Hanna Kilisesi; İskenderun'da Aziz Cora Kilisesi, Aziz Nikola Kilisesi, Karasun Manuk Ermeni Kilisesi ve İtalyan Manuk Kilisesi; Yayladağı'nda Barleam Manastırı bulunmaktadır.

Antakya-Reyhanlı yolunda kentin kuzey doğusunda Habib Neccar Dağı'ı, yamacında Aziz Petrus Kilisesi ve manastırı azizin ilk konuşmasını yaptığı yerde X. Yüzyılda kurulmuştur. XII-XIII. yy.'da yapılan manastırda, gotik kiliseler üslûbunda ön cephe, ortada büyük ve yanlarda küçük üç kapı bulunmaktadır. Orta kapıdan tonoz örtülü koridorla mağaraya geçilir. Duvarlar fresklerle bezelidir. Bu kilisenin yanında bulunan ve kayalarla oyulmuş Hero'nun başı, kabartma olarak bulunmaktadır. Kentin yazlık kesimi olan Daphne (Harbiye)'de yürütülen kazılarda da avlulu ve mozaik döşeli Roma villaları ortaya çıkarılmıştır.

1.5.3. Camiler, Han ve Kervansaraylar

Antakya'da Ulu Cami, Şeyh Ali Cami, Yeni Cami, Ağalar Cami, Mahremiye Cami, Habib-i Neccar Cami; Şenköy'de Şeyh Ahmet

⁵ Şimdiki adı Habibi Necar Dağı.

⁶ Asi Nehri'nin eski adı.

⁷ Bu turistik belde Arsuz olarak da bilinmektedir.

Kuseyrî Cami; Payas'ta Sokullu Cami; Belen'de Kanunî Sultan Süleyman Cami; Payas'ta Sokullu Külliyesi; Bakras'ta Sultan Hanı ve Belen'de Kanuni Sultan Süleyman Hanı.

1.5.4. Köprüler ve Tüneller

Antakya-Reyhanlı arasında Hitit Köprüsü (Demir köprü); Payas'ta Sokullu Köprüsü; Kırıkhan-Reyhanlı yolu üzerinde Muratpaşa Köprüsü; Samandağ'a bağlı olan Çevlik'te Titus Tüneli bulunmaktadır.

1.6. KÜLTÜR TARİHİ

Hatay 1921-1939 yılları arasında Fransız mandası altında kalmış, daha sonra da kısa bir dönem bağımsız olarak kalmıştır. Bu dönemden sonra da Ana vatana katılmıştır. Bu dönemler içinde Arap kültürü yerleştirilmeye çalışılmış fakat başarılı olunamamıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hatay topraklarında yabancı mekteplerin kurulmasında misyonerlerin payı büyüktür. Hatay'ın birçok yerinde misyonerler vasıtasıyla açılan hastane, kilise, yabancı dille eğitim veren okullar yapılmış ve oryantalizmin keşif kolu olan misyonerlik faaliyetleri yoğun bir şekilde kendini göstermeye çalışmıştır.⁸ Bu faaliyetler içinde Türk kültürünün gelişmesi ile ilgili her türlü faaliyet gösterilmiştir. Manda yönetiminin ilk yıllarında Türk olmayanlar için çeşitli okullar açılmasına rağmen Türk olanlar için açılan okullarda da gelişme gözlemlenmemiştir.

Hatay'ı Araplaştırma politikası içinde gerçekte Fransız kültürünü hâkim kılma politikası yatmaktadır. Bu dönem içinde Fransızca ders veren öğretmenler gittikçe artmıştır. Hocaların gelmesiyle birlikte yeni sınıflar açılmaya, bu sınıflara Türkler de dâhil edilmeye başlanmıştır. Bu durum devam ettiği süre içinde Türk kültürü zayıflamış ve taraflı uygulamalar başlatılmıştır [K. 84, 90].

1921 tarihinde İskenderun'da 26 mektep ve 1.550 talebe bulunmasına rağmen Hatay'ın genelinde 36 hükûmet mektebi mevcuttu. Bunlar içinde Türk olmayan mekteplerin mevcudiyeti

⁸ Salman Altunlu ile 1984 yılında yapılan mülâkattan alınmıştır.

oldukça fazladır. Hatay bağımsız olunca Reis-i Cumhur Tayfur Sökmen, Anavatan'dan öğretmen istemiş ve bu şekilde Türk öğrenci ve öğretmenlerin sayısı artmıştır.

Kuzeyden güneye, güneyden kuzeye giden ve doğudan gelen yolların kavşak noktasında bulunan Antakya, tarih boyunca kıtalar ve bölgeler arası ticarette önemli rol oynamış, yolcu ve hacı kervanları için konaklama yeri ve çeşitli bölgelerden gelen insanlar için bir kültür alışverişi merkezi olmuştur.

İskenderun ise tarih boyunca Mezopotamya'nın, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun ithal ve ihraç limanı olarak hizmet vermiştir. Bu nedenle Antakya, çeşitli bölgelerden gelmiş binlerce insanın konakladığı, başka bölge insanlarıyla hem mal, hem de fikir alışverişinde bulunduğu, memleketlerine yeni fikirlerle döndükleri bir kültür merkezi görevi yapmış, Helenistik ve Roma dönemlerinde Dünya'nın sayılı uygarlık merkezlerinden biri olarak ün yapmıştır.

Osmanlı döneminde de bir ticaret ve kültür merkezi görevi yapan Antakya, bu önemini günümüze kadar geliştirerek sürdürmüş, kuruluşu Antakya'dan eski olmasına rağmen kent olarak 20. yüzyıl başlarında önem kazanan İskenderun ise 1950'li yıllardan sonra hızlı bir gelişme göstererek Türkiye'nin sayılı ticaret, sanayi ve ihracat merkezlerinden biri hâline gelmiştir.

Tarih boyunca çeşitli millete ev sahipliği yapan Hatay bölgesinde çok sayıda şair, bilim adamı ve sanatçı yetişmiş, bu vesileyle, zaman içinde zengin bir kültür birikimi meydana gelmiştir. Bu birikimin izlerinin günümüzde de devam ettiğini görmekteyiz. Ayrıca tarih boyunca çeşitli dinlerin bir arada yaşadığı Hatay bu özelliğini bugün de korumaktadır. Toplumun sahip olduğu ortak kültür nedeniyle, inanç farklılıkları Hatay'da hiç bir zaman problem olmamış, bu farklılıklar, kültürel yapının bir zenginliği olarak kabul edilmiştir.

1.6.1. 1900-1921 Döneminde Kültürel Yapı

Bu dönemlerde mektep ve medrese mücadeleleri eğitim ve öğretim hayatını etkilemiştir. Bir taraftan Tanzimatçıların çıkardığı sübyan ve rüştiye mektepleriyle batılılaşma fikri, diğer taraftan ilmi özelliğini kaybetmiş olan medreselik zihniyeti, bu devirde mücadele hâline girmiştir (Bilgili 1939: 11-12).

1918 yılında Osmanlı ordusu Suriye’den ayrılınca Hatay halkı Faysal Hükûmeti’ni destekleyenler ve Türkiye’yi destekleyenler olarak ikiye ayrılmıştı. Bölge halkının içinde bulunduğu bu karışıklıklardan Fransızlar faydalanmaya kalkmışlardır. Kendi menfaatleri doğrultusunda halkın dinî ve etnik duygularını her fırsatta kullanıyorlardı (Bilgili 1939: 19).

I. Dünya Savaşı’na kadar Antakya mahalle meclisleri ve camiler bünyesinde 37 erkek, 7 kız mektebi; 1900’lü yılların başında Samandağ (Süveydiye)’da erkek ve kız Amerikan okulları; 1899-1902 yıllarında ise yukarıda adı geçen mektepler haricinde, umumî veya hususî dairelerinde ulûm-ı şer’iye ve edebiye dersleri veren müderrisler bulunmaktaydı.

1902’de Ermenilere ait 10 okulda 10 adet öğretmen bulunmakta iken bu okullarda 440 erkek, 47 kız öğrenci okumaktaydı (Süslü 1990: 48). Bu yıllarda İskenderun ve Antakya’da birer Rüştîye mektebi bulunmaktaydı. Bu okullarda İskenderun’da 80 (Tutar 1997: 82); Antakya’da da 500, toplam 580 öğrenci eğitim görmekteydi (Tutar 1997: 82).

1.6.2. 1921-1939 Döneminde Kültürel Yapı

Bu dönemde Hatay, 17 yıl Fransız mandası altında, son bir yıl da bağımsız bir devlet olarak kalmıştır. Fransız ve Arap kültürünün yerleştirilme çabalarını bu dönemde de oldukça fazladır.

Türkiye’de her türlü kargaşanın olduğu bu dönemde Fransız misyonerleri üst seviyedeki çıkarlarını, yabancı okullar açmakla gerçekleştirmişlerdir. II. Dünya Savaşına kadar hastane, kilise, okul, mezarlıklar yapılmış; azınlıklar da devlet aleyhine teşkilâtlandırılmıştır (Bilgili 1939: 25). Türk olmayan etnik gruplar için okullar açılmış; bu faaliyetlerle Arap ve Fransız kültürü, içten içe yerleştirilmeye çalışılmıştır. Belli bir zaman sonra da Arap kültürünü geri plâna alıp kendi kültürünü ön plâna çıkarmaya çalışmışlardır (Bilgili 1939: 62). Bu dönemde Hatay sınırları içinde 32 iptidaî, 3 rüştiye ve bir idadî olmak üzere, 36 resmî hükûmet mektebi bulunmaktayken (Bilgili 1939: 62), Hatay Devleti kurulunca da bu güçsüz durumdan kurtulmak için Türkiye’den öğretmenler getirilmiş ve böylece öğrenci sayılarında gözle görülen artışlar olmuştur (Bilgili 1939: 72).

1938-1939 Tarihleri Arasında Bulunan Yabancı Okullar:

- 1- Antakya Sen-Piyer (Frerler) Erkek Okulu
- 2- Antakya-İskenderun Sen-Josef (Sörler) Kız Okulu
- 3- Antakya İngiliz Okulu
- 4- Antakya Ortodoks Erkek Okulu
- 5- Antakya Ortodoks Kız Okulu
- 6- Antakya Ermeni Muhtelit Okulu
- 7- İskenderun (Frerler) Okulu
- 8-İskenderun Sörfler Kız Okulu
- 9-İskenderun İtalyan Sen Jorc Erkek Okulu
- 10-İskenderun Nobaryan Muhtelit Okulu
- 11-İskenderun Yunan Muhtelit Okulu
- 12-İskenderun Muhtelit Ortodoks Okulu
- 13- Kebap Alman Yetimhanesi

Bu okullarda toplam 1.308 kız; 1.746 erkek öğrenci eğitim görmekteydi (Bilgili 1939: 27).

1.6.3. 1939'dan Günümüze Kültürel Yapı

Hatay'ın Ana vatana katılması ile birlikte büyük değişiklikler olmuştur. 1939 yılında İskenderun'da açılan Halk evinde okuma yazma bilmeyenlere Türkçe dersi verilmiştir. Yine bu yıllarda ilk millet mektepleri açılmıştır (Tekin 1993: 76).

1982-1983 Yılları Arasında Hatay'da Genel Olarak:

- 579 İlkokulda 4. 868 öğretmen, 145.253 öğrenci
- 5 Anaokulu ve 72 Anasınıfında 130 öğretmen, 3.420 öğrenci
- 80 Ortaokulda 673 öğretmen, 26.342 öğrenci
- 21 Lisede 828 öğretmen, 9.932 öğrenci
- 6 İmam Hatip Lisesinde 142 öğretmen, 929 öğrenci

-4 Ticaret Lisesinde 117 öğretmen 359 öğrenci

-2 Endüstri Meslek Lisesinde 96 öğretmen, 1.038 öğrenci bulunmaktadır (Tutar 1997: 82-85).

2002-2003 Yılları Arasında Hatay'da Okullar:

-Okul Öncesi Eğitim: 10 okul, 7.559 öğrenci, 329 öğretmen, 58 derslik,

-İlköğretim. 629 okul, 222.570 öğrenci, 8.288 öğretmen, 5.670 derslik,

- Resmî ve Özel Liseler: 103 okul, 52178 öğrenci, 2.779 öğretmen, 1.534 derslik bulunmaktadır (Tutar 1997: 85-95).

2002-2003 Yılları Arasında Hatay'da Diğer Kurumlar:

- Halk Eğitim Merkezi: 12 okul, 7.394 öğrenci, 51 öğretmen, 18 derslik,

- Çıraklık Eğitim Merkezi: 6 okul, 3339 öğrenci, 80 öğretmen, 24 derslik,

- Eğitim Araçları: 1 okul, 8.506 öğrenci, 10 öğretmen, 24 derslik,

- Rehberlik Araştırma Merkezi: 1 okul, 10 öğretmen,

- Sağlık Eğitim Merkezi: 1 okul, 6 doktor, 1 dış hekimi, 4 hemşire, 1 memur, 6 hizmetli, 1 şoför bulunmaktadır.

Antakya'da bulunan Hatay Kültür Merkezi, 1987 yılında açılmıştır. Bünyesinde İl Halk Kütüphanesi, Tiyatro Salonu, Sanat Galerisi, İl Kültür Müdürlüğü, Kültür Bakanlığı Kitap Satış Yeri ile çeşitli etkinlikler için ayrılmış çalışma yerleri bulunmaktadır. Tiyatro, resital, konser, film gösterileri gibi etkinliklerin yapıldığı merkezde mahallî tiyatro, müzik ve sanat grupları da çalışmalarını sergilemektedir. Kültür Merkezi bunların dışında çok sayıda törenlere, panel sempozyum konferans, sergi gibi etkinliklere ve kurslara ev sahipliği yapmaktadır.

Çeşitli kültürleri bünyesinde barındıran Hatay'da, basın-yayın, basın meslek kuruluşları ve 87 basım evi; TRT Hatay FM ile birlikte 30'a yakın mahallî radyo bulunmaktadır.

Bütün ilçelerinde Halk Eğitim Merkezi bulunmakta ve buralarda halk oyunları, dikiş-nakış dersleri ve iş eğitimi dersleri verilmektedir. Sosyal yaşamın çok hareketli olduğu bu yerlerde sivil toplum örgütleri de hareketliliğe paralel bir gelişme göstermektedir. Hatay, ilçeler ile birlikte toplam 1049 derneğe sahiptir.

Mustafa Kemal Üniversitesi'nin yanısıra ihtiyaca yetecek kadar özel ve devlet okulları bulunmaktadır. Hatay'da 19. yüzyılda kurulan ve kitapları günümüze ulaşabilen tek kütüphane, Müderris Abdurrauf Efendi'nin kütüphanesidir. Bununla birlikte çeşitli ilçelerde 22'ye ulaşan Halk Kütüphanesi bulunmaktadır.

1. 7. HATAY'DA BULUNAN DİNLER, MEZHEPLER VE ETNİK GRUPLAR

1.7.1. Yahudilik ve Mezhepleri

Hatay'da yaşayan Yahudiler kendilerini İsrailoğullarından Yehuda'nın soyundan geldiğine inanırlar. Onlara göre Hz. Musa, en büyük Peygamber; Tevrat ise en büyük kitaptır.

Osmanlı döneminde yabancıların haklarına zarar gelmesin diye ferman yazılmıştır. Bu konuyla ilgili şu fermanı misal olarak verebiliriz: *"... olan bazürگانلار gemileriyle geleler, Edirne'de ve Bursa'da ve İstanbul'da halkla muamele ve mübayaa idüb bazürگانlık ideler. Gelmekde ve gitmekde benüm beğlerimden ve subaşılarumdan ve sipahilerumdan ve kullarımdan hiç birisi bunların canına ve başına ve maline zarar ve ziyan getürmeye. Ve illâ hükmüme muhalefet idüb bir vechile mazarret idecek olalar ise ki işittim kul gönderüb azim belaya uğradırım bilmiş olalar..."* (Hacıeminoğlu 1992: 259).

Yabancılar, Osmanlı hükümdarlarının adaletli yönetimleri sayesinde ticarî hayatta başarılı olmuş ve önemli makamlara getirilmişlerdir. Hatay'da bulunan Yahudiler de, ilk zamanlarda siyasî konulardan uzak durmuş ve zaman içinde nüfus bakımından kalabalık olan yerlere yerleşerek rahat bir şekilde ticaret yapmışlardır. Önceleri Şamronim; daha sonra Peruşim, Sadukim ve İsiyim adını alan Yahudî mezhebi, adını değiştirerek günümüzde Karaî ve Rabbanî adını

almışlardır. Rabbanîler Hatay'da diğer mezheplere göre daha kalabalıktırlar.

1.7.2. Hristiyanlık ve Mezhepleri

- Ortodoks: Osmanlı Döneminde de en kalabalık olaan mezhep, Ortodoks mezhebidir. Hatay'da Hristiyanlık dinine mensup olan Ortodoks vatandaşlarımız oldukça fazladır. Ortodoks mezhebine mensup olan dört büyük patrikliğin içinde Antakya da bulunmaktadır.

Katolik: Antakya, Samandağ ve İskenderun'a yerleşmiş olan Katoliklerin sayısı Ortodokslara göre çok azdır.

- Süryanî: Süryanîler, bu adı Mezopotamya bölgesinde Suriye'de yaşadıkları için almışlardır. Hristiyan olduktan sonra da Antakya'yı merkez olarak almışlardır. Bugün Süryanîler Hatay'da yok denecek kadar azdır.

- Gregoryan (Ermeni): Ermeniler, Hristiyanlığı yayıldığı ilk yıllarda kabul ettikleri için kendilerini bu dinin içinde ayrıcalıklı olarak kabul ederler.

Daha önceleri Anadolu'da Hristiyan gruplar tarafından baskı gören Ermeniler, Malazgirt Zaferinden sonra bu baskıdan kurtulmuşlardır. Fatih Sultan Mehmet döneminde ise Ermeni Patrikliğini kurduran Ermeniler rahatça ticaret yapma imkânına kavuşmuşlardır. I. Dünya Savaşı sıralarında da Suriye ve Lübnan'a göç eden Ermeniler, savaştan sonra Çukurova, Halep ve Antakya çevresine yerleşmişlerdir. 1939 yılında Hatay'ın Ana vatana katılması ile birlikte büyük bir kısmı Halep, Şam, Kamışlı ve Ermenistan'a gitmişlerdir. Türkiye'de tek Ermeni köyü, Samandağ'da bulunan Vakıflı köyüdür. Bu köyde elliye yakın hane bulunmaktadır. 2000 yılı nüfus sayımına göre sayıları 147'dir. Hatay'da yaşayan Ermeniler, Hristiyan mezhepleri içinde Katolik ve Protestanlığı kabul etmemişlerdir. Gregoryandırlar. İstanbul ve Kudüs'te Patrikleri bulunmaktadır.

1.7.3. İslâmiyet ve Mezhepleri

- Nusayrîler: Nusayrîlik, Muhammed b. Nusayr en-Nerimî (270/883) tarafından kurulmuş bir Şîî fırkasıdır (Fırlıklı 1986: 180). Hatay'da Yaşayan Nusayrî vatandaşlarımıza da Nusayrî

denilmektedir. Hatay’da Nusayrîlerinden biri olan Neval Miççoğu, “Nusayrîlere geçmişte atılan iftiraların yanlış olduğunu, Hatay’da bu tür iftiraların olmadığını ve diğer mezheplerle dostça yaşadıklarını”, söylemektedir [K. 70, 74].

- Sünnîler: Hz. Muhammed’in sünneti ile Sahabe ve onların yolundan gidenler demektir (Fırlıklı 1986: 54). Hatay’da Hanefî ve Şafîî mezhebine mensup insanlar çoğunluktadır.

1.8. HATAY’IN İNANÇ YÖNÜNDEN NÜFUS YAPISI

Hatay, Ana vatana 1939 yılında bağlandığında Antakya merkez ilçesinden başka İskenderun, Reyhanlı, Kırıkhan, Hassa, Yayladağı, Samandağ, Altınözü ve Dört Yol ilçe olmuştur. Daha sonra da Erzincan, Kumlu ve Belen ile birlikte ilçe sayısı 12’ye çıkmıştır.

Yukarıda adı geçen ilçelerde bulunan dinî yapının mezheplere göre dağılımını, 2000 yılı nüfus sayımına göre, genel bir tahminini yapmaya çalışacağız. Nüfus sayımı ile ilgili rakamlar, DİE’nin verilerine göre; mezheplerle ilgili rakamlar ise köylerde bulunan yaşlı kaynak kişilerin verdiği bilgiler ve bu bilgilerin nüfus sayısı ile karşılaştırılması neticesinde yazılmıştır.

1.8.1. Antakya

Yerleşim Alanı	2000 Yılındaki Nüfusu	Sünnî	Nusayrî	Ortodoks	Katolik	Yahudî
Merkez	144.910	118.150	25.000	1500	60	200
Bucak-Köy	200.410	75.000	125.410	-----	-----	-----
Toplam	345.320	193.150	150.410	1.500	60	200
Oran	% 100	% 55.93	% 43.55	% 0.043	% .0017	% 0.0057

1.8.2. Altınözü

Yerleşim Alanı	2000 Yılındaki Nüfusu	Sünnî	Nusayrî	Ortodoks
Merkez	5.352	4.252	-----	1.110
Bucak-Köy	53.815	52.273	600	942
Toplam	59.167	56.415	600	2.152
Oran	% 100	% 95.34	% 1.016	%3.63

1.8.3. Belen

Yerleşim Alanı	2000 Yılındaki Nüfusu	Sünnî	Nusayrî
Merkez	18.646	18.646	-----
Bucak-Köy	9.736	8.876	860
Toplam	28.382	27.522	860
Oran	% 100	%96.96	%3.04

1.8.4. Dört Yol

Yerleşim Alanı	2000 Yılındaki Nüfusu	Sünnî	Nusayrî
Merkez	53.597	53.597	-----
Bucak-Köy	72.661	68.161	4500
Toplam	126.258	121.758	4500
Oran	% 100	%95.64	%3.56

1.8.5. Erzin

Yerleşim Alanı	2000 Yılındaki Nüfusu	Sünnî
Merkez	25.879	25.879
Bucak-Köy	8.109	8.109
Toplam	33.988	33.988
Oran	% 100	% 100

1.8.6. Hassa

Yerleşim Alanı	2000 Yılındaki Nüfusu	Sünnî
Merkez	9.071	9.071
Bucak-Köy	40.923	40.923
Toplam	49.994	49.994
Oran	% 100	% 100

1.8.7. İskenderun

Yerleşim Alanı	2000 Yılındaki Nüfusu	Sünnî	Nusayrî	Ortodoks	Katolik	Yahudî
Merkez	159.149	97.659	60.000	1.250	150	90
Bucak-Köy	128.235	73.835	54.000	400	-----	-----
Toplam	287.384	171.494	114.000	1.650	150	90
Oran	% 100	%59.67	%39.66	%0.057	%0.0052	%0.0031

1.8.8. Kırıkhan

Yerleşim Alanı	2000 Yılındaki Nüfusu	Sünnî
Merkez	63.615	63.615
Bucak-Köy	34.915	34.915
Toplam	98.530	98.530
Oran	% 100	% 100

1.8.9. Kumlu

Yerleşim Alanı	2000 Yılındaki Nüfusu	Sünnî
Merkez	6.629	6.629
Bucak-Köy	9.441	9.441
Toplam	16.170	16.170
Oran	% 100	%100

1.8.10. Reyhanlı

Yerleşim Alanı	2000 Yılındaki Nüfusu	Sünnî
Merkez	52.135	52.135
Bucak-Köy	22.090	22.090
Toplam	74.225	74.225
Oran	% 100	%100

1.8.11. Samandağ

Yerleşim Alanı	2000 Yılındaki Nüfusu	Sünnî	Nusayrî	Ortodoks	Katolik	Gregoryan
Merkez	34.641	1.100	31.691	1.050	800	-----
Bucak-Köy	72.113	9.856	62.000	-----	110	147
Toplam	106.754	10.956	93.691	1.050	910	147
Oran	% 100	%10.26	%87.76	%0.98.	%0.80	%0.13

1.8.12. Yayladağı

Yerleşim Alanı	2000 Yılındaki Nüfusu	Sünnî
Merkez	7.117	7.117
Bucak-Köy	19.937	19.937
Toplam	27.654	27.654
Oran	% 100	%100

1.8.13. GENEL DEĞERLENDİRME

Yerleşim Alanı	2000 Yılındaki Nüfusu	Sünnî	Nusayrî	Ortodoks	Katolik	Yahudî	Gregoryan (Ermeni)
Antakya	345.320	193.150	150.410	1.500	60	200	-----
Altınözü	59.167	56.415	600	2.152	-----	-----	-----
Belen	28.382	27.522	860	-----	-----	-----	-----
Dört Yol	126.258	121.758	4500	-----	-----	-----	-----
Erzin	33.988	33.988	-----	-----	-----	-----	-----
Hassa	49.994	49.994	-----	-----	-----	-----	-----
İskenderun	287.384	171.494	114.000	1.650	150	90	-----
Kırıkhan	98.530	98.530	-----	-----	-----	-----	-----
Kumlu	16.070	16.070	-----	-----	-----	-----	-----
Reyhanlı	74.225	74.225	-----	-----	-----	-----	-----
Samandağ	106.754	10.956	93.691	1.050	910	-----	147
Yayladağı	27.654	27.654	-----	-----	-----	-----	-----
Toplam	1.253.726	881.756	364.061	6.352	1.120	290	147
Oran	% 100	% 70.3	%29.03	% 0.05	%0.008	%0.002	%0.001

II. BÖLÜM

TENGİRİ, İYELER VE KİŞİÖĞÜ

2. 1.TENGİRİ

İslâmiyetin etkisiyle “Tanrı” sözü, yerini Allah kelimesine bırakmıştır. Lâkin Hatay’da Tanrı kelimesini yaşlı kişilerin dilinden duymaktayız. Kırıkhan ve Reyhanlı’da yaşlı olanlar, beddualarında “*Tengri cezasını versin, Tengri canını ala*” gibi sözleri, bugün bile sarf etmektedir [K. 79, 82].

Türk inançlarına ait bilgiler, Çin kayıtları, abideler, Orta Asya ve Sibirya Türklerinin yaşadıkları sahalardan XIX. ve XX. asırlarda yapılan araştırmalarla elde edilmiştir.

Türk sahasından derlenen bilgi ve malzemelerin, tetkik ve değerlendirmesini yapan çoğu araştırmacılar, Türk inanç sistemini oluşturan unsurların, Tanrı’nın çevresinde toplandıklarını; Tanrı’nın ise yaratan, yaşatan ve öldüren en yüce bir varlık olarak, bu inanç sisteminin merkezini teşkil ettiğini dile getirmişlerdir (Ergin 1980: 22).

Bozkır Türk topluluğunda Tengri, en yüksek bir varlık olarak itikadın özünü teşkil ediyordu. Semavî mahiyeti haiz ve tam iktidar sahibi olan bu Tengri, çoğu zaman Gök Tengri adı ile anılmaktaydı (Kafesoğlu 1993: 295). Divanü Lûgat-it-Türk’te “*kök*” çeşitli anlamlarda geçtiği gibi, “*asıl*” anlamına da geldiğini görüyoruz. Gök-Türk Kitabelerinde Tanrı, mukaddes yeri, suyu tanzim eder (Ergin 1980: 21-35). Zamanı takdir eden, ölümün gerçekleşmesini sağlayan O’dur (Orkun 1941: 50-52). Kağanların “*hakanlık*” kurması Tanrı’nın isteği ile olmuştur. Abidelerde geçen “*Tanrı kuvvet verdiği için babam kağanın askeri kurt gibi imiş, düşmanı koyun gibi imiş*” sözleri (Ergin 1980: 22). Ordudaki askerlerin kurt gibi kuvvetli olmaları, onun verdiği kuvvet sayesinde olduğunu göstermektedir. Kağanlar, Tanrı’nın verdiği buyruk istikametinde açları doyurmak, çıplakları giydirmek, az milleti çok etmek, ölmek üzere olan milleti diriltmek ve töreyi koruyup gözetmek mecburiyetindedir (Ergin 1980: 25).

Tanrı’nın buyruğu ile dört bir tarafa ordular sevk edilir, illi ilsizleşir, kağanlı millet kağansızlaşır, düşman kendilerine tâbi kılınır.

Bu sözlerle Tanrı'nın yaratıcı, mükafâtlandırıcı ve bağışlayıcılığının yanında cezalandırıcı hususiyetlerini de görmekteyiz.

Gök-Türklerde ikinci bir Tanrı kavramına rastlanmaz. Bu hususla ilgili olarak da Kül Tigin Abidesi'nin kuzey cephesinde: *“Zamanı Tanrı yaşar. İnsanoğlu hep ölmek için türemiş.”* yazısını okumaktayız. A. İnan, bu kitabelerde dikkate değer hususun, *“Tanrı'nın başka Tanrılarla karıştırılmadan tek başına söylenmesi meselesidir.”* diyor. Eski Türklerin bir Tanrı'ya inandıkları hususunda, Oğuz Kağan Destanı'nda da önemli sayılabilecek kayıtlar vardır. Nitekim, XIII. asırda Uygur Türkçesiyle yazılmış destanda, Oğuz'un Tanrı'ya yalvardığı görülür.

Ögel, Altay Şamanizminde göğün katlarının resmi çizildiği hâlde, Tanrı'nın şeklinin çizilmediği hususunu ileri sürerek, onu *“mücerret ve şekilsiz bir güç”* olarak nitelendirdiklerini söylemektedir.

Radloff'un *“Sibirya'dan Seçmeler”* kitabında *“Tengri kişinin aracılığı ile yeri ve bunun üzerinde irili ufaklı tepeleri yarattı. Kişiyi bu bilgileri veren Tanrı Kuday'dır.”* sözünü görmekteyiz (1976: 15). Semavî dinlerde, Tanrının çevresinde onun emirlerini yerine getiren meleklerle, resullere, kitaplara ve azizlere de kutsal bir gözle bakıldığını görüyoruz. Bu inanç, benzer şekliyle Türk inanç sisteminde de mevcuttur.

Türk inançlarında Tanrı, başlangıçtan beri hep gökyüzünde tasavvur edilmiş ve bu şekilde inanılmıştır. Nitekim Hatay'da rahmetin de, belânın da göklerden geldiği ifade edilir. Tanrı'ya yapılan duada ellerin havaya kaldırılması, avuçlarla beraber yüzün havaya çevrilmesi gibi pratikler, Tanrı'nın gökte bulunduğuna ait inançların bir devamı niteliğindedir.

2.2. İYELER

2.2.1. Umay

Antakya'da bazı aileler çocuklarına Umay adını vermektedir. Bu ailelere Umay adını niçin kullandıklarını sorduğumuzda *“Ata adı”* veya *“Anne anlamını taşır.”* demektedirler. Hatay'da *“umacı”* kelimesine de rastladık. Çirkin bir kadın gördüklerinde *“aynı umacı*

gibi” tabiri kullanılmaktadır [K. 29, 35]. Divanü Lûgat-it-Türk’te umacı kelimesiyle çocukların korkutulduğundan bahsedilmektedir (İnan 1991: 317).

Eski Türk hayatında, doğum sırasında olduğu gibi, doğumdan sonra da çocuğun büyümesi ve reşit duruma kadar geçen süre içinde ona yardımcı olan ve onu kara iyelerin her türlü kötülüklerinden koruyup gözettiğine inanılan himayeci ruhlar vardı. Orta Asya ve Sibirya Türk kavimleri arasında Umay (İnan 1987: 397-398), Yakut Türklerinde ise Aysıt (İnan 1986: 37) adı verilen bu koruyucu ve yardımcı iyelere ait inançlar, izlerini Hatay’da da sürdürmektedir.

2.2.2. Kara İyeler (Al Karası, Kamos, Erlik)

Al karası, eski Türk inanışlarından günümüze kadar, özelliğini koruyarak gelmiş bir ruhtur. Bu ruh, bütün Türk boylarında al karısı, al basması, albis, almiş, kamos olarak bilinmektedir (İnan 1972: 169). Hatay’da bu ruhun çocukları öldürdüğüne inanılır. Antakya merkezde bu ruhun, kadınlara musallat olduğunda kadının ciğerini almadan gitmediğine inanılır.

Annenin gebelik döneminde ve doğumda yaşadığı korku, sıkıntı ve stres durumu, loğusalık döneminde de kendini al basması olarak gösterir. Hatay’ın bütün ilçelerinde kâbus; diğer ilçelerde al karası denilen bu ruh, kötü bir ruh olarak bilinmektedir [K. 2, 10, 21, 23, 53, 66, 69, 70, 91, 105].

Taşıdığı yapı ve fonksiyonları ile kara iyeler zümresinden olan bu varlığın kişiliği gibi, fizikî görünümü de sürekli değişkenlik gösterir. Eski Türk inançlarında, bu kudretli varlığın ortaya koyduğu hastalık ve ölüm gibi kötülüklerden ancak, kamların aracılığı ile kurtulmak mümkündü. Al basması hakkında başlangıçtan beri devam edip gelen bu inançlar, Hatay’da hayatın doğuma bağlı önemli bir safhasında olduğu gibi, günlük hayatta görülen birtakım olaylarda da yaşamaktadır.

Yeni doğum yapmış annenin hormonal durumundaki ani değişimlerin oluşması, onu normalde kolaylıkla baş edebileceği faktörlere karşı duyarlı hâle getirir. Hormonal değişikliklere ek olarak gebelik ve doğum, uyku düzeninin bozulması annenin fiziksel gücünü azaltır. Yoğun depresyon, birçok annenin en ufak bir problem

karşısında kendisini göz yaşlarına boğulmuş bir hâlde bulur. Bazı kadınlar kendisini kısa bir süre için yetersiz hisseder; ancak bu durum bebeklerine ve kendilerine güvenleri arttıkça ortadan kalkar.

Hatay’da doğumun kolay olması ve çocukla birlikte loğusanın al basmasından korunması amacıyla birtakım tedbirlere başvurulur. Yatağın kenarına çuvaldız konularak, loğusanın üzerine bir iğne takılır [K. 99, 103]. Al karasının yakalanması iğne ve çuvaldız vasıtasıyla olur. Loğusa geldiği anda iğneyi ve çuvaldızı batırdığınız takdirde al karası o kişinin emrine girer ve dilediğini yaparmış. Ayrıca çocuğun da yastığının altına bir ekmek parçası ile iğne bırakılır. Bununla al karasının, loğusa ve çocuğa bir zarar veremeyeceğine inanılır. Ancak alınan bütün bu tedbirlere rağmen, loğusa ile birlikte çocuğun en az kırk gün süre ile yalnız bırakılmamasına dikkat edilir.

Antakya merkezde anne kanama geçirip ölebilir düşüncesiyle, mezarının kırk gün süreyle açık kalması gerektiği söylenir. Zirâ bunların yalnız kaldıklarını bilerek, eve gelen al basmasından ancak akıllı ve dirayetli kadınlar, yanlarında bulunan çuvaldızı onun başına, sırtına veya göğsüne saplamak suretiyle kurtulabilirler [K. 78]. Aksi takdirde loğusa ile birlikte çocuğun da ciğerlerinin sökülerek götürüleceğine inanılır [K. 78, 105].

Hatay’da al basması ile ilgili yapılan konuşma ve sohbetlerde, onun fizikî yapısı, kişiliği, yaşantısı, olağanüstü güç ve kudreti, yakalanması ve ağır işlerde çalıştırılması hakkında dikkat çekici olaylar anlatılır. Bu olaylar korku ve heyecan içinde dinlenir.

Reyhanlı’dan Meryem Eker bu konuyla ilgili şu misali anlatılır: *“Çocuğuma süt verdikten sonra ben ve o uyudu. Ben yorgunluktan gözlerimi kapatır kapatmaz siyah ve kocaman bir kedi döşüme (göğsüme) bastırdı ve çocuğuma bakmaya başladı. Ben hareket edemiyordum. Bir ağırlık çökmüştü. Çocuğumu öldürüp ciğerini alacağını zannetmiştim. Son bir hamleyle uyandım. Çocuğumu daha sonra büyüyene kadar yanımdan hiç ayırmadım”* [K. 101].

Hatay’da bu durum söz konusu olduğunda en az yedi gün boyunca aileler çocuğu ve süt veren kadını yalnız bırakmaz. Hiç kimse olmasa bile odada, küçük bir erkek çocuğu bulundurulur [K. 101].

2.2.3. Gök-Felek İyeleri

Hatay’da yapılan alan araştırmalarından elde ettiğimiz bilgiye göre “felek”, gökyüzü ve sema anlamındadır. Halk inançlarında felek, bazı hâllerde doğrudan doğruya “gök” anlamında kullanılırken, bazen de yapı ve mahiyeti bilinemeyen bir kudret olarak kabul edilir.

*“Yeter felek yeter çektiğim zahmet
Beni mi görüyon daima felek
Yalvarıp yakarıp duruyon bugün
Beni de mi yere vurucun felek”* (Bahadır 1995: 131)

Hatay’da “ah felek ah!” diyerek acı ve ısıraplarını ortaya koyan kişi, içine düştüğü her türlü kaza ve belânın, hastalığın, yoksulluğun, felâketin, ölümün, karşı kişiye verilen huzurun, refahın, malın, mülkün, servetin, nihayet “aslanı çakala boğduranın” müsebbibi olarak gördüğü feleğin yapmış olduğu bunca kötülükler karşısında acizdir, çaresizdir. Bu kudretli varlığın zulmüne karşı direnme gücünü kendinde bulamayan kişi, ona “zalim” ve “kahpe” sıfatlarını yüklemekte birlikte, “Felek evin yıkılsın.” “Felek gözün kör olsun.” “Felek ocağın sönsün.” gibi kargışlar (beddua) yapmakla yetinmektedir

Nisan yağmurları, bolluk ve bereketin sembolü olarak değerlendirilir. Tabiata bereket ve canlılık veren ot ve diğer bitki tohumlarının, nisan yağmurları ile birlikte gökten yeryüzüne doğru savrulup döküldüğüne inanan Hatay halkı, kendisi için meçhul gibi görünen “gök”ü, bu inançla farkında olmadan ulaştırmaktadır.

*“Yaz dedin yazdırdın levh-i kalemi
Musa ile ettin bin bir kelâmı
Sen yarattın on sekiz bin âlemi
Rızkını veren sen değil misin?”* (Bahadır 1995: 139)

“Yerleri gökleri yaratan Allah, herkes muradına ermeyi ister”
(Bahadır 1995: 186).

Günümüzde Hatay’da olduğu gibi, Anadolu’nun hemen her yerleşim biriminde nazardan korunmak için alınan bir tedbir olarak kullanılan nazar boncuklarının maviliğinin, gökle ilişkili olduğu, “gök”ün renginin ise eski Türklerce kutsal sayıldığı bilinmektedir.

Tespit edilen bu pratiklerde “*felek*”, her ne kadar “gök” anlamına geliyor ve bu şekilde tasavvur ediliyorsa da, temas kurduğumuz kişilerin bu konuda çeşitli inanç ve telâkkilerinin olduğunu da gördük.

Oğuz’un evlendiği kadının ışıktan inmesi; ordulara kılavuzluk yapan gök tüylü, gök yeleli kurdun ışıktan doğması (Köprülü 1966: 56) gibi hâdiseler, Türk zümrelerinin ışığı, semayı ve gök cisimlerini mukaddes addetmelerinden kaynaklanmaktadır.

Efsanevî bir Türk hakanı olarak kabul edilen Alp Er Tonga’nın, ölümüne ait sagudan alınan şu dörtlükte ise:

*Alp Er Tonga öldü mü
Issız ajun kaldı mu
Ödleک öcün aldı mı
Emdi yürek yırtılır* (Divan 1985: C. 4: 41).

Feleğin, öç alan korkutucu bir iye olduğu inancı hâkimdir. Demek oluyor ki felek, “*zalim*” ve “*kahpe*” olarak bilinmesine rağmen, yapısında “*uğur*” unsurunu da taşımaktadır. Bugün Hatay’da kişinin şansı, talihi döndü anlamında: “*Felek yüzüne güldü.*” ifadesine rastlamaktayız [K. 78, 106].

Türk millî kültürünün unsurları içerisinde anlam olarak aynı, fakat taşıdığı yapı ve fonksiyon itibarıyla birbirinden tamamen farklı bir özellik arz eden, “*felek ve gök*”ün esasta birbirlerinden ayrı bir iye olup olmadıkları hususudur.

Üzerinde çalıştığımız inanç ve pratikler feleğin, koruyucu, kurtarıcı ve aynı zamanda zulmeden bir iye olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ancak, felek, “*gök*” anlamında tasavvur edildiği zaman, “*gök*”, Türk inanç sisteminde hiçbir zaman başlı başına bir ruh olarak düşünülmemiştir.

Hatay’da “Bunu felekler istedi, böyle oldu.” “Mevlâ’m sizi dal dal etsin.” “Soldurmasın yeşillerinizi allarınızı.”, “Kadir Mevlâ’m ırzınızı bol versin, oğlan uşak, hem hayırlı döl versin; ucu dönmez, yel götürmez mal versin.” (Bahadır 1995: 224) sözlerine sıkça rastlanılır.

*“Suna boylum yalvarıyom
Verse seni felek bana” (Bahadır, 1995: 224)*

*“Bir ah çeksem dağa taş
Derdinen yandım ataşa
Verme felek kurda kuşa
Bu derdi bir kul üstüne” (Bahadır 1995: 19)*

*“Yalancı dünyaya geldim gelesi
Çıkarmadın beni günüme felek
Gurbet elde ölsem gözüm yumulmaz
Yazık kıyma benim canıma felek” (Bahadır 1995: 85)*

Kış mevsiminde göklerin gürlemesi sonucunda evin hırçın çocuklarını “Bak Gürgür Dede sinirlendi, yat.” *“Akıllı durmazsan Gürgür Dede seni alacak.”* gibi sözlerle korkutarak, denileni yapmaları istenir. Konuyu anlatan kişilere *“Gürgür Dede kimdir?”* diye sordüğümüzda bazıları net olarak bilmediklerini, bazıları Allah, bazıları da toprağı sulayan Allah’ın melekleri olduğunu söylemektedir [K. 36].

Bu inanç ve telâkkiler, gök ve gökyüzü ile gök cisimlerinin çeşitli Türk zümreleri tarafından kutsal addedilmesinden kaynaklanmaktadır (Kafesoğlu 1989: 297). Dolayısıyla Hatay’da Gökmen, Yıldız, Aynur, Ayça, Güneş, Yağmur, ... gibi adlar, göğe bağlı eski Türk inançlarının yapı ve fonksiyonunu devam ettirmektedir.

2.2.4. Güneş, Ay ve Yıldız İyeleri

Güneş ve Ay ile ilgili inançlar, Hatay’a ait efsane, tekerleme, masal, deyim, dua, kargış ve bilmecelelere kadar girmiş, hatta günümüzde kişiöğlunun günlük hayatta ortaya koyduğı birtakım pratiklerde de yaşama imkânı bulabilmektedir.

Hatay’da derlemesini yaptığımız yaşlı kişiler, küçük yaşlarda iken güneş ve ay tutulmalarını gördükleri anda ellerine teneke ve sopa alarak ses çıkardıklarını, bazılarının ise havaya silâh sıkıldığını, bununla güneş ve ay tutulmalarını engellediklerini söylemektedir. Hatay halkı, Güneş ve Ay tutulduğu anda kıyamet kopacağına inanmaktadır. Gürültü çıkardıkları anda da korkup ayrılacakları inancı hâkimdir. Bu davranışlar günümüze kadar devam etmektedir [K. 100, 104].

Hatay’da güneşin doğuşu ve batışı esnasında uyumak veya doğan güneş ışıklarının kişinin üzerine düşmesini beklemek hoş karşılanmaz [K. 84]. Hatay halkı, güneşin normal görünümünün dışına çıktığını gördüğünde de ülkeye çok yakında bir felâketin geleceğine inanmaktadır [K. 101].

Çalışanların güneş doğmadan evvel uyanması ve o günkü işlerine sarılması gerekir. Zirâ, üstüne güneş doğan kişiden hayır gelmeyeceği, evinden-barkından ve o günkü işinden “*günün bereketinin gideceği*” inancı hâkimdir. Keza, güneşte ısınan su ile banyo yapmak, bu su ile çocuğun kirli bezlerini yıkamak, çocuğa ait çamaşırları günde (güneş) kurutmak, kişinin veya çocuğun hastalanacağı inancından kaynaklanan, uyulması gereken yasaklardır. Görülüyor ki bu pratiklerin özünde, kişinin farkında bile olmadan güneşe karşı beslediği sevgi ve hürmet duyguları yatmaktadır. Nitekim, Hunların güneşe, aya ve gökyüzüne sevgi ve saygı gösterip bunları kutlulaştırdıklarını Çin kaynaklarından elde edilmiş bilgilerden öğreniyoruz (Ögel 1971: C. 2: 168).

Bu inanç ve pratiklerde güneş, kız; ay ise, erkektir. Anne ve babasını kaybetmiş bu iki öksüz kardeşten ay; karanlık, ıssız ve ürkütücü görünümünden ötürü kardeşi güneşin, kötü kişilerce kaçırılabilceğini veya bu ıssız atmosferden korkabileceğini ileri sürerek, ona gündüz dolaşmasını öğütlediği, güneşin ise bunu kabul ettiği anlatılmaktadır (Ögel 1971: C. 2: 168). Eski Türklerde genel olarak “*güneş ana*” ve “*ay dede*” deyimlerine rastlıyoruz. Semanın yedinci katında “*kün ana*”, altıncı katında ise “*ay ana*” oturmaktadır (Radloff 1976: 219-275-277).

Eski Türkler, güneş, ay ve yıldızlarda olduğu gibi, gök gürültüsü, şimşek ve yıldırımında birtakım gizli kuvvetlerin mevcut olduğuna inanmış ve bunları da birer ruh olarak telâkki etmişlerdi. Nitekim

göklerde kudret sahibi olan “*Ülgen*” gök gürültüsünü oluşturup, yeryüzüne yağmuru ve doluyu gönderiyordu.

Türk hayatında kötülüklerle savaşıp huzur ve bereketi temin eden güneşin varlığına hürmet gösterilmesi ve onun, “*koruyucu*” bir iye olarak telâkki edilmesi, Tanrı’nın ona verdiği inanan olağanüstü niteliklerinden ileri geliyordu.

Güneş’in, Tanrı’dan ayrı olarak telâkki edildiğini ve ancak onun ışığı olduğu inancını tespit ediyoruz ki, Türk hayatında güneşin ulaştırılıp kendisine saygı gösterilmesi bu ana kaynaklara dayanmaktadır. Güneş, maddî ve manevî yapısıyla; gören, duyan, acıyan, seven, oğlu-kızı, yemesi-içmesi olan “*koruyucu*” ve “*kurtarıcı*” bir ana olarak telâkki edilmektedir. Başlangıçtaki inançlarda olduğu gibi, burada da güneş, koruyucu vasfından ötürü bir iye mevkiindedir (İnan 1991: 415). Görevini ifa için, sürekli olarak yeryüzünde bulunmaktadır (İnan 1986: 34).

Kamlar fala bakarken, Dünya’da olmuş ve olacak her türlü hâdiseleri ay ve güneşin birer sembolü olduğuna inandıkları aynaya bakarak açıklamaya çalışırlardı (İnan 1991: 109; Boratav 1984: 101). Hatay halkı gece geç saatlerde aynaya bakmamaktadır. Bakıldığı takdirde uğursuzlukların geleceğine inanır.

2.2.5. Yer İyeleri (Taş, Kaya, Tepe ve Dağ İyeleri)

Türklerin önceki ve sonraki hayatlarında, yapısında gizli güçleri barındırdıklarına inanan ve böylece ulaştırılan birtakım taşların, yüksek dağ ve tepelerin mevcudiyeti bilinmektedir. Bu iyeler, muhtelif uluslarda da mevcuttur. Yahudîler, Sina Dağı’nı; Araplar, Arafat Dağı’nı; Yunanlılar, Olimpos’u; Hintliler, Himalaya’yı ve Moğollar Burhan-Kaldun’u kutsal saymışlardır.

Hatay’da da bu türden taşlar, kayalar ve tepeler bulunmaktadır. Sosyal ve kültürel hayatın içinde kişinin duygu ve davranışlarına yön veren bu taşlar, tepeler, kayalar ile ulu dağların, hastalıklardan kurtulmaya ve hayatın her aşamasında huzur ve şifa bulmaya, yardımcı olduğuna inanılmaktadır. İnanmayan insanların da bir şekilde çarpılacağı inancı yaygındır [K. 66].

Samandağ, Deniz Mahallesi’nde bulunan Hızır Türbesi’ni ziyaret eden bayanlar, çocuklarının olması, evinin huzuru, hastalıktan

kurtulma dileği ile türbeyi dua ederek dolaşır ve her dolaşmalarında Hızır'ın yattığına inanılan bu türbenin taşını belirli aralıklarla öper [K. 66].

Reyhanlı'da bulunan Şeyh Halil Türbesi'ne taş yapıştırılmaktadır. Bu taş, türbeye devamlı olarak yapışık kalırsa dileğin olacağına inanılır [K. 4]. Aynı inanç ve uygulama Habib Neccar Dağı'nda bulunan türbede görülmektedir [K. 44].

Hatay'da konu ile ilgili yapılan sohbetler sırasında “*yerin kulağı var*” gibi kalıplaşmış söz ve ifadeler sıkça kullanılmaktadır. Kişinin birbirinden farklı hâl ve davranışlar içinde iken sarf ettiği bu sözlerin değişik pratiklerde yaşadığı görülmektedir. Ölen kişinin arkasından konuşulduğunda da “*Toprağı bol olsun.*” sözleri söylenmektedir [K. 52].

Yayladağı ilçesine bağlı Şenköy'de Şeyh Ahmet Kuseyri'nin türbesi bulunmaktadır. Bu türbede birkaç tılsımlı taş olduğu halk tarafından söylenmektedir. Bu taşlardan biri dilek taşıdır. Bir dilek tutup tek parmağını taşın deliğine takıp kaldıracığının dileğinin olacağına, kaldıramayanın ise dileğinin olmayacağına inanılır. Bununla birlikte insanın belirli bölgelerinde bulunan ağrıların iyileştirdiğine inanılan bir taş vardır. Hangi bölge ağrırsa, o bölgeye sürülen taşın hastalığı iyileştireceğine inanılır. Bu inançla türbeye yakın olan yerlerde gece dışarı taş atılmaz ve su dökülmez [K. 52].

Hatay'da taş, kaya, tepe ve dağlara ait bütün bu inanç ve pratiklerde adı geçen varlıkların; koruma, kurtarma, direnç verme, sırları paylaşma, dilekleri kabul etme ve gerçekleştirme, uğur, bolluk ve bereketi sağlama gibi birtakım kuvvet ve kudret unsurlarına sahip olduklarını görüyoruz ki bu ve benzer pratiklerin esas kaynağı, eski Türk inanç sistemine dayanmaktadır. Nitekim, Türklere ait yaratılış efsanelerinde taş ve kaya, kişiyi kurtaran, koruyan, barındıran, kuvvet ve kudrete sahip kutlu bir varlıktır (Tanyu 1987: 39).

Ziya Gökalp'e göre “*Türk Halk Edebiyatı'nın çeşitli nazım ve nesir türlerinde olduğu gibi, folklorumuzda da genellikle acının, gecenin, zulmetin, yoksulluğun, uğursuzluğun, korkunun, kötülüğün, çirkinliğin, ihtiyacın ve inançsızlığın sembolü hâline gelen kara yer kavramının, eski inançlardaki güneş ve ay tutulmasına sebep olan kara iyelerle önemli bir ilişkisi bulunmaktadır* (Göklp 1976: 73-77).

Eski Türklere ait taşlar ve kayalarla ilgili bu inançların yanında, ulu dağların, yüksek tepelerin de aynı şekilde kutsallaştırıldığı, atalara ait mezarların bu mekânlarda yapıldığı, onların gökyüzüne yakın kabul edilişi ve uzaktan mavi renkte görünmelerinden ötürü kutsal mekânlar olarak nitelendirildikleri anlaşılmaktadır. Gök-Türkler Budun Inlı, Iduk Ötüken, Iduk Baş, Tamag Iduk adlı dağları takdis ederek hepsine “*Iduk yer su*” demişlerdir (İnan 1991: 253). Göç destanında “*Kutlu Dağ*”ın parçalanmasından sonra, ülkede felâketin başladığı bilinmektedir (Kafesoğlu, 1989: 318).

Günümüzde Hatay’da olduğu gibi, Anadolu’nun da hemen her yerleşim yerinde görülen bu ve benzeri inançlar, eski Türklerde tespit olunan dağ ve tepe iyesi ile ilgili inançların esasları unutulmuş, pratik alanları değişmiştir.

2.2.6. Su İyesi

Antakya’da evlendikten bir süre sonra çocuğu olmayan ailelerin; düğün esnasında gelin adayının beline bağladığı kilidi, bebeğin göbek kordonunu, çocuğa yapılan diş hediğini daha sonra ilde bulunan bir gölete veya akarsuya attığı bilinmektedir. Bunlar umumiyetle, Antakya içinden geçen ve Samandağ’dan Akdeniz’e dökülen Asî Nehri, Reyhanlı’da Yenişehir gölü, Kırıkhan’da Kırıkhan Çayı’dır. Ailelerin yaptığı bu uygulamalarda çocuk sahibi olma düşüncesi, çocuğu büyütürken sağlıklı görme isteği ve dişlerinin düzgün ve tam olarak çıkması inancı yatmaktadır [K. 15].

Reyhanlı’da bulunan Yenişehir Gölü ile ilgili şu efsane anlatılmaktadır:

“Çok eskiden Hatay’ın Reyhanlı ilçesinin 3 km güneyinde, dağ eteğinde ve etrafı ağaçlarla çevrili bir köy varmış. Bu köyde kimse kimseye yardım etmezmiş. Halk, ihtiyacını kimseden yardım istemeden tedarik edermiş. Ununu köyün yanında bulunan değirmene götürürken köyde bile kimseye görünmeden götürür, getirmiş.

Bir gün ikindi vakti, elinde bastonu olan, ak sakallı biri köye gelmiş. Köyde bulunan herkese Selâmın aleyküm, demiş. Kimse selâmını almamış. Akşama doğru köyden çıkacakken bir yaşlı kadını çocuğu ile birlikte tandırda ekmek pişirirken görmüş. Yaşlı adam, selâm vermiş ve selâmına karşılık gelmiş. Selâmı alan kadın ve çocuk,

Karnın aç mı? diye sorunca yaşlı adam, Bütün köyü dolaştım, ne selâmımı aldılar, ne de karnın aç mı, diye sordular, demiş. Bunun üzerine tandırda pişirilmiş olan sıcak ekmek verilir ve yaşlı adam karnını doyurur. Karnını doyuran yaşlı adam, Allah razı olsun, der ve kadınla çocuğu alıp köy yakınlarında yüksek bir tepeye çıkar. Dua eder ve asasıyla yere vurur. Asa yere değer değmez yer yarılır ve içinden çıkan sular köye doğru akar. Köy, sular altında kalır.” [K. 45]

Anlatılan köyün yerinde şu anda bir göl vardır. Halk, gölün içinde bulunan killi toprağın daha önce orada bulunan bu köy evlerinin bir kalıntısı olduğuna inanmaktadır. Köyün etrafında yaşayanlar, her cuma, gün doğmadan kalkıldığında köy camisinin görüldüğünü söylemektedirler [K. 99].

Antakya’da gelin, damat evine girmeden önce evin etrafına su serpilir. Gelinin eve gireceği zaman önüne bir tas su verilir ve bu su ile elini yıkaması istenir. Gelinin elini yıkadığı su da damat evinin etrafına serpilir. Burada hâkim olan, damat ve gelinin sağlık ve huzurlu yaşayacağı inancıdır [K. 85]. Suyun bu kadar olumlu özelliklerinin yanında bazı hastalık ve ölüm gibi felâketlere sebebiyet vereceğine de inanılmaktadır. Kırklı kadın akşam su üzerinden geçerse çarpılacağı, ölü suyu üzerinden atlayan hamile kadının da çocuğunun sağlıksız doğacağı inancını buna misal olarak verebiliriz [K. 85].

Antakya merkezde kırk çıkarma uygulaması yapılırken çocuğun başına su dökülür ve “*Arılık duruluk, sağlık, uykuluk... ağrısı, acısı varsa akıp gitsin.*” sözleri söylenir. Bu tür pratikler de suyun etkili olacağı inancını ortaya koymaktadır [K. 42]. Düğün âdetleri içinde, gelinin başına su serpilmesinde, damat evine girerken gelinin ayağı ile su dolu testiği devirmesinde, gerdek gecesi evin etrafına su serpilmesinde uğursuzluktan kurtulma ve saadete erme arzusu vardır [K. 12].

Suyun kutsiyetine, onun sahip olduğu mahiyet ve fonksiyonlarına dair inançları Dede Korkut destanlarında da görmektediriz. Salur Kazan’ın suya hitaben söylediği ifadeler, kamların ilâhîlerinden farksız gibidir. Destanda, Dirse Han’ın hatunu, oğlunu göremeyince çok üzülmüş ve “*kuru kuru çaylara sucu saldığını ve Tanrı’nın kendisine bir oğul verdiğini*” söyleyerek Dirse Han’a sitem etmiştir.

Türk destanlarında efsanevî özellikler taşıyan atların "sudan çıkmış aygır" neslinden geldiğine dair inançlar da mevcuttur. Altaylıların inançlarına göre Yayıçı ve ata ruhlarının yaşadığı semanın üçüncü katında, “*Süt, Ak-Göl*” mevcuttur. Bir çocuk doğacağı zaman Yayıçı, hayatın kaynağı olan bu gölden ruh alarak çocuğa getirir (Radloff C. II 1976: 14).

Eski Türklerde Yer-su ruhlarının koruyucu (İnan 1971: 306) ve saadet verici (Ergin 1971: 35-39) özellikleri olduğuna inanılmaktadır. Gök-Türklerde su mukaddes ve koruyucudur. Kimek ve Kıpçak Türkleri arasında İrtiş ırmağının büyük değer gördüğünü bilinmektedir (Ögel C. I, 1971: 306). Altaylıların da Dünya’nın yaratılışı ile ilgili mitolojilerinde “*Yer ve gök yaratılmadan önce her şey sudan ibaretti.*” cümlesi geçer (Radloff C. II 1976: 6). Altay da yaşayan Türklerin dinî ayinlerinde, kutsal bildikleri ırmaklara karşı ilâhîler okuyarak, ona saygı ve şükranlarını ifade edip, kendilerini düşmana karşı gelebilecek her türlü kötülüklerden korumasını istedikleri bilinmektedir.

Dede Korkut Hikâyelerinin dua kısmında, daima “*Görklü suyun kurumasın.*” diye dualar edilmektedir. Oğuz Kağan Destanında, Oğuz’un evleneceği kız, göl ortasındaki ağaç içinde görülür.

Hatay gelenekleri içinde, konunun başında anlatıldığı gibi su; çocuk sahibi olma, hastalıklardan korunma, kurtulma, sağlık ve saadet arzularının gerçekleşmesinde önemli bir unsur olmaktadır. Bu inançların Türk inançları ile benzerlikler gösterdiği açıktır.

2.2.7. Demir İyesi

Çocuğu olmayan kadınların demir bilezik takması ve doğumun kolaylaşması için saban demiri üzerinden atlatılmasından, demirin koruyucu ve kurtarıcı bir güç taşıdığı anlaşılmaktadır.

Doğumdan hemen sonra çocuğu ölen kadınların doğumdan hemen sonra, çocuğu gümüş halkadan geçirmelerinde, gümüşün tedavi maksatlı olduğu inancı yatmaktadır.

Kısırlık süresince kırk veya al basmasından korunmak için yastık altına konulan veya üstte taşınan makas, bıçak, iğne, altın, demir de maden ile ilgilidir ve hastalıklardan koruyucu olarak kabul edilmektedir [K. 87].

Cin çarpması tedavisinde demirin mutlaka kullanılması, aynı hastalık için köy içinde kazma ve kürekle gürültü çıkarılması, al basması tedavisinde şişe içine yedi iğne konularak gömülmesi, aydaş çocukları tedavi etmek gayesiyle su içine anahtar atılması, “*hannik*” tedavisinde demirin doğrudan kullanılışı, halk inancında demirin hastalıklardan kurtulma ve sağlığa kavuşmada önemli bir etken olduğunu gösteriyor [K. 86].

Kırk çıkarma töreninde suya anahtar atılması, tehlikeli dönemin sona erişinde yine demirin yer aldığını ve felâketleri uzaklaştırıcı gücünün bulunduğunu ortaya koyar [K. 2].

Ölü göğsünün şişmemesi için demir bıçak veya tahta konulması, demirden yapılan eşyaların ayrı düşünülmediğini ortaya koyar. Demirin, ölü üzerinden atlayan kedinin kuduz olmasını önleyeceğine dair inanç da, cesedin ev içinde bazı felâketlere sebep olabileceği ve demirin bunu engelleyici olması özelliği taşır. Çocuğu olmayan kadının özellikle demirci tarafından yapılan demir bilezik kullanması, demir kadar demirciye de önem kazandırmaktadır [K. 85].

Gök-Türklerin demircilik sanatında çok ilerledikleri, demirci ve demircilik sanatının büyük saygı gördüğü bilinmektedir. Nitekim Ergenekon’dan çıkışta demirci tarafından “*demir dağ*” eritilmiş Türklerin kurtuluşu sağlanmışır. Bir çok kaynak Ergenekon’dan çıkış gününün millî bayram olarak kabul edildiğini ve hakanların demir döverek demirciliği ululadıklarını kaydeder.

Kırgız Kazakları, kötü ruhların demirden korktuğuna, -loğusanın yanında- demire çekiçle vurulduğunda da al bastının bu seslerden korkup kaçacağına inanmaktadır.

Altay Şamanları davul kirişinin sağ tarafına beş, sol tarafında dört demir parçası asar. Bunlar şerir ruhları kovmak için kullanılan okları temsil eder. Ayrıca bir veya iki ok daha bulunur ki bunlar da şerir ruhları korkutan silâhlardır.

Altaylıların inancına göre, yer altı dünyasındaki şerir ruhların başkanı Erlik’in oğullarından bir veya ikisi, evlerin kapısı önünde bekçilik yaparak aileyi şerir ruhlara karşı korurlar. Erlik’in oğullarından birinin adı da “*Demir Kağan*” dır.

Türk mitolojisinde yerle göğün birleştiği yerde demir bir ağacın varlığından söz edilir. Demir burada iyi ruh ve Tanrı mekânı olan semaya yükselmektedir. Hatay’da günümüzde demire ait inançların, Şamanlık inançlarıyla benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

2.2.8. Ağaç ve Orman İyesi

Bütün toplumlarda ağaca kutsallık verilmektedir. Musa’nın asası, Anadolu evliyalarının asalarıyla su çıkarmaları, evliyaların asalarının Batı yönüne atılması ve orada yeşermeleri... gibi inançlar günümüze kadar devam etmektedir.

Elbiseden bir parçanın ağaç dalına bağlanması, ağaç altında yatıp uyuma, ağaç kovuğuna ekmek bırakılması şeklinde gözlenen davranışlar, kutsal ağaçlara bir çeşit şükran ifadesi ve kurban niteliğindedir [K. 101].

Hatay’da söğüt ağacı kutsal olarak bilinmektedir. Aynı inanç çeşitli Türk zümrelerinde de kutsal sayılmıştır [K.101]. Mezar başlarına veya kenarlara ağaç dikmedeki amaç, gelen meleklerin dinleneceği ve bu ağaçların yaprakları döküldükçe de ölen kişinin günahlarından arınacağı inancıdır [K. 22, 101].

Bebeğin yedi gün kalbur üzerinde yatırılması, al basmasına karşı yastığının altına tahta tarak konması, kırk çıkarma suyuna tarak, mersin ve defne dalı atılması ve bu suyun çocuğun başına tarak tutularak dökülmesi, ev içindeki beşiğe tarak veya mersin dalı ile su serpilmesi, hasta olan kişinin başına kalbur tutularak içine yeşil yaprak konması, yürüyemeyen çocuğun sepet içinde gezdirilmesi ve sepetle gübre yığını üzerine yuvarlanması; ocak tedavileri içinde, dalak sancısını keserken ekmek tahtası kullanılması, hannık tedavisinde ağaçtan elde edilen “*kav*”ın kullanılması, ağaca verilen önemi göstermektedir [K. 33, 58].

Kırk ve çıkıklarda mersin ve defne dalı doğrudan kullanılmaktadır. Aynı ağaç dallarının ölü yıkama suyunda da kullanıldığı bilinmektedir [K. 70]. Bu pratikler içinde ağaç, hastalıklardan koruyucu ve hastalıkları tedavi edici, tehlikeli durumlardan kurtarıcı vasıfları ile halk inancında yer almaktadır.

Mukaddes özellikleri ve koruyucu oluşu yanında ağaç da su gibi bazen çarpıcı ve hastalık verici olmaktadır [K. 9].

Kırklı kadının ulu ağaç altından geçerse çarpılacağı, kadının o dönemde temiz kabul edilmeyişi ile ilgilidir. [K. 101]. Kara saban üzerinden atlayan kadının zor doğum yapacağı ve cezalandırılacağı inancını da görmekteyiz [K. 9].

Diğer topluluklarda olduğu gibi Türklerde de önemli bir iye olan ağaç ile ilgili inançlar, geçmişten günümüze kadar devam etmektedir. Ağaç, Dede Korkut Hikâyelerinde önemli izler bırakmıştır. Kazan Bey'in, oğlu Uruz'u ağaca asmak için getirdiği zaman, ağaca söylediği sözler çok ilgi çekicidir:

*“Mekke ile Medine'nin kapısı ağaç
Musa hekimin asası ağaç
Büyük büyük suların köprüsü ağaç
Kara kara denizlerin gemisi ağaç”* (İnan 1991: 244)

Her hikâyenin sonunda da Dede Korkut'un “*Gölgelice kaba ağacın kesilmesin.*” cümlesini görmektedir.

Örneklerden anlaşılabacağı üzere halk inancında, ağaç kutsal, koruyucu, kurtarıcı ve bazı durumlarda da cezalandırıcıdır. Teleütler'in kamlar tarafından terennüm edilen dualarında, Teleüt boyunun koruyucusu olan ruhun elinde söğüt ağacından hazırlanmış bir asa bulunmaktadır (İnan 1986: 46). Uygur Türklerinin de ceset konulan tabutlarını söğüt ağacından yaptıkları tespit olunmuştur (Rahman 1987: 309). Hatay âdet ve inanmalarında ağacın kutsal olduğu inancı adak yerlerinde kendini göstermektedir.

İlk Osmanlıoğulları devrinde yaşayan Geyikli Baba menkıbesinde “*devletlü kaba ağaç*” sözü geçmektedir (İnan 1991: 258). Ağaca bez bağlama, dilek dileme Altaylı Şamanist Türklerde de vardır. Eski Türklerde aile kutsallığını bildiren ardıc ağacının dalını her sabah kadınlar mutfak ocağının ateşinde tutuşturarak evin her yanını tütstülerler. Yapılan bu tütstünün cinleri kaçırdığına inanılır.

Abdülkadir İnan, “*Yakut kadınları kutlu saydıkları ağacın dibine akboz atın derisi üzerinde yükünüp yer Tanrısına yalvarıp dua ederler.*” demektedir (İnan 1991: 258).

Kırgızların Manas destanında Almambet, arkadaşına hayat hikâyesini anlatırken ağaçlarının kutsal sayıldığını ve anasının, kendisini çınar ağacı altında doğurduğunu söyler.

Gök-Türklerde su, orman, dağ toplu şekilde yer-su diye ifade edilerek Türklerin koruyucusu olarak kabul edilmiştir.

Oğuz Kağan Destanında Oğuz'un iki karısı göl ortasında ağaç kovuğunda ortaya çıkar. Aynı destanda kocası savaşta ölen bir kadın, ağaç kovuğunda doğurur ve çocuğa “*Kıpçak*” adı verilir. Kıpçaklar bu çocuktan türemiştir.

Dede Korkut hikâyelerinde Basat, Tepegöz'e “*Atam adın sorar olsan kaba ağaç*” diyerek ağacı ululamakta ve onu ecdadı olarak göstermektedir.

Türk mitolojisinde yerle göğün birleştiği yerde demir bir ağacın varlığından söz edilir. Altay Şamanistlerine göre arzın merkezinde bulunan çam ağacının ucu Bay Ülgen'e ulaşır.

Şaman dinî törenlerinde kayın ağacının önemli bir yeri vardır. Ayın için kurulan çadırın ortasına dikilen kayın ağacı üzerine açılan kertikler, göğün katlarını temsil eder. Şaman, kayın ağacı dalları ile kurbanın ruhunu Tanrı'ya doğru sürer. Ayrıca ayinde kullanılan davulun yapımında, insan eli dokunmamış kayın ve sedir ağacı kullanılmasına özen gösterilir. Davul üzerine kayın ağacının temsili resmi yapılır. Şaman dualarında ateşe karşı söylenen ilâhîlerde “*Anam, ateş senin alaların ak-kavak ağacıdır.*” sözü geçmektedir.

Yer-su ruhlarının bazen tehlikeli olabileceği ve bir taş, bez, kıl vb. kurban verilerek bundan kurtulmanın mümkün olacağı inancı ise bugün, Hatay âdetlerinde hamilelik ve kırklık süresi içinde ağacın tehlikeli olacağı ve doğumu zorlaştıracığı, felâketler getireceği şeklinde yaşamaktadır. Ulu ağaç altından geçme mecburiyeti olunca oraya bir taş atılması ile yer-su ruhlarına verilen kurbanın aynı oluşu düşüncemizi daha da güçlendirmektedir.

Hatay'da herhangi bir arzusu olup, istediği bir şeye kavuşmak veya kismetin açılması gibi bazı dileklerin olması veya gerçekleşmesi için yapılan çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Hatay'ın Antakya ilçesinde Hatice Kekeçoğlu'nun verdiği bilgilere göre; ermişlerin ve evliyaların bulunduğu ziyaret, türbe ve benzeri yerlere en yakın olan

bir ağaç, dilek ağacı olarak kabul edilir. Bu ağaca çeşitli renklerden (beyaz, yeşil, kırmızı) oluşan bez mendil veya çaput bağlanır. Bağlama uygulaması için genelde cuma günü seçilir. Çünkü cuma günü Müslümânlar için mübarek gün olarak bilinmektedir [K. 42].

Beyaz ip veya kumaş, kismetin açılması; yeşil ip, çocuğu olmayanların çocuk isteği; kırmızı ip veya kuşak, doğumdan sonra anne veya çocuğun halk arasında al basma diye adlandırılan vücutta leke veya morarma gibi rahatsızlıkların veya hastalıkların olmaması; gelinlerin başındaki gelinlik ipliğinin bağlanması ise bağlayan kimsenin kısmetinin açılması inancıyla bağlanır [K. 42].

Adana-Ceyhan ilçesinde oturan Makbule Atar adındaki bayan, önceleri Antakya’da ikamet etmekteyken 30 yaşına gelmesine rağmen kısmetlisi olmadığından dolayı evlenememiştir. Kısmetinin açılması için dilek ağacına beyaz ip bağlamış ve aynı yıl içerisinde kısmeti açılıp evlenmiştir [K. 42].

Antakya’da oturan bir bayanın evlendikten sonra 15 yıl çocuğu olmamıştır. Daha sonra dilek ağacına yeşil ip bağladıktan 1,5 yıl içerisinde çocuğu olmuş [K. 42]. Yine Antakyalı Hatice Kekeçoğlu, çocuğunun doğumundan sonra 40 gün içerisinde dilek ağacına kırmızı ip bağlamış. Bağladıktan sonra da çocuğu ve kendisi, al basması denilen hastalıktan kurtulmuştur [K. 42]. Bu uygulamalara benzer olarak her yıl hıdrellez günü adı altında Mayıs’ın 6. gününü 7. güne bağlayan gece, kırmızı gül dalına, içinde para bulunan bir bez parçası bağlanır. Aynı günün sabah namazından sonra da bu bez parçası çözülür ve içindeki para alınır. Daha sonra uğur parası olarak da cüzdana, cebe, çantaya ve benzeri yerlere konularak bir yıl boyunca eve bolluk getireceği düşüncesiyle bekletilir. Bu para sayesinde hiç parasız kalınmayacağına ve bu paranın da devamlı artacağına inanılır. Bu uygulamayı yapan Hatice Kekeçoğlu, faydasını gördüğünü, fakat son iki yıldır sabah erken kalkmadığı için cüzdanındaki bereketinin kaçtığını söylemektedir [K. 42]. Başlangıçtan bu yana insan hayatında önemini koruyan ve çeşitli vesilelerle de tesir gücünü gösteren bu kutsal varlık, Hatay’da aynı veya benzer özellikleri ile varlığını sürdürme ve yaşama imkânını bulmuştur.

Hatay’da dağdağan ağacı ile merhem ağacının tekin olmadığı, dolayısıyla dal ve yapraklarının kırılıp koparılmasının iyi

sayılmayacağına dair inançlar da vardır. Dağdağan ağacına iyi niyetle yaklaşıp uygun bir dalını keserek değnek yapan ve bunu yanında taşıyan kişilere nazarın dokunmayacağı inancı mevcuttur. Çalışmamızın nazar kısmında görüleceği gibi, söz konusu olan bu ağaçların nazara karşı alınan tedbirlerde etkili fonksiyonlara sahip olduğunu anlıyoruz [K. 85].

Ortaya konulan söz konusu pratikler, ağaç iyesi ile ilişkili başlangıçtaki inançların, Hatay’da da değişik biçimleriyle yaşadığını ortaya koymaktadır. Antakya’da iğde ağacının bulunduğu eve kötülük gelmeyeceğine inanılır. Saadet Hanyolu, bu ağaçtan bir dal koparılıp evin kapısının önüne konulması gerektiğini söylemektedir [K. 85].

Şeyh Yusuf’un bahçesinde bulunan ağaçlara işlerin iyi gitmesi için dilek dilenir ve adakta bulunulur. Çocuğu olmayan aileler, herhangi bir hastalığı olanlar, evde kalmış kızlar, işleri iyi gitmeyenler ve başka beklentisi olanlar bu türbenin etrafındaki ağaçlara bez bağlamaktadır. Bağlanacak bezler, türbenin içinde bulunan bir kumaş parçasından kesilerek tedarik edilmektedir. Bezi ağaca bağlamadan önce dilekler dilenir; sonra da ağacın bir dalına bağlanır. Dileği gerçekleştiren kişi de daha sonra türbeye gelip adağını ekonomik durumlarına göre horoz, koyun veya dana kesip fakirlere dağıtarak yerine getirir. Türbede görev yapan Ali Atasoy’un anlattığına göre sinema sanatçılarından Neclâ Nazır da buraya gelmiş ve dilek dilemiştir. Dileği yerine gelince de türbenin bahçesine beş tane çeşme yaptırmıştır [K. 6].

Hıdırbey Köyü’nde 1000 yıllık bir ağaç bulunmaktadır. Bu ağaç ile ilgili anlatılanlar şunlardır:

Hz. Musa ile Hz. Hıdır denizden çıkarak şimdiki adıyla anılan Hıdırbey köyüne gelmiş ve Hz. Musa adıyla anılan Musa Dağı’na çıkmışlar. Hz. Hıdır ise abdest almak için su kenarına gelmiş, asasını çamura saplamış. İbadeti bittikten sonra asasını almaya geldiğinde asasının yeşerdiğini görmüş. Anlatılan o asanın bu ağaç olduğu söylenir. Çocuğu olmayan bir bayanın bir bez parçasını ağaca bağlayıp dua etmesi sonucu hamile olduğu da söylenmektedir [K. 24]. Diğer şehirlerden ve yurt dışından bu ağacı görmeye gelenler vardır.

Eskiden bu köyde Ermeniler yaşamıştır. Günümüzde ise geneli yurt dışında çalışan bu insanlar, yazları köye gelip bu ağacın altında

ilâhîler söyler. Etrafta yaşayan Ermeniler bile bu ağacın kutsallığına inanmaktadır [K. 70].

Düğün esnasında bu ağacın dallarının iki defa kırıldığı ve bu kırılmadan kimsenin zarar görmediği anlatılmaktadır. Yıllardır köyün düğünleri bu ağacın gölgesinde olmaktadır. Bu ağaç kitaplara, belgesellere konu olmuştur. Tarihî zenginliklerimize ve doğal güzelliklerimize sahip çıkılmadığı için. Bu ağaçlara da yeterince ilgi gösterilmemektedir [K. 66].

Hatay'a ait tespit edilen bütün bu pratiklerde ağaç; yapısında kuvvet ve kudret unsurlarını taşıyan, gizli güçlere sahip iye mevkisinde, canlı bir varlık olarak tasavvur edilmektedir. Nitekim ziyaret olarak görülen ve kendisine zarar verenleri korkutup cezalandıran, saygı ile yaklaşanlara umut kapısı olan, sunulan hediyeleri kabul eden, gelebilecek kaza ve belâlara karşı kişiğini koruyup gözeten ve bu özellikleri ile de ona şahsiyet kazandıran ağaç, başlangıçtan beri sahip olduğu karakter unsurlarını yapısında saklayabilmiştir.

Ağaçla ilgili bu inançların ve pratiklerin aynı veya benzeri biçimlerini eski Türk inançlarında da görmek mümkündür. Yakut Türklerin de kısır kadınların tek başına bitmiş bir ağacın altında kurban kesip gecelediklerini görüyoruz. Aynı inanç, Kazak-Kırgızlarında da tespit edilmiştir (İnan 1986: 168). Gök-Türk Kitabelerinde de “*Ötüken Ormanı*” mukaddes bir yer olarak görülmektedir (Orkun 1941: 23-26-40).

2.2.9. Bozkurt Kültü

Antakya-Reyhanlı yolu üzerinde, Narlıca yakınlarındaki Mansurlu ve Gökçeğöz Köyü'nde “*Kurt Dede*” tepesi bulunmaktadır. Buradaki hayvanlar tepede bulunan ağaçların etrafında dolaştırılır. Hayvanlardan hangisi ağacın yaprağını yerse tepeye kurban etmedikleri için “*Hayvan hastalıkları devam devam ediyor.*” demektir. Kurt Dede'ye kurban kesmeden hayvanların hastalıktan kurtulamayacağına inanılır (Kızıldağı 1996: 27).

Türk destanlarında bozkurt, yol gösteren, buhranlı anlarda imdada yetişen bir iyedir. Uygurların “*Kutlu Dağ*” efsanesinde bozkurt, ülkeye bereket ve saadet getirdiğine inanılan kutlu bir kayanın

Çinlilere verilmesinden sonra, uğursuzluk çöken memleketin açlığa mahkûm olması üzerine kendilerine yeni yurt arayan Uygurlara rehberlik etmiştir (Kafesoğlu 1989: 318).

2.2.10. Ev İyesi

Hatay'ın genelinde evde bulunan kesici bir alet, elden ele verilmez. Bu durumlarda elde bıçak bulunuyorsa, önce yere veya masaya indirilir; bıçağı alacak kişi de bırakıldığı yerden kimsenin yardımına gerek duymadan onu alır. Bu durum gerçekleşmediği takdirde evde huzursuzluk olacağına ve ev meleşinin buna kızacağına inanılır [K. 47].

Ekmek kırıntılarını yere atmak, ayakla çiğnemek günahtır. Evin bereketi kaçır. Besmele çekmeden yemek yiyenin doymayacağına inanılır. Doymayanların da şeytanla beraber yemek yediğine inanılır. Bu sebeple hem besmele çekmek hem de yer sofrasına bağdaş kurarak oturmak gerekir.

Reyhanlı'da yerde ekmek parçası görülünce yerden alınır, öpülerek yerden yüksek bir yere konulur [K. 20].

Hatay'da birbirlerinin evinde yemek yiyenler, *“Çevredeki insanlara karşı ayıp olur.”* düşüncesiyle kavga etmezler; *“Arda tuz ekmek hakkı var.”* denilir. Bu söze herkes riayet etmeye çalışır. Riayet edilmediği takdirde arkadaşlar arasında uyarılacağına ve dışlanılacağına inanılır. Çünkü Türkler, ekmeğini yediği kişinin hakkını kutsal bir emanet gibi korur, gözetir ve kollar. Gözetmeyenler nankör olarak bilinir [K. 46].

Kırıkhan ve Samandağ ve Belen (Kurdoğlu Lokantası)'de yazın eve sinek girmesi evin temiz olmadığına delâlettir. Temiz olmayan evin etrafta dedikodulara yol açacağı inancıyla evin bahçesinde bulunan ağaca şeffaf bir torba içine doldurulmuş su asılır. Bu torbaya bakan sineklerin kendini daha büyük görüp o yeri terk edecekleri inancı hâkimdir [K.74].

Evde kırılan bir bardak, tabak vb. eşyalar için *“İyi ki kırıldı, zaten şeytan başımızda dolaşıyordu, şer gitti.”* denir. Bardağın kırılması Niğde'de de belânın kalıcı olması anlamındadır (Beyhan 1995: 46).

Hatay’da evde yemek yerken bir misafir geldiğinde “*Çok şanslısın, kaynanan seni seviyor.*” denir. Anadolu’nun birçok yörelerinde de bu söz söylenmektedir. (Beyhan 1995: 51).

Tuz, Türkler arasında eskiden beri bilinen ve kullanılan demir gibi kutsal bir maddedir. Türk mitolojisinde önemli bir yeri vardır. İslâmî devirde yazılan Oğuz Destanı’na göre, bu mühim maddeyi Nuh Peygamber’in torunlarından Türk’ün oğlu, Türk hakanı Tutuk keşfetmiştir (Koca 1977: 60).

Antakya’da evde makas elden ele açık verilmez. Verildiği takdirde eve uğursuzluk geleceğine inanılır. Aynı inancı Türkiye’nin diğer yörelerinde de görmekteyiz (Beyhan 1995: 48).

Belen ve Hassa’da evde yemek pişirilirken soğan kabukları ortalıkta bulundurulmaz. Soğan kabuklarının, şeytana göre altın olduğu inancından dolayı şeytanın altını almak için eve geleceğine inanılır [K. 59].

2.2.11. Kapı İyesi

Hatay’da evin ilk girişi olan kapıdan itibaren, çeşitli amaçlarla kullanılan odalarla birlikte mutfak, kiler, banyo, tuvalet gibi bölümlerin her birine ait kapıların altı, üstü ve her iki yönü eşik olarak bilinir. Günlük hayatta fazlasıyla kullanılan bu yerlerinin kutsiyetine dair inançlar, hayatın değişik safhalarında kendisini gösterir. Eşiğin üstüne basmak, oturmak, eşik aralığında durmak, duvarına yaslanmak, bu yerlerde çocuğa bağırarak, onu dövmek gibi hâl, hareket ve davranışlar hoş karşılanmaz. Bunların aksi durumunda da eve uğursuzluğun geleceğine inanılır. Eve gelen uğursuzluk; evden bolluk ve bereketin gitmesi, malın mülkün telef olması, kişilerin çarpılarak ağır hastalıklara yakalanması şeklinde kendisini gösterir. Nitekim Hatay’da felçli, saralı ve akıl hastalıklarına yakalanan kişilerin bu hastalıklara düşmesinin sebebini de eşiğe yapılan saygısızlığa bağlanır.

Hatay’da, karşısındaki kişiye istediğini ısrarla kabul ettirmeye çalışanların “*Eşiğine düştüm, benim bu işimi yapasın.*” veya “*eeni kapıda koyma.*” diyerek ricada bulunduğu bilinmektedir [K. 73].

Kapı önünde ayakkabının ters çevrilmesi yaşadığımız yıllarda, özellikle kırsal kesimlerde sıkça uygulanan bir yöntemdir.

Ayakkabının ters çevrilmesinin anlamı eve misafir kabul edilmeyeceği anlamını taşımaktadır [K. 19]. Bu durumda eve misafirlik için gelen kişi ya da kişiler, evin misafir için uygun olmadığını anlar ve kapıyı çalmadan sessizce geri giderler. Tamirat neticesinde evin kirli oluşu, evde temizlik yapılması, aile içi huzursuzluklarda da ayakkabının ters çevrilmesi uygulamasına gidilmektedir.

Antakya merkezde bir eve sevilmeyen misafir geldiğinde o misafirin çabuk gitmesi için ayakkabısının içine tuz konur ve ters çevrilir. Böylece misafirin daha çabuk gideceğine inanılır [K. 19].

Terlik herhangi bir yerde ters çevrilmiş olarak görülüp düzeltilmezse, terliğin ait olduğu evden birisinin başına kötü bir şey geleceğine inanılır ve ters görüldüğü anda düzeltilir. Bir meseleden ötürü şiddete başvuranların, birbirlerine karşı yaptıkları sözlü ithamlarda; “*Seni kapıma kurban ederim.*” gibi sözlerin sarf edildiği de görülür [K. 19].

Hatay’da, eşiğin önü sürekli temiz tutulur. Buraya çöp artıklarını atmak, kül, ateş ve kaynar su dökmek, hiç bir zaman hoş karşılanmaz. Bu gibi davranışlarda da yine evden bolluk ve bereketin gideceğine, evde uğursuzluğun baş göstereceğine inanılır. Bugün Anadolu’nun hemen her yöresinde olduğu gibi gelinin eşiğe sağ ayağı ile bastırılmamasına azamî derecede dikkat gösterilir. Bu inanç Hatay’a ait bir kına türküsünde “*Sofrada koydum kaşığı, atladım geçtiğim eşiği.*” [K. 19] şeklinde yaşamaktadır.

Yapılan ilmî tespitlere göre hayatı uzattığına inanılan ve “*on önemli sembolün arasında sıralanan geyik boynuzu ile kaplumbağa kabuğu ve bu sıralamanın dışında tutulan at nalı*” gibi nesnelerin, Hatay’da özellikle kapıların üstüne asılması pratiği, şerir ruhları kaçırmak, şaşırtmak, korkutmak ve bu yolla eşik iyesini memnun etmek amacına yönelik olan uygulamalar, eski inançlarla bütünleşmektedir .

2.2.12. Ocak ve Ateş Kültü

Hatay’da görüşme yaptığımız kaynak kişilerin ifadelerinden, ocağın aynı zamanda ev-bark, yurt-yuva anlamlarına da geldiği anlaşılmaktadır. Ateş, Hatay âdetleri içinde özellikle tedavilerinde sıkça kullanılmaktadır.

Nazar tedavisinde buhur yakılması, kurşun dökülmesi veya ocaktan alınan közün suya atılması -gece yanığı- tedavisinde çobana çakmak çaktırma, yakacak tedavisinde ateşle ısıtılan çivinin kullanılması, ateşin hastalık tedavilerinde önemini ortaya koymaktadır.

Buhur kelimesi, Amik ovasında “*pohur*” olarak kullanılmaktadır. Bunlar, dinî törenlerde yakılanlar kokulu ağaç ve benzeri maddelerdir (Türkçe Sözlük 1998: 226). Düğün âdetleri içinde dışarıdan gelen misafirler, buhur tütsü ile karşılaşmaktadır. Bu hareketin sebebi de misafire saygının bir ifadesi olarak açıklanmaktadır.

Buhur, yöre halkının geçmişten günümüze kadar kullandığı bir uygulamadır. Buhurun birçok çeşidi vardır. Nazar için yakılan buhurda,

*“Kara gözü, komşu gözü,
Ana gözü baba gözü,
Göz edenin patlasın iki gözü”*

gibi sözlerle nazar değen kişinin üzerine buhurun dumanı gezdirilir. Daha çok göv gözlü (yeşil gözlü) olan kişilerin gözünün değişğine inanılır [K. 32].

Yayladağı’nda şayet belli bir insanın nazarı bir kişiye değişorsa, nazar eden kişinin nazarı ortadan kaldırmak için üç veya dört yolun çatısından çalı çöpü alınır. Biraz buhur, biraz pirinç, biraz şeker, tuz ve bunların yanında kimden şüphelenildiyse biraz saçından veya elbisesinin ipliğinden küçük bir parça alınır ve bu malzemelerin hepsi birbirine karıştırılarak ateşte yakılır. Ortaya çıkan koku, nazar değen kişiye koklatılır ve Muhammed’e salâvat getirilir. Buhurlanmadan sonra kalan parçalar, su üzerine dökülür ve yine nazar değen kişiye bu suyla yüzünü yıkaması söylenir. Daha sonra bu su, çalılarla getirildiği yol ağzına dökülür [K. 27].

İskenderun’da ise buhur yakıldıktan sonra nazar değen kişi bu buhurun etrafında yedi defa döner ve salavat getirir. Buhur o esnada “*Çat!*” diye ses çıkarırsa nazarın şiddetli değişğine inanılır [K. 30].

Buhur birçok hastalık tedavisinde de kullanılır. Ramazan ayının ve bayramların ilk günü de Antakya’da yakılmaktadır. Baş ağrısı, grip vb. hastalıklar için de buhur yakılarak gezdirilir. Buhur, hasta olan kişinin başında üç defa çevrilir ve dumanı hasta tarafından koklanır.

Hatay’da özellikle temizlik malzemelerinin bugünkü kadar yaygın olmadığı 20-25 yıl öncesine kadar, her türlü mutfak araç ve gereçleri külle ovulmak suretiyle yıkanmaktaydı. Bugün bile bağ ve bahçe evlerinde külün temizleyici olduğu inancı ile büyük kaplar, leğenler ve kazanlar kül ile ovulmak suretiyle temizlenmektedir [K.91].

Bu pratiklerin dışında, Hatay’da mangalda kor hâlinde bulunan ateşin söndürülmesi veya ocak külünün süpürge ile süpürülüp alınması iyi karşılanmayan davranışlardır. Aksi hâlde evden bolluk ve bereketin giderek yerini yoksulluğa terk edeceğine, çocukların vücudunda yaraların çıkacağına, çibanların oluşacağına, evin büyüğünün öleceğine veya ocağın sönerek yurdun-yuvanın dağılacağına inanılır [K. 91].

Bazı ev bark, ocak da vardır ki, içinde barınan kişilere mutluluğu ve huzuru bahşetmiştir. Bunun için mukaddes olarak bilinen ocağa-ateşe küfretmek, tükürmek, ateşle oynamak, üzerine soğuk su dökerek söndürmek, gece vakti ateş vermek, ocağın hararetlili olduğu bir sırada ateş almak gibi hâl, hareket ve davranışlar; ocağın batacağı, uğur ve bereketin gideceği, hastalıkların baş göstereceği inancı ile yapılması yasaklanan pratiklerdir. Nitekim mangaldaki külün gelişigüzel yerlere dökülmesi veya yüksekçe bir yerden savrulurarak atılması ile de “*ocağın söneceğine*”, “*evin kül gibi savrulacağına*”, “*şeytanların evde bulunan fertleri rahatsız edeceğine*” inanılır [K.93].

Hatay’da ocak ve ateşle ilgili olarak tespit ettiğimiz “*Ocağın bata!*”, “*Ocağın söne!*” gibi beddualarda da ateş ve ocağın kutsiyetine ilişkin inançlar dikkatimizi çekmiştir. Keza, işinin görülmesini, istediğinin kabul görmesini karşısındakine ısrarla telkin etmeye çalışan kişinin; “*Ocağına düştüm, benim bu işimi yapasın.*” gibi yakarışlarında da yine aynı inanç görülmektedir [K. 91].

Bütün bu pratiklerde ateşin, yapısında uğur, bereket ile koruyuculuk, kurtarıcılık ve temizleyicilik unsurlarını bulunduran, canlı fakat mahiyeti bilinmeyen bir varlık olarak telâkki edildiğini ve bu şekilde inanıldığını görüyoruz. Bu kuvvet ve kudrete sahip olan

canlı varlık, Hataylıları ateş ve ocakla ilgili meselelerde daima tedbirli ve dikkatli olmaya, birtakım yasaklara uymaya sevk etmiştir.

Hatay’da ocağa ve ateşe gösterilen saygısızlığın bir neticesi olarak evden bir büyüğün öleceği, yurdun-yuvanın dağılacağı inancı, adı geçen Türk zümrelerine ait inancın yapı ve fonksiyon değişimine uğramış şekliinden başka bir şey değildir.

Nazar değdiğiinde, nazarı değdiği tahmin edilen komşunun ocağından kül çalınarak hastaya içirilmesinde, “*temreği*” (deri üzerindeki kabarma) tedavisinde, “*ocak olan kişi*”nin ev ocağından aldığı külü yara üzerine sürmesinde, yine nazar tedavisi yapılırken ocaktan közün alınıp suya atılmasında ateş kadar ocağın da hastalık tedavisindeki önemini ve bunların birbirinden ayrılmadığını görmekteyiz.

Koca evine gelen gelinin elini yıkadığı suyun ocak çevresine serpilmesi de uğur getireceği inancına dayanan pratiklerdir. Bu inançta ocağın saadet ve refah yönünden etkili olacağı gizlidir.

Ocak başında küfür edenin veya ekmek kırıntısı dökenin çarpılacağına ve ocak başında bulunan çocuğa bağırıldığında da çocuğun çarpılacağına inanılması, ocak başında cinlerin bulunabileceği inancından kaynaklanmaktadır.

Ölüm hâdisesinden yedi veya kırk günden sonraki cuma geceleri buhur yakıldığını görmekteyiz. Buradaki amaç, ölen için hayırda bulunmaktadır. “*Ölenin ruhu belirtilen günlerde kendi evini ziyaret eder ve kendisi için hayır yapılmıyorsa üzülür ve bekler; buhur yakıldığını görürse de sevinerek gider.*” inancı hâkimdir [K. 91].

Doğumdan sonra, ölen kişinin arkasından; aileden biri yeni bir iş yeri açtığıında da odanın dört köşesine yaymak suretiyle buhur yakılır [K. 91].

Çocuğu olamayan kadınlar nefesi kuvvetli olan bir hocaya okuttulduktan sonra evde yakılır ve dumanı koklanır [K. 91].

Yukarıda anlatılanların ışığında halk inancında ateşin; kurtarıcı, koruyucu ve ölü ruhlarını memnun edici vasıflara sahip olduğu söylenebilir. Aynı uygulamaları Gök-Türkler devrinde de görmekteyiz. Gök-Türklerde ateşin temizleyici vasfına sahip olduğu

inancı, geleneksel yaşamları içinde âdetlere de yansımıştır. Gök-Türkler, yabancıların beraberlerinde kötü ruh getirdiklerine ve sihir yaptıklarına inandıkları için, hudutta ve Hakan huzuruna girişlerinde oradaki Kamlar tarafından iki ateş arasından geçirilerek arındırılır (İnan 1986: 66).

Ocak ve ateşle ilgili olarak yaptığımız araştırmalarda, Hatay'a ait tespit olunan benzer pratiklerin, Türk inanç sistemi içinde mevcut olan ocak ve ateş iyesi ile ilişkili inançlardan kaynaklandığı anlaşılmıştır. Nitekim, bütün Orta Asya ve Sibirya mitolojilerinde ateşin gökten geldiği ve kutsal sayıldığı inancını görüyoruz (İnan 1986: 66).

Reyhanlı ölüm âdetlerinde ise ölünün yıkandığı yerde ve naaş, mezarlığa götürülürken arkasından buhur ile tütsü yakılmaktadır. Halk bu hareketi “*Buhur yakılan yere cin, şeytan yaklaşmaz.*” şeklinde açıklanmakta ve uygulamanın öleni cin ve şeytanın şerrinden korumak gayesi ile yapıldığını ifade etmektedir [K. 84]. Bunun dışında ocak tedavileri bölümünde görüldüğü gibi “*hannık*” tedavisinde kullanılan ateşin özelliği vardır. Burada “*demirci çakmağı*” denen “*demir, çakmak taşı ve kav*” ile elde edilen ateş tercih edilir. Bu ateş kibrit vb. şeylerle elde edilen ateşten ayrılmaktadır.

Altay ve Yakutlarca çakmak taşı ile yakılan ateş kutludur. Çünkü ateşi insanların faydalanmaları için Ülgen, gökten biri ak, diğeri kara taş getirerek kuru otları, tutuşturarak yaratmıştır (İnan 1971: 42).

Şaman dualarında ateş ruhuna karşı “*Ey melikem, ey anam ateş, sen Hangen ve Gur Hatu Han Dağları'nın tepelerinde biten ak kavak ağacından yaratılmışsın! Gök, yerden ayrıldığı vakit doğmuşsun. Sen atamız Ötüken kavminden çıkmışsın, Tanrılar padişahı tarafından halk olunmuşsun. Anam ateş! Senin baban sert çelik, anan kaymaktaşı ve cedd-i alâların ak kavak ağacıdır.*” denmektedir. Burada da ona Tanrı katında demir, taş ve ağaçtan yaratıldığı ifade edilerek ateşe kutsallık verilmektedir. Bu inanç dolayısıyla da Kuzey Altaylarda güvey ve gelinin ilk defa yaktıkları ateşin çakmak taşı ile yakılması gerekir (Gökalp C.II. 1975: 302).

Ölü çıkan evin ocağına kırk gün süreyle yağ veya buhur atılmasının ölü ruhunun hayrına olacağına ve böylece ruhun memnun olarak evden ayrılacağına inanılır. Yakutlara göre ateş bir peridir. Bu sebeple mutfak ocağının ateşi asla sönmez (İnan 1971: 164).

Akşamdan sonra doğum olan evde kırklık süresinde, uğursuzluk geleceği düşüncesi ile yabancıya ateş verilmeyişi, ateş ve ocağın, koruyucu, temizleyici, hastalıklardan kurtarıcı, refah ve saadet sağlayıcı gücü yanında görünmez varlıklar cin vasıtası ile kötü, pis insanları çarpacağına ve özel zamanlarda yabancıya verildiği takdirde, uğursuzluk, felâket getirici güce sahip olduğuna inanıldığını gösterir. Aynı veya benzer âdet ve inançlar Altay Türklerinde de vardır. Başkurt ve Kazaklar, yağlı bir paçavrayı yakarak hastanın etrafında “*Alas, alas!*” diye dolaştırarak kötü ruhları kovalar. Buna “*alaslama*” denir.

Buhur yakılması ile alaslama arasında yöntem ve gaye olarak hemen hemen hiçbir fark yoktur.

Altaylarda gelin, damat evine girdikten sonra ocağın önünde yere kadar eğilip kendi yurdunda ocağa et atarak birkaç damla kımız dökmektedir (Radloff C.1, 1976: 327). Kazaklarda ise gelin eve girince önce ateşi selâmlar (Radloff C.1, 1976: 487). Hatay’da gelinin elini yıkadığı su, kımızın yerini almaktadır. Abdulkadir İnan, eski bir Arap müellifine dayanarak “*Türklerin hükümdarlarının muayyen bir günde kendisi için büyük bir ateş yaktiğini(?) ve kurban sunularak dua okuduğunu*” bildirmektedir (İnan 1971: 42).

Radloff’un Altaylar’da gördüğü, yurdu ölü ruhlarından temizleme ayini şöyledir:

“Karısını birkaç hafta önce kaybeden Altaylı, evini karısının ruhlarından kurtarmak için Şaman çağırır. Şaman dışarıdan arada bir davuluna vurarak çadırın etrafında dolaşmaya başlar. Nihayet ortasında ateş yanan çadıra girerek, davulunu ateşten çıkan dumanla tütsüler. Kapı ile ateş arasına oturarak şarkılar söyler ve ölü ruhunu çağırır. Yurttan ayrılmak istemeyen kadının ruhunu Şaman uzun uğraşmalarla yakalar ve temsili ruhla birlikte ölü ruhları diyarına hareket eder, onları kandırmaya çalışır ve ruhu aralarına katarak tekrar yeryüzüne döner” (Radloff C.1 1976: 32).

Ölü ruhları için ocağa yağ veya buhur atılması ve ölü ruhunun bundan memnun olarak geri gideceği inancı pratiği Şamanlıktaki ölü ruhlarından temizleme, ayinin İslâmî inanç içinde değişmiş ve zayıflamış bir şekli gibidir.

Yakutlarda da mutfak ateşi sönünce ocağı yakmak üzere yakın akrabadan ateş alınır, kesinlikle yabancından alınmaz. Çünkü ateşin, yararlı ve faydalı olduğu inancı hâkimdir. Eğer bir yerden ateş alınacaksa kime ait olduğu öğernildikten sonra alınır (Gökalp 1975: 290). Hatay’da ise “*akşamdan sonra ve kırklık süresi içinde*” sınırlandırıldığı, sebebi bilinmeden alınan ateşin de uğursuzluk getireceği düşünülmektedir. Bu âdet ve inanmaların dışında ateşle ilgili uygulamaların Altınözü ve çevre köylerindeki düğünlerde yakılan “*sinsin veya mersah ateşi*” adı verilen eğlencelerde de görülmesi dikkat çekicidir.

Altaylarda Ülgen’e kurban sunma ayinleri kısaca şöyle yapılır: Kayın ormanının تنها bir yerinde yen çadır kurularak içine taze bir kayın ağacı yerleştirilir. Ağacın çadırın içinde kalan kısmındaki dallar kesilir ve üzerinde oyuklar açılıp dokuz basamak yapılır. Daha sonra ağacın yanında büyük bir ateş yakılır. Şaman, davulunu ateşe atılan ardıç dallarının dumanı ile tütsüleyerek ruhları yardımına çağırmaya başlar. Ruhlarının yardımı ile gökyüzünün katlarına çıkışı canlandırır. Her katta yardımcı ruhlara hitaben dua okur ve gördüklerini tasvir eder. Ayinin bir bölümünde Şaman, davulu ile ateşin etrafında dönerek, kurban sahibi ve ailesini kucaklayıp onları kötü ruhlardan temizler (Radloff 1976: 32).

Hatay’da düğün eğlenceleri içinde yer alan “*sinsin ateşi*” ve etrafında yapılan hareketler bu ayinlere birçok yönden benzemektedir.

Yıkılan ateşin meydanda ve büyük oluşu, eğlence sırasında davulcunun ateş etrafında “*sinsin*” denen özel bir hava çalması, eğlenceye iştirak edenlerin ateş etrafında koşarak birbirini yakalayıp yukarı kaldırması ve birbirlerinin üzerine su serpmeleri ile Altaylı Şamanın yaptıkları arasında benzerlikler görülmektedir. Ateş etrafında yapılan bütün hareketlere “*şamata*” denmesi ise bu konu ile ilgili düşüncemizi daha da kuvvetlendirmektedir. Çünkü bu kelimeyi şekil yönünden incelediğimizde “*şam*” ve “*ata*” gibi iki Türkçe kelime çıkar ki “*Şaman, Kam ve “Ata”* kelimeleri ile uygunluk gösterir.

Türk kültürünün yapısında öteden beri var olan ve Hatay’da çeşitli pratiklerin içinde tespit ettiğimiz diğer bir inanç da ocak ve ateşin kutsiyeti ile ilgilidir. Nitekim, tandır başında ekmek pişiren veya ocakta günlük vakit yemeğini hazırlayan kadın, susuzluğunu gidermek

için içtiği bir miktar suyun geri kalanını “*Onun da canı çeker.*” [K. 52]. inancı ile alevlerin üzerine doğru serper. Ayrıca işlerin rast gitmesi ve pişirilen ekmeğin bereketli olması inancı ile ateşe bir miktar tuz, bir avuç da un atılır. Bu pratiklerde ateşin canlı ve fakat mahiyeti meçhul bir varlık gibi telâkki edildiğini, yapısında uğur ve bereket fonksiyonlarını taşıdığını görüyoruz.

Yapılan araştırmalar sonunda tespit olunan bütün eski Türk inanç ve pratiklerinde ateş ve ocağın, başlangıçtan itibaren koruyuculuk ve kurtarıcılığın, kuvvet ve kudretin, uğur, bolluk ve bereketin, servet, mutluluk ve huzurun, cezalandırmanın, felâketin ve her türlü ağır hastalık ile ümit ve arzunun sembolü olarak tasavvur edilip, canlı bir varlık olduğuna inanılmıştır. Kendisine kanlı kurbanlar sunulup, saçılar saçılmıştır. Günümüzde Anadolu’nun hemen her yerinde görülen (Riştanoğlu 1978: 168) ve millî birlik ve bütünlüğümüzün sağlanmasında önemli unsurlardan birisi olarak bilinen bu inanç ve pratikler, yöre halkının manilerine, beddualarına, yakarışlarına, efsanelerine, acı ve tatlı günlerinde düzenlenen merasimlerine, günlük yaşantısındaki iş ve işlemlerin yerine getirilmesi sırasında ortaya koyduğu yasaklar zincirinin içerisinde görünen kişilik ve davranışlarına kadar sirayet ederek, yaşama imkânını bulmuştur.

2.2.13. Hayvan İyesi

Samandağ’da işe giden birisinin önüne tavşan çıkması uğursuzluk getirir inancı hâkimdir. Tavşan regil dönemi geçirdiğinden dolayı yine adı geçen ilçede yenmez. Hatay’da yaşayan Arap kökenli Nusayrî vatandaşlarımız, dişi hayvan eti yememektedir. Bununla birlikte yılan balığı da yenilmemektedir. Yılana benzetildiğinden ve yılan balığı uğursuz sayıldığından bu balığın eti yenmemektedir. Niğde’de yılan, ev bekçisi olarak bilinir (Beyhan 1995: 48).

Yusuf kuşu öttüğünde, bu kuşun sevgilisini aradığı söylenmektedir [K. 59].

Isparta’da ise hava yağmurlu ise açılacağına; açık ise kapanacağına inanılır (Keskin 1998: 73).

Hatay’ın çoğu ilçesinde atlı karınca kutsaldır. Üzerine basılmaması ve yuvasının dağıtılmaması gerekir. Basıldığı takdirde uğursuzlukların

geleceğine inanılır. Bu karıncalar, iyi niyetli kişilere sırat köprüsünden geçerken yardımcı olur [K. 3].

Köpek uluması hâlinde köpeğin bulunduğu yere yakın olan aileler, evlerine yakın zamanda uğursuzluk geleceğine inanır. Bu sebeple, uluyan köpeğe taş atılır ve evin etrafından uzaklaştırılmaya çalışılır. Yakutlarda ise, köpek esnemesi hayra yorulmaz (Kirişcioğlu; Killi; Vasilyev 1996: 83).

Güvercin kutsal varlık olarak bilinir. Güvercini ticaret amaçlı besleyenler ve kesenlerin ya sağlık veya zenginlik yönünden zor günler yaşayacağına inanılır [K. 58]. Bu inancın İslâm dini ile bağlantısı Hz. Muhammed'in bir mağarada gizlenirken güvercinin yardım etmesidir.

Kedi yararlı bir hayvan olduğu zaman öldürülürse eve uğursuzluk getireceğine; kara kedi insanın önünden geçerse de uğursuzluk geleceğine inanılır. Kara kedinin önünden geçilmez. Yolun değiştirilmesi gerekir. Aksi takdirde kaza olacağına inanılır [K. 3].

Hatay'da uğur böceği kimin eline konarsa onun zengin olacağına, kimin üzerine konarsa da onun uğurlu yıllar geçireceğine inanılır [K.5].

2. 3. KİŞİOĞLU-ATA (RUH) İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

2.3.1. Kişioğlu ve Ata

Hatay'daki “*ermiş, baba veli, evliya ve derviş*” olarak adlandırılan ulu ve bilge kişilerin, ölmeden evvel yaşadıkları âlemde kuş misâli uçtuklarına, kendilerine mânen bağlı olan kişilerin, onları da beraberinde uçurarak arzu ettikleri mesafe ve mekânlara götördüklerine inanılmaktadır.

Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden sonra, kaynağını İslâm dininden alan, kısmen de yabancı dinlerin duyuş ve düşüncülerinin tesiri altında gelişme gösteren tasavvuf sisteminin, şeriatın, taviz vermeyen tutumuna nispetle çok daha müsamahakâr oluşu, eski Türk inanışlarının çeşitli tarikat muhitlerinde, İslâmî inançlarla kaynaşarak günümüze kadar yaşamasına vesile olmuştur. Nitekim Velâyetname'de, Hoca Ahmed Yesevi'nin “*turna*” donuna girerek

Horasan erenlerini Semerkant sınırında karşıladığı, Hacı Bektaş-ı Veli'nin aynı anda iki yerde görüldüğü bilinmektedir (Köprülü 1976: 33).

Yesevî'nin hâlifelerinden “*Baba Maçın, Yesevî'ye katılmadan evvel her gün yirmi dört fersahlık bir mesafeyi bütün halkın gözleri önünde uçarak geçirdi*” (Köprülü 1976: 35). Çeşitli Türk zümrelerinde atalar ruhu ile irtibatlı görülen ve kişinin uçmasına yönelik bu inançlarda amaç, kişiöğlunun her türlü dert ve hastalıklarına çözüm bulmak; yurdu, obayı, aşireti hatta bir ili şerir ruhların yapacağı çeşitli fenalıklardan korumak, kişileri güçlü ve kudretli kılmak inanç ve telâkkilerine yönelikti. İslâmî devirde ise bu inanç, kişiöğlunun kuvvet ve kudretine dayalı olarak yine kötülüklerden sakındırma, ululuk ve kurtarıcılık unsurları ile tekke ve tarikat muhitine yeni girmiş olanların, sözle değil bizzat evliyaların kerametleri ile ısındırılması amacına yönelmiştir (Köprülü 1976: 35). Bu inanç ve telâkkilerde, kişilere kuvvet ve kudret veren veya bazı kişileri diğerlerinden farklı kılan güçlü bir varlığa sahip oldukları, bu varlığın ise bizzat kişinin bedeninde yaşayabileceği gibi; bazı hâllerde de bedenden ayrılarak başka kişilere zarar verebildiklerini görüyoruz. Eski Türk inançlarında, kişiöğlunun varlığında kendisiyle birlikte yaşayan iyeler mevcuttur. Özellikle İslâmiyet'ten sonra tasavvuf muhitinde görünmeye başlayan ve adları yukarıda zikredilen büyük Türk velilerinin kuş suretlerine girerek uçmaları, bir keramet midir, yoksa değişik misallerini ortaya koyarak açıklamaya çalıştığımız eski Türk inançlarının devam eden izleri midir, hususunu büyük yaratıcı Tanrı'ya havale ediyoruz. Zirâ, başta Hoca Ahmed Yesevî olmak üzere, adı geçen ulu ve bilge kişilerin söz konusu suret değiştirmelerinin yanında çeşitli kerametlerinin mevcudiyeti bilinmektedir (Köprülü 1976: 53).

Eski Türklerde ataya büyük değer verilir, hürmet gösterilirdi. Hayatta iken sözleri dinlenir, tecrübelerinden yararlanılır, yaptığı işlerle övünülür, verdiği kararlara güvenilirdi. Yuvanın kurulması ve devamı, soyun çoğalıp gelişmesi, ata-baba tarafından sağlanırdı. Bu görev ve sorumluluk devlet hayatında kağanlara yüklenmiştir (Ergin 1989: 71). Atalara gösterilen saygının diğer bir diğer sebebi de, kişiöğlunun beden ve tın-ruh şekliyle iki önemli unsurdan yaratılışı ve

tının, diğ er bir ifadeyle atalar ruhunun sonsuza kadar yaşayacağı inancıdır (Kalafat 1990: 57).

Tın'ın, kişinin ölümünden sonra çeşitli suretlere bürünerek yeryüzüne gelebileceğine ve kişioğluna birtakım fenalıklarda bulunacağına dair inançlar da vardı (Ocak 1982: 397). Bu sebeple ataya gösterilen saygı ve korku, o hayatta iken devam ettiği gibi, onun ölümünden sonra da devam eder, onları kızdırılıp g cendirilmemesine özellikle dikkat gösterilirdi (Radloff 1976: 221).

Buhur yakılarak kokusu ve dumanı evin dört bir yanına sindirilir. Helva pişirilerek ekmek arasında komşu ve akrabalara dağıtılır. Özellikle cuma günleri güzel kokulu yemeklerin pişirilmesine  zen gösterilir. Zirâ evi ziyarete gelen ruhun, bu güzel kokuları alıp evden memnun ayrılacağına inanılır. Ruhların kuş hâline gelmesi veya g nahk r ruhların yırtıcı hayvan suretine dönüşmesi inancı ( nan 1991: 423)  eşitli Türk zümrelerinin akidelerinde de mevcuttur. Eski Türk inanç sisteminde, ölen kişilerin ruhları, karanlık  leminde yaşayan ve yer altı dünyasının sahibi olan Erlik'in zümresine dâhil olmakla birlikte, zaman zaman değişik şekil ve suretlerde görünerek insanlara kötülüklerde bulunabiliyorlardı.

Atalar ruhu ile ilişkili, başlangıçtaki Türk inançlarından kaynaklandığını sandığımız inançlar da vardır. Nitekim, atadan dededen kaldığı ifade edilen tespih, saat, silâh, kılıç, yüzük, tava, kitap, halı, kilim gibi miras eşyaların; tarla, bağ, bahçe gibi gayri menkul malların Hatay'da mevcut imk nlar içinde titizlikle korunduğuna şahit olduk. Hatta aile bireyleri tarafından ihmal edildiği anlaşılan miras eşya veya taşınmaz mallar için büyükler: *“Bu ata baba malıdır, kıymetlidir.”* diyerek ihmali görülen gençleri ikaz ederler. Hatay'da bu gibi eşya ve mallara saygı ve sevgi ile bakılır. Bu hatıra eşyalardan bazılarının yapı ve fonksiyonlarında dinî-sihrî bir kuvvetin mevcut olduğuna inanılır.

Tespit ettiğimiz bu tutum ve davranışların, Türk inanç sistemi içinde atalara ait eşyanın kutsal sayılması inancından kaynaklandığı açıktır. Miras eşyanın yapısında olan dinî-sihrî kutsiyet bugün; hastalıkları giderme, gelmesi muhtemel olan kötü bir neticeyi ortadan kaldırma, gözün ışığını kuvvetlendirme gibi inanç ve tel kilerin yanı

sıra mahiyetinde kurtarma, kaldırma, kuvvetlendirme, unsurlarını taşıyarak varlığını sürdürmektedir.

Hatay’da atalar ruhu ile ilişkili bir diğer inanış da, ölmüş ulu ve bilge kişilere ait ruhların bizzat savaşlara katılacağına, gökyüzünde istedikleri mekânlara gidebileceklerine ait inanıştır. Bahsi geçen ruhların, genellikle cuma günleri bir araya gelerek, cuma namazını kılmak için Mekke’ye gittikleri ifade edilmektedir.

Bayezit Bestamî’nin gece evliyalarla farklı mekânlarda söyleştiği halk tarafından anlatılmaktadır [K. 57]. 1950’li yıllarda Reyhanlı’da Eyüp adında bir miskinin uçarak dolaştığı günümüzde dahi anlatılmaktadır [K. 84].

Hatay’da bu kişilerin mezarları parmakla gösterilmemektedir. Bu tür davranışlarda bulunan kişinin, ağır hastalıklara yakalanacağına veya çarpılacağına inanılır.

2.3.2. Ata Ruhu ve Mezar ile İlgili İnanışlar

Çocuğu yaşamayan kadınların Yayladağı bölgesindeki “*Türkmen Yazısı*” olarak bilinen birkaç ev ve kara taşın bulunduğu düzlüğü ziyaret etmesi ve çocuğun yaşamasını dilemesi; sütü olmayan kadınların aynı yeri ziyaret etmeleri ata ruhundan beklentilerinin olduğunu göstermektedir.

Al basması tedavisinde atalardan miras kalan altının, kadın üzerine takılmasının etkili olduğu düşüncesi vardır. Bu uygulamayı daha çok “*oğlanlık*” hastalığı tedavisinde görmektediriz. Bu tedavide hasta olanın iyileşmesi için miras olarak atalardan kalan bir eşya konularak “*Bu benim değil, senin.*” denilmektedir.

“*Aydaş*” olan çocukların, iyileşmesi gayesi ile mezar üzerine bırakılması ve tekrar gidilerek alınmasında, yine orada yatan ölülerden yardım beklendiği ve hastalığı iyileştirmek için mezara, dolayısıyla düşünmeden ölü ruhuna müracaat edilmesi söz konusudur.

Gelinin baba evinden damat evine getirilirken mezarlık çevresinde dolaştırılması ve bunun uğur getireceği inancı, aksi davranışın iyi olmayacağı inancına dayanmaktadır. Ataya saygının ifadesi olan bu davranışta onların saadette etkili olacağı inancı vardır.

Ölü ruhu için mezar üzerine su ve ışık bırakılması, buhur yakılması yine ata ruhuna saygının bir ifadesidir. Ölü aşının özellikle yedinci, kırkıncı günü verilışı Şamanizmdeki ölü ruhları ile ilgili inançtan kaynaklanır.

Oğlanlık tedavisinde ata ruhuna hitap ediş ile Altaylı Şamanistlerin, şerir ruhların insanın içine gireceği ve bundan Şaman ve ata ruhu yardımıyla kurtulmanın mümkün olacağı inancı birbirinden farksızdır.

Yine çocuk sahibi olma ve çocuğun yaşaması için “*Türkmen yazısı*” denilen yerin ziyaret edilişi ile dilek ve şükran için Tanrı’ya müracaatta ata ruhlarının yardımına ihtiyaç olduğunu düşünen Şamanist Yakut inançları aynıdır.

Hunlar ve Gök-Türkler’de ise yılın belli günlerinde ata mağaralarına gidilmesi ve törene kağanların iştirak etmesi ile ataya saygı inancına resmî bir kimlik kazandırıldığı anlaşılmaktadır. Gelinin mezarlık etrafında dolaştırılmasında ise ataya saygı düşüncesi bu merasimlerin bir kalıntısı gibidir (Ögel C.II. 1971: 157).

Ermiş diye nitelenen kişilerin mezarlarının dilekleri gerçekleşmesi için ziyaret edilmesinde, dileğin Tanrı tarafından kabul görmesinde bu kişilerin yardımının olduğu halk tarafından ifade açıkça edilmekte, fakat bu, İslâm dini inancı çerçevesinde izah edilmektedir.

Abdulkadir İnan, Altaylıların ölü ruhları ile ilgili inançlarını şu şekilde nakletmektedir: Şamanist Altayların inancına göre, Dünya’da fenalık yapanların ruhu, yeraltı dünyasında bulunan Erlik’in emrine girer ve insanlara fenalık yapmaya çalışır. Şaman ruhları ise yeryüzünde yaşamaya devam eder. Zaman zaman hastalık vb. felâketler göndererek kurban isterler. Kurban verilmezse ölüm gönderirler (İnan 1971: 96-106). Bununla beraber Şaman ruhları Erlik âleminden gelen şerir ruhlara karşı da insanları korur. Erlik insanlara hastalık getirirse, temiz Şaman ruhlarının yardımı ile kötü ruhu vücuttan kovar. Ayrıca dinî ayinlerde Şaman, kendi ruhlarını şarap, rakı saçarak çağırır ve onlardan kurban olarak ne istediğini sorar. Alınan cevaba göre ayinini yapar. Bu ruhlar da Şamana, sema ve yer altı dünyasına yaptığı yolculuğunda yardımcı olur ve korurlar (İnan 1971: 107).

Reyhanlı'da çocuğu yaşamayan kadınların bebeği doğar doğmaz, kurt derisinin ağız deliğinden geçirilir ve çocuğa “*Kurt*” adı verilir. Çocuğa kurt adı verilmesinde, şükran ve ululama düşüncesi gizlidir [K. 67].

Yeni doğum yapmış kadının “*al basması*”na karşı göğsüne kurt derisi takılması, doğrudan Şamanlıkla ilgilidir. Bu uygulamayla, kurt derisinin, evi al basmasından koruyacağına inanılmaktadır [K. 68].

Nazardan korunmada kullanılan kurt dişi, “*dabaz*” hastalığında kullanılan kurt aşığı ve yaranın kurt dişi ile korkutulması, düşüncesi, dolaylı olarak hastalıklardan korunma ve tedavilerde etkili görülmektedir [K. 67]. Özellikle yaranın korkutulması ifadesinde hareket yaraya değil, canlı bir varlığın nazarının değmemesi için korkutulmasına yöneliktir.

Ergenekon destanına göre, Gök-Türklerin komşuları ile yaptığı savaşta Türklerin hepsi ölür. Geriye el ve ayakları kesilerek bırakılan bir erkek çocuğu kalır. Bu çocuğu, dişi bir kurt bularak bir mağaraya götürür. Orada besler ve tedavi eder. Bir süre sonra kurt oğlandan hamile kalarak on erkek çocuk doğurur. Bunların en zekileri olan “*Ase*na”, Gök-Türklere hükümdar olur. Bu efsanedeki Bozkurt, Türklerde ata kabul edilmekte ve ona saygı duyulmaktadır.

Bilge Kağan, babası İlderis Kağan'dan söz ederken “*Tanrı güç verdiği için babamın askerleri kurt gibiymiş.*” demektedir. Gök-Türklerin tuğlarının başına kurt başı heykeli takmaları bu inanç ve saygının bir ifadesidir.

Oğuz Kağan Destanında ise Oğuz ile konuşan ve ordularına yol gösteren “*Gök tüylü, gök yeleli Bozkurt*” bir ışık sütunu içinde gökten inmekte ve görevi bitince kaybolmaktadır. Destanda Bozkurt'un Tanrı ile alâkalı görüldüğü ve Türklerle yardım için Tanrı katından geldiği inancı vardır.

Şamanizmde her Şamanın bir totemi vardır. Bu bazen bir kurt olur. Totem, Şamanın koruyucusu ve kötü ruhları yiyen hayvanın sureti ve ata ruhudur.

Kurt motifi, Türkmen yazısı, miras eşyaları, mezar ve yatırırlarla ilgili inanma ve âdetlerin, dileklerin gerçekleşmesinde, hastalıklardan

korunma ve kurtulmada etkili olacağı inancı, Şamanlıktaki ata ruhu inancının bir çeşit kalıntısı olarak yaşamaktadır.

Hastalık ve bunlarla ilgili tedaviler, halkı en çok meşgul eden olaylar arasında yer alır. Halk arasında “*Allah dert verip derman aratmasın, görünmez kaza ve belâlardan korusun, Allah kimseye çekirtmesin, iki iyiliğin birisini versin, ya oldursun ya öldürsün ...*” gibi söylenen dualar ise hastalık karşısında alınan tavrı ortaya koyar [K. 45]. “*Dert tuta, çor duta, kara çor, Allah yataklara düşesin de bir yıl bir yanın çürüye!*”, “*Cinler çarpa.*”, “*Ulum ulum ola çürüyesin!*” gibi beddualar da yine hastalığın önemi ve insan için ne kadar kötü olduğunun ifadesidir [K. 67]. Bunun yanında hastalık da, iyileşme de Allah’ın takdiridir. “*Dert veren Allah dermanını da verir.*” sözü de bu düşüncenin bir ifadesidir. Bu sebeple isyan etmeden insanın hâline şükretmesi gerekir. Hastalık Allah’tan olmakla beraber, soğuk, sıcak, pislik, kuraklık, rüzgâr, cinler de hastalığa sebep olabilir [K. 67]. Her hastalık için bu tedavi şekillerinden bir veya ikisine baş vurulur, bazı hastalıkların tedavisi için yalnızca biri uygulanabilir. Başka şekilde tedavinin mümkün olmadığına inanılır.

2.4. KARANLIK VE IŞIK İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Gece aynaya bakılmaz. Bakanı cinin çarpacağına inanılır [K. 3]. Reyhanlı, Kırıkhan ve Hassa’da bir kimse gece kapıdan dışarı “*Bismillâh*” demeden çıkarsa çarpılır [K. 59].

Reyhanlı ve Kırıkhan’da gece ıslık çalmak günahtır. ıslık çalmakla şeytanın çağrıldığına inanılır [K. 58].

Reyhanlı, Kırıkhan ve İskenderun’da akşam kapının önü süpürülmez [K. 36].

III. BÖLÜM

İNSAN HAYATINDA TÖRENLER VE İNANIŞLAR

3.1. GEÇİŞ TÖRENLERİ

İnsan hayatında üç önemli geçiş noktası vardır: Doğum, evlenme ve ölüm. Bu üç geçiş noktasında uygulanan pratikler, belli bir yerin kültür yapısını göstermektedir.

3.1.1. Doğum

3.1.1.1. Doğum Öncesi İnançlar: Anadolu ve diğer Türk boylarında doğum, her zaman önemli bir olay olarak addedilmektedir. Türklerde aile, toplumun en küçük ve en sağlam çekirdeğini oluşturur. “*Baba ocağı*” deyiimi ile kutsallaştırılan bu sosyal kurumun varlığı ve sürekliliği doğumla sağlanmaktadır. Çocuk, ailenin adının devamını sağlamakla birlikte o aileye de saygınlık kazandırır. Bu yönüyle aile, toplum yapısını en iyi şekilde örneklemektedir.

Kız çocuklarının değeri de evlendikten sonra çocuk doğurmasına bağlıdır. Evlendikten sonra kadının gebe kalmaması, aile içinde huzursuzluklara yol açmaktadır. Bu durumda kusur, önce kadında aranır; erkeğin kusurlu olmasından bahsedilmez. Çünkü erkekte aranan kusur hem erkeği hem de aileyi çevre içinde çok zor durumda bırakabilir. Çevrede, “*zürriyetsiz*” sözleriyle erkeklerin de aşağılandığı bilinmektedir.

Düğün töreninden üç ay sonra gelin gebe olmamışsa, çocuk sahibi olamama endişesi, her iki tarafı da huzursuz eder. Çocuk, ocağın yanması ve kökün kurumaması için şarttır. Kadının da koca evinde itibarının artması için çocuk doğurması gerekir. Aradan birkaç ay geçmesine rağmen hâlâ çocuğu olmayan kadını yenge (kuma) veya boşanma tehlikesi beklemektedir. Ayrıca komşularının kaynanaya “*Koynu hâlâ boş mu?*” sorusu, zürriyetsiz kalma korku ve acısını had safhaya getirir. Bütün bunlar insanda var olan çocuk sahibi olma ve soy sürekliliğini sağlama düşüncesi ile birleşince kısır kadınla kocasını çareler aramaya sevk eder.

Hatay’da doğum öncesi, doğacak çocuğun fizikî yapısına, cinsiyetine, huy, kişilik ve karakterine doğrudan tesir edeceğine inanılan ve bu münasebetle yerine getirilmesi gereken birtakım

pratikler vardır. Nitekim gebelik döneminde kadın; güzel çocuklara, ahlâkî kişiliği toplum tarafından beğenilen şahıslara, aya bakarsa, ayva yerse, çocuğun da bu kişi ve varlıkların özelliklerine sahip olacağına inanılır. Adı geçen kadın, ekşi yerse kız; tatlı yerse ve rüyasında salatalık, biber gibi sebzeleri görürse oğlan olacağına dair inançlar mevcuttur .

Gebe kadının paça yemesi, çocuğun sümüklü ve salyalı olacağına bir işaretir. Gebeliği süresince kadına, kötü ve çirkin olan hiçbir canlı ve cansız varlığa bakmaması ısrarla telkin edilir. Zirâ kadının bakacağı bu kötü varlıkların, sahip oldukları olumsuz unsurların çocuğa sıçrayacağına, dolayısıyla doğacak çocuğun da maddî ve manevî yapısında birtakım eksiklik ve aksaklıkların baş göstereceğine inanılmaktadır. Bugün dudağı yarılmış bir şekilde doğan çocuklara “yarık dudaklı” veya “tavşan dudaklı” adlarını veren Hatay halkı, bunun sebebini, kadının gebeliği sırasında tavşana bakmasına veya tavşan etini yiyerek, yanlışlıkla makasın üzerinde oturması olayına bağlar. Bu pratiklerde, adı geçen canlı ve cansız varlıkların taşıdığı yapı ve fonksiyon özelliklerine göre yorum yapıp, çocuğun geleceği hakkında görüşler ileri sürülmektedir. Bu durumun başlangıçtaki inançlarda kamların değişik nesnelere bakarak kehanette bulunmalarından, diğer bir ifadeyle falcılığın değişik bir biçimi olan inançlardan kaynaklandığı açıktır (İnan 1986: 46).

Hatay’da gebe kadınların gece geç saatlerde tek başlarına dışarıya çıkmamaları, kaynamış suyu veya kor hâlindeki ateşi, gelişigüzel yerlere dökmemeleri ve bunlara tükürülmemesi ısrarla söylenir. Gecenin insana uğurlu gelmediği ve “*Gecenin hayrı olacağına, gündüzün şerri daha iyidir.*” düşüncesi hâkimdir. Hatay halkı akşam saatlerinde gezen birtakım gizli varlıkların, çocuğun sakat doğmasına sebep olacaklarına inanır. Hatay’da gece gebe kadınların maşa üzerinden atlaması hoş karşılanmaz. Çünkü bu hareketler, Hatay halkının inançlarına göre “*günah*”tır [K.91].

Kısırlığın giderilmesi için kadın ve çevresi kimseye danışmadan, kendi aralarında, birtakım pratiklere baş vururlar. Günümüzde bu inanç ve pratiklerin Hatay’da değişik biçimlerde yaşama imkânını bulduğunu görüyoruz.

3.1.1.1.1. Kısırlık ile İlgili İnançlar ve Tedavileri

Eski Türk inançlarında, hayatta iken kötülükleri ağır bastığı için körmösler zümresine dâhil olan ata ruhlarının, yeryüzünde yaşadıkları ve her fırsatta kişiöğluna zarar verdikleri bilinmektedir (İnan 1971: 24-96-204). Ayrıca su ve ateş iyelerinin kendilerine saygısızlık gösteren kişileri cezalandırdıklarına inanılmaktadır. Dolayısıyla Hatay’a ait pratikler, ata ruhları ile yer su iyelerine ait bu eski inançların bir devamı niteliğindedir. Hatay’da ayrıca çeşitli vesilelerle sık sık kullanılan üzerlik, kamların merasimlerinde kullanılan mukaddes eşyalar arasında da görülür (Kalafat 1990: 72). Bu ve buna benzer inançların günümüzde, Doğu Anadolu’nun hemen her yerleşim biriminde devam ettiği gözlemlenmiştir (Kalafat 1990: 72).

Doğumdan kısa bir süre sonra çocuğu ölen kadına “*tab’alı kadın*” denir. Sebep, şeytanlar veya başka bir nefsin kadını basmasıdır. Bu istenmeyen hâlden kurtulmak için doğum öncesi ve sonrası bazı çarelere başvurulur. Divanü Lûgat-it-Türk’te: “*Ol anı tabaladı.*” “*O onu ayıpladı, kınadı.*” sözü geçmektedir. Kınamak, ayıplamak anlamlarına gelen “*tabalamak*” kelimesi (Divan, C. III, 1985: 322) zamanla değişikliğe uğramış bir biçimi olarak kabul edeceğimiz “*tab’alı*” kavramı, Antakya merkezde aynı anlamını korumaktadır. Nitekim, yukarıda bahsi geçen yasaklara uymayan kadınların, tabeli olacağına, “*tab’alı*” olan kadınların ise çocuklarının olmayacağına veya çocukları olduğu hâlde fazla yaşamayacağına inanılır. Çünkü tabalı olan kadınlar, mensup oldukları toplum tarafından kınanan, ayıplanan yahut da kendilerine acıma duyguları ile bakılan zavallı insanlardır [K. 11].

Hatay’da bir kaç defa gebe kaldığı hâlde, her seferinde düşük yaparak doğuramayan kadınlar, çocukları yaşayan sağlıklı anneleri vakitli vakitsiz ziyaret ederek, hissettirmeden ellerini bu evin kapılarına, eşik duvarlarına sürüp, bir bahane ile ocaklarının başına veya bu kadınların yanına otururlar. Bu davranışlarla da sağlıklı annedeki doğuma ait olumlu unsurların kendilerine sıçrayacağına, böylece çocuk sahibi olacaklarına inanırlar [K. 39].

Modern ve tıbbî çareler yanında gelenek ve görenekler doğrultusunda çocuk sahibi olmamanın sebepleri kusur sayılır. Tedavi

metodu ise sebebe göre muska, adak, kocakarı ilâçları sihrî tedaviler olabilir. Bu tedavileri şöyle maddeleyebiliriz:

3.1.1.1.1.1. Kâbede Ayet Yazdırma: Kadının gebe kalması için hacca giden birisi ile ayet yazdırılarak Kabe'ye gönderilir [K. 77].

3.1.1.1.1.2. Kırk Kapıdan Para ve Yiyecek Alma: Kadının gebe kalması için kırk ayrı evden para ve yiyecek toplanır ve toplanan para ile altın alınarak kadının üzerine takılır. Yiyecekler de yedirilir [K. 89].

3.1.1.1.1.3. Mezar Toprağı: Kadının gebe kalması için ermiş kişilerin mezarlarından alınan toprak, torbaya konduktan sonra boyuna takılır [K. 77].

3.1.1.1.1.4. Demir Bilezik Takma: Demircilerde özel olarak yaptırılan demir bilezik, kötü ruhlardan koruyacağı inancıyla, gebe kalması istenilen koluna takılır [K. 76]. Özellikle “*demir*” ve “*ocağın*” kutsiyetinin eski Türk inançlarından kaynaklandığı bilinmektedir.

3.1.1.1.1.5. At Nalı Tozu Yedirme: At nallanıp bilenirken yere dökülen tozlar toplanır ve kadına yedirilir [K. 52].

3.1.1.1.1.6. Hac Güvercini Besleme: Çocuğu olmayan ailelerin, hac güvercini beslediğinde çocuğu olacağına inanılır [K. 93].

3.1.1.1.1.7. Kadının Ayaklarından Asma ve Fitil Yerleştirme: Çocuğu olmayan kadının rahminin döndüğüne inanılıyorsa, kadın yarım saatlik bir süre için ayaklarından tavana asılır ve böylece rahminin döneceğine ve gebe kalacağına inanılır [K. 93].

Antakya'nın Armutlu mahallesinde yaşayan ve Kör Zeynep lâkabıyla bilinen kadın, çeşitli otlardan bir merhem hazırlayarak kısır kadınları tedavi etmektedir.

Kör Zeynep'in anlattığına göre, hasta olan kişilerin ilk önce kasıktaki damarların atıp atmadığı kontrol edilir. Kasıktaki damarlar atmıyorsa bu kadının yumurtalıklarından hasta olduğu anlaşılır. Anlaşıldıktan sonra da abeytiran otu, petekli çam balı, sarıbol ve iki diş sarımsak dövülerek pişirilir. Hazırlanan merhem, koyun yünü içine konarak yumak veya fitil hâline getirilir. Bu fitil Halep ipliği

yardımıyla rahme yerleştirilir. İpliğin ucu da rahmin dışında bırakılır [K. 108].

3.1.1.1.1.8. Kuşak Bağlama: Bel gevşemesinden dolayı kadın gebe kalamıyorsa, kadının beline kalın bir kuşak bağlanır [K. 108].

3.1.1.1.1.9. Türbeye Gitme: Hatay’da gebelik döneminin daha sağlıklı geçmesi için gebe kadınlar, medet umduğu ulu kişilerin türbe ve mezarlarına götürülür. Burada gebe kadınlar, çocuklarının sağlıklı olması için duada bulunurlar [K. 51].

Antakya’ya bağlı Dikmece Köyü’nde çocuğu olmayan kadınlar, ziyaret yerinde bezlerden beşik yapar ve ziyaret yerine bırakır. Buralarda çocuğunun olması için adak adarlar. Hatay’da adak çeşitli şekillerde adanabilir. “*Kan akıtma*” adandığında, kesilecek hayvanlar, sığır, davar, tavuk, horoz vb. olabilir [K. 85].

3.1.1.1.1.10. Muhammed Adlı Kapıdan Mıh (Çivi) Toplama: Hatay’da çocuğu olmayan kadınlar için uygulanan bir diğer pratik de, “*Muhammed*” adı bulunan yedi ayrı evden toplanan mıhların (çivi), dayı adayı tarafından toplandıktan sonra, demircide bilezik yaptırılarak kadının bileğine takmasıdır. Yedi ayrı evden alınan ve kutsal olarak bilinen demirlerdeki “*kuvvet ve koruma*” unsurlarının, “*Muhammed*” adının kutsiyetiyle birleşip, doğuma yönelik dinî ve sihrî bir güç oluşturduğuna inanıldığını görüyoruz. Bilindiği gibi demir, kamların icra ettikleri ayinlerde de hastalıkları iyileştirici olarak telâkki edilirdi (Kafesoğlu 1988: 289). Ayrıca soğan, maydanoz, kemmun (kimyon), ceviz, dövülür, tereyağı ilâve ederek pişirilir. Bir miktar su ile kaynatılarak bir sıvı elde edilir. Bu sıvı, ilk 5 gün içinde bir miktar kaynamış suya biraz eklenir ve bunun buharından yararlanma yoluna gidilir. Armutlu mahallesinde bilinen Zeynep Kör, bu karışımı hazırlayıp tedaviyi uygulamaktadır [K. 108].

3.1.1.1.1.11. Hicap Yazdırma: Çocuğu olmayanlar, Hoca veya Şeyhe hicap yazdırırlar. Hoca veya Şeyh, önce kitaba bakma yoluyla çocuğun olmayış sebeplerini bulur ve ona göre hicap yazar. Kadın da bu hicabı belirli tarihlere göre üstünde taşıma, suyunu içip ağaca asma, toprağa gömme, yakma vb. şekillerinde kullanır [K. 14].

3.1.1.1.1.12. Kilit Bağlatma: Kadın normal şartlarda gebe olmuyorsa veya düşük yapıyorsa cuma namazından çıkan ilk kişiye

kadının kuşağındaki asma kilit, bu şahsa rica ile kilitlettirilir. Bu şekilde gebe kalan kadının doğum sancıları başlayınca kilit açılır ve Asi Nehri'ne atılır [K. 86]. Bunlarla birlikte adak adayanın adağı yerine gelince bir fakiri sevindirmesi konusudur. Burada çocuk doğuran anne de bir fakire para veya eşya yardımıyla adağını yerine getirebilir. Adak, çocuk doğduktan sonra mutlaka yerine getirilmelidir. Getirilmediği takdirde çocuğun başına bir felâket geleceğine inanılır [K. 85].

3.1.1.1.2. Doğum Esnasında Cinsiyet Belirleme:

Doğumdan önce Dünya'ya gelecek çocuğun kız mı, oğlan mı olacağı merak edildiğinden, Hatay'da birtakım inanışlar çerçevesinde çeşitli pratiklere başvurulmaktadır. Bu pratikler:

3.1.1.1.2.1. Arpa ve Buğday İle Sınama: Gebe olan kadın, birinin içinde arpa, diğerinin içinde buğday taneleri bulunan iki kap içine her gün idrarını yapar. Karların içindeki tanelerin filizlenme durumlarını kontrol eder. Eğer arpa taneleri filizlenmiş ise doğacak çocuk erkek, buğday taneleri filizlenmiş ise doğacak çocuğun kız olacağına inanılır [K. 76].

3.1.1.1.2.2. Aş Erdiği Yiyeceklerden: Kadın kelle-paça veya tatlı yiyeceklerle aş eriyorsa (canı çekiyorsa) oğlan; ekşi yiyeceklerle aş eriyorsa da kız olacağına inanılır [K. 78].

3.1.1.1.2.3. Vücutta Görülen Değişikliklerden: Bu değişiklikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

-Meme başı ve çevresi kara olursa oğlan, pembe veya kırmızımsı olursa kız olacaktır [K. 105].

-Gebe kadının karnı, yukarı doğru ve sivri ise, oğlan; aşağı doğru ve yaygın ise kız olacağına inanılır. Kalçası büyük ve genişse kız; kalçaya nispet, karın daha büyükse oğlan doğacaktır [K. 8].

-Gebe kadın güzelleşir; yüzü ve dudakları kızarırsa kızı; çirkinleşir ve yüzü sararırsa oğlu olacaktır [K. 12]. Ankara'nın Çubuk İlçesinde de yine kadın güzelleşirse, oğlan; yüzünde çil olursa kız çocuğu olur (Erdoğan 1995: 103).

-Sancı belden geliyorsa çocuk oğlan, kasıktan geliyorsa kız olur. Çocuk ana karnında fazla hareket ediyor, yükü hafif geliyorsa ve karın sıcaksa oğlan; az hareket ediyor ve yükü ağır geliyorsa kız olur [K. 8].

Gaziantep Türkmen ve Baraklarında da erkek çocuğu, kız çocuklarına nazaran daha muteber ve daha kıymetlidir. Erkek çocuğu olan kadının yatağı özenle hazırlanır. Yine aynı yörede, çocuğun sancısı belden gelip kasık ağrıyorsa kız çocuğu olacak inancı yaygındır (Çelik 1996: 29-31).

3.1.1.1.2.4. Kelle Ayırma Yoluyla Deneme: Koyun başı, kelle-paça yapmak için ateşte yakılırken hamile olan kadın için niyet edilir.

Kelle ikiye ayrıldığında çene kemiğinin ucu çıplak olursa doğacak çocuk oğlan; tüylü olursa kız olacaktır [K. 57].

3.1.1.1.2.5. Tavşan Potuğu: Tavşan potuğu otunun meyvesi ateşe atıldığında “*Pat!*” diye ses çıkarsa çocuk oğlan, “*Fıss!*” diye ses çıkarırsa kız olacaktır [K. 85].

3.1.1.1.2.6. Gömlek Biçme (Kesme): Gömlek biçerken niyet edilerek yakadan çıkan parça, kulak arkasına sıkıştırılır. Odaya ilk giren erkeğe doğacak çocuk oğlan; kadınsa, doğacak çocuk kız olacaktır [K. 8].

3.1.1.1.2.7. Makas ve Bıçakla: Gebe olan kadın eve gelmeden önce niyet edilir ve yer minderlerinden birinin altına bıçak saklanır. Gebe kadın odaya girince altında bıçak olan mindere oturursa oğlu, makas olan mindere oturursa kızı olacaktır [K. 97].

3.1.1.1.2.8. Çekirgeyle: Avuç içine biraz toprak ve taş alınır. Çekirge avuç içindeki toprağı çekerse oğlan, taşı çekerse kız doğuracağına inanılır [K. 85].

3.1.1.1.2.9. Tuz ile Sınama: Gebe kadının başına kendisinden habersiz biraz tuz atılır. Bundan sonra kadın burnuna dokunursa oğlu, ağzına dokunursa kızı olur [K. 85].

3.1.1.1.2.10. Rüya Yorumlarıyla: Gebe kadın veya bir yakını rüyasında ay, ocak, patlıcan, bıçak görürse çocuk oğlan; çiçek, incir görürse kız olacak demektir. Ay ve yıldızı bir arada görmek ikiz çocuk doğacağına işaret sayılır [K. 87].

3.1.1.1.11. Cere Vurma: Cinsiyetin belirlenmesine gidecek kadının karnı üzerine cere vurulduktan sonra çirkinleşirse, kızı; dudakları sararırsa, oğlu olacaktır [K. 108].

3.1.1.1.3. Aş Erme (aşerme) Dönemi:

Âdetinin gecikmesi, kirlenme ve önünü görememe, gebe kalmanın ilk işaretidir. Kadının gebe kalmasından sonra adet görmesi gecikir. Baş dönmesi ve mide bulantısı çekmeleri neticesinde gebe olduğu anlaşılır. Aş erme ise, kadının ağız tadının bozulması, bazı yiyeceklere karşı düşkünlük ve benzeri işaretlerdir. Bu bir fizyolojik ihtiyaçtır. Bu dönemde aş ermeye dikkat edilmesi gerekir. Kadın gebe iken bazı yiyeceklerden tiksinti; bazılarına da aşırı istek duyabilir. Aş eren kadın, mutlaka canının çektiği yiyecekleri yemelidir. Aksi hâlde herhangi bir yerinin şişeceği veya çocuk doğduktan sonra vücudunda yiyemediği yiyeceğin şekli çıkacağı inancı hâkimdir.

Gebe kadının, vücudunun herhangi bir yerine dokunması veya kaşınması hâlinde, doğum sonrası çocukta da siyah veya kırmızı lekelerin oluşacağına inanılır. Bundan ötürü, ana adaylarına dikkatli olmaları, hiç olmazsa ilk hareketle vücudun görünmeyen bir yerine dokunulması büyükler tarafından öğütlenir.

Gebelik süresince kadın, ölü yıkanmış su üzerinden atlar veya döküldüğü yere basarsa, çocuğun vücudunda gövertiler (renk değişikliği) olur ve doğumda zorluk çeker. Yine gebelik süresince kadın gereksiz yere yemin ederse, kocasının üzerinden atlarsa, karasaban üzerinden geçerse doğum zor olur [K. 11].

Antakya’da bebeğine süt veren bir annenin gördüğü bir yiyecek maddesini istemesine rağmen alamadığı zaman, göğsünün birinde kızarıklık şeklinde bir şişme meydana geleceğine inanılır [K. 83]. Böyle bir hâdisе meydana gelirse aileden herhangi biri eline aldığı tabak veya tasla yedi ayrı kapıyı çalar ve “*katık toplama*” adıyla zeytinyağı toplar. Bu zeytinyağı soğan ile birlikte biraz kızartıldıktan sonra bir kısmı anneye içirilir; kalan kısmı da rahatsız olan yere sürülür. Bu işlemden bir süre sonra annedeki şişin düşeceğine inanılır [K 10, 63].

Dörtüol ve Erzin’de aş erme döneminde kadın yılana bakarsa, çocukta yılanlık çıkar; tavşana bakarsa, dudağı yara olur; “*kara*

böcü”ne (domuz) bakarsa çocukta “*domuz başı*” çıkar; yapma bebeğe bakarsa da çocuk acayip olur [K. 85].

Gebe bir kadın sakat çocuklara gülüp onlarla alay ederse, doğuracağı çocuk da sakat olur. Çirkin ve biçimsiz kadınlarla alay ederse de doğuracağı çocuğun çirkin olacağı inancı vardır [K. 95].

Antakya’ya bağlı Dikmece Köyünde gebe olan bir kadın, doğuracağı çocuğun güzel olması için, güzel bir çocuğa bakarsa kendi çocuğunun da aynı özelliği olacağına inanır [K. 107].

3.1.1.2. Doğum Sırası İnançlar: Türk inanç sisteminde, normal çocuklara nispetle farklı özellikler taşıyarak doğan çocukların, ileride büyük işler başaracaklarına inanılırdı. Ayrıca doğumu zorlaştırıp engellemeye çalışan, doğum olayını müteakip, anaya ve çocuğa çeşitli fenalıklarda bulunup hastalıklar veren, ruhlarını çalarak karanlık âlemlere götüren birtakım gizli güçlerin varlığına dair inançlar mevcuttur. Bunun yanında gebelik ve doğum sırasında olduğu gibi, ana ve çocuğunu bir ömür boyu koruyup gözetim himayeci güçler de bulunmaktaydı. İyi ile kötünün, ışık ile karanlığın sonsuza kadar süreceğine inanılan bu amansız mücadelede (Radloff 1976: 230) kadının da bilmek, uymak ve uygulamak mecburiyetinde olduğu birtakım inanç ve pratikler bulunuyordu. Günümüzde bu hususla ilgili duyuş, düşünüş ve inançların hayata yansıma şekillerinin Hatay’daki çeşitli pratiklerde aynı veya değişik biçimlerde yaşamakta olduğu tespit edilmiştir .

Hatay’daki anlatım ve ifadelere göre, doğum sırasında çok nadir görülen haberlerden biri de çocuğun bir deri parçasına boylu boyunca sarılmış olarak Dünya’ya gelmesi hâlidir. Ebeler tarafından derinin bir yerinin yırtılıp içerisinden çıkarılan bu tür çocukların hayırlı olduğuna, dolayısıyla üstün bir zekâya sahip olup, ileride büyük başarılar elde edeceklerine inanılır [K. 78]. Çocuğu bütünüyle saran bu ince deriden, küçük bir parça alıp kuruttuktan sonra un hâline getirilmesi ve çocuğu olmayan kadınlara yedirilmesi hâlinde, adı geçen kadınların çocuklarının olacağına, bunun hastaya yedirilmesi hâlinde de şifa bulacağına, bir kez sarılarak üstte asıldığında, taşıyan kişi yahut çocuğa nazarın değmeyeceğine, askere giden delikanlının yanında taşıması ile de ona kurşunun işlemeyeceğine dair inançlar mevcuttur [K. 78]. Burada başlangıçtaki pratiklerle ilişkili iki farklı

inancın yaşadığını tespit ediyoruz. Bunlardan birisi çocuğun sonu ile ilişkili inançlara dayanmaktadır. Nitekim çocuğu saran zar veya deri parçasının yapısında gördüğümüz; çoğalma, bereket, koruma ve kurtarma unsurları, çocuğun sonunun diğer bir ifadeyle Umay'ın ortaya koyduğu fonksiyonlarla bütünleşmektedir (Uysal 1986: 14).

Hatay'da çocuğun göbeği, doğumundan sonra belli bir uzunlukta kesilir ve ebeler tarafından bağlanır. Kesilerek alınan göbek kordonu eşle birlikte toprağa gömülür. Çocuğun bağlanmış göbeği ise, belli bir süre sonunda kendiliğinden düşer. Bu göbek parçasına ait inanç ve pratiklerin de yine Umay iyesi ile ilişkili olduğu kanaatindeyiz. Nitekim kız çocuğuna ait göbeğin, gelin olup evinin hanımlığını yapması amaç ve inancı ile evin uygun görülen bir yerine; oğlan göbeğinin ise ileride iyi bir iş ve meslek sahibi olması inancı ile okul bahçesine veya cami avlusuna gömülmesi gibi pratiklerde, bu göbek parçasının taşıdığı yapı ve fonksiyonlar, Umay iyesinin taşıdığı unsurlarla birleşip bütünleşir. Ayrıca göbeğin kesilmesi işleminde kullanılan bıçak, makas, jilet gibi aletlerin loğusanın yatağının altında kırk gün süre ile bekletilmesinde de amaç ve inanç yine aynıdır. Zirâ al karasına karşı demirin koruyuculuğu, himayeci bir ruh olan Umay'ı memnun etmekte, onun iş ve sorumluluğunu kolaylaştırmaktadır.

Hatay'da çocuklarına süt veren kadının göğüslerinin kendisini rahatsız edecek şekilde dolması veya burada bir şişliğin oluşmasının sebebi, bu kadının herhangi bir yiyecek maddesini görüp de canı istediği hâlde onu yiyememesine bağlanır. Bu gibi hâllerde kadın, içinde boş bir tabak olan kalburu alarak, yedi ayrı evden hiç konuşmamak kaydıyla yalnız işaretlerle yiyecek istemeğe başlar. Evlerden toplanan tuz, bulgur, kavurma vs. gibi nesnelerle pişirilen yemeği yiyen bu kadının rahatsızlığının geçeceğine inanılır. Bu pratikte, kötü ruhlar tarafından verilen hastalığın, yedi ayrı evin koruyucu iyelerinden belli usul ve esaslarla alınan kurtarıcılık unsuru ile bertaraf edildiğini görüyoruz [K. 74].

Doğum sancıları artınca ara ebesi çağırılır. Ebe, hamile kadını muayene ederek doğumun yaklaştığını bildirirse sıcak su, zeytinyağı, makas, ip ve çocuğun çamaşırları hazırlanır ve doğum anı beklenir [K. 85].

3.1.1.2.1. Başka Evde Doğum Yaptırma:

Doğumdan sonra bebeği yaşamayan kadın, tabalı (hastalıklı) olmayan birinin evinde doğum yaparak kırkı çıkıncaya kadar orada kalır [K. 83].

3.1.1.2.2. Loğusaya Eş Yedirme:

Çocuğun eşinden üç parça loğusaya yedirilir [K. 83].

3.1.1.2.3. Kurt Ağzından Geçirme:

Daha önce kurdun ağzı, çevresinin derisi yüzülerek kurutulur ve saklanır, çocuk doğar doğmaz bu derinin ağzından geçirilir. Çocuğa adının yanında kurt adı takılır [K. 83].

3.1.1.2.4. Gümüş Halkadan Geçirme:

Çocuk gümüşten yapılan çemberden geçirilir [K. 83].

3.1.1.2.5. Muska Yazdırma:

Gebe olmadan hocaya muska yazdırılır ve kadının boynuna asılır. Çocuk doğunca muska yazdırılarak onun boynuna asılır [K. 83].

Çocuğu olmayan kişiler, doktordan bir çözüm yolu bulamadıkları zaman türbeye veya hocaya baş vururlar. Bu konuda baş vurulan kişilerin başında Dört Yol'da yaşayan Hacı Kadir adındaki bir şahıs, çocuğu olmayan kişilere muska yazmaktadır. Bu muskayı gebeliğin 21. gününde gebe olan kadının karnına bağlanması ve gebeliğinin 9. ayında çıkarması tavsiye edilir. Çocuk olduğunda ise 7 yıla kadar her yıl bir kurban kesmesi tavsiye edilir. Ayrıca bu hocaların verdiği isimleri kullanmazlarsa da doğan çocuğun erken öleceği söylenir. Verilen isimler genellikle şunlardır: Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin; kız olursa Fatma [K. 61].

3.1.1.2.6. Adak Adama ve Ziyarete Kazık Çakma:

Gebe kalmadan önce yatırlara gidilerek dua edilir, dilek dilenir ve adak adanır. Adaklar çeşitli şekilde adanabilir [K. 85].

3.1.1.2.7. Ebe Tarafından Uygulanan Pratikler:

Doğumun zor olacağı anlaşılırsa, ebe tarafından aşağıdaki pratiklerden bazıları uygulanır [K. 89]:

- Sırtta silkeleme,
- Kapı üzerinde asılma,
- İki eli ile bez gezdirmе,
- Yorgan arasında sağa sola çevirme,
- Boş şişeye üfletme,
- Bel ve karnı sıcak su, sabun veya zeytinyağı ile ovalama,
- Terletme,
- Pirinç suyu içirme,
- Bal yalatma,
- Sağını ağzına sokarak midesini bulandırma,
- Biber koklatarak hapşırtma,
- Kömeç (bir çeşit bitki) kaynatıp, suyunu içirme.

3.1.1.3. Doğum Sonrası İnançlar: Eski Türk hayatında ve günümüzde, kadının gebelik dönemi ne derece önemli ise, doğumdan sonra geçen süre de o derece önemlidir. Çünkü büyütölmek istenen çocuk için anaya, büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Hatay’da çocuklar büyütölürken inanca dayalı bazı kurallara uymak zorundadırlar. Bu inanç ve pratiklerin benzerlerini Hatay’ın ilçelerinde de görmek mümkündür. Söz gelimi Antakya’da hamile olan kadın-erkek doğurursa evinin dış kapısı üzerinden avluya taş atılır. Buna ev taşlama denir (Doğruer 2002: 26). Reyhanlı Türkmenlerinde ise mahallenin gençlerine ve akrabalara yemek verilir [K. 84].

Antakya’ya bağlı Maşuklu ve Güzelburç Beldesi’nde yeni doğan bir çocuğun güzel kokması ve bekâr kızların kismetlerinin açılması için, reyhan çiçeğinin yaprakları, özellikle yedi bakîr bayan tarafından, havanda döğölür ve çocuğun vücuduna sürölür [K. 76].

3.1.1.3.1. Göbek Bağını Kesme:

Çocuk doğduktan sonra doktor veya hemşire tarafından çocuğun göbek bağı döğölünür. Döğömden sonra yaklaşık bir santim üstü kesilir. Göbek kesildikten sonra, göbek kordonu iki parmak arası ile

sıkıştırılarak içindeki kan boşaltılır. Buna göbek sığama denir. Göbeği iyi sığanan çocuğun sesinin de güzel olacağına inanılır. Göbek kesilirken göbeği kesen kişi, o esnada aile izin verirse, çocuğa ek olarak göbek adı verir [K. 79].

Göbeği kesilip bağlanan bebek tuz veya bal ile ovularak bir beze sarılır ve bu şekilde yarım saat bırakılır. Daha sonra da banyo yaptırılır, giydirilir ve kalbur üzerinde hazırlanan yatağına yatırılır. Anneye de banyo yaptırılır ve yatağına yatırılır. Murt yaprağı dövülür ve toz hâline getirilir. Bu toz, çocuğun pişebilecek yerlerine serpilir (K. 82).

Çocuğun göbek kordonu ile ilgili olarak Hatay’da yapılan birtakım uygulamalar birbirine çok yakındır. Kız çocuklarının güzel huylu olması için akarsuya atılması; erkek çocukların ileride okuyup da büyük bir adam olması için göbek bağının okul bahçesine gömülmesi; ileride terzi olması için terzi masasının çekmecesine konulması gibi pratikler, Hatay’ın bütün ilçelerinde görülmektedir.

Reyhanlı’da çocuğun göbek kordonu düşünce evin damına atılır veya ev içinde herhangi bir yere gömülürse evine bağlı olur. Cami avlusunun duvarı üzerine bırakılırsa dindar olur [K. 79].

Bebeğin doğumundan 3-5 gün sonra göbeği düşer. Düşen göbek, niyete göre okul, cami bahçesine vb. yerlere gömülür. Çocuğun okuması isteniyorsa okul bahçesine, dindar biri olarak yetişmesi isteniyorsa cami bahçesine gömülür [K. 93].

Göbeğin kesildiği makas veya bıçak, bebeğin yastığının altında hiç dokunulmadan göbek kuruyup düşene kadar saklanır. Saklanılmadığı takdirde yapılan işlemin amaca ulaşamayacağı düşünülür [K. 31].

Erzurum’da kız çocuğu olduğunda güzel olması için göbek kordonu yanaklarına sürülmektedir (Karataş 1995: 151).

3.1.1.3.2. Eski Elbiseleri Giydirme:

Yeni doğan çocuğa yedi yıl boyunca komşu ve akrabaların sağlıklı çocuklarından alınan eski, yamalı hatta yırtık elbise ile yedi yıl süreyle büyütülen bu oğlan çocuğunun, bu yaştan sonra artık yaşayacağına inanılır. Bu tür çocukların belirlenen süre içinde uzun süren bir hastalığa yakalanmaları hâlinde ise aileleri değiştirilerek, özellik arz

eden adlar takılır. Bu pratikler Başkurt, Kırgız, Kıpçak ve Kazak Türklerinde de tespit edilmiştir (İnan 1986: 174-175). Bu inançlarda da yine çocuğa ölmüş süsü verilerek; ölüm ruhunu şaşırtmak veya aldatmak gibi eski Türk inançlarının izleri yaşamaktadır.

3.1.1.3.3. Çocuğun Mesleğini Belirleme İçin Yapılan Pratikler:

Hatay’da, çocuğun ileride hangi mesleği seçeceğini belirlemek amacıyla veya gurbette bulunan çocuğun, hâl ve durumunun nasıl ve ne şekilde olduğunu anlamak için uygulanan birtakım pratikler ve yapılan bazı yorumlar da mevcuttur. Nitekim, çocuk ilk dişini çıkardığında, yakın akrabaların da iştirakiyle “*dış hediği*” adı verilen küçük bir merasim düzenlenir. Bu merasimde, çocuğun önüne her birisi ayrı bir mesleğin işareti olarak kabul edilen makas, bıçak, ayna, bilezik, saat, kalem, kitap ve ekmek gibi nesneler bırakır. Çocuk bunlardan hangisini uzanarak alırsa, ileride o mesleği seçeceğine inanılır.

Çocuk bir yaşlarında iken bir kalburun (elek) içine makas, Kur’an, ayna, kalem, altın... konur. Çocuktan bunları alması istenir. Çocuğun ilk aldığı madde üzerinde yorum yapılır. Çocuk hangisini almışsa kendi mesleğini seçtiğine inanılır. Kalem almışsa, okuyacak; makas almışsa, terzi olacak; Kur’an alırsa dindar biri olacak yorumları yapılır [K. 93].

3.1.1.3.4. Kırklı Çocuk (Kırk Çıkarma):

Kırk çıkarma, doğumunun üzerinden kırk gün geçmesi ile birlikte çocuğu dış dünyaya daha sağlıklı bir şekilde alıştırmaya uygulamasıdır. Yeni doğan bebek kırk gün dışarıya çıkmadığı gibi, çocuğun kirlenen eşyaları da yıkandıktan sonra uğursuzluk getireceği inancıyla dışarıya serilmez. Çocuğa nazar değeri kaygısıyla anne de kırk gün dışarı çıkmaz. Ayrıca etrafta sarışın ve mavi gözlü kişiler varsa çocuktan uzak tutulur. Çünkü bu kişilerin bakışlarının canlı-cansız her şeye zarar vereceğine inanılır [K. 108].

Hassa’da kırklı bebeğin başının altına Kur’an, muska konur ve kırklı kadın evinden fazla uzaklaşamaz. Son olarak evin her tarafına yine tarak veya dal ile su serpilir. Artan su basılmayacak bir yere dökülür [K. 59].

Antakya’da doğan çocuk babasına bağlı ve hayırlı bir insan olsun diye sağ eli ve sol ayağına “*buçuk kınası*” denilen kına yakılır [K. 51].

Antakya’da 40 gün geçtikten sonra, “*kırk hamamı*” yapılır. Hamamda yemek yenir; eğlenceler düzenlenir. Anne ve bebek yıkandıktan sonra en yakın caminin bir kapısından girilip, diğerinden çıkılır [K.73].

Ankara Çubuk ilçesinde ise çocuğun doğumunun kırk birinci günü yıkandığı suya, zengin biri olsun inancıyla, altın atılır (Erdoğan 1995: 105).

Erzin’de doğumdan sonraki kırk günün ilk yedi günü, bebek ve kadın için son derece tehlikeli dönemdir. Al basması, kırk basması, cin çarpması, oğlanlık, mezar gibi tehlikeler nefse ile bebeğin hastalanmasına veya ölümüne sebep olabilir. Bu tehlikelere karşı önceden koruyucu tedbirler alınır. [K. 61].

Hatay’da tebâlı olan kadın kesinlikle kırklı kadının odasına girdirilmez. Doğum anında orada bulunanlar dışında hiç kimse kırklı kadın ve çocuğun yanına sokulmaz [K. 108].

Kırklı kadınlar dışarıda karşılaştıklarında yol değiştirir. Aynı yoldan geçmek zorunda kalırlarsa çocuklar sırt sırta getirilir veya birbirlerinin tırnağına süt sağlarlar. Böylece süt değiştirirler. Ulu su (çay, ırmak vb.) üzerinden, ulu ağaç (yaşlı ağaç, yatır yanında bulunan ağaç) altından geçmezler. Geçmek zorunda kalınırsa bir taş atılır [K.85].

Gelin almaya gidenler veya cenaze götürenler kırklı kadının kapısı önünden geçirilmez. Mutlaka geçmesi gerekirse, çocuk bunlar geçmeden yolun karşı tarafına geçirilir, topluluk geçince eve getirilir [K. 85].

Bebeğin eşi çukur kazılarak gömülür ve vücudunda yara çıkmaması için mahre atılır. Daha sonra da bebeği olan aile, komşu çocuklarına çerez dağıtır. [K. 85].

Kırklı bulunan evden komşuya ateş, kara sac, kazan, tahra, kalbur, un, süt ve yoğurt verilmez [K. 85].

Antakya’da annenin doğumdan sonra aynaya bakmaması istenir. Yeni doğum yapmış kadının, fiziksel görünümü kötü olabileceğinden,

aynaya bakınca korkup aniden kanama geçireceğine inanılır. Kanama geçirip ölebilir düşüncesiyle de mezarının da kırkına kadar açık olduğuna inanılır [K. 108].

Çocuğun yastığına çiğnenmiş ekmek bırakılır. Yedinci ve kırkinci gün, anne ve çocuğu, içine defne ve reyhan yaprakları konulmuş suda yıkanarak kırklanır. Yedinci ve kırkinci günün sonunda çocuklu anneye banyo yaptırılır. Çamaşırları yıkanır, aynı sudan beşiğe ve evin içine serpilerek kırk çıkartılır [K. 108].

Erkek çocuğun kırkı 39. gün çıkarılırsa evlenirken az başlık vereceğine, kız çocuğunun 41. gün kırk çıkarılırsa da evlenirken fazla başlık alacağına inanılır.

Bebeğin doğumundan 4 gün sonra Dünya'ya gelişini kutlamak için “*bedle*” adı verilen bir tören yapılır. Bebeğin odası donatılır ve yatağına yatırılır. Gelen akrabalar ve misafirler birer altın takarlar [K. 59]. Yedinci gün çıkarılan kırka, yedi kırkı; kırkinci gün çıkarılana, büyük kırk veya kırk kırkı çıkarma denir. Kırk çıkarmak için ıslatılan suya; kırk taş, kırk anahtar, tarak, nar kabuğu, murt veya nar dalı atılır. Bebeğin kırkı çıkarılırken; başına kalbur, tarak veya ince yağlık tutularak bunun üzerinden kırk tas su dökülür.

Kırlı olunan sürenin, yani yedi gün ve kırkinci günün sonunda çocuklu anneye banyo yaptırılır. Çamaşırlar yıkanır, aynı sudan beşiğe ve evin içine serpilerek kırk çıkartılır.

Kırk çıkarma neticesinde, nefse, ev halkı; al basma, kırk baskını, cin çarpma gibi tehlikelerden kurtulacağına inanır. Kırk çıkarma alışlagelen temizlikten farklı şekilde yapılır.

Doğan çocuğun kırkı çıkmadan evden dışarı çıkılmaz. 40 gün geçtikten sonra, “*kırk hamamı*” yapılır. Hamamda yemek yenir; eğlenceler düzenlenir. Anne ve bebek yıkandıktan sonra en yakın caminin bir kapısından girilip, diğerinden çıkılır [K. 41]. Doğan çocuk babasına bağlı ve hayırlı bir insan olsun diye sağ eli ve sol ayağına “*buçuk kınası*” denilen kına yapılır.

Yakutlarda da yeni doğmuş kadının vücudu, güçsüz olur inancıyla, kırk gün başka aileye misafir gitmez. Başka aileye misafir giderse çocuğunun güçsüz olacağı inancı hâkimdir (Kirişcioğlu; Killi; Vasilyev 1996: 83).

3.1.1.3.5. Loğusanın Süte Gelmesi İçin Başvurulan Yollar:

Doğumdan sonra loğusa kadına komşular ve akrabalar yardımcı olur. Sütünün fazla olması ve kadının yataktan daha önce kalkması için çorba, sütlü yemekler, tavuk eti, bal, helva gibi yiyecekler yedirilir.

Antakya’da bebeğine süt veren bir annenin gördüğü bir yiyecek maddesini istemesine rağmen alamadığında, göğsünün birinde kızarıklık şeklinde bir şişme meydana geleceğine inanılır. Böyle bir hâdisе meydana gelirse aileden herhangi biri eline aldığı tabak veya tasla yedi ayrı kapıyı çalar ve “*katık toplama*” adıyla biraz zeytinyağı toplar. Bu zeytinyağı soğan ile birlikte biraz kızartıldıktan sonra bir kısmı anneye içirildikten sonra, bir kısmı da rahatsız olan yere sürülür. Bu işlemden bir süre sonra da annenin ateşinin düşeceğine inanılmaktadı.[K. 12, 86].

Tabâlı olmayan kadın elbise yakasından geçirilir. Kırk çıkarma neticesinde, nefse, ev halkı; al basma, kırk baskını, cin çarpma gibi tehlikelerden kurtulur. Kırk çıkarma alışlagelen temizlikten farklı şekilde yapılır [K. 12, 86].

Bebeğin kırkı çıkarılırken; başına kalbur, tarak veya ince yağlık tutularak bunun üzerinden kırk tas su dökülür. Suyu dökerken de annenin sütünün az olmaması için kurşun dökülür, daha sonra kurşundan çıkan şekle göre yorum yapılır. Örneğin göze benzer bir şey çıkarsa yani nazara geldiğine inanılır. Bu kurşun küçük parçalara dağılırsa da nazarın bozulduğuna inanılır [K.85].

Süt vermeyen kadının vücudu sıcak tutulmaya çalışılır. Ona sevgiyle ve hoşgörüyü davranılır. Üzüntüden, stresten uzak tutulur.

Sütü gelmeyen kadına, sütü gelmesi için bazı yiyecekler yedirilir. Helva, soğan, pekmezli su, tatlı, süt, yoğurt, balın içine fındık, fıstık, ceviz, badem... karışımının içine süt dökülerek bir karışım elde edilir ve süt vermeyen kadına içirilir.

Yeni doğum yapan kadının vücudunun dengesini yeniden toplaması ve bol süt vermesi için “*balül*” denilen ve içinde tereyağı, un, bol şeker bulunan bir karışım da hazırlanır. Bu karışımı günde üç öğün yer [K. 11].

Anne sütünün az olmaması, çocuğun beslenmesi ve gelişmesi için şu tedbirlere de başvurulur:

-Sütü gelmeyen kadına abdest aldırılır ve bir hoca tarafından okutulur ya da kadın bir ziyarete giderek dua eder.

-Hocaya veya Şeyh'e süt muskası yazdırılır. Süt mağarasına götürülür.

-Ciğer kavurması yapılarak kadına yedirilir. Ayrıca buğusunu içine çeker.

-Yağ ile pekmez veya bal karışımı yedirilir. Bulgur ve taze sebze, sütü artırılır.

-Çarşamba akşamı aş pişirilir. Bir tabak içinde kadına yedirilir ve boşalan tabak başının altına konur.

-Kadının boynuna ip bağlanarak önüne biraz yeşil ot konur, kadın bunları yer gibi yaparsa sütünün artacağına inanılır.

-“*Türkmen Yazısı*”nda boynuna ip bağlanarak yayılır, otlatılır gibi yaparsa sütünün artacağına inanılır. Daha sonra ise sıcak banyo yaptırılır [K. 63].

3.1.1.3.6. Çocuğun Yaşaması İçin Başvurulan Yollar:

3.1.1.3.6.1. Bebek Satma: Bebek satma işlemi iki-üç defa arka arkaya doğum yapıp da çocuğu ölen ailelerin uyguladığı bir pratiktir. Hatay'da bebeğin satılarak, hakkının kendi bedeninden çıktığına inanılır [K. 85]. Bu işlem şöyle yapılmaktadır:

Yeni doğan çocuk, çocuğu olmayan herhangi bir aileye sembolik bir para ile (100 kuruş gibi) satılır. Bebeği satın alacak kişi, yeni doğmuş olan bebeğe, bir çocuk gömleğini üç defa giydirip çıkartır. Her giydirip çıkarmada “*Ben bu bebeği satın aldım.*” der. Böylece bebeği satın almış olur. Bundan sonra bebeği satın alan kişi, yedi yaşına kadar bakar. Her türlü yiyeceği, giyeceği ve buna benzer ihtiyaçları karşılanır. Yedi yaşını geçtikten sonra çocuk ailesine iade edilir. Bu işler yapıldıktan sonra bebeğin uzun yıllar yaşayacağına inanılır [K. 62]. Sembolik olarak yapılan bu alışverişi, Türk zümrelerinin inançlarında da rastlanılmıştır (Bilgin 2000: 28).

Nitekim, hastalıklı çocukların demir karşılığında başka bir aileye satıldıklarına dair inançlar mevcuttur.

3.1.1.3.6.2. Başkasının Evinde Giydirme: Çocuk üç, yedi yaşına kadar baba evinden giydirilmez, akrabalarından toplanan bez parçaları ile giyim eşyası hazırlanır [K. 70].

3.1.1.3.6.3. Mezarlığa Bırakma: Mezarlığa gidilerek çocuk herhangi bir mezar üzerine bırakılır. Oradan biraz uzaklaşılır. Bu sırada çocuk ağlarsa iyileşeceğine inanılır. Tekrar dönülerek çocuk alınır [K. 47, 85].

3.1.1.3.6.4. Muhammet Adlı Yedi Kapıdan Anahtar Toplama: Çatı aktarmadan sonra iki başı kırık kiremitlerden alınır. Daha sonra da Muhammet adlı yedi kapıdan anahtar toplanır. Ekonomik durumu iyi olan evlerden çivi çıkarılır. Bu toplananlara bir altın ve gümüşle beraber, yedi pınarın suyu katılır ve çocuk yıkanır [K. 89].

Yedi yaşına gelinceye kadar Muhammed adlı kişilerin evinden giyim eşyası toplanarak giydirilir. Yedi pınardan su getirilir ve bu bezler su içine atılır. Çocuk bu su ile ziyarette kara taş üzerinde yıkanır [K. 89].

3.1.1.3.6.5. Ad Değiştirme: Bazen çocuğa verilen ad ağır gelir ve çocuk hastalanır, hatta ölebilir inancıyla çocuğun adı değiştirilebilir. Çocuğa uygun, ağır gelmeyecek ad, hoca ve Şehy tarafından Kur'an veya yıldıznameye bakılarak seçilir. Bu seçilen adlar, Dursun, Durdu, Yaşar... olabilir [K. 52].

3.1.1.3.6.6. Al Basması ve Koruyucu Tedbirler: Annenin gebelik döneminde ve doğumda yaşadığı korku ve sıkıntılar, loğusalık döneminde kendini al basması olarak gösterir. Ateş yükselmesi, ağız köpürmesi, tırnak kararması al basma belirtileridir. Bundan kurtulmak için şu çarelere başvurulur:

-Al ocağına götürülür.

-Ziyarete götürülerek adak adanır.

-Hoca veya şeyhe muska yazdırılarak, ıslatılır ve suyu içilir.

-Hamam taşı ısıtılarak başına veya karnına değdirilir.

-Şişe içine yedi iğne konur. Ağzı açılmayacak şekilde kapanır ve gömülür.

-Kadına miras altını takılır.

Nefse ve bebeği kırkılık süresince korkma (karanlık, kâbus görme, yalnız kalma), başka nefsenin basması veya yanlış davranışlar neticesinde ateş yükselmesi, sayıklama, vücutta morarma, al basmasının belirtilerindendir. Al basan nefse ve bebek ölebilir. Bundan korunmak için aşağıdaki tedbirlerden bir kısmı uygulanır [K. 78]

-Nefse ve bebeğin yatağının çevresi iple çevrilir.

-Nefse ve bebeğin başına al yağlık bağlanır.

-Kadının boynuna hamaylı (muska) asılır. Başucuna Kur'an, makas, bıçak konur.

-Başına iğne, altın, tarak, kömür, ekmek konur.

-Kadının göğsüne kurt derisi asılır.

-Nefsenin bulunduğu odaya un, su, yemek ve kirli eşya, çiğ et, beşik konulmaz. Un girmesi gerekirse, çocuk dışarı çıkarılır; un çuvalının üzerine tutulur ve çuvala birlikte odaya girer.

-Kırklı kadın ve bebeğin üstüne aynı dönemde kırklı olan kadın giremez. Mutlaka girmesi gerekiyorsa, kadınlar ve çocuk dışarıya çıkar veya kırklı kadınlar aynı anda girerler ve çocukları değiştirirler. Aksi hâlde çocuk ve annesi "*kırk baskını*" olur. Kırk baskını, ölümle sonuçlanabilecek hastalık hâlidir.

3.1.1.3.7. Çocukların Davranışıyla İlgili İnanmalar:

3.1.1.3.7.1. Uğurlu-Uğursuz Çocuk: Dişli doğan, saçının önü dik olan, düz taban olan çocuk uğursuz; mübarek gün ve gecelerden birinde doğan, gökyüzünün güneşli ve yıldızlı anında doğan, sünnetli doğan, kabalı-duvaklı-doğan, altı parmaklı doğan çocuk uğurlu bilinir [K. 82].

İyi bir insanın öldüğü anda doğum olursa, ölen kişinin ruhu doğana geçer ve çocuk eve uğur getirir düşüncesi de Samandağ ilçesinde yaygındır [K. 66].

3.1.1.3.7.2. Yiğit Çocuk: Doğum sırasında, eş anne karnında iken, göbek kordonu vasıtasıyla eşten çocuğa doğru kan gelirse, o çocuk büyüyünce yiğit olur [K. 89].

3.1.1.3.7.3. Düzenli Uyumayan Çocuk: Doğumdan sonraki ilk çarşamba günü ebe kadın, çocuğun alınına ustura ile hafifçe dokunur ve çıkan kan bir beze sürülür. Bu bez çocuğun başı altına konursa çocuk düzenli uyur ve kulunç ağrısı tutmaz [K. 90].

Mezarlığa gidilerek çocuk bir mezar üzerine bırakılır. Oradan biraz uzaklaşılır. Bu sırada çocuk ağlarsa tekrar dönülerek çocuk alınır ve böylece çocuğun düzenli uyuyacağına inanılır [K. 89].

Antakya'nın Şirince Mahallesinde inşaattan artan iki ucu kırılmış kiremit alınır. Daha sonra zengin olanların evlerinin birinin kapısından çivi çıkarılır; bunlar bir altın ve gümüşle beraber yedi pınardan alınan suya katılır. Bu su ile de çocuk yıkanır [K. 89].

Antakya merkezde Muhammet adlı kişinin bulunduğu yedi kapıdan anahtar toplanır. Yedi pınardan su getirilir, anahtarlar su içine atılır. Çocuk bu su ile ziyarette kara taş üzerinde yıkanır [K. 89].

3.1.1.3.8. Konuşamayan ve Yürüyemeyen Çocuklarla İlgili Uygulanan Pratikler:

Hatay yöresinde konuşamayan ve yürüyemeyen çocuklar için yapılan uygulamalar vardır. Bunları şu şekilde açıklayabiliriz:

3.1.1.3.8.1. Kulaklı ile Gezdirme: Zaman gelip de yürüyemeyen çocuk, kulaklı ile gezdirilir. Kulaklı, bulgurun kaynadıktan sonra konulduğu geniş sepettir.

Antakya Merkezde oturan Azize Ceviroğlu, kulaklı ile gezdirilen çocuğun daha çabuk yürüyeceğini söylüyor ve şu bilgileri ekliyor:

Çocuk, içine soğan konulan kulaklıyla gezdirilir. Daha çok komşulara, tanıdıklara gidilir. Bu kişiler de kulaklıya para, yiyecek atarlar, daha sonra da kulaklının içindeki soğan, zeytin yağıyla kızartılır ve soğuduktan sonra yürüyemeyen çocuğun dizlerine ve ayaklarına sürülür [K. 16].

Antakya'dan Saadet Hanyolu bu konuyla ilgili bir olayı şöyle anlatıyor:

Çocuğum 1,5 yaşındaydı ve yürüyemiyordu, hep annelerimizden ve babalarımızdan duyduğumuz için biz de çocuğumuzu kulaklıya koyarak kapı kapı gezdirdik. Kimileri yiyecek, kimileri para verir, kimileri de üzerimize su dökerdi. Bu su dökme de herhâlde komiklik olsun diye yapıldı. Kapı kapı gezerken de şu sözleri söyledik:

*“Ayaksıza ayak, iki kıçına dayak ver
Allah’tan ayak, demirden dayak ver” [K. 85]*

Diğer bir uygulama ise yürüyemeyen çocuğun diz arkasına soku taşının çeperini (dış yüzünü) sürüp çocuğu terletmektir. Kaynak kişiler, yürüyemeyen çocuklarla ilgili şu bilgileri veriyor: Yürüyemeyen çocuğun dizlerine, bacaklarına sırfata-çinko denilen maddenin sürülmesi gerekir. Terleme neticesinde sıcak ekmek bir bakır tepsiye konur ve su ile karıştırarak hamur hâline getirilir. Yapılan hamur diz arkasına sürülür. Daha sonra da çocuk, kulaklı ile gübre yığını üzerinde yuvarlanır [K. 16, 85].

3.1.1.3.8.2. Çocuğun Kol ve Bacaklarından Tutup Sarkıtma: Çocuk, kollarından tutularak kuyuya sarkıtılır. Ziyarete götürülür ve adak adanır. Muska yazdırılır. Ocağa götürülerek çocuğun dizinden veya ayak bileğinden iple bağlanır. Ocaktaki kişi de ipi keser ve çocuk yürür.

Kılbey ailesi bu konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir:

Evde kibleye (güney) karşı olan bir kapının altında çocuğu koltuk atlarından tutarak sallardık, sallarken de:

*“Salâya sestur
Bu cuma destur
Bu cuma dursun
Gelecek cuma yürüsün”*

sözlerini söyledik . Bu uygulamayı her cuma salâsında ve en az üç defa yapardık. Ben de üç cuma geçtikten sonra zaten çocuğun bu gelişimi sağladığını ve yürüyebileceğini söylüyordum. Biz bu uygulamanın bir tılsım olduğunu ve bu şekilde yaparsak çocuğun yürüyebileceğini düşünürdük.” diyor [K. 89].

3.1.1.3.8.3. Kapılardan Yiyecek Toplama: Antakya’da Muhammed adını taşıyan yedi kapıdan yiyecek toplanır. Yiyecekler kapıdan

toplanırken şu sözler sarf edilir: “Allah’tan ayak ister. Demirden dayak ister.” Yiyecekler toplandıktan sonra kutsal bir kişinin türbesine gidilerek bu yiyeceklerle yemek yapılır ve orada bulunan fakirlere verilir ve kendi çocukları için dua etmesi istenir [K. 77].

3.1.1.3.8.4. Köstek veya Kostak Kesme: Çok geç yürüyen veya yürürken sık sık düşen çocukların ayaklarına köstek olan bazı güçlerin var olduğuna inanılır. Bu engellerin ortadan kaldırılması için köstek kesme adı verilen bazı pratikler uygulanır [K. 2].

-Reyhanlı’da çocuklar ilk yürümeye başladığında, dengeli yürümesi ve yürürken düşmesi için “köstek kesme” oyunu sıkça oynanmaktadır. Bu oyun, yürüme aşamasındaki çocuğun iki ayağını 30-40 cm açtıktan sonra ince bir ip bağlanarak yapılır. İp, çocuğun iki ayağına bağlandıktan sonra bacakları arasına da bir tabak içinde şeker ve çerez konur. Daha sonra çevredeki çocuklar çağırılır. Bu çocuklara koşarak gelmeleri ve ipi kopararak çerezi alımları söylenir. Yola oturtulan çocuğun önüne ilk gelen çocuk ipi koparır ve şekerle çerezi alır [K. 11, 14].

-Antakya merkeze bağlı Narlıca’da da benzer uygulamalar görülmektedir. Çocuklar 1-1.5 yaşına gelince sağlıklı olmaları ve çabuk yürümeleri amacıyla komşulara şeker dağıtılır. Yürüme aşamasında olan çocuğun etrafına çevrede bulunan çocuklar çağırılır. Çocuğun annesi bakkaldan aldığı fıstık ve nohut karışımı çerezi bir torba içine koyarken diğer kısmını da elinde bulundurur. Yürüme aşamasında olan çocuğu yolun ortasına bırakır. Çocuğun ayakları ince bir iple bağlandıktan sonra poşet içinde olan çerez, iki ayağı arasına bırakılır ve diğer çocuklara 100 metre geriye gitmeleri söylenir. Daha sonra bunlar bir yarış yapmak suretiyle poşet içindeki çerezi almaya çalışır. Kim daha önce gelirse çerezi o çocuk alır. Diğer çocuklar ise annede kalan çerezi paylaşır. Bu uygulamadan sonra çocuğun bir an önce yürümeye başlayacağına inanılır [K. 87].

-Bunların dışında çocuğun ayakları birbirine iple bağlanır ve cuma namazından çıkan ilk erkeğe kestirilir. Çocuk büyüdüğünde de iyi koşar veya düşmeden dengeli yürürse çocuğa “Kösteğini kim kesti senin?” denir [K. 99].

-Antakya’da aileden sağlıklı olan, iyi yürüyen biri, iki eli ve dizi yerde olmak üzere eğilir. Geç yürüyen çocuk da bu kişinin sırtına oturtulur. Daha sonra çocuk, büyük bir oda içinde gezdirilir [K. 87].

-Belen’de sırt üstü yatılarak çocuğun bileklerinden tutulur. Ayaklar çocuğun kasıklarına dayanarak havaya hoplatılır [K. 87].

-Cuma günü selâ verilirken, annesinin ilk çocuğu olan iki kız, dört yol çatında çocuğu kollarından tutarak sallar ve üç defa ihlâs duası okurlar [K. 87].

-Çocuğun hoşuna gidecek bir şey gösterilerek çocuğun kendiliğinden ayağa kalkması sağlanır. Çocuğa “*tay, tay, tay*” denir [K. 52].

-Emekleme aşamasında ise çocuğun hoşuna gidecek bir şey gösterilerek çocuğun kendiliğinden ayağa kalkması sağlanır [K. 36].

-Ayakta durmayı öğrenen çocuk elinden tutularak bir-iki adım attırılır. Sonra çocuk, kademeli olarak duvar veya sedire tutunup adım atar. Çocuğu teşvik için “*Gel, gel, tati!*” gibi sözlerle hoşlanacağı eşyalar gösterilir. Kademeli olarak çocuğun iki elinden, tek elinden tutulur. Bir parmak uzatılır veya eline tespîh, soğan vb. verilerek ayakta durması sağlanır [K. 95].

-Çocuklar yürümeye başlayınca “*Şunu bana ver; al, bunu babaya götür.*” gibi emirlerle yardımcı olmaya ve iş yapmaya başlanır.

-Bu tür uygulamalardaki temel düşünce çocuğun sağlıklı yürümesini isteme ile birlikte, çocuğun yürümesini engelleyen varlıkları sembolik bir işle ortadan kaldırmadır.

Konuşamayan çocuğa uygulanan pratikler şunlardır:

-Konuşamayan çocuğa “*dil ördü*” kestirilir. Dil altındaki bağı bilen bir kişi tarafından ustura ile hafifçe kesilir.

-Çocuk ziyarete götürülür ve adak adanır.

-Güvercin yumurtası yedirilir veya yumurta ile dil ovulur. Koyun dili yedirilir.

-Değirmen domuzluğundan su içirilir.

-Sıcak ekmek bir bakır tepsiye konur. Terleme neticesi oluşan su ve hamur diz arkasına sürülür [K. 61].

3.1.1.3.10. Çocuk Eğitimi:

Aileden biri, eline çocuğun hoşuna gidecek, ses çıkaran, hareket eden veya göz alıcı renkli herhangi bir şeyi alarak gösterir. Çocuk eşyaya doğru uzanır, biraz geri çekilerek çocuğun arzusu artırılır. Ona doğru tekrar uzatılır, çocuğun onu alması sağlanır. Bu sefer büyük elini uzatarak almaya çalışır, roller değişir ve oyun sürer.

Çocuk önce kucakta oturmaya alıştırılır. Daha sonra kollarından tutularak oturtulur. Leğen veya kalbur içinde, etrafı küçük yastık veya çamaşırla desteklenerek ve önüne oyuncak vererek oturma öğretilir.

Büyük, önce elini ileri uzatarak, yumar açar ve örneğin “*Gel amcası, gel, gel!*” diyerek babayı, ağabeyi, amcaı, dedeyi vb. sırayla çağırır. Çocuğa aynı şeyleri yapma öğretilir. Çocuk böylece aile fertlerini tanır.

Kırıkhan’da çocuk daha kundakta iken, karşısına geçilerek “*gel, gel*” denir. Çocuk kıpırdamaya başlar. Daha sonra önüne oyuncak konur ve çocuk yaklaştıkça biraz çekilir. Yorulunca oyuncak bırakılır, çocuk oyunağı alır. Yine kundak açıldıkça koltuk altından tutulur ve hafifçe kaldırılır. Çocuk ayaklarını uzatır. Ayağına kısa süreli bastırılır ve kaldırılır, zamanla bu süre uzatılır. Bu uygulamayla çocuğun fiziksel olarak daha sağlıklı büyüyeceğine inanılır [K. 23].

Büyük, başını sağa, sola sallayarak “*Alabaş, alabaş!*” der. Daha sonra “*alabaş*” denilince çocuk başını sallamaya başlar. Bu oyun daha sonra eşyaları, varlıkları ve çocuğun vücut organlarını tanıtıcı şekilde oynanır.

Çocukları severken şu sözler söylenir: “*Yavrum, kuzum, bebeğim, oğlum, kızım, canım, ciğerim, kalbim, ruhum, anan kurban olsun gadanı alsın, yoluna ölüürüm, görmeyim acını, çocuklarımı sırtıma sarayım, anası taşağıni yer, anası guttuğunu sever*” [K. 8].

Aileden bir büyük, yüzünü eliyle veya başka şeyle kapatıp ve aniden çekerek çocuğa “*Beecik!*” der. Çocuk gülümser, bazen tekrarını istediğini bildiren hareketler yapar ve sesler çıkarır. Daha

sonra çocuk büyüğü taklit ederek saklanmaya ve oyunda rol değiştirmeye başlar [K. 77].

Çıntırık oyunu, buca buca oyunu, gölge oyunu da çocuğu hareketlendiren, avutan öğretici oyunlardır. Çocuklara tempo tutularak “*Haydi oyna bakalım.*” denerek oynatılır veya “*Haydi türkü söyle bakalım.*” denildiği zaman da türkü söyler ve taklit yapar [K. 77].

Emekleme ve yürüme döneminde yakıcı “*ateş, lâmba*” gibi şeyler göstererek “*Cıss!*” denir. El uzatılarak aniden geri çekilir. Çocuk ısrar ederse büyüklerinin kontrolünde sıcaklığın acısını hissettirici şekilde yaklaşmasına göz yumulur. Çocuğun canı yanar yanmaz geriye çekilir; sonra tekrar “*Cıss!*” diyerek tehlike tekrar hatırlatılır [K. 77].

Bebeğe “*hışuk hışuk, dadi dadi.*” vb. sözlerle baş sallanır ve gülünür; çocuk kıpırdanarak ve gülererek karşılık verir. “*Gel, gel!*” diyerek eller çocuğa uzatılır. Çocuk başkasının kucağındayken veya yatarken çağırılır. Çocuk gülümser ve kıpırdanarak gelme isteğini belirtir. Kucağa alınan çocuk, sevgi sözleri ile güldürülür [K. 77].

Kız çocuk ev içinde oyun ve işlerle oyalanmaya çalışırken; erkek çocuk, ev işlerinde yardım etmez. Böyle bir yaklaşım da erkek çocuğun tam bir erkek olmasına engel olur.

Anne; çamaşır, bulaşık yıkarken ve yemek yaparken kız çocukları da onun işlerine yardımcı olmak kaydıyla, yavaş yavaş el işlerini öğrenir. Sofraya “*Ekme, kaşık, tuz getir.*” sözleriyle de alışkanlık kazandırılır. Biraz daha büyüünce bez, iplik, iğne vererek oyuncak bebeğine elbise dikmeye teşvik edilir. Tığ verilerek, dantel, oya örme işi öğretilir.

Çocuk buluş çağında vücuttaki değişimleri ve sebeplerini, önce arkadaşları sonra da ailesinden öğrenir. Nene, anne, abi, abla, teyze, hala, yenge... kız çocuklarına, koltuk altı ve bacak temizliği konusunu anlatır. Ayrıca âdet olduğunda aile büyükleri genç kızdaki huzursuzluk veya telâştan anlar geren konularda bilgilendirir [K.11].

Kirli veya Hataylıların diliyle pis gezmenin günah olduğunu ve bastığı yerlerin titreyeceği, elinin battığının yenmeyeceği anlatılır. Bu bilgiler, erkek çocuklarına kendilerinden büyük erkek arkadaşları, baba veya amca tarafından verilir. Dinî eğitim için cami imamına veya

hocaya gidiyorsa, dinî yönden ele alarak onların da bu konuda açıklamalarda bulundukları olur.

Hatay'ın tüm ilçelerinde çocuğu cezalandırırken özellikle kıcına, bacaklarına ve ellerine vurulur. Baş, göğüs ve karına vurmamaya çalışılır. Erkek çocuğunun fazla azarlanması ve dövülmesi onu sindirir, korkak ve pısırk yapar inancı hâkimdir. Bu nedenle kızlara nazaran erkeklerin yaramazlık ve hatalarına daha çok göz yumulur.

Çocuğa önce Allah, Peygamber kavramları öğretilir. Kolay ve kısa sure ve dualardan başlanarak namaz kılmak için gerekli dua ve sureler öğretilir. Din bilgisi öğrenmesi için bazen hocaya gönderilir. Çocuk anne ve baba ile namaz kılmaya durarak namaz kılmayı öğrenir. Erkek çocuk camiye götürülerek, cemaatle namaz kılma öğretilir. Oruç tutmayı teşvik için önce Ramazan ayında, ilk orta ve son gün oruç tutturulur, sonraki yıl üç başında, üç ortasında, üç sonunda tutturulur. Çocuk, son gün *“Kurtlar, kuşlar oruç tutar.”* inancıyla *“Oruç tutan çocuklar cennete gider.”* sözleriyle de teşvik edilerek oruca alıştırılır [K. 77].

Saygı, dürüstlük, ağırbaşlılık gibi belli başlı hususiyetler konuşmalarla, yanlışlar ikaz edilerek, azarlanarak veya dövülerek vermeye çalışılır [K. 85].

3.1.1.3.11. Saç Kesme:

Çocuğun saçının ilk defa kesilmesi için yine en az bir yıl beklenir. Kesilen saçın ağırlığı kadar para veya bu para ile alınan çerez çocuklara dağıtılır. Saçı kesen kişiye para, havlu veya sabun ... verilir. Kesilen saç saklanır.

Adaklı çocuklarda yapılan adak, genellikle çocuğu durmayan (yaşamayan) ailelerde, erkek çocuk için adanır. Çocuğun saçının tamamı veya bir kısmı yedi yıl kesilmez. Bu şekilde saç uzatılırsa Azrail'in çocuğu kız zannedip dokunmayacağına inanılır. Sürenin sonunda yatıra gidilerek saç kesilir ve orada bırakılır. Ayrıca yatırda kurban kesilerek yemek pişirilir ve oradakilere yedirilir. Saçın bir kısmı da çocuğun ailesi tarafından ömür boyu saklanır. Saklanması amacı ise çocuğun hayat boyu sağlıklı ve girdiği işlerde başarılı olmasıdır [K. 25].

Reyhanlı'da çocuğu berbere dayısı veya amcası götürür. Samandağ'da oğlan çocuğun ilk saç kesiminde berbere hediye verilir. Yolda giderken uyuyan çocuklar da uyandırılır [K. 81].

3.1.1.3.12. Diş Hediği (Sılka):

Çocuğun ilk dişi çıktığında, bu durumun sevinciyle, etraftan bunu ilk gören çocuğa, hediye alınır. Ailesi buğday ve nohut haşlayarak hedik pişirir. Komşular davet edilir. Gelen misafirlere “*Çocuğumuzun hediğine buyurun.*” denir. Bunun özel bir günü yoktur. Antakya'da ise diş çıkaran çocuk için mevlit okutulur. Bunun için de anne, daha önceden, “*Çocuğumun diş yarmasını görürsem mutlaka mevlit okutacağım.*” diyerek adak adar [K. 87].

Piştirilen hedikten çocuğun başına bir avuç dökülür, hiç diş çektirmeyen ve bütün dişleri sağlam olan biri, ağzıyla çocuğun başından hedik alır. Bu hedikten 7 veya 32 tanesi ipliğe dizilerek çengelli iğne vasıtasıyla çocuğun omzuna takılır. Geriye kalanlar da akar suya veya kuşlara atılır [K. 87].

Diş çıkarmak üzere olan çocuklara “*diş hediği veya hedik dökme*” adı verilen bir kutlama yapılır. Hedikten tabaklara konularak komşulara dağıtılır. Hediği alan komşular tabaklara para, yumurta vb. şeyler koyarak tabağı geri yollarlar. Bu kutlama Hatay'da gelenek hâline gelmiştir. Bu kutlamayla, diş çıkaran çocuğun ağrılarından kurtulacağına inanılır. Diş çıkarma sırasında çocuğun “*Babamın parası yoksa beşiğimi satsın, hediğimi yapsın.*” veya “*Tavada kaynatsın, başıma döksün.*” dediğine inanılır. Kutlama sırasında çocuğun başına kaynatılmış hedikten on-on beş tane konur ve dişlerinde çürük olmayan birine ağzıyla üç defa alması söylenir. Daha sonra hediğin bir kısmı Asi Nehri'ne atılır; bir kısmı da ince bir ipe iğne ile geçirildikten sonra çocuğun omzuna asılır. Hedik omuzda kurutulduktan sonra da bir kuyuya atılır. Kuyuya atarken de “*Allah'ım, bu hediğin patladığı gibi çocuğumun da dişi çabuk patlasın.*” denilerek niyet edilir [K. 34].

Samandağ'da ise çocuğun üst çene dişlerinin önce çıkması hâlinde komşulara şeker dağıtılır.

Burada çocuğun gelecekteki mesleği ile ilgili tahminlerde de bulunulur. Çocuk bir kalbur içine oturtulur ve erişebileceği uzaklıkta

çevresine mushaf (Kur'an), ekmek, ayna, makas, tarak konur. Çocuk mushafa uzanır veya alırsa hoca; ekmeğe uzanırsa, çiftçi; makasa uzanırsa terzi olacağı düşünülür [K. 34].

Samandağ'da ise diş kopunca kimsenin görmeyeceği yere saklanır. Çocukların dişleri ise fare deliğine atılır (K.74]. Reyhanlı'da ise kopan diş, dama atılır. Atılırken de *"Al köpek dişini; ver kuzu dişini."* denir (K. 22].

3.1.1.3.13. Tırnak Kesme:

Reyhanlı, Kırıkhan ve Hassa'da tırnağı kesilecek çocuğun eli, un çuvalına sokulmaktadır. Bundan sonra kesilen tırnak, baba cebine bırakılırsa kazancının bol olacağına inanılır. Dilencinin torbasına koymanın da uğurlu olacağına inanılır. Kesilen tırnağın hemen gömüldüğü de olur [K. 29].

Çocuğun tırnağının ilk kesilmesinde bazı pratikler uygulanır. Bu pratikler yapılmadığı zaman çocuğun ileride hırsız olacağına inanılır [K. 77].

Tırnağı kesmeden önce çocuğun eli ile baba, amca, dayı veya bekâr bir erkeğin cebine sokularak para aldırılır. Bu para çocuğun olur. Bazı ilçelerde ise çocuğun eli un çuvalına sokulmaktadır [K. 77].

3.1.1.3.14. Sünnet:

Sünnet, Allah'ın yolu veya âdet hâline getirilen iyi davranış demektir (İ.A. C.II, 1979: 242). Hz. Peygamberin yaptığı, uyguladığı ve insanlara yapmalarını, uygulamalarını öğütlediği davranışlara uymaya da sünnet denilmektedir (İ.A. C.II, 1979: 242).

Hatay'da konusu edilen sünnet ise, Hz. Peygambere uymak maksadıyla uygulanan bir çeşit ameliyattır. Tüm Müslümân ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de Hz. Peygamberin sünnetli doğduğuna inanılmaktadır. Peygambere uymak için erkek çocuklar sünnet edilmektedir. Bu durumda kimileri kırkı çıkmadan, kimileri de daha sonraki yaşlarda (en fazla on yaşlarına kadar) mutlaka sünnet edilmelidir.

Sünnetten bir gün önce kına gecesi yapılır. Kına gecesinde erkekler ve kadınlar ayrı eğlenir. Bu eğlencenin sonlarına doğru ayrı eğlenen erkek ve kadınlar, davul ve zurna çalan düğün meydanına

gelir. Düğün meydanında da beraberce halay çekilir. Bu uygulamaların düğünden farkı yoktur [K. 83].

Kına gecesinin sabahı, ikinci vakti davul zurna ile bayraktarın evine gidilir. Bayraktar, bayrağı alarak cemaatin önüne geçer. Meydana gelinir. Burada yine halay çekilir, eğlenilir. Halaydan sonra bir kişi “*Şaboş, şaboş!*” diyerek ortaya çıkar, herkes çocuk için o kişiye para verir. Bu sırada alandaki davul zurna da çalmaya devam eder [K. 77]. Şaboş toplandıktan sonra çocuk giydirilir ve süslenen ata bindirilerek köy içinde veya cami çevresinde gezdirildikten sonra eve getirilir. Kirve çocuğu kucığına alır ve sünnet ettirir [K. 59]. Sünnet esnasında mutlaka mevlit okutulur. Bazı yörelerde kirve, yalnız sünnet sırasında çocuğu kucığına alan kişi olarak bilinir. Aile, yakın dostuna, akrabasına kirve olmasını teklif eder.

Sünnet düğününün yönetimi ve masrafların büyük bir bölümü kirve üzerindedir. Kirve, sünnet olan çocuğu askere gönderirken de aynı şekilde masrafa iştirak eder. Kirvelik iki ailenin çocukları için kardeş olmak demektir. Bu yüzden birbirleriyle evlenemezler [K. 33].

3.1.2. Ad Verme

Türklerde, önceki dönemlerde olduğu gibi günümüzde de ad vermede özel değerlere çok önem verilir. Çocuğun korunması, iyi nitelikli bir insan ve sosyal hayatta başarılı bir vatandaş olması için, doğumu müteakip alınan tedbirlerden birisi de ad verme ile ilgilidir. Bu inanca bağlı olarak gök, yer ve atalarla ilgili, sosyal hayatın içinde sebebi görülüp bilinen hâdiselere ait adlara, belli gün, vakit ve gecelere ilişkin adlara, kişinin aile içindeki sosyal statüsünden kaynaklanan adlara rastlanıldığı gibi, çocuğu şerir ruhların fenalıklarından korumak için verilen isimlerin yanı sıra, Hatay’da hâlihazırda yaşayan veya ölmüş olan ulu ve bilge kişilere ait adlara da sıkça rastlanır.

Kadının hamile kaldığının anlaşıldığı günden itibaren ad bulma çalışmaları başlar. Çocuğa verilecek ad ile ilgili olarak aile büyükleri de yardımcı olur. Çocuğa ad verilirken geleneklere uyulur.

Hatay’da çocuk doğduğu gün ebe tarafından çocuğa Muhammet, Mustafa, Emine, Ayşe, Fatma vb. dinî adların verildiği de görülmektedir. Aile dışından verilen bu ad, çocuğun göbek adı olur.

İnsanın ölümünden sonra da Dünya’da bu ad ile anıldığına inanılmaktadır [K. 82]. Asıl adı ise doğumun üçüncü günü veya yedinci günü verilir. Hoca veya aile büyüklerinden bir erkek, çocuğun kulağına ezan okuyarak daha önceden kararlaştırılan adı üç defa fısıldar [K. 84].

Bu konuyla ilgili olarak Prof. Dr. Şükrü Elçin şunları söylemektedir:

“Babamın adı, Murat, onun babasınıninki Mehmed’tir. Annemin adı Ayşe, benimki Şükri’dir. Doğduğum zaman hafız olan büyük babam kulağıma ezan okumuş.” (Elçin 1977: 76).

Ad seçilirken, din ve aile büyüklerinin adı tercih edilir. Bunun dışında çocuğun doğumu ile ilgili özel bir durum söz konusu ise bunlar da göz önünde bulundurulur ve ad bu duruma göre verilir.

Dede Korkut Hikâyelerinde *“Ol zamanda bir oğlan baş kesmese, kan dökmese, ad konmazdı.”* Oğlan savaşta yahut avda yararlıklar gösterdikten sonra *“boy”*un bütün üyeleri toplanır; *“boy”*un din adamı, Dedem Korkut alkışlarla oğlana gerçek adını verirdi (İnan C.II.1991:240). Türklerin destan ve masallarından pek açık olarak anlaşıldığına göre kendini gösteremeyen gençler, *“boy”*un bir üyesi sayılmamaktadır. Bu uygulamayı Hakas, Yakut ve Kırgızlarda da görmekteyiz (İnan C.II.1991:241). Günümüzde de gelişen teknolojiye ayak uydurmak için nüfus cüzdanlarının doğumdan hemen sonra verilmesi sebebiyle bu uygulama ortadan kalkmıştır. Buna rağmen Hatay’da uzun ömürlü olması için, çocuklara ve gençlere verilen lâkaplar, daha önceki pratiklerin devam ettiğini göstermektedir. Reyhanlı’da Kara Memet, Deli Hakkı, Kırmızı Hakkı, Keş Ali, Şüllü Mehmet; Kırıkhan’da Yalancı Ahmet, Kokar Silo; İskenderun’da Uzun Süleyman; Kumlu’da Yalancı Yılmaz... gibi lâkaplar bu inancın devamı niteliğindedir.

Dede Korkut Hikâyelerinde de Kaban-göcü, Domuz-göcü gibi çok eski Şamanizm devrini hatırlatan adlar da bulunmaktadır. Şamanizm kalıntıları olarak, bu gibi çirkin adlara, Müslümân Kırgız-Kazaklarda da rastlanılmaktadır. Bu isimleri vermekle birlikte can alan meleğin böyle çirkin, pis lâkaplı çocuklara yaklaşmayacağına inanılır (İnan C.II. 1991: 241).

Hatay’da çocuğu olup da yaşamayan ailelerin başvurdukları diğer bir yol da, çocuklarına Yaşar, Dursun, Durmuş gibi adları vermeleridir. Anlamına dayalı özellikler arz eden bu adların çocuğa takılması ile onun ölümüne sebep verecek engellerin önüne geçilerek önemli bir tedbir alındığına inanılmaktadır. Bu inanca, çeşitli Türk zümrelerinin hayatında da rastlanılmıştır.

Çocukları olmayan aileler, çocuğu olduğu hâlde düşük yapan kadınlar ve sebepsiz yere çocuğunun öldüğüne inanan gelinler, belirli gün ve saatlerde önceden denenmiş ve yararına inanılmış bazı usul ve esaslara dayalı olarak Hatay’daki yatır ve türbelerde kuvvet ve kudretin mevcut olduğuna inanırlar. Öldükten sonra bile ruhunun, dilek ve talep sahiplerinin isteklerini kabul edip gerçekleştireceğine inanılan bu ulu ve bilge kişilere gösterilen derin ve samimi bağlılık, atalar ruhuna ait eski Türk inancının, İslâmî unsur ve esaslarıyla yoğrulmuş devamından ibarettir.

Çocuğun durumu ile ilgili rahatsızlıklar varsa ad seçiminde bunlar göz önünde bulundurulur ve ad ona göre kararlaştırılır. Çocuğun doğumundan önce yatırlara gidilmişse, doğan çocuğa bu yatırda yatan kutsal kişinin adı verilir. Buna Habip, Hıdır, Bayezit, Abdurrahman Nusayrî... gibi adları örnek olarak verebiliriz.

Hatay’da çocuklara takılan kötü adlara rastlanmamış olmakla beraber, çocuğa gerçek adı ile hitap etme yerine; “*köpek, aslan, it*” gibi lâkaplarla da hitap edildiği görülmüştür.

Reyhanlı ve Hassa ilçesinde çocuğu severken “*lan it*”, “*lan köpek*”, “*seni eşşek seni*” sözlerine sıkça rastlamaktayız. Bu hitaplarda çocuğu aşağılamak gibi bir tavır olmamakla birlikte asıl amaç, çocuğun bu sözlerle nazardan korunacağı inancıdır. Eski Türkler’de çocuğun kötü ruhlardan korunması için kendilerine kötü isimlerin takıldığını görüyoruz [K. 107].

Hatay’da çocuğu olduğu hâlde çocuğu yaşamayan anne-baba, yeni doğan çocuğun uzun ömürlü olmasını diledikleri için, kendi adlarını veya ölen çocuklarının adlarını çocuklarına ad olarak takarlar. Kız ise ananın, oğlan ise babanın adını alır. Böylece çocuğun korunarak yaşayacağına inanılır. Bu ve benzer inançlara Anadolu’nun hemen her yerinde rastlanılmıştır. Bu pratiklerde de yine amaç ve inanç, atalar ruhunu memnun edip onların rızasını kazanmaktır.

Ad seçilirken, yaşayan veya ölü aile büyüklerinin adı da tercih edilebilir. Ancak son zamanlarda çocuklara aile dışından adlar verildiği de görülmektedir [K. 55]. Hatay'ın bazı kesimlerinde (Antakya, Kırıkhan, Samandağ, Altınözü), torunu olan anne ve babalar kendi adlarını doğan çocuğa vermek istemezler. Dede ve nine kendi adlarını verdikleri takdirde daha erken zamanda öleceklerine inanırlar [K. 2].

Toplumda büyük başarı sağlamış devlet büyüklerinin adlarının çocuklara verilmesi, çocuğun da büyüdükten sonra onlar gibi olmasını sağlamaya yönelik bir düşüncedir. Bu anlayışla Hatay'da Fatih, Evren, Yavuz, Menderes, İsmet... gibi isimler oldukça fazla bulunmaktadır.

Kur'an'da bulunan, anlamını tam olarak bilmedikleri, fakat söylenişini beğendikleri Aleyna, Kevser... gibi adları da çocuklarına verdiklerini görmektediriz.

3.1.3. Evlenme// Düğün Sırasındaki İnanışlar

Evlilik, tarih boyunca toplumlarda önemli bir hâdise olmuştur. İnsanların çocuk sahibi olmaları, ailelerinin adının devamı için çok önemlidir. Türkiye'de belli bir yaşa gelmiş olan gençlerin evlendirilip çocuk sahibi olmaları sosyal hayatın gereği olarak düşünülmektedir.

Eski Türk hayatında evlenmek, yeni bir yuva kurmak, çocuk sahibi olup neslin devamını sağlamak gibi isteklerin ortaya koyduğu aile hayatı, kişiogluna itibar kazandıran bir keyfiyete sahipti. Hayatın evliliğe bağlı bu önemli safhasında, iyi ve kötü karaktere sahip olan ruhlarla beraber, ev iyeleri ve ata ruhların, kişinin eş bulmasında, yuva kurup çocuk sahibi olmasında olumlu veya olumsuz yönde tesir ederek, adı geçen konularda etkili olduklarına ilişkin inançlar vardı. Günümüzde bu inançların evliliğe bağlı birtakım pratikler içinde Hatay'da da hayat bulduğunu tespit etmekteyiz.

Hatay'da *“evlenip ocak kurma veya ev bark sahibi olma”* anlamında düşünülen evlilik müessesenin nasıl ve ne şekilde işlediğini çeşitli başlıklar altında incelemeye çalıştık.

3.1.3.1. Evlenilecek Kızın Seçimi: Askerliğini yapmış olan erkeklere, evlenip soyunu devam ettirmesi için, ailesi tarafından kız arayışına gidilir. Burada damat adayının ailesi ve akrabaları önemli rol üstlenir.

Öncelikle akraba ve komşu olan çevre içinde kız beğenilir. Bu çevreden kız beğenme sebebi ise âdetlere kolay uyum sağlanacağı, kızın daha itaatli olacağı, kız ailesinin başlık veya çeyiz konusunda daha anlayışlı davranacağı düşüncesidir.

Oğlan için, ortalama on altı-yirmi beş yaş arası; kız için, on dört-yirmi yaş evlenmek için uygun yaş olarak kabul edilir. Damat adayı, sevdiği veya beğendiği biri varsa durumu üstü kapalı şekilde annesine bildirir. Böyle bir şey yoksa, anne oğluna, *“kendisini evlendirme düşüncesinde olduklarını”* açıklar. Oğlan *“Siz bilirsiniz.”* şeklinde cevap verince evlenmeye razı ve istekli olduğu anlaşılır.

Hatay ve çevresinde evlenmek istedikleri hâlde bu istekleri bir türlü gerçekleşmeyen genç kız ve erkeklerin bahtlarının bağlı olduğuna inanılır. Bugün İslâmî kalıplar içine dökülmüş olan bu inançlar ve pratikler, eski Türklerde ata ruhlarına bağlı inançların fonksiyon değişimine uğramış biçimleridir.

Hatay’da gelin adayına, gelinliği giydirildiği sırada üzerinden çıkarılan eski elbiseleri, kısmeti bağlı olduğuna inanılan kızın adı söylenerek bir küpün içine bastırılır. Ayrıca gelin götürülürken eline bir adet yün çorap verilir ve kendisinden bu çorabı sökmesi istenir. Gelin bu çorabı sökerken bir taraftan da kısmeti bağlı olan kız arkadaşının adını ilâve ederek *“Ben nasıl gelin olup gidicem? Bahtı bağlı filan arkadaşım da peşim sıra gelesin.”* derse, adı geçen kızın da bahtının açılıp gelin olacağına inanılır. Burada gelinden çıkarılan elbisenin, bahtı kapalı olduğuna inanılan kızın adı ile birlikte küpe basılmasından maksat evliliğe engel olan kara iyelerin dikkatini dağıtmak, onları şaşırtıp dikkatlerini başka yöne çevirmelerini sağlamaktır. Çorabın sökülmesinde de amaç ve inanç yine aynıdır [K. 99].

Hatay’da bahtı bağlı olan kızların, kısmetlerini açmak için ayrıca birtakım yollara da başvurulduğu görülür. Meselâ gelinin ayakkabısının altına bahis konusu olan kızların adlarının yazılması; gelinin saç telinden bir parça alınarak aklanması; hıdrellez gecesi gül ağacının dibinde niyet tutup toprak üzerine çeşitli şekillerin ve sembollerin bırakılması; hıdrellez günü kâğıt üzerine tutulmuş niyetlerin yazılarak akarsuya bırakılması; söz konusu olan kız ve erkeklerin hocalara götürülmesi; birbirini takip eden üç cuma günü,

salâ verilirken kullanılmamış kapalı bir kilidin açtırılması gibi hareket ve davranışlar, bu inançlar arasında sayılır. Bahtı bağlandığına inanan gençler, bu yollardan birisiyle bahtlarının açılacağını ümit ederler. Günümüzde yapılan bu uygulamalar; Türklerde kamlık hayatı, ata ruhları, yer-su iyeleri ve kötü ruhlara bağlı inançların devamı niteliğindedir.

Hatay’da düğün günün arifesinde oğlan evinde erkekler, kız evinde ise kadınlar tarafından “*kına gecesi*” düzenlenir. Burada Hatay’a ait çeşitli oyunlar oynanıp, türküler söylendikten sonra, gelinin ellerine ve ayaklarına kına yakılır. Zülüfleri kesilerek başına paralar saçılır. Kına yakma pratiği, eski Türklerden günümüze kadar gelebilen, inanca bağlı âdetlerimizden birisidir.

Ayrıca çalışmamızın ilgili bölümünde açıkladığımız “*beşik kertme nişanı*” ile çocuklara söz kesilmesi gibi pratiklerde de yine seçilmiş ve adak edilmiş olanı gösterme inancı yatmaktadır. Keza, adı geçen işaretleri taşıyan canlı ve cansız varlıkların mukaddes addedildiği, kendilerine dokunulmadığı, bu varlıklara zarar verene, uğursuzluk ve felâket geleceğine dair inançlarla da bu varlıkların koruma altına alınması düşüncesi yatmaktadır. Ayrıca gelinin başına para saçılması pratiği, Türk hayatında birtakım ruhlara sunulan kansız kurban inancının izlerini taşımaktadır (İnan 1986: 98-167).

Hatay’da dinî nikâhın kıyılması sırasında da eski inançların izlerine rastlanır. Nitekim dinî nikâhın kıyılması için özel bir oda ayrılır. İmamla birlikte damat ve kızın nikâh şahitlerinin dışında kimsenin alınmadığı bu odada, görevliler dizlerinin üzerine oturur ve ellerini de dizlerinin üstüne açık bir tarzda bırakırlar. Bu merasimde özel bir odanın ayrılması, görevlilerin özellik arz eden bir tarzda oturmaları, içeriye ilgililerden başka birisinin alınmaması gibi birtakım hareket ve davranışlar; damat veya gelinin sihir yolu ile bağlanma ihtimalinin önüne geçmek için alınan ve oldukça önemli olduğu ifade edilen tedbirlerdir.

Hatay’ın eski düğünlerinde damadın, gelinin yüzünü düğün gecesine kadar göremediği söylenmektedir. Damat ve gelinle birlikte bu durumun heyecan ve sıkıntısını ev halkı da çekmekteydi. Düğün gecesindeki ilk görüşme ve ilk iletişim çok önemliydi. Damat gelin odasına girerken günümüzde de olduğu gibi “*yüz görümlüğü*” adı ile

adlandırılan hediye geline takardı. Bu hâl ve davranışlardan sonra gelin, aralıksız üç gün süren yüz görümlüğü veya yüz açıklığı törenlerinde evinden dışarıya çıkarılmaz, törene gelen kadın misafirlere gösterilir ve kendisine getirilen hediyeler alınırdı. Bu pratiklerde dikkatimizi çeken inanç, şirin meleklerinin adı geçen gençleri birbirlerine güzel göstermesidir (İnan 1991: 459).

3.1.3.2. Beşik Kertmesi: Hatay'ın birçok ilçesinde beşik kertmesine rastlanılmaktadır. Birbirini çok seven aileler veya kardeş akrabalar, çocukları doğmadan birbirine söz verirler. Burada *“Eğer benim oğlum, senin de kızın olursa birbiri ile evlendireceğiz.”* denilir. Bu kertme kız ve erkek çocukları beşikteyken de verilebilmektedir. Evlilik sülâle veya aşireti çoğaltma ve güçlendirme düşüncesi de önemli faktördür. Bu düşüncelerle, -çok yaygın olmamakla beraber- beşik kertme ile bebeklerin nişanlandıkları olur. Aynı yıl, ay ve gün içinde doğan akraba, dost çocukları aynı beşiğe yatırılır ve söz verilir. Burada oğlan babası, kızın beşiğine kertik kerterek nişan işareti koyar ve hediye verir. Büyüdüklerinde bunların mutlaka evlendirilmesi gerekir. Sözüden dönen taraf ayıplanır [K. 70].

Kazakistan'da *“kuda”* (Çelik 1996: 104-107) adı verilen beşiğe, Hatay'da oğlan babası, kızın beşiğine kertik kerterek nişan işareti koyar ve hediye verir. Büyüdüklerinde bunların mutlaka evlendirilmesi gerekir.

Beşik kertmesi, araya silâh koyma veya yer kertme Eski Şamanizm devrinden kalma unsurlardır. Manas destan kahramanlarından Alp Yulay, at sürülerinin iki çobanı ile dostluk andı yaparken kendisiyle onların arasına bir ok koyup *“Korkmayın, benden kaçmayın, kıyametlik dost olalım.”* demektedir (İnan 1991: 241).

3.1.3.3. Görücü Gıtme: Kız seçimi yapıldıktan sonra, kız ailesi yakından tanınmıyorsa, oğlan tarafından birkaç kişi kız evine gider. Gelme sebebi olarak bahane uydurulur; niyet açıklanmaz. Kız el öpmeye geldiğinde güzellik, tavır ve şahbazlık (maharet) yönünden incelenir. Evin tertip ve temizliği, kızın ev kadınlığı yönünden incelenmesi yapılır.

3.1.3.4. Sınama: Kız beğenilince aileye uğurlu olup olamayacağını anlamak için, bir kilo tuz alınır. Tuz kullanılıp bitinceye kadar evde üzücü, zarar verici vb. kötü hâdise gerçekleşirse

kızın uğursuz geleceği düşünülür. Bu durumda büyük bir ihtimalle vazgeçilir. Aksi olursa gönül rahatlığı ile düğürcü gidilir [K. 33].

3.1.3.5. Ağız Arama: Sinamadan sınra kız beğenilirse, oğlan tarafından bir kadın, kız anasına giderek niyetlerini açıklar. Kız anası uygun bulursa “*Babası bilir.*” veya “*Büyükler bilir.*” der ve durumu kocasına iletir. Kocası da uygun görürse “*Topuğunu kaldırsınlar.*” der.

Aileden biri tarafından, kız babasına “*Allah’ın emri ile yanınıza hısımlık ummaya geldik.*” sözleriyle niyet açıklanır. Kız babası, talibi uygun görürse; “*Allah hakkımızda hayırlısını vere, Allah’ın emrine asi değiliz, hısım akrabaya danışalım.*” sözleri ile karşılık verir.

3.1.3.6. Düğürcü Gitme: Ağız aramadan sonra kız evinden cevap sorulur “*Gelsinler.*” denirse söz kesmek üzere oğlan tarafı, köy imamı ve yakınlarını alarak kız evine gider. Biraz sohbetten sonra gelenlerden biri tarafından, kız babasına “*Allah’ın emri ile yanınıza hısımlık ummaya geldik.*” veya “*Allah’ın emri Peygamber Efendimizin kavli ile kızınız filâni, oğlumuz. filâna istemeye geldik.*” sözleriyle niyet açıklanır [K. 67].

Kız isteme formülü çağdaş Altay-Yenisey destan ve masallarında tespit edilen formüllerin aşağı yukarı aynıdır. Dede Korkut, Beyrek için Deli Karçar’ın hemşiresini isterken, “*Karşı yatan dağını aşmaya gelmişim, akıntılı suyunu aşmaya gelmişim, dar eteğine sığınu gelmişim, Tanrı buyruğu ile, Peygamber kavli ile kızını almağa gelmişim.*” der. Kanturalı da Tekfur’un kızını isterken aynı tarzda konuşmaktadır (İnan 1991: 241).

3.1.3.7. Hak Söyleşme: Kız babası veya daha yaşlı bir erkek; istediği çeyiz, kalın veya mehirin ne kadar değerde olacağını açıklar. Altın olarak; bilezik, zincir, gümüş veya altın kemer, küpe... istenir [K. 89]. Kız hakkı olarak kabul edilen ve evlendikten sonra kızın tasarrufunda olacak olan tarla ve bahçe verme sözü; altın takma, ev eşyası yapma yolu ile tamamlanır. Para olarak bunların değeri aileler tarafından anlaşma yoluyla belirtilir.

Oğlan tarafı istenenin ne kadarını yapabileceğini belirtir. Herhangi bir problemde yakınlar araya girerek tarafları anlaştırır. Oğlan evinin getirdiği tatlı, lokum veya şerbet cemaate ikram edilir. Dua edilir, iki

tarafa da hayırlı olsun denir. Buna tatlı yeme, şerbet içme, lokum yeme veya hecelik yeme denir [K. 54].

3.1.3.8. Nişan Takma: Antakya’da nişan yüzüklerine bağlanan kurdele kesildikten sonra bekârlara, kismetleri açılıns diye dağıtılır. Bekârlar da bu parçayı kismetleri açılana kadar saklarlar. Samandağ’da ise kına gecesi bağlanan kurdeleler, damadın arkadaşına dağıtılır.

Gagavuzlarda evlenecek kız, damadın annesinden ve babasından evleneceği güne kadar saklanır. Onlardan birinin nişanlı kızın evinin civarından geçmesi veya kızın başka yerlerde görünmesi hata olarak kabul edilir (Çelik 1996: 107).

3.1.3.9. Döşek Doldurma: Oğlan evi, yakın akrabalarından bir kadın alarak kız evine gider. Kız evi bunlara sofra çıkarır. Sofrada yemekler yenildikten sonra çeyiz olarak verilecek döşekler, gelin tarafından hazırlanır. Gelin ve damadın döşekleri doldurulurken döşeklerin üzerine bir erkek çocuğu bırakılır. Bu uygulamanın temelinde ise ilk doğacak çocuğun erkek olması isteği bulunmaktadır.

3.1.3.10. Çeyiz Hazırlıkları: Oğlan evinden kadınlı erkekli grup kız evine gider. Kız evinden biri kızın çeyiz sandığı üzerine oturarak bahşış almadan sandığın çıkarılmasına izin vermez.

Çeyiz erkek evine götürülürken evden önce Kur’an-Kerim, sonra da ayna çıkarılır. Bu uygulamaya dikkat edilir. Kur’an-ı Kerim ve aynanın önce çıkması evlenecek kişilerin temiz, bereketli ve namuslu bir hayat süreceğinin göstergesidir. Çeyiz, gelin gelmeden bir gün önce veya gelin götürme günü törenle oğlan evine getirilir [K. 67].

3.1.3.11. Okuntu: Havlu, şeş (bir tür eşarp), bardak vb. şeyler komşu ve akrabalara dağıtılarak “*Falanca gün oğlumuzun sünnetine buyurun.*” denir. Okuntuyu alan da “*Hayırlı olsun, uğurlu ola, düğününü de göresiniz.*” şeklinde iyi dilekte bulunur. Okutuyu veren “*Akibili size.*” diyerek mukabele eder. Okuntuyu dağıtırken çocuğun ebesi da ihmal edilmez [K. 89].

Törenin ilk günü evde, çevrede görülecek bir yere sopa ucunda mendil bağlanır. Davul, zurna çalmaya başlar. Halay çekilir, “*tepki*” tepilir, kadınlar dümbelek çalarak oynar [K. 89].

Bütün bu oyunlar bittikten sonra kirvenin emriyle ortaya “şaboşçu” adı verilen kişi çıkar ve herkesin rahatça duyabileceği bir şekilde “Şaboş! Şaboş!” diye bağırır. Bu bağırma işleminden sonra eline bir tepsi alır ve önce kirvenin yanına gider. Bu arada davul ve zurnacılar da kirvenin yanında uzun hava çalarak bahşişini ister. Kirve bir süre uzun havayı dinledikten sonra, çalgıcıların başişini verir ve bahşişini alan çalgıcılar ortadan çekilir. Tekrar şaboşçu sahneye çıkar ve kirveden evlenecek olan çiftler için şaboş parası ister. Kirve, düğün meydanında bulunanların görebileceği şekilde yüklü bir miktarda para verir. Kirve tarafından verilen bu para, düğün meydanında bulunan davetlileri kamçılar.

Rekabete girip kirvenin tepsiye koyduğu kadar vermeye çalışanlar olmakla birlikte o paraya yakın bir miktarı vermeye çalışanlar, şaboşçuyu yanına çağırır ve adını şaboşçuya söyleyerek verdiği paranın yüksek sesle söylenmesini ister. Şaboşçu da parayı veren şahsın adını ve verilen miktarı, düğün meydanında yüksek sesle söyler. Çok fazla para veremeyecek durumda olanlar da gönlünden geçen miktarı bir zarfın içine koyup üstüne adını ve soyadını yazar.

Hatay’ın hemen hemen bütün köylerinde uygulanan “şaboş” geleneğini şehir merkezinde görememekteyiz. Şehir merkezinde, evlenecek aileler tarafından bir günlüğüne kiralanan düğün salonlarında evlenen çiftlere, düğün bitiminde davetliler tarafından altın takılar veya zarf içine konulan paralar verilmektedir [K. 67].

3.1.3.12. Kirve (Kivre): Dil Kurumunun hazırlamış olduğu sözlükte kirve kelimesi şöyle tanımlanır: Sünnet olan çocuğun elini, kolunu tutan ve çocuk üzerinde babaya yakın hak taşıyan kimse (Türkçe Sözlük 1989: 877). Sağdıç kelimesi ise, düğünde gelin veya güveye kılavuzluk eden kimse (Türkçe Sözlük 1989: 1241) olarak tanımlanır. Abdulkadir İnan’a göre de sağdıç kelimesi dost ve arkadaş anlamı ile birlikte adaş anlamını da ifade etmektedir.

Mahmut Kâşgarî ise bu kelimeyi, sadece “dost” olarak tanımlamaktadır (Divan C.3. 1992: 455).

*“Mende bulunur sevinç otı kadhgu atar
Karşı körüp sağdıç anı uçmak atar”*

“Benim yanımda sevinç ve kıvanç ilacı bulunur. Bu kaygıyı giderir. Dostum benim köşkümü gördüğü zaman köşkün güzelliği dolayısıyla, ona cennet dedi” (Divan C.3. 1992: 455).

Reyhanlı’da sağdıcın görevi de bu tanımdan uzak değildir. Yine damat adayının en yakın arkadaşı veya arkadaşları vardır. Bu şahıslar, düğün sonuna kadar damada her konuda yardımcı olurlar. Fakat *“sağdıç”* kelimesi yerini, Reyhanlı’da *“kirve”* kelimesine bırakmıştır.

Kirve seçimi şu şekilde yapılır: Aile dostlarından birine çocuğun kirvesi olması teklif edilir veya şahıs kendisi kirve olmayı teklif eder. Hatay’da kirve, yalnız sünnet sırasında çocuğu kucağına alan kişi olarak bilinir. Hatay’da kirvelik anlayışının değiştiği ve şartların ağırlaştığı görülür. Kirve, sünnet masraflarının büyük bir kısmını karşılar ve çocuk için bir baba gibidir. Kirve, yakın akrabalarından herhangi biri olabilirken bazen de çevre tarafından sevilen ve ekonomik durumu iyi olan şahıslar da olabilir. Kirvelik, Reyhanlı ve bağlı olan köylerde, umumiyetle ekonomik yönden denk olan aileler arasında anlaşmalı bir şekilde yapılır.

Düğün töreninde ise çok nadir olarak birden fazla şahısların kirve olabileceği gibi, bu görevi genellikle tek şahıs üstlenir. Yine düğün masrafı yüklü ise kirve ile düğün sahibi bu masrafları anlaşılarak paylaşırlar. Paylaşılacak eşyalar ise gelinlik, damatlık, televizyon, çamaşır makinesi, perde... olabilir. Paylaşım içerisinde herkes ekonomik gücünün yettiği kadar yapabileceklerini söyler. Bu paylaşım her zaman olduğu gibi olumlu bir hava içinde geçer.

Bununla birlikte tespit ettiğimiz *“isim kirveligi veya sahte kirvelik”* adı verilen kirvelik de vardır. Burada kirve, yalnızca sözde vardır. Kirve hiçbir masrafa katılmaz. Ama davet edilecek kişilerin seçiminde düğün sahiplerine yardımcı olur.

Reyhanlı ve çevre köylerde kısmen de olsa *“şaboş”* geleneği devam etmektedir [K. 67]. Bu gelenekte damat, gelin ve davetliler düğün meydanında iken sesi gür olan şaboşçu, *“Şaboş! Şaboş!”* diyerek davetlilerden para ister [K. 85]. Davetliler elinden geldiği kadar para veya başka hediyeler vermeye çalışır. Fakat burada takdim edilen daha ziyade paradır. Şaboş kelimesi söylenir söylenmez parayı önce düğün sahibi veya kirve verir. Burada yine devamlı olmamakla birlikte bazı uyanık kirveler, düğün sahibiyle anlaşmalı olarak, yani

parasını daha sonra almak kaydıyla önce halkın önünde çok yüklü bir miktar para çıkarıp verir. Burada amaç misafirleri biraz daha tahrik edip fazla para verdimeye çalışmaktır [K. 84].

Hatay ve yöresinde kirve çocukları birbiriyle evlenemezler. Evlenme olayı gerçekleştiği anda ailelerin saygınlığının kaybolacağına inanılır. Bu sebeple “*Kirvelik kardeşlikten ötedir.*” sözü sıkça kullanılmaktadır.

3.1.3.13. Şerbet İçme (Ağırlama): Söz kesiminden birkaç gün veya hafta sonra, oğlan evi, akraba ve komşularını, şerbet içmeye davet eder. Eve gelen akrabalar da şerbeti içtikten sonra “*Hayırlı olsun.*” der.

Oğlan evi, heybe veya bohçalar içinde kıza takacaklarını alarak, kız evine gider. Kız evi oğlan evinden uzaksa ve yemek saatinde kız evinde kalınacaksa “*nişan koyunu*” daha önceden götürülür ve yemek hazırlanır [K. 20].

Kız normal giyimi ile ortaya getirilir. Oğlan evinden gelenlerin elini, görümce rehberliğinde öper. Antakya’da kadınlar darbuka eşliğinde türkü söyler ve oynarlar. Eğlence sonunda erkek evi kıza nişan yüzüğünü takar. Nişan yüzüğünden sonra kız oraya getirilir ve bu defa damat adayının akrabaları, oğlan evinden bir çift bilezik, bir altın lira, bir beşi bir yerde, zincir, kemer... gibi değerli eşyaları “*Hayırlı olsun.*” diyerek kıza takar [K.20]. Getirilen elbiselik, tülbentlik, köyneklik, könçeklik, şalvarlık işlemelik, patiska bez, yumak, ayakkabı, iç çamaşırı vb. kumaş ve eşyalar ise, topluluğa gösterilerek yere bırakılır. Oğlanın akraba ve komşuları getirdikleri hediyeleri “*Falancadan 500 lira, darısı oğluna, kızına.*” dilekleri ile yere bırakılır. Takı işi bitince de topluluğa kolonya, lokum ikram edilir [K. 7].

Ertesi gün kız evinden, çiçekle süslenmiş sürahi içinde şerbet, oğlan evine gider. Şerbet sürahisini, damat adayı alır ve şerbeti getiren kadına bir miktar para verir [K. 27].

3.1.3.14. Kına Gecesi (Kına Ağıtı-Gelin Övme): Kınanın hem toplumumuz hem de folklor açısından önemi büyüktür. Zirâ koçlar, Allah’a; Mehmetçik, vatana; gelin de kocasına kurban olsun diye kınalanır.

Antakya’da gelin kız ortaya getirilerek başına beyaz bir örtü örtülür “ağut” veya “gelin övme” söylenerek ağlatılır. Bu uygulamadan sonra orta yere bir çarşaf açılır. İki nişanlı kız, gelin kızı kollarından tutarak üç defa çarşafa oturtur, kaldırırlar. Daha sonra da küçük bir yastıkla sırtına üç defa vurulur. Kız ağlatmak için söylenen kına türkülerinden örnekler:

*Dağların başı böyle
Yanar ataşı böyle
Ne yapalım ay bacım
Allah’ın işi böyle.*

*Kunduram delik delik
Abin askerden gelik
Hoş geldin abiciğim
Nişanlın bize gelik.*

*Gelinimiz inmiş oyuna
Görümcesi kurban boyuna
Böyle güzel gelmeyik
Bu milletin soyuna.*

Bu türkülerin Anadolu’nun birçok ilinde de söylendiği bilinmektedir:

*“Gelinim gelinim
Kınan kutlu olsun
Hem orda hem burda
Dilin tatlı olsun ” (Aksakal 1995: 16)*

Bu arada kirve, misafirlerin ağırılanmasına yardımcı olmakla birlikte kınadan düğün yerine geliş saatini ayarlar. Davul ve zurna, damat tıraşı ve güvey giydirmeden sonra, gelinin erkek evine geldiği güne kadar çalmaya devam eder. Akşam olunca sadece erkeklerin bulunduğu bir bahçede, damat tıraş edilir. Tıraştan sonra damadın bütün elbiseleri erkeklerin bulunduğu meydana getirilip damada

giydirilir. Giyim esnasında sağdıç, “*Gömleği pak, kendisi pak, yiğitler aşkına Muhammet’e salâvat.*” der ve bu arada herkes, salâvat getirir. Kına gecesi, düğünden bir gece önce yapılmaktadır (Antakya’da eskiden sünef gecesi olarak bilinmektedir). Yakılacak kınayı, kına alayı getirir. Kına alayı içinde evli şahıs bulunmamalıdır. Bunlar yedi genç kız veya bekâr gençler olabilir. Kınayı getiren gençlerin kısmetinin açılacağına inanılır [K. 85]. Kınayı getiren gençler şu dürtlüğü söyler:

*“Geldi gelin kınası
Çatlasın kaynanası
Oğlan bizim kız bizim
Çatlasın kaynanası”* [K. 8]

Kına esnasında Sivas’ta da kaynanaya şu türküyü söylenmektedir:

*“Kaynanayı ne yapmalı
Kaynar kazana atmalı
Yandım gelin dedikçe
Altına odun Atmalı”* (Özdoğan 1995: 236)

Hatay’ın bütün ilçelerinde kına yakılırken gelinin evine bereket gelsin inancıyla, eline kına ile birlikte “*bereket parası*” konur. Seydişehir’de ise bereket parası kına yakılan ele değil, diğer ele konmaktadır (Altınel 1996: 82). Kınayı hazırlayanlar umumiyetle nişanlı olan kızlardan seçilir. Kına gecesinin sonlarına yaklaşırken orada bulunan nişanlı bir kız, oğlan evinden gelen kınayı hazırlar ve tepsiye düzenli bir şekilde dizer. Kınaların üzerine yakılarak konulan mumlardan sonra yedi bekâr kız sırayla tepsiyi alarak düğün yerinde oynar. Oyunlar oynanırken de “*ha ha*”lar söylenir:

*Ha ha karanfilim sarkarım
Ha ha açılmaya korkarım
Ha ha şu oynayan gelini
Gül yerine koklarım*

*Ha ha kapınızdan geldik geçtik
Ha ha sütlü kahvenizi içtik
Ha ha şu evdeki güzel kızı
Biz oğlumıza seçtik*

*Ha ha keşecide var keçe
Ha ha dört ucu yere geçe
Ha ha şu oynayan güzel
Kapımızdan gelin geçe*

*Ha ha elmaya bak elmaya
Ha ha elma dalda kalmaya
Ha ha nişanlın çabuk gele
Gözün yolda kalmaya*

*Ha ha elimde yağ tavası
Ha ha geldi yağmur havası
Ha ha hayırlı olsun size
Bu güveyilik kınası*

Kırıkhan, Reyhanlı ve Antakya’da kız, gelin olarak evden çıkarken erkek tarafı, kız evinin mutfağından bir tabak, kaşık, fincan (Reyhanlı’da), çatal, bıçak ve pirinç alır. Bunlar kızın ailesine haber verilmeden yapılır. Burada evlenen çiftlerin evine bereketi getirme inancı hâkimdir [K. 89].

Kınayı gelin ve damada yakacak olan eşlerin mutlu olması ve her iki aile tarafından da tanınıyor olması gerekir. Mutsuz olan ailenin kına sürmesi hoş karşılanmaz. Mutsuzluğun yeni aileye de geçeceğine inanılır. Kına sürülürken de:

*Gelinim kınan mutlu olsun
İlâhî mübârek olsun
Damadım kınan mutlu olsun
İlâhî mübârek olsun”* denir.

Damadın sağdıç pozisyonunda olan en yakın arkadaşına da kına yakılır. Sağdıca kına yakılırken damat da yanında durur ve her iki kişinin de sağ elinin serçe parmağına yakılır. Geline kına yakmak için de damat tarafı gelinin anne ve babasının rızasını son kez alır. Geline kına yakılırken gelin avucunu özellikle açmaz ve damadın ailesinden bahşış ister. Erkek tarafı da altın veya para verir. Kına yakılırken sağdıcin da bekâr olmasına dikkat edilir.

Kına yakılırken damadın ayakkabısı özellikle saklanır. Ayakkabıyı bekâr olan gençler bulmaya çalışır. Ayakkabı bulunmazsa damada ve en yakın olan arkadaşına kına yakılmaz [K. 59]. Bütün bu uygulamalarda damadın mutluluğunun arkadaşlarına da geçeceği inancı hâkimdir. Kına yakılırken de söylenen türkülerden şu örnekleri verebiliriz:

*Mektup yazdım kış idi
Kalemim gümüş idi
Okuyan incinmesin
Yüreğim yanmış idi.*

*Dolaba koydum fınan
İçine koyalım mercan
Kaynanama ad koydum
O da kuyruklu sıçan.*

*Dama sererim hasırı
Olalım kaynana esiri
Şimeli oğlun gelirse
Kırar kambur belini.*

*Evimizde var kilim
Nakışı dilim dilim
Sünnetinde oynadık
Düğüne Allah kerim.*

*Kar yağar kepek gibi
Saçları ipek gibi
Bunları çekemeyenler
Havlasın köpek gibi*

*Havuşumuzda bir erik
Eğer meyvesini yerik
Bu oynayanı sorarsan
Kaynanasına teberik.*

*İki pınar buz gibi
Kaynanam camuz gibi
Kaynanam ölürse
Oynarım kız gibi.*

*Bağı bağımca var mı
Bağımda yonca var mı
Kahpe deyyusun oğlu
Sevdiğin bence var mı ?*

*Üzüm koydum sepete
Yar oturur tepede
Yenice bir yar sevdim
Şan olsun memlekete.*

*Dağların başı böyle
Yanar ataşı böyle
Ne yapalım ay bacım
Allah'ın işi böyle.*

*Kunduram delik delik
Abin askerden gelik
Hoş geldin abiciğim
Nişanlın bize gelik.*

*Gelinimiz inmiş oyuna
Görümcesi kurban boyuna
Böyle güzel gelmeyik
Bu milletin soyuna.*

*Ay doğar elek gibi
Gün doğar melek gibi
Bunu da sorarsan
Dondurma bebek gibi.*

*Siveklerden bakmayın
Yorgan döşek yatmayın
Biz bu gelini götürüyoruz
Hatırınızı yıkmayın.*

*Kaleden iner toprak
Altına zembil tutak
Kaynana ölürse
On beş gün oruç tutak.*

*Evlerin önü arpa
At yayılır kırpa kırpa
Benim iki görümüm var
Biri deli biri hoppa.*

*Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Kahpe deyyusun oğlu
Derde bağladı beni.*

*Yemenim yele yele
Ben düştüm gurbet ele
Yedi mendil çürüttüm
Göz yaşımı sile sile.*

*Su içinde mum direk
Suyu nere döndürek
Biz gelini getirdik
Hangi doya indirek.*

*Fasulye fasıl olur
Yemesi nasıl olur
Ana beni evlendir
Bak geçim nasıl olur.*

Çukurova’da bu türkülere benzer olarak şu örneği görmekteyiz:

*Baban pazara varmasın
Eline yumak almasın
Evde kızım var demesin
Gız anam kınan kutlu olsun
Vardığın yer datlı olsun. (Onuk 1996: 186)*

3.1.3.15. Gelin Kurdelesı: Antakya’da nişan yüzüklerine bağlanan kurdele kesildikten sonra kısmetleri açılın diye bekârlara da dağıtılır. Bekârlar da bu parçayı kısmetleri açılana kadar saklarlar. Samandağ’da ise kına gecesi bağlanan kurdeleler, damadın arkadaşına dağıtılır [K. 24].

3.1.3.16. Gelinin Hamama Götürülüşü: Antakya’da kuşaktan kuşağa aktarılan geleneklerden biri de gelin ileride mutlu olması için Kumru Hamamı’na götürmektir. Kumru Hamamı, anlam olarak halk arasında temizliği, güzelliği, karşılıklı uyumu ve mutluluğu simgeler. Bu hamama giden gelinlerin eşleriyle bir ömür boyu kumrular gibi anlaşacağına inanılır. Bu uygulama şöyle gerçekleşir: Hamam önceden kiralanır. Gelin, evlenmeden bir hafta önce her gün erkek tarafından bir bayanla (öncelikle kızın ve oğlanın anneleri, teyze, hala...) hamama gider. Gelin adayı damat adayı tarafından alınmadan önce gelin evinde oyunlar oynanır, türküler söylenir [K. 89]. Daha sonra gelin, hamamın kapısından geçmeden önce çiçeklerle süslenmiş iki kılıcın altından geçirilip kapıda duran bir grubun taşıdığı mumlar arasında hamama girer. Kılıç, güç ve kudreti; mum, aydınlığı; çiçekler ise mutluluğu simgeler. Kurada kılıç erkeği; kılıcı saran çiçekler de

bayanı simgeler.⁹ Hamamda yıkanırken türküler söylenir. Bu türkülere örnekler:

*“Allı da gelin,
Pullu da gelin,
Has gelin,
Ayağına nokta nokta bas gelin.*

*Ha ha evlerinde var kilim,
Ha ha nakışı dilim dilim,
Ha ha bugün gelin yıkanıyor,
Ha ha başkalarına Allah kerim.”*

Hamamda gelinin başından aşağıya şeker veya dökülür. Bu dökülenler hamamdaki natırlar tarafından toplanılır [K. 12].

Kayseri düğünlerinde de düğün öncesi gidilen hamamda kız, keselenirken ve yıkanırken sıkı takibe alınır (Türkten 1996: 231).

3.1.3.17. Nikâh Kıyma ve Gelinin Erkek Evine Gelişi: Antakya’da gelin, hamamdan sonra kız evine getirilir ve en yakın akrabaları olan bayanlar tarafından, evinin aydınlık ve gelinin şanslı olması inancıyla, kalaylı bakır sini (tepsi) içinde giydirilir. Kız, sini üzerinde giydirilirken erkek tarafı da gelinliği getirir [K. 89].

Gelin evden çıkarken damat tarafından bir bayan, kısmetinin açılması için kız evinin mutfağından bir şeyler çalmaya çalışır. Bunlar çaydanlık, çay bardağı, fincan, kaşık... olabilir. Bu durumu iyi bilen kız evi, alınabilecek eşyayı ortalıkta bırakmamaya veya koruma altına almaya azamî derecede gayret gösterirler. Hatay’da mahiyeti bilinmeden yapılan bu davranışın, eski Türk inançlarından kaynaklandığı açıktır. Nitekim, kız evinden alınan herhangi bir nesnenin sebebi, bu evdeki “uğur, bolluk” ve “bereket”, unsurlarının oğlan evine sıçratılması amaç ve inancına yöneliktir. Bu itibarla oğlan evinde bulunan ev iyeleri de memnun edilecektir. Buna benzer bir inanç da gelinin evinden alınması sırasında görülür [K. 89].

⁹ Bu uygulama 1950 yıllarından sonra yapılmamıştır.

Antakya'ya bağı Kulaç Köyü'nde gelin eve geldiğinde kapıya çivi çakar. Çakılan bu çivi hiçbir zaman çıkarılmaz. Böylece kadının eve bağlanacağına ve gözünün dışarıda olmayacağına inanılır [K. 54]. Antakya'da gelin, erkek evine girerken yumuşak huylu olması düşüncesiyle yere koyun postu konur ve güzel kalması düşüncesiyle de eline ayna verilir. Yine aynı ilçede gelin, erkek evine girerken en dış kapıda iki kişi durur. Gelinin omuzlarının kapıya değmemesi sağlanır. Gelinin omuzları kapıya değerse bunun kaynanaya uğursuzluk getireceğine inanılır [K. 43].

Antakya'da gelin damat evine gelmeden kısa bir süre önce oğlan tarafı takı takar. Gelin de getirdiği halatı dağıtır [K. 54].

Antakya'da evin doğacak ilk çocuğunun erkek olması istendiğinden gelin önce bir sandalyeye oturtulur ve kucağına da bir erkek çocuğu verilir Bu uygulama Anadolu'nun bir çok yerinde vardır (Aksakal 1995: 17).

Antakya'da gelin, *“Evine bağı olsun gözü dışarıda kalmasın.”* diye önceden kapıya bir topak hamur yapıştırılır. Samandağ'da da gelin, damat evine gelince ilk iş olarak eline verilen hamuru kapıya yapıştırır. Bu işlemten sonra da yakınları *“Eve hamur gibi yapışık kal.”* der. Yine Antakya merkeze bağı Maşuklu Beldesinde ise gelin eve girerken hamurun içine karıştırılmış gül yaprakları, gelin tarafından evin giriş kapısına yapıştırılır. Bu hamur, bereket, sağlık ve güzelliği simgeler [K. 102].

Yayladağı'nda gelin, erkek evinden içeri girmeden önce eli una batırılır. Una batırıldıktan sonra gelin damadın anne ve babasının elini öper. Bu el öpme uygulaması, gelinin ev halkıyla iyi geçinmesi inancıyla yapılır [K. 7, 12].

Antakya'da ise gelin damat evine geldiğinde eline nar verilir. Gelin nari yere atar. Dışarıya sıçrayan tane kadar çocuğu olacağına inanılır. Altınözü'nde ise nar kırma uygulaması, eve bereketin gelmesi için yapılır. Başka illerde su dolu testi kırılır ve kaç parça olursa o kadar çocuğu olacağı inancı hâkimdir (Beyhan 1995: 47).

Reyhanlı'da ayak sürüme deyiimi sıkça kullanılır. Ayağını sürüyerek giden gelinin arkasından misafir geleceğine inanılır. Buna benzer bir inancı da gelinin ayakkabısında görmekteyiz. Reyhanlı'da

gelinin ayakkabısının altına, Antakya’da gelinliğin kuyruk kısmına genç kızların isimleri yazılır. Kimin adı önce silinirse, onun en kısa zamanda evleneceğine inanılır [K. 14].

Reyhanlı’da gelin, erkek evine getirildiğinde eline bardak veya şişe verilir. Gelin arabadan iner inmez bu bardak veya şişeyi kırar. Kırılmanın evde kavga ve huzursuzlukları gidereceğine inanılır. Altınözü’nde ise gelin, kapı girişinde bardak kırar. Burada amaç, kötü gözle bakanların bardak gibi kırılıp saçılmasını istemektir [K. 67]. Bardak kırmadan sonra gelin eve gelirken başına Türkiye’nin her tarafında olduğu gibi Hatay’da da saç atılır. Saçının, yeni evlenen kişilere bereket ve bolluk getireceğine inanılır.

Samandağ’da ise gelin arabasına bereketin ve aydınlığın simgesi olarak pirinç atılır. İzmir’de de bereket sağlamak amacıyla gelinin başına çerez, buğday ve paradan oluşan bir karışım atılır (Aksakal 1995: 17). Konya’da gelin eve girerken kaynana su dolu testiye, gelini korkutmak amacı ile yukarıdan aşağı atar (Altınel 1996: 83).

Gevrekli’de evin huzurlu olması ve damadın işinin iyi gitmesi için gelinin eline kalaylanmış bakırdan bir ibrik verilir. Gelin bu ibrikteki suyu yere dökerek damat evine girer (Altınel 1996: 83).

Resmî nikâh kıyılmadan önce dinî nikâh kıyılır. Bu esnada evde, ailenin dışında (Reyhanlı, Kırıkhan) yabancı bulundurulmaz. Yabancıнын bulunması ve olabilecek olumsuz bir bakışı, evlenecek çiftleri huzursuz edebilir inancı hâkimdir [K. 14]. Resmî nikâh kıyılırken gelin ve damat imzadan sonra birbirlerinin ayağına basmaya çalışır. Kim önce ayağa basarsa onun sözünün geçeceğine inanılır [K. 20].

“Evin bereketi bol olsun.” düşüncesiyle gelenlere bozuk para, badem şekeri ve buğday atılır. Bu arada “*ha ha*”lar söylenir ve zılgıt çekilir. Söylenen “*ha ha*”lar şunlardır:

*Ha ha bu zaman sarı zaman
Ha ha gezdik oturduk bir zaman
Ha ha bu gelini almaz diyorlardı
Aldık getirdik işte tamam*

*Ha ha evleri köşe köşe
Ha ha içinde billûr şişe
Ha ha bize nazar değdirenin
Gözünün boncuğu düşe*

Pazar günü öğleden sonra, oğlan evinden önde bayraktar, arkada ise iki yanında ellerinde kılıçlarla yiğitbaşları, davul zurna, erkekler ve en arkada kadınlar, türkü söyleyerek kız evine gider.¹⁰ [K. 90].

Kız evinde halay çekilir, oynanır, bir süre eğlenirler. Sıra gelin çıkarmaya gelir. Kızın evden çıkarılabilmesi için kız evi geleneklere dayalı olarak bazı zorluklar çıkarır [K. 75].

Gelin, baba evinden gitmeye hazır olduğu zaman kirve ve erkek tarafı bir konvoy oluşturur. Gelin, alınıp erkek evine götürülürken de şoförün yanına genellikle kirve oturur. Gençler gelin arabasının yolunu kesip para istediğinde bu parayı kirve verir. Kirve her yol kesene para vermez. Yol taşla kesilmişse kirve arabadan iner ve yolu kesenlere bağırır. Yol, Türk bayrağı ile kesilmişse kirve, yolu kesenlere bol miktarda bahşiş verir [K. 59].

Gelinin beline kuşak bağlanması: Geçmiş yıllarda kullanıldığı gibi günümüzde de hâlen uygulanmaktadır. Gelinin ağabeyi, erkek kardeşi veya babası beline kırmızı bir kuşak bağlar. Kırmızı kuşak, bekâreti temsil eder. Bunu yapmalarının amacı karıyla kocanın birbirine bağlı olmaları içindir. Yapılan düğünlerin çoğunda gelinin beline kırmızı kuşak bağlanmaktadır. Bu pratik özellikle kırsal kesimlerde daha yaygın olarak uygulanmaktadır. Çünkü kırsal kesimlerde erkekler, erkek çocuk sahibi oldukları zaman kendilerinin yüceldiğini ve bunun erkekliğin şanına uygun olduğunu düşünürler [K. 81].

Gelin baba evinden ata bindiğinde, aynı ata, gelinin ağabeyi veya kardeşinin binmesi, ilk doğacak çocuğun erkek ve sağlıklı olmasının istediği anlamına gelir [K. 65]. Bu uygulamaya günümüzde de rastlanmamaktadır. Gelin arabası kız evinden gelini aldığı konvoy oluşur ve mutlaka Reyhanlı ilçesinde bulunan Yenişehir Gölü etrafında bir tur atılır. Bu turlar bir gelenek hâline gelmiştir [K. 22].

¹⁰ Bu uygulama 1950 yıllarından sonra bırakılmıştır.

Düğüne gelmiş olan misafirler, düğün yerini terk ederken kirve ve düğün sahipleri çıkış yerinde bekler ve misafirlere teşekkür ederler. Düğün yerini en son düğün sahipleri ve kirve terk eder [K. 99].

3.1.3.18. Çarşaf Toplama: Gerdekten sonra, damat dışarı çıkar, aile büyükleri ve kız yanında gelen yenge, kızın çarşafını toplar. Güvey bu sırada bir el ateş eder. Çarşaftaki kan ve sıkılan silâh, kızın bekâreti ve erkeğin başarısının işaretidir [K. 58].

3.1.3.19. Yediye Davet: Düğünden bir hafta sonra kız evinden anne, kardeş veya köy gençleri gelerek oğlan tarafını davet eder. [K. 73] Oğlan tarafı gelini alarak kız evine gider. Buna “*geziye gitme*” denir. Kız evi yemek yaparak gelenleri ağırlar. Kız babası altın, para, sıgır vb. hediye verir [K. 73]. Bazı ilçelerde bu davetten önce gerdek gecesinin sabahı güvey, kızın ailesine giderek el öper [K. 56].

3.1.3.20. Düğün Eğlenceleri:

3.1.3.20.1. Sinsin (Mersah) Oyunu:

Meydana küllenmiş ekmek sacı içinde ateş yakılır. Davul zurna sinsin havası çalar. Gençler birbirine su serpererek kendilerini yeni gelin adaylarına göstermeye çalışırlar. En iyi oyuncunun en güzel kızla evleneceği inancı hâkimdir [K. 68].

3.1.3.20.2. Ateş Etrafında Oyun Çıkarma:

İki genç, ateşin etrafında bir birbirini yakalamaya çalışır. Yakalayan kişi, diğerini elleri üzerinde havaya kaldırır; oyun yerini terk eder, yerine başka bir genç seçer. Oyun saatlerce sürer. Bu sırada davul zurna, sinsin havası denen makamda çalar [K. 10].

3.1.3.20.3. Aba Güreşi:

Güreş için gençler ateş etrafında toplanır, aba giyer ve güreşe tutuşurlar. Davul zurna bu sırada güreş havası çalar. Başa kalan kişi, düğün sahibinin ortaya koyduğu para, koyun vb. hediye alırsa veya takdirle mükâfatlandırılır. Güreşte başa kalan kişi için “*Mersaha kaldı.*” denir. Geç vakitlere kadar süren bu eğlence sonunda çocuğa kına yakılır ve kına gecesi sona erer. Kına yakmada türküler söylenir ve kına yakana “*kına parası*” verilir [K. 88].

Davul zurna, gürüş havası çalmaya başlar; çarhacı gürüşçileri meydana bulunan izleyicilere bildirir. Kim kiminle gürüşmek istiyorsa çarhacı vasıtasıyla o şahsı meydana çağırır. Gürüşçiler üstlerine kırmızı aba, altına kısa don giyer ve bellerine kuşak bağlayarak meydana durur. Buna “*mersaha dinlemek*” denir. Gürüş kazananlar, kendi arasında tekrar gürüşmeye başlar. Yenilmeden sona kalan kişiye “*Başa kaldı.*” veya “*Mersah onda kaldı.*” denir. Gürüşçiler bir sonraki düğün veya sünnet gürüşinde mersahı ondan almak üzere dağılır [K. 10].

3.1.3.20.4. Oyun Çıkartma:

Düğün ve benzeri gibi toplantılara katılanların hazırlıksız şekilde ortaya çıkarttıkları ve yapılan konuşmalarla oynanan küçük “*orta oyunu*” için “*oyun çıkartma*” denir. Burada, gelen misafirleri memnun etmek düşüncesi hâkimdir. En iyi oyun çıkarmanın itibarının fazla olacağına inanılır [K. 10].

3.1.3.20.5. Köçek Oynatma:

Askere gidenlerin moralini yükseltmek için oynanan bir oyundur. Burada erkeklerden biri bayan elbisesi giyer, parmaklarına zil takarak meydana oynar [K. 13].

3.1.3.20.6. Çeyiz Götürürken Oyun Çıkarma:

Çeyiz çıkarırken ata binen gençlerden biri kızın çeyizi içinden bir yastık veya başka parçayı alarak, oğlan evine doğru hızla sürer. Diğer gençler onu takip eder. Öndeki atlıya yetişen, yastığı ondan kaparak öne geçmeye çalışır. Böylece yarış oğlan evine kadar devam eder. Yastığı oğlan evine getirene bahşiş verilir ve onun da bahtının açılması için dua edilir. Burada da gelin ve damat adaylarının mutlu bir şekilde gerdeğe girmesi inancı hâkimdir [K. 7].

3.1.3.20.7. Yastık Vurma:

Çeyiz yastığını kız tarafından biri alır ve oğlan tarafından gelenlerin sırtına yastıkla vurur. İstenen yastık bahşiş vererek alınır [K. 5, 59].

3.1.3.20.8. Çeyiz Çalma:

Çeyiz parçalarından biri çalınır. Oğlan tarafı, çalan kişiye bahşiş vererek çeyizi alır. Sinilere (tepsi) ve atlara yerleştirilen çeyiz, oğlan evine getirilir. Çeyiz eve girmeden bir cam eşya, etraftan gelebilecek kötülüklerin yok olması için kırılır. Bu uygulama, gelin, damat evine girerken de yapılmaktadır.

Çeyiz duvarlara, masa vb. yerlere serilir. On beş gün, bir ay süreyle bu şekilde bırakılır [K. 59].

3.1.3.20.9. Askere Uğurlama:

Askere gidecek olanın arkadaşları toplanarak, davul zurna eşliğinde eğlenir. Ertesi gün akraba, komşu ve arkadaşlar asker adayını yemeğe davet ederler. Gideceği gün, davul-zurna ve bayrakla asker evine gidilir. Gencin ailesi uğurlamaya gelenlere yemek ziyafeti verir. Buna “*sofra çıkarma*” denir. Ziyafetten sonra bayraktar elindeki bayrakla topluluğun önüne geçtikten sonra asker adayı yola kadar götürülür. Arabaya binince de arkasından su dökülür. Daha sonra da akraba ve komşular aileyi ziyaret ederek iyi dileklerde bulunurlar [K.22].

3.1.3.20.10. Halay Çekme:

Törenin ilk günü damat evinin yüksek yerine, uzun bir sopa ucuna Türk Bayrağı bağlanıp çevrede görülecek bir şekilde dikilir. Davul, zurna çalmaya başlar. Halay çekilip tepki tepilir; kadınlar darbuka çalarak oynar [K. 50].

3.1.4. ÖLÜ DEFNİ VE YAS TÖRENLERİ

Orta Asya’dan göç edip Anadolu’ya yerleşen ve buraları vatan hâline getiren atalarımız, millî ve manevî kültür değerlerini de beraberlerinde getirmişlerdir. Zaman içerisinde Anadolu’da da görülen kültür değişimleri, bu değerlerin değişip farklılaşmasında önemli bir sebep olmuştur. Aşağıda Hatay’a ait tespit ettiğimiz ölümlle ilgili inançlar ve inançlar çerçevesinde yapılan uygulamalar, bu konu ile ilgili düşüncemizi desteklemektedir.

Eski Türklerde ölümün tek sebebi Erlik'tir. Erlik, yeraldında yaşayan kötü bir ruhtur. Yeryüzüne gönderdiği kötü ruhlar vasıtasıyla ölüme sebep olur. Ölen kişilerin ruhlarını kovmak da Kamlara düşmektedir. Kamlar, ölen kişinin ruhunu tekrar gönderebilmek için, ölü evinin çevresini devamlı dolaşır. Ruhlar kovulduktan sonra Kam rahatlar ve ölü yakınları da zarar getirecek olan kötü ruhların gittiğine inanırdı.

İnsanoğlunun son dönemi ölümdür. Bu çerçeve içerisinde birtakım inanışlar ve uygulamalara başvurulmaktadır. Hatay'da ölüm, İslâmî inanca göre yeni bir dünyanın başlangıcıdır. Ölümler, eski Türklerde Şamanlar tarafından defnedilirken, günümüzde bu görevi imamlar almıştır.

Hatay'da ölümle ilgili olarak uygulanan diğer bir inanç da, ölü toprağının yapısında sihrî bir kuvvetin var olduğudur. Evlerden bir şeyler alıp götürmek isteyen hırsızların, evde bulunanların uykularını daha ağır bir hâle getirmek, onların basiretlerini bağlamak ve daha güçsüz bir hâle getirmek için eve bir miktar ölü toprağı serpikten sonra düşüncelerini gerçekleştirdikleri anlatılmaktadır. Bugün sosyal hayatın içinde kullanılan; *“Üzerine ölü toprağı mı serptiler.”* veya *“Sanki üstüme ölü toprağı serptiler, ben bugün çok ağırlaşım.”* gibi ifadelerde geçen anlamın farkına varılmadan ölü toprağının ağırlığından ve onun sahip olduğu güç ve kudretten söz edilmektedir [K. 107].

Gökyüzünde her insanın bir yıldızının olduğu ve bunların kayması neticesinde o insanın öleceğı de halk içinde sıkça söylenmektedir [K. 56].

Çevrede ölen birinin salâsı verildiğinde duyanlar evde bulunan herkesi uyandırır. Uyanmadıkları takdirde uyuyanların üzerine ölüm uykusu geleceğine inanılır. Dede Korkut'ta da *“küçük ölüm”* denilen uyku ile *“gerçek manadaki ölüm”* eş tutulmaktadır. Oğuz'da fazla uykunun insanların başına dertler getireceğine inanılır. Hikâyelerde *“Salur Kazan'ı küçük ölüm tuttu.”* sözlerine de rastlamaktayız (Ergin C. I, 1989: 234).

Yatağında can çekişen birinin yastığının altına Kur'an konur ve can çekişme esnasında da Kuran'dan ayetler okunur. Can çekişen, canını bir türlü teslim etmiyorsa, *“Mutlaka görmek istediğı birini*

bekliyor.” denilir. Bunun üzerine akrabaları can çekişen kişinin sevdiği insanları yanına çağırır ve görüşmesi sağlanır [K. 36].

3.1.4.1. Ölü Defni Törenleri: Ölüm olayından sonra akrabalar, birbirini telefonla veya çocuklarını tanıdıklarına göndererek haberleşir ve ölünün bulunduğu eve gelirler. Eve geldikten sonra evde yapılacak işlerde yardımcı olurlar. Daha sonra da cami imamı vasıtasıyla salâ verdirilir. Cenaze, salaca (tabut) ile dört yanından omuzlara alınarak yedi adım götürülür. Her yedi adımdan sonra tabutun arkasından gelenler sırasıyla devralır.

Camide bulunan musalla taşı üzerinde ve mezarlıkta namaz kılınır. Bu arada kadınlar da evde iki rekât namaz kılabilir. Kadın cesedi ise, meşefe örtülerek nikâh düşmeyen (akrabaları) erkekler tarafından mezara indirilir. Sapıtma ağacı ve murt çalısı konur ve toprak, taş ile kapatılır. Cemaattekilere üçer avuç toprak atarlar. Fatiha okunarak cemaat uzaklaşınca hoca talkın verir. Ölü, kelime-i şehâdet getirirse hocanın duyacağına inanılır [K. 40].

Yayladağı’nın Sürütme Köyü’nde ölmek üzere olan birinin (bu duruma sekeret: son nefese doğru gittiği an) ayakları kibleye gelecek şekilde çevrilir. Sırt üstü yatırıldıktan sonra baş ucunda Kur’an’dan ayetler okunur ve diğer dünyaya susuz gitmesin de diye ağzına su damlatılır (Dönmez 1994: 37).

Ölü suyuna su eklenmez; ölünün artan suyu ile soykaları (ölünü elbiseleri) yıkanır (Dönmez 1994: 37).

Serinyol’da ölü, mezara gömülürken cenazede bulunan birinin hapşırması neticesinde aynı aileden birinin öleceğine inanılır. Bu durumda hapşıran kişinin elbiselerinden bir parça yırtılır. Yırtılan bu parçanın aileden ölecek kişiyi kurtaracağına ve uğursuzluğu gidereceğine inanılır [K. 40].

Reyhanlı’da cenaze götürülürken tabutun kapağının sağa ve sola kayması veya kapağının açılması, aynı aileden birinin daha öleceğine işaretir. Bu sebepten dolayı belli bir zaman sonra tabutun şekli değişmiştir [K. 18].

Hatay’ın Serinyol beldesinde pazartesi günü bir ölen olursa, cenazeden sonra bir horoz kesilir ve ölen kişiyle birlikte mezara konulur. Bu uygulama yapılmadığı takdirde aynı aileden birinin daha

öleceğine inanılır. Daha önceleri yapılan bu uygulama günümüzde yapılmamaktadır [K. 40].

Reyhanlı’da vefat eden kişinin gerçek anlamda öldüğüne inanılmamaktadır. Ancak ölü defnedildikten sonra dualar okunurken ölü uyanmak ister; ayağa kalkmaya çalışırken kafası musalla taşına değer ve böylece ölür, düşüncesi yaygındır [K.36].

Reyhanlı’da ölünün üçüncü günü komşulara helva dağıtılır. Helvalar yendikten sonra, ölünün ruhuna Fatiha duası okunur. Okunan bu Fatiha’nın ölünün ruhunu rahatlatacağına inanılır [K.35].

3.1.4.2. Yas Törenleri: Ölü gömüldükten ve imam da talkını verdikten sonra yakınları “*ıskat*” duasına oturur. İskat, ölünün diğer dünyada rahat etmesi için yapılır. Ölmeden önce yapması gereken ibadetleri yapmamışsa ölü yakınları, Allah’tan günahlarının affedilmesi için, niyazda bulunur. Ölü ruhunun rahat etmesi için çevrede bulunan fakirlere de para veya yiyecek yardımı yapılır.

Hatay ve çevresinde ölünün ruhunu memnun etmek inancı ile, definin birinci günü içinde akrabalar veya yakın komşular tarafından hazırlanan yemekler, ölü evine getirilir [K. 40].

Reyhanlı ve Kırıkhan’da yas töreni sırasında ve hasta ziyaretinde yeni kıyafetler giyilmez. Giyildiği takdirde bu kıyafetin kötü günlerde de giyileceğine inanılır [K. 36].

Antakya’da bir evde cenaze çıktığında, cenaze evinin bir köşesine bardak içerisinde su ve suyun içine de yeşil yaprak konulur. Ölünün daha fazla azap çekmemesi için üç gün bekletilir. Bu arada da Kur’an’dan ayetler okunur. Üçüncü güne vahdetin bitmesi denir. Sabah ezanın okunmasından sonra, mezar toprağı, ölen kişinin yakınları tarafından, ölünün kalbine denk gelebilecek şekilde hafifçe kazılır. Daha sonra, odada bekletilen su içindeki yapraklar, mezara bırakılır ve üzeri kapatılır. Halk inanışında yeşil yaprağın ölüye nur getireceğı düşüncesi vardır. Geçen üç gün boyunca ölen kişinin ruhunun evine geldiğini, su ile birlikte okunan Kur’an’ı dinlediğine ve böylece kabir azabından kurtulacağına inanılmaktadır. Halk arasında “*Allah sizi kabir azabından saklasın.*” sözüne de sıkça rastlanılmaktadır [K. 71].

3.1.4.3. Baş Sağlığı Dileme: Hatay’da ölen kişinin ruhuna tazim için tutulan yas genellikle kırk gündür. Ancak, bu sürenin bazı ailelerde bir yıl sürdüğü de olur. Yas süresine “*karalı günler*” adı verilir. Bu bayramda ölü sahipleri evlerinden dışarıya çıkmaz; taziye için gelenleri kabul ederler. Erkekler genellikle ölünün üçüne veya yedisine, kadınlar ise kırkına kadar evden dışarıya çıkmazlar. Ölünün elli ikinci gecesi etinin kemiklerinden ayrıldığına inanılır. Bu gecede, ailenin maddî durumuna göre yoksullara yardımda bulunulup, iyilik yapılır. Bu davranışta ruhun memnun olacağına inanılır. Ölünün kırkı çıktıktan sonra ölü evine en yakın olan komşular, ölü sahiplerini hamama götürürler. Yas süresi içinde gerek ölü evinde ve gerekse akraba çevresinde eğlence, nişan, düğün gibi merasimler yapılmaz; yapılan merasimlere de ilk bayrama kadar gidilmez. Televizyon, radyo, teyp gibi elektronik araçlar kullanılmaz. Üç, yedi veya kırk gün süreyle kara yazma bağlanır, karalı elbiseler giyilir [K. 85].

Ölünün kırkinci günü onun ruhuna helva pişirilerek, komşu ve akrabalara dağıtılır. Ayrıca aynı gün yemekler hazırlanır ki buna “*kırk yemeği*” veya “*kırk mevlidi*” denir. Bu yemek merasimine akrabalar, komşular, tanıdık kişiler davet edilir. Maddî durumu yerinde olan aileler bu merasimde koyun, koç veya sığır keserler. Törende genellikle ölünün hayatta iken yaptığı iyiliklerden, hizmetinden, çalışkanlığından ve ahlâkından bahsedilir. Ölünün ruhuna birinci gün yapılan helvadan ve kırk yemeğinden, mezar kazıcılarına mutlaka yedirilir. Aksi takdirde ölen kişinin kulaklarından, kıyamete kadar kasma ve küreğin çıkardığı seslerin geçmeyeceğine, ruhunun ise bundan son derece müteessir olacağına inanılır [K. 85].

Eskiden beri Türklerde ölümler için yemek ziyafeti geleneği vardır. Bu ziyafete “*yoğ aş*” denilmektedir (Abdykoulova 1997: 42). Bunlar içinde birtakım değişikliklere maruz kalmış olan bu iptidaî devirlerde ölünün ruhuna hazırlanan aş, bir nevî kurban niteliği taşımaktaydı ve doğrudan doğruya ölen kişinin mezarına dökülürdü. Bu inanç zamanla yine ölünün ruhuna bağışlanmak üzere, eşe dosta ve yoksullara sunulan helva ve yemek şekline dönüşmüştür.

Manevi kültür geliştikten sonra bu tören, “*sevabını ölünün ruhuna bağışlamak*” üzere fakirlere yemek, helva vermek şeklini almıştır (İnan 1991: 248).

“Ölü aş” hakkında Oğuzların inanış ve anlayışları Salur Kazan’ın Tekfur’un karısı ile yaptığı konuşmada da açıkça görülmektedir:

Salur Kazan, Tekfur tarafından esir alınmış ve yeraltı zindanına kapatılmıştır. Tekfur’un karısı bu ünlü Oğuz’u görmek için zindana gelip, “Kazan Beğ nedir hâlin, diriliğin yeraltında mı hoştur, yer yüzünde mi hoştur? Ne yersen, ne içersen, neye binersen?” diye sordu. Kazan “Ölülerine aş verdiği vakit ellerinden alırım, hem yorgasına binerim.” dedi. Kazan’ın bu sözleri Oğuzların eski inançlarının yankısıdır. Manas destanında ise Yakup Han, dostlarının Manas’ı unuttuğunu, ruhuna aş koymadıklarını söylemektedir (İnan 1991: 249):

Günümüzde esas yapılarında dikkate değer bir değişiklik göstermeyen, kısmen İslâm inançları ile de birleşen bu inançlar ve pratikler, başlangıçtaki ata ruhlarına bağlı inançların bir devamı niteliğindedir.

Hatay ve çevresinde ölü evinde ev sahibi kadınlarla beraber, akraba ve komşu kadınlar, ölünün arkasından acı ve ızdıraplarını ifade etmek için göğüslerine, dizlerine ve yüzlerine vurup, saçlarını yolup, üzerindeki elbiseleri parçalayarak ağlamaktadırlar [K. 85]. Hatta bazı yaşlı kaynak kişilerin anlattığına göre daha da aşırıya gidilerek başlarını duvara, taşa vurma davranışlarına da rastlanır. Bu sırada bazı kadınlar tarafından ağıtlar terennüm edilir. Ancak bu pratikler genellikle beklenmedik ölüm olayları ile genç yaştaki ölümlerde vuku bulur ve bütün halk bu acılara iştirak eder [K. 85].

3.1.5. BEREKET VE SAÇI TÖRENİ İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Yapısında “koruma, kurtarma, sağlık, uğur, bolluk ve bereket” unsurlarını yaşatan bu merasimlere ait inançlar, günümüzde İslâm dininin tesiriyle birlikte değişik şekil ve görünümlere bürünerek Hatay’da da varlığını devam ettirmektedir.

İnanç ve pratikleri; kurban, adak ve saç, ayrıca yağmur duası ve bereketle ilgili inançlar olmak üzere üç başlık altında toplayarak açıklamağa çalıştık.

Hatay’da çalışmamızın ilgili bölümlerinde de görüleceği gibi, ulu ve bilge kişilerin türbe ve mezarlarına taş yapıştırma, mum yakma, buğday serpmeye, kutsal addedilen ağaçlara nezir olarak renkli iplik ve paçavralar bağlama; ziyaret edilen delikli taşlara, kutlu pınar başlarına para, çamaşır gibi nesneleri bırakma; nazardan koruyacağı inancı ile çocukların omuzlarına kaplumbağa kabuğu, mavi boncuk veya özellik arz eden nesnelerin terkiibinden oluşmuş mavi nazarlıkları asma gibi inanç ve uygulamaları, hayatın önemli bir merhalesi sayılan evlenme ve düğün merasimlerinde sıkça görmekteyiz.

3.1.5.1. Kurban: Kurban, insanın Allah ile ilişki kurma biçimidir. İnsanlığın atasından Sümerlere kadar bu durum tek ilişki şeklinde devam etmiştir. İnsanlar, tarih boyunca Allah’a değişik sebeplerle kurban sunmuşlardır. Kurban, umumiyetle dileğin gerçekleşmesi ve işlenen bir suçun affedilmesi için kesilir. Burada amaç Allah’ın dilenen şeye yardımcı olmasıdır. Önceki toplumlarda Allah’ın hakemliğine de kurban üzerinden gidilmiştir. Kur’an’da geçen Mâide suresinde kurban ile ilgili şu sözler bulunmaktadır:

“Onlara Âdem’in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul etmeyen kardeş kıskançlık yüzünden), And olsun seni öldüreceğim, dedi. Diğer de, Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder, dedi.” (Kur’an 1998: 111).

İslâm dini, geçmiş dinlerin bir devamı özelliğini taşımakla birlikte bunu ilâhî bir filtreden geçirir. İslâm dinini yaşayanlar kurban kesmekle Tanrı’yı değil kendini tazelemiş olmaktadırlar. Arapça “*dahiye*” de denilen kurban yakınlaşmak anlamını taşır. Bu anlamıyla Müslümânlar, bayram gününde kurban kesmekle Allah’a yakınlaşmayı ve O’nun kendilerine parlak bir şekilde dokunmasını murat etmiş olmaktadırlar. Kurban edilen şeyin ilk ürün olması, temiz ve hastalıklı olmaması gerekmektedir.

Türk hayatında, ata ruhları ile birlikte göğün çeşitli katlarında bulunan koruyucu ve kurtarıcı iyelere, yer sulara ve yer altı katlarında bulunduğu inanılan şerir ruhlara, belli belirsiz zamanlarda, onların rızasını kazanarak, yardımlarını sağlamak, kişiliklerinden ortaya çıkan birtakım kötülüklerinin önüne geçmek amaç ve inancı ile kendilerine kanlı veya kansız kurbanlar sunulur, bazı hediyeler takdim edilirdi. Bu

kurban ve armağanlar, çeşitli amaçlarla düzenlenen ayin ve merasimlerde Kamlar aracılığı ile sunulduğu gibi, konu içinde değerlendireceğimiz uğur ve bereket törenleri geleneğe bağlı olarak, belli usul ve esaslar içinde yapılmaktaydı.

Hatay'da da biri haksız bir iş yaptıktan sonra başına kötü bir olay geldiğinde halk, *"Yaptığı işi Allah bile kabul etmedi."* der. Buradan da İslâm inancında Allah'ın hakemliğinin tecelli ettiği yerin, insanın kalbi olduğunu anlamaktayız. Günümüzde İslâmiyetle de uyum içinde olduğu bilinen kurban kesme inancı, eski Türk hayatında da mevcuttur [K. 2].

3.1.5.2. Adak: Antakya'da bulunan Habib Neccar türbesine gidenler, dileğinin olması için yerden bir taş alır ve dilek diler. Sonra bu taş, duvardaki deliğe bırakılır. Taş, duvarda kalırsa, dileğin olacağına inanılır. Dilek yerine gelirse de türbenin yanında kuzu veya koyun kesilir ve fakirlere dağıtılır [K. 86].

Samandağ'ın Kuşalanı köyünde Şeyh Muhammed Ray, Hatay'da çocuğu olmayan bir ailenin adak adamasını şöyle anlatıyor: *"Ey Allah'ım, senin kutsal adınla sana yalvarıyorum. O güzel rahmetini benden esirgeme. Bir eksiğim olan erkek çocuğunu bana bağışla."* [K. 66].

3.1.5.2.1. Saç Uzatma:

Antakya merkez ilçesinde doğum içinde devamlı erkek çocuğu Dünya'ya gelen bir ailenin kız çocuğuna özlemi varsa Allah'a adakta bulunur. Ve şöyle der: *"Yüce Allah'ım, kız çocuğum olana kadar erkek çocuğumun saçını uzatacağım. Sen bu adağımın yerine gelmesine, gelmesine, gelmesine yardımcı ol Allah'ım"*. Burada adak adayanlar, *"gelmesine"* kelimesini inanç gereği üç defa tekrar etmek mecburiyetindedirler. Adak yerine gelmediği takdirde bir daha adanmaz. Eğer bir daha adanırsa Allah'ın kızacağına inanılır [K. 60].

Reyhanlı'da erkek çocuk sahibi olmak isteyip de devamlı kız çocuğu olanlar veya hiç erkek çocuğu olmayan aileler, doğuma yakın zamanlarda *"Eğer oğlum olursa saçını yedi yaşına kadar -bazı ilçelerde üç yaşına kadar- kesmeyeceğim."* diyerek Allah'a dua eder. Bu duadaki temel amaç, doğacak çocuğun erkek olmasıdır. Dilek bu şekilde yapılırsa çocuğun erkek olacağı inancı yaygındır. Doğan

çocuğun saçını üç veya yedi yıl hiç kesilmeden uzatılır veya bir bölümü kesilmez. Süre sona erince ziyarete gidilerek saç kesilir ve saçının ağırlığınca türbeye para bağışlanır. Çocuğun saçını ziyarete bıraktıktan sonra kurban kesilir ve fakirlere dağıtılır. Saçı uzatılan çocuklara da halk arasında “*adaklı çocuk*” denir [K. 33].

Yayladağı’nda adak adanırken, erkek çocuğun olması durumunda, tepesinde bir tutam saçın yedi yaşına kadar uzatılacağı söylenir. Yedi yaşı dolduğunda da uzatılan saç, ziyaret veya türbe gibi yerlerde dua edilerek kesilir [K. 6]. Bu kesilen saçlardan bir kısmı veya hepsi bir torbanın içine konur ve saklanır. Bununla birlikte yedi yıl kesilmeyen bir tutam saç ne kadar uzun olursa çocuğun ömrünün o kadar uzun olacağına inanılır. Yine Kuşalanı köyünde çocuğu olmayan bir kişinin, çocuğu olması durumunda kırk gün kapı kapı dolanıp dilenip adaklar adadıkları da görülmektedir [K. 66].

Doğan çocuğun saçını üç veya yedi yıl hiç kesilmeden uzatılır veya bir bölümü kesilmez. Süre sona erince de ziyarete gidilerek saç kesilir ve oraya bırakılır [K. 6].

3.1.5.2.2. Türbe veya Yatırlara Gitme:

Antakya’da bulunan Habib Neccar türbesine gidenler, dileğinin olması için yerden bir taş alır ve dilek diler. Sonra bu taş, duvardaki deliğe bırakılır. Taş, duvarda kalırsa dileğin olacağına inanılır. Dilek yerine gelirse türbenin yanında kuzu veya koyun kesilir ve fakirlere dağıtırlar [K. 76].

3.1.5.2.3. Kiremitli Kurabiye İkram Etme:

Devamlı ölü doğuran bir kadın için annesi veya akrabalarından biri “*kırmıtlı kurabiye*” adı verilen bir adak adar. Doğum iyi geçmişse adağı olan kişi kurabiye yapar ve tepsiye yerleştirir. Tepsi, kiremitle süslenir. Buna halk arasında kırmıtlı kurabiye denir. Doğum yapan kadın, ziyarete gelen misafirlere ikram eder. Kurabiyeyi alan misafir, çocuğun sağlıklı büyümesi için dua eder [K. 34].

3.1.5.2.4. Yedi Kurban Kesme:

“*Çocuğum olur ve yaşarsa yedi yaşına kadar her yıl bir kurban keseceğim.*” şeklinde adanan bu adak doğumdan sonra ziyarete veya

evde yerine getirilir. Kesilen hayvanın (dana, tosun, koyun, keçi vb.) eti dağıtılır [K. 78].

3.1.5.2.5. Mevrit Okutma:

Mevrit okutmayı veya yemek yaparak komşu ve fakirlere yedirmeyi adanmışsa, bu adak da adandığı yatır veya evde yerine getirilir [K. 78].

3.1.5.2.6. Hayır Yapma:

Fakire veya herhangi bir yere maddî yardım adanır ve dileği olunca adak yerine getirilir [K. 87].

3.1.5.2.7. Sünnet İle İlgili Adak:

Çocuğun sünneti için Muhammet adlı kişilerin bulunduğu yedi evden para toplanır ve bu parayla sünnet ettirilir [K. 87].

3.1.5.2.8. Türkmen Yazısı veya Kapısı Dolaştırma:

Çocuğu olan kadın çocuğunu, kapısında Türkmen yazan evlerin önünden geçirir ve çocuğa Türkmen adı verilir [K. 87].

3.1.5.3. Saçı: Türk inançlarının bir bakiyesi olarak, saçı saçma pratiği Hatay'da da devam etmektedir. Gelin, damat evine geldiğinde, damadın annesi veya yakınlarından birisi başına para, üzüm, şeker ve leblebi gibi nesnelerin terkiibinden oluşan saçıyı, uğur ve bereket getirmesi düşüncesiyle gelinin başına doğru serper ve diğer misafirlere bakarak “*Darısı başınıza.*” sözünü kullanır. Bu sırada orada hazır bulunan bütün davetliler, bunlardan en az bir tanesini kendilerine de uğur getirmesi için almağa çalışır. Alınan bu saçı, uğur getireceği inancıyla türüne göre evde veya cüzdanda yıllarca saklanır.

Gök-Türkler’de, Altaylı Şor ve Beltirlerde yılın belirli günlerinde Gök Tanrı’ya kurbanlar sunulmuştur (İnan 1986: 49).

Yakut Türklerinde ilkbahar, saçı bayramı anlamında “*ıslah bayramı ve ayini*”; sonbaharda ise kötü ruhlara saçı sunmak anlamında, “*abası aga*” törenleri yapılırdı ki, bu ayin ve merasimlerde bahsedilen ruhlara, çok sayıda saçılar sunulmaktadır (Radloff C. 1, 1976: 132).

Kara Kırgızlar yeni kurulan yurda ve kadının ilk doğumunda ateş ruhuna saçı mahiyetinde yağ dökerlerdi (İnan 1991: 466).

Özbekler de saçı yaptıklarında “*ser erke bolgın, bay ba devlet bolgın, bala çaklarınıg arzısın körgin*”, (başında bereket olsun, zengin ve devletli ol, çoluk ve çocuklarının arzusunu gör) sözleri söylenmektedir (Köksal 1996: 179). Benzer inançlara Kırgız-Kazaklarda (İnan 1986: 186), Beltirlerde ve Sagaylarda da rastlanılmıştır. Yakutlarda ayrıca yeni yapılacak evin yer seçimi esnasında düzenlenen merasimlerde, evin kutlu, ocağın mukaddes, neslin bol ve sürekli, hayvanların ise bereketli olması inancı ile ateş yakıldığı; yağ, yoğurt ve at yelesinden koparılan tüylerin saçı olarak ateşe atıldığı tespit edilmiştir. Bunların Timur’un verdiği bir ziyafette iştirak edenlerin üzerine doğru serpiildiğini de görmekteyiz (İnan 1986: 186).

Türk zümrelerinde “*saçı, saçu, saçılga, çaçılga*” adları ile adlandırılan ve kutsal olduğuna inanılan nimetler, toplumun iktisadî ve ekonomik gücünü teşkil eden gelir kaynağı ne ise ondan seçilmekteydi. Dolayısıyla çiftçi kavimlerde görülen darı, buğday, şarap... gibi saçılar yapılırken; göçebe Türk zümrelerinde yerini kımız, süt, yağmur; tüccar kavimlerinde ise paranın aldığını görüyoruz. Keza, Gök-Türklerde ölen hakanlar için ölü evine getirilen mum ile ilgili pratığın ayrıca Hatay’da olduğu gibi Anadolu’nun hemen her yerleşim biriminde deyim hâline gelmiş “*Dansı başıma, darısı başımıza, darısı sizin de başımıza.*” gibi temenni ifade eden sözlerin kaynağının bu inançlara dayandığı kanaatindeyiz [K. 77].

Bütün bu inançlarda ve pratiklerde, evlilik, çocuk, mal, para, uğur; bolluk ve bereket gibi, kişiye daimî mutluluk veren ve fakat ulaşılması her zaman mümkün görülmeyen değerleri arayan ve bulan kişinin, bu değerlere sahip olmasının karşılığında Tanrı’ya kurban sunduğunu görüyoruz. Ayrıca günlük hayatın akışı içinde acı ve ısırap veren her türlü kaza, belâ, yoksulluk, borçluluk, vakitsiz ölüm ve hastalık gibi toplum psikolojisi üzerinde tesirini gösteren olmuş veya olması muhtemel meselelerin önüne geçmek, tekrarından sakınmak amaç ve inancı ile, Tanrı’nın yardımına sığınıldığını ve kurban kesildiğini tespit ediyoruz. Bu inançların yanında, yukarıda sıralanan saçı ile gizli pratikler, eski Türk inançlarında ata ruhları, yer-su iyeleri ve şerir ruhlara sunulan kansız kurbanların izlerini taşımaktadır. Nitekim eski

Türk hayatında kişinin veya toplumun ortak mutluluğu yahut da ısıdırabı olan her türlü meselelere bağlı ayinlerde, Hunlar'da Gök Tanrı'ya olduğu gibi adı geçen ruhlara kurbanlar kesildiği ve arkasından da saçılar sunulduğunu görüyoruz (Eberhard 1947: 41).

3.1.5.4. Yağmur Duası: Kuşkusuz ki insanın yaşam kaynağı sudur. İnsan, yaşamını devam ettirebilmesi ve çeşitli ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için suya gereksinim duyar. Su olmadığı ve yağmur yağmadığı zaman da insan her çeşit yola başvurur. Bu yollardan biri de insanların bir araya gelerek uyguladığı yağmur duasıdır.

Hatay'da taşlarla ilgili olarak yağmur yağdırma pratiklerine de rastlanmaktadır. Bilindiği gibi Türk inançlarında su, taş ve ata ruhları kutsal addedilmekteydi. Suyun, Türk hayatında bugün bile “*rahmet*” sıfatı ile anılması ona duyulan bu inancın bir neticesidir.

Hz. Süleyman'ın yağmur duası için gittiği yerde bir karınca ayaklarını havaya kaldırarak “*Allah'ım bizim ne suçumuz var? Başkalarının işlemiş olduğu günahtan dolayı bize niye ceza veriyorsun?*” dediğini duyan Hz. Süleyman halka dönerek, yağmur duasının yapılabileceğini söylemiştir [K. 1].

Antakya'ya bağlı Toprakhisar Köyü'nde çiftçiler, ekinlerine verecek su bulamayınca yağmur duasına çıkar ve dualarını ettikten sonra da evlerine çekilip yağmurun yağmasını beklerler [K. 1].

Hatay'da yağmur duasının yapılışı:

Yağmur duası pratiği şöyle uygulanmaktadır: Köylü ikindi namazından sonra köy imamıyla beraber, köydeki dereye gidip ve dereden avuç dolusu parlak taş topladıktan sonra bu taşlara Kur'an-Kerim'den ayetler okunur. Okunduktan sonra da bu taşlar dereye tekrar atılır. Bu arada imam da Kur'an-ı Kerim okur ve dua eder. En son olarak da Fatiha Suresi okunur ve herkes bir ağızdan “*âmin*” dedikten sonra evlerine döner. Bu duadan sonra da yağmurun yağacağına inanılır [K. 1].

Yağmur duasına, küçüğünden büyüğüne; kadınından erkeğine kadar herkes katılır. Hatta bu duaya koyun, keçi vb. hayvanların da katıldığı söylenmektedir. Yağmur duasına katılacaklar, dağlara çıkarak hazırlıklara başlarlar. Dağda herkes cuma namazı gibi iki rekât cemaatle namaz kılar. Duayı yapacak hoca, bir baston veya kılıç gibi

bir eşyaya dayanarak hutbe okur. Bu hutbe önce Arapça, daha sonra da Türkçe okunur. Bu hutbede okunan dua [K. 1].

“Allah’ım bize yardım eden, içimize sinen, ferahlık veren, bol, yararlı, her tarafı kapsayan, her tarafa çıkıp giden, her tarafı sulayan devamlı bir yağmur ihsan eyle. Allah’ım! Bizi yağmurla sula, bizi ümitlerini yitirmiş kimselerden eyleme. Allah’ım beldelerin, kulların ve diğer yaratıkların öyle bir darlığa uğradılar ki senden başkasına arz edemeyiz. Allah’ım! Bizim için ekinleri bitir, bizim için hayvanlarımızın memelerini sütle doldur. Bizi göğün bereketlerinden sula, bize yeryüzünün bereketlerinden ihsan eyle. Ey bol kerem sahibi Allah’ım! Biz senden mağrifet dileriz, şüphe yok ki sen çok bağışlayıcısın. Bize gökten bol bol yağmur yağdır. Ey bağışlayıcı ve merhametli Rabbimiz, bizlere acı ve merhamet eyle.”

Yağmur yağmadığı takdirde, üç gün arka arkaya yağmur duasına çıkılır. Yağmur duasında tövbeler tekrarlanır; sadakalar verilir; hayırlar yapılır [K. 1].

Hatay’da bulunan Amik ovasına yakın köylerde ve Antakya’ya bağlı merkez köylerde, duadan sonra ev ev gezilir ve evlerden bulgur, zeytinyağı, katık, tuz gibi gıdalar toplanır. Bunu umumiyetle çocuklar yapar. Ev ev dolaşırken sopalardan bir gelin yapılır ve bu geline “Çomça gelin” adı verilir. Evlerin önüne geldiklerinde ise şu sözler söylenir:

*“Gelin ablam ne ister
Bir cıngıllı sel ister
Ver Allah’ım ver.”* [K. 28].

Reyhanlı’da ise;

*“Çomça hatun ne ister
Allah’tan yağmur ister
Ver Allah’ım ver“* [K. 36]

Bu duadan sonra gelinin üzerine ev sahipleri tarafından su atılır.

50-60 yıl önce Antakya’da havalar kurak gittiğinde, yağmur yağdırmak için, okunmuş asma çubuğunun temiz bir akarsuya atıldığı söylenmektedir [K. 89]. Aynı amaçla benzer bir pratiğin Yunanistan’da uygulandığını görmekteyiz. Yalnız Yunanistan’da asma çubuğu yerine meşe dalı kullanılmaktadır.

Antakya’ya bağlı Toprakhisar Köyünde çiftçiler, ekinlerine verecek su bulamayınca yağmur duasına çıkar ve dualarını ettikten sonra evlerine çekilip yağmurun yağmasını beklerler [K.1].

Antakya merkez köylerinde yağmur duası pratiği şöyle uygulanmaktadır: Köylü ikindi namazından sonra köy imamıyla beraber, köydeki dereye gider ve dereден avuç dolusu parlak taş toplarlar. Bu taşlara Kur’an-ı Kerim’den ayetler okunur. Okunduktan sonra bu taşlar dereye tekrar atılır. Bu arada imam da Kur’an-ı Kerim okur ve dua eder. En son olarak da Fatiha Suresi okunur ve herkes bir ağızdan “*âmin*” der ve evlerine dönerler [K.1]. Yağmur duası bütün Anadolu’da yaygın iken Kuzey Irak Türkmenlerinde de imamın veya muhtarın duadan sonra suya atıldığı görülmektedir (Kalafat 1995: 28).

Karabük ve Safranbolu yöresinde yağmur duasına karar verdikten sonra, dua sabahı kız ve erkek çocukları toplanır ve kapı kapı dolaşarak evlerden bir şeyler isterler. Bu çocuklar, ellerindeki sopalara bağlayıp şemsiye gibi tuttukları “*şembelek*” denen otu taşırlar (Barlas 1996: 5).

Kerkük’te yağmur duası ile ilgili söylen tekerlemeler, çocuk edebiyatında yaşamaktadır:

*“Çemçele kızım aş istiri
Allah’tan yağış istiri
Açın ambar ağzını
Verin yağış payını*

*Verenin hatun olsun
Vermeyeni katir ossın”* (Kalafat 1995: 29)

Türkistan’da “*yada taşı*” denilen bir çeşit renkli taşla yağmur yağdırılmaya çalışılmaktadır. Bu gelenek Türk boyları arasında geniş bir şekilde yayılmaktadır (Koçar 1991: 236).

3.1.6. Nazar Değmesi

Nazar; bakış, bakma, göz atma. Bir konu hakkında düşünme, görüş anlamlarının yanında; belli kimselerde bulunduğu inanılan, özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eve, mala mülke, hatta cansız nesnelere de zarar veren bakıştaki, çarpıcı ve öldürücü güç anlamlarını ifade etmektedir (Türkçe Sözlük 1988: 1074).

S. V. Örnek, nazarı anlatırken “*Belli kimselerde bulunduğu inanılan, canlı-cansız varlıklara, özellikle çocuklara zarar veren, bakışlardan fırlayan çarpıcı ve öldürücü kuvvet.*” olarak tanımlar. Boratav ise nazarı tanımlarken, “*bazı insanların bakışlarındaki zararlı güç sonucu, kırılma ve sakatlanma gibi olumsuzlukların ortaya çıkmasıdır*” der (Örnek 1982: 100). Arapça kökenli olan ve “*bakış*” anlamına gelen nazar, halk arasında da kişide kaza, hastalık ve ölüm gibi uğursuzluklara yol açtığına inanılan bakış veya kem göz olarak tanımlanmaktadır. Hatay’da derlediğimiz nazar çeşitlerini çeşitli maddeler ışığında incelemeye çalıştık.

3.1.6.1. Nazarın Gözle Dokunması: Hatay’da gözü renkli olanların nazarının degeceğine inanılır. Genellikle kıskanç, kötü niyetli, başkalarına zarar vermekten hoşlanan kimseler olduklarına inanılan, açık mavi gözlü kişiler kem gözlü olarak bilinir ve ondan korkulur. Bu kişilere halk arasında gök gözlü denir. Umumiyetle çocuklar bu kişilerden uzak tutulmaya çalışılır.

Bir toplım içinde birine fazla iltifat yağdırıldığı takdirde “*Maşallah de!*” denir. Halk arasında “*Gözüyle deveyi yıkar.*” tabirine sıkça rastlanılır. Niğde’de gözü degecek kişiye mutlaka “*Maşallah*” dedirtilir ve çocuklardan uzak tutulur. Bu nedenle de çocuğun sırtına “*Maşallah*” yazısı diktirilir (Beyhan 1995: 46).

Yakutlar, “*Kem gözlüden hiçbir şey istemeyin, istediğiniz takdirde işleriniz rast gitmez.*” demektedirler (Kirişcioğlu; Killi; Vasilyev 1996: 95).

Reyhanlı’da aç gözlü insanların gözünün değdiğine inanılır ve “*Gözünü toprak doyursun.*” denir [K. 82]. Bu söz Yakutlarda “*Ağzına*

toprak dolsun.” olarak yaşamaktadır (Kirişcioğlu; Killi; Vasilyev, 1996: 95).

Antakya’da gelin kendi evinden ayrılınca nazar değmesin diye şu “*ha ha*”lar söylenir:

*Ha ha evlerinde var teneke,
Ha ha geliyor seke seke,
Ha ha gelinimize göz değirenin,
Ha ha gözüne horuz keke. (zılgıt çekilir)*

Amik Ovasında buğdaylar ekildikten sonra kuşların yemesini engellemek için tarlanın birçok yerine korkuluklar dikilmektedir. Korkuluk kelimesi Divan’da “*abakı*” olarak geçmektedir. Abakı kelimesi, göz değmesini önlemek için bostanlara, bahçelere dikilen korkuluk anlamını içermektedir (İnan 1991: 317).

3.1.6.2. Nazarın Sözle (Dille) Dokunması: Hatay’da nazar, çekememezlik gibi olumsuz duygulardan kaynaklanabileceği gibi birine gösterilen aşırı sevgi ve düşkünlükten de ileri gelmektedir. Bundan en çok etkilenenlerin çocuklar olduğu düşünüldüğünden ana ve babanın çocuklarına fazla düşkün olması uygun görülmez. Nazarla ilgili inançlardan biri de genellikle kıskanç, kötü niyetli, başkalarına zarar vermekten hoşlanan kimseler olduklarına inanılan açık mavi gözlü kişilerden nazar geleceği inancıdır.

Antakya’dan Sevim Ergenç, nazarla ilgili şu hâdiseyi anlatmaktadır:

“Teyzem geldiğinde çok huzursuz oluyordum. Bir gün bize geldiğinde çok güzelleştiğimi ve yeni saç rengimin çok yakıştığını söyledi. Bunun üzerine 40 derece ateşte yorgan döşek yattım. Televizyonun da çok net gösterdiğini söylediğinden bir saat sonra televizyonun motoru yandı” [K. 64].

Şükran Güner nazar ile ilgili olarak şunları anlatmaktadır: Kız kardeşimin evine gittim. Kız kardeşimin pazardan aldığı kazağa, “*Bacım ne güzel kazağın var.*” dedim. “*Ertesi gün kazak omuz kısımlarından söküldü ve giyilemeyecek duruma geldi.*” [K. 96].

3.1.6.3. Nazara Karşı Koruyucu Tedbirler:

3.1.6.3.1. Kurşun Dökme:

Tanıdık bir kişinin başından kötü bir hâdisе geçmişse nazar değdiğine inanılır ve bu nazarın ortadan kalkması için kurşun dökülür. Kurşun dökme uygulaması da şöyle gerçekleşir:

Reyhanlı ve Kırıkhan'da nazar değen kişi yere, (Antakya merkezde ise sandalyeye) oturtulur ve üzeri, başından itibaren hiçbir tarafı görülmeyecek şekilde örtülür. Örtme işi bittikten sonra Kur'an'dan herhangi bir ayet okunur. Sonra da başının üzerine, içinde bir tas su olan elek konup bir kabın içinde eritilen kurşun bu tastaki suyun içine boşaltılır. Kurşunun su içinde almış olduğu şekil ise yaşlı kişiler tarafından olumlu veya olumsuz olarak yorumlanır [K. 57]. Bu uygulama Hatay'ın bütün ilçelerinde ve köylerinde benzer şekilde yapılır.

İskenderun ve Dört yol taraflarında ise bu uygulama yapılırken eleğin yerine bir tepsi konur. Bu tepsinin içine makas, kömür parçası, sarımsak ve ip; Antakya'da ise iğne, yeşil yaprak ve sabun konur. Makas, kötülüklerden; kömür, iftirdan, korunma; sarımsak, acı olaylardan sakınma; ip, işlerin doğru gitmesi için konur. Su da berraklığın simgesidir. Eritilen kurşun ise dört yol ağzında dökülür. Parçalanmış kurşun, evin kapısının üstüne konur. Kurşunlar, yılan, kuş, göze, dile... benzetilir ve bu benzerliklere göre yorum yapılır. Balık, kısmeti; köpek, düşmanın varlığını; at, isteğin gerçekleşeceği inancını simgeler [K. 68, 96]. Bu işlem bittikten sonra nazarın ortadan kalkacağına inanılır.

Kurşun, Antakya'da pazartesi, perşembe ve cuma günleri dökülür. Kurşun dökülecek tepsiye bir baş soğan ve sarımsak, madeni para, bir kalıp sabun ve yeşil yaprak da konulmaktadır [K. 43]. Samandağ ve çevresinde "*kurşun dökme*" çok az görülmekle birlikte aileler, Amik Ovası'ndaki uygulamalara benzer bir şekilde yapmaktadır [K.74]. Burada kurşun dökme işleminin sınır hastalarına da uygulandığı gözlenmektedir.

Altınözü ilçesinde kurşun dökme nazarın çeşitlerine göre gerçekleştirilir. Nazar, muska veya büyü yoluyla yapılmışsa kurşun, kavanozun içine; göz ile değmişse de diğer ilçelerde olduğu gibi tepsi

içindeki suya dökülür. Kurşun dökme işi bittikten sonra bir parçası kurşun dökülen kişiye verilir ve saklanması istenir [K. 10].

3.1.6.3.2. Muska veya Nazarlık Taşımak:

Muska ve nazarlık taşımak, Hatay’da nazarı önlemenin en büyük yolu olarak görülür.

Kırıkhan ve Reyhanlı’da muska yazdırmak için hocaya gidilir. Umumiyetle Şeyh Abdurrahman adıyla bilinen hocanın, bu konuyla ilgili nefesinin güçlü olduğuna inanılır. Hocanın yanına giden kişi, bütün meselelerini hocaya anlatır ve hoca dinledikten sonra da duruma göre muska yazar. Muska üçgen hâline getirildikten sonra problemli olan şahsa verilir. Muska belli bir zaman sonra (1 hafta-10 gün) kimseye gösterilmeden yere gömülür veya evin bir köşesinde saklanır [K. 57].

Antakya’ya bağlı Dikmece köyünde genç kızların bahtının açılması için muskalar yapılır ve muskayı yazan kişinin söylediği bir yere gömülür veya yakınlarda bulunan bir nehre atılır. Yine aynı köyde gelin eve girerken eline yakınları tarafından verilen tabağı yere atarak kırar. Tabak kırma uygulamasıyla, evde uğursuzluğun olmaması ve şeytan evde ise çıkacağı inancı hâkimdir [K. 26].

Samandağ ve çevresinde muska taşımak pek hoş görülmemekle birlikte Amik ovasına yakın olan ailelerde bu uygulama çok yaygındır. Ovada muska ile birlikte “*göz boncuğu*” veya diğer adıyla “*nazar boncuğu*”na sıkça rastlanmaktadır. Sey taşı ile birlikte kullanılan nazar boncukları, umumiyetle çocukların sırtına bir çengelli iğne ile iliştilir. Yeni doğan çocukların yastığının ucuna maşallah yazan bir altın ile birlikte takılır. Her elbise değiştiğinde bu nazarlık yeni elbiseye konur [K. 77].

Gebe kalmak isteyen kadınlar, hocaya muska yazdırır ve boynuna asar. Çocuk doğunca da daha önce yazdırılan bu muska çocuğun boynuna asılır [K. 35].

Çocuğu olmayan kişiler, doktordan bir çözüm yolu bulamadıkları zaman türbeye veya hocaya baş vururlar. Bu konuda baş vurulan kişilerden biri de Dört Yol’da ikamet eden Hacı Kadir’dir. Hacı Kadir, çocuğu olmayan kişilere doğum muskası yazmaktadır. Bu muskanın 21 gün sonra kadının karnına bağlanması ve gebeliğinin 9. ayında

çıkarılması tavsiye edilir. Çocuk olduğunda ise 7 yıla kadar her yıl bir kurbanın kesilmesi istenir. Ayrıca bu hocaların verdiği isimleri kullanmadıkları takdirde de doğan çocuğun erken öleceği söylenir. Verilen isimler genellikle şunlardır: Doğan çocuk erkek olursa Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin; kız olursa da Fatma, Ayşe [K. 61].

3.1.6.3.3. Tütsülemek:

Hatay’da nazar değmesine karşı pohur (Reyhanlı’da buhur) adı verilen tütsülerle nazardan korunulacağına inanılır. Antakya merkezde yapılan bir uygulamada, buhura kimyon, karabiber, çörek otu ve yedi tane pirinç katılır. Bu yedi pirincin her birine ayrı ayrı Fatiha suresi okunur. Bir kabın içine konan bu malzemeler, bir süre ateşe tutulduktan sonra nazar değdiğine inanılan kişinin ya da yerin etrafında dolaştırılır. Dolaştırılırken de şu sözler söylenir: “*Kor gözü, komşu gözü, yor gözü, yaramaz gözü, anne gözü, baba gözü, çocuğuma ve evime gözü değenin patlaya iki gözü.*” [K. 27]. Samandağ’da bulunan Hıdır ve Musa türbesinde buhur yakmak gelenek hâline gelmiştir. Türbeyi ziyaret için gelenler güzel kokuyu alınca Peygambere “*salâvat*” getirir. Bu yolla insanların, psikolojik olarak rahatlayacağına inanır [K. 27].

3.1.6.3.4. Göze Sürme Çekme:

Yeni doğan çocukların güzel ve koyu renkte gözleri olması için, kirpiklerin arasına sürme sürülür [K. 27].

3.1.6.3.5. Çocuğun Yastık Altına Çıkin Bırakma:

Tuz, çörek otu, kömür, soğan, sarımsak kabuğu, çıkin yapılarak yastığın altına konulur [K. 27].

3.1.6.3.6. Kesilen Keçiden Alınan Parçaları Çocuğun Telliğine Bırakma:

Hatay’ın dağ köylerinde çarşamba günü kesilen keçinin gözünden, kulağından, dilinden koparılan parçalar kurutulur, ipliğe dizilerek çocuğun telliğine (başlık) takılır [K. 27].

3.1.6.3.7. Nazarı Kudretinin Bulunduğuna İnanılan Kişilerden Uzak Durma:

Reyhanlı’da nazara inanan aileler, kendi çocuklarına bu kişilerden uzak durmasını ve onlarla hiç konuşulmamasını söylerler. Bu kişilere bakılarak şu sözler söylenir: “*Elem tere fiş, kem gözlere şiş.*” veya “*Gözün g...üme*”. Bu sözler söylendikten sonra da nazardan korkan kişi kalça kısmını iki defa kaşır [K. 82].

3.1.6.3.8. Hocaya Okutma:

Antakya’da nazar değdiği inanan çocuklar, hocaya götürülür ve bu hocadan nazar duası istenir. Hoca da sağ elini çocuğun başına koyarak nazar duasını eder. Dua esnasında hasta esnerse gerçekten nazar değdiği inandır. Duadan sonra çocuk eve getirilir ve yedi kat ipliğe yedi düğüm yapıldıktan sonra koluna bağlanır. Bu işlemler bittikten sonra hoca tarafından verilen tuz, hastanın başında yedi defa dolaştırılır ve hastaya yalattılır. Tuzu hastanın başında dolaştıran kişi de, nazarın kendisine geçmemesi için, biraz yalar ve “*El benden, sevap Allah’tan.*” dedikten sonra hastanın kolundaki ipi çıkarıp arkasına atar. Bu şekilde nazar da ortadan kalkmış olur [K. 27].

3.1.6.3.9. Kömür Sayma:

Uygulama açısından kurşun dökmeye benzer. Bir su kabı içine ocaktan alınan kor hâlindeki kömür atılır. Atıldıktan sonra kömürün aldığı şekle ve sayısına göre yorum yapılır. Kömürün suyu dört yol ağzına dökülür. Sayılan kömürler de nazarın değdiği kişinin omzuna atılır [K. 27].

3.1.6.3.10. Kilit Açma:

Antakya’da nazardan korunma ve işlerin düzgün gitmesi için yapılan pratiklerden biri de “*kilit açma*”dır. İşleri ters gidenler veya evlenemeyen kızlar için kötü muska yazıldığına inanılır. Bu yapılan muskayı etkisiz hâle getirmek için bir asma kilidi satın alınır. Cuma günü, öğle namazından sonra camiden ilk ayrılan kişiye bu asma kilidi verilir. Verilen bu kilidin dileği olan kişinin başı üzerinde açılması istenir. Kilit açıldıktan sonra, bir daha kapanmasın diye Asi Nehri’ne atılır.

3.2. RAKAMLARLA İLGİLİ İNANÇLAR

Hatay’da rakamlarla ilgili inanışları ve bu inanışlarda uygulanan pratikleri şu şekilde maddeleyebiliriz:

-Ölünün yedinci günü yemek verilir [K. 88]; yedi güne kadar ölünün mezarı ziyaret edilir [K. 7].

-Bir yakının ölmesi veya çevreden birinin ölmesi durumunda yedi gün boyunca televizyon vb. eğlence araçları kapalı kalır [K. 103].

-Bir evde tandır varsa yedi yıldan önce yıkılmaması gerektiğine inanılır [K. 59].

-Doğumdan sonra kırk gün dışarıya çıkılmaz [K. 86].

-Bir evde cenaze olduğunda evin bir odasının ışığı akşamdan sabaha bir gün açık kalır [K. 59].

-Sofradan atlayanın kırk gün kısmeti kapanır [K. 86].

-Evlenen çiftler üç gün dışarı çıkmaz. Yedi gün sonra da yakın akrabalar yemeğe davet edilir [K. 59]. İzmir’de üç gün sonra önce kız evine, daha sonra da damat evine gidilir (Aksakal 1995: 18).

Günümüzde halk inancında üçler, beşler, yediler, kırklar, senesi... ile ilgili uygulamalar hâlâ devam etmektedir.

Çin kaynakları Türklerin, ölünün bulunduğu çadırın etrafında yedi kez at üzerinde dolaştığı; kapının önünde yüzlerini bıçakla kestiğini yazmaktadırlar. Ölümü izleyen bu yas töreni yedi kere tekrar edilmektedir (Abdykoulova 1997: 17-25). Bu sayılar, Şamanlık olma yolu hakkındaki bahislerde de geçmektedir. “*Gelecek Şaman, 9 veya 7 yaşında hastalanır. Ruhsal hastalığı ise 3’ten 7 yaşına kadar sürer. Bu hastalıklardan sonra Şaman olur.*” Yine eski Türk inancında ünlü Şamanlar, üç defa farklı kişi olarak Dünya’ya gelir (Abdykoulova 1997: 25-30).

Şaman, rüyasında ölen Şamanların ruhlarını görür. Bu ruhlar, Şamanın yaşayan bedenini yaralar. Böylece 3 veya 7 gün baygın yatar. Bu süre içinde yemek yemez. Uyandıktan sonra da Şaman olur (Abdykoulova 1997: 30). Şamanlar arasında basamaklar da mevcuttur. Ak Şaman, Kara Şaman, Ulu Şaman olarak adlandırılmaktadır. Şamandaki en doruk nokta 7 katlı merdivenden yeraltına iniyormuş

gibi görünmezdir. Orada cehenneme hâkim olan Erlik'e yakarmakta, Ülgen'i de anıp geri dönmektedir (Abdykoulova 1997: 30).

Yedi rakamına destanlarda da çok rastlamaktayız. Yedi gün uyuma motifini de Dede Korkut'ta "*Küçük ölüm tuttu.*" sözleriyle görmekteyiz.

3.3. AYLAR VE GÜNLERLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Nisan ayı uğurlu olarak bilinir. Yağan yağmurla toprağın canlanacağına ve bu yağmurdan içen çocukların da hastalanmayacağına inanılır [K. 5]. Erzincan'da ilk Nisan yağmuru kaptı biriktirilir ve biriken yağmur suyu fırçayla elbiselere sürülür. Bu şekilde elbiselerin eskimeyeceğine inanılır [K. 5].

Samandağ'da çarşamba ve cuma günleri ile birlikte ay sonlarında, uğursuzluk getireceğine inanıldığı için umumiyetle çamaşır yıkanmaz. Bununla birlikte Antakya'da yaşayan Fahriye Buğdaycı ve ailesi de pazartesi günü çamaşır yıkanmayacağını ve yıkanıldığında da uğursuzluk getireceğine inanmaktadır. Bu aileye göre pazartesi günü Hasan ve Hüseyin'in Kerbelâ'da öldürüldükleri gündür. Bu iki insanın hatırasına yas tutulması gerektiği düşüncesindedirler [K. 26].

Cahit Koç özel günlerle ilgili olarak bize şu konuyu anlatmaktadır: Samandağ merkez ve köylerindeki inanca göre, Hz. Muhammed'in kızı Fatma'nın çocukları Hasan ile Hüseyin'in pazartesi günü doğup öldükleri gündür. Öldükleri gün, yakınları, naaşları yıkamak için kapı kapı dolaşarak köylülerden kazan istemiş. Hiçbiri vermeyince de onlara beddua etmiş. "*Allah sevdiklerinizi size bağışlasın, Allah çamaşırlarınızı temiz etmesin.*" şeklinde yakarmış. Bunun üzerine günümüze kadar gelen inançla pazartesi günleri ölüm olacağı korkusuyla çamaşır yıkanmazmış. Çamaşır yıkanmamakla birlikte buralarda düğün de yapılmaz [K. 19].

Çarşamba günü kesilen keçinin gözünden, kulağından, dilinden koparılan parçalar kurutulur, ipliğe dizilerek çocuğun telliğine takılır [K. 59]. Gagavuzlarda çarşamba günü "*maya tutma*" günü olarak bilinir. Bugünde ekmek mayasının yoğrulması ve ekşimesinin uygun olacağı düşüncesi olmakla birlikte eve bereket geleceği inancı hâkimdir [Çelik, 1996: 112].

Elbiseler pazartesi günü dikilirse, hayırlı; salı günü dikilirse uğursuz; çarşamba ve perşembe günü dikilen, huzur verici; cuma günü dikilirse de uzun ömür verici olur. Tırnak, cuma günü kesilirse, kesen kişinin günahları affedilir; pazartesi kesen ise yoksullaşır [K. 83].

Cuma günü ölenlerin günahı affedilir. Halk da bugün ölen kişinin cennete gideceğine inanır. Niğde’de de aynı inancı görmekteyiz (Beyhan, 1995: 44). Kutsal günlerde doğan çocukların adları, o gün ile ilgili olmaz ise çocuğun sağlıklı olacağına inanılır [K. 27].

3.4. İNSAN VÜCUDU İLE İLGİLİ İNANISLAR

İnsan organlarındaki bazı hareketler, bir olmuşu veya olacağı haber verir. Hayatın tabii akışı içinde gözün seğirmesi, insanı yol çekmesi veya yola çıkılacağı anlamına gelir.

Belli bir noktaya uzun uzun bakması, kulağının çınlaması veya sebepsiz bir anda yüzünün ateşlendiğini hissetmesi gibi istek dışı davranışlar, daima hayra yorulur. Bu tür refleks hareketleri, Hatay’da misafirin geleceğine, kişinin aleyhinde konuşulduğuna, gurbette olan çocuğun geleceğine, sıkıntı içinde bulunduğu veya annesinin hasretini çektiğine işaret sayılır. Bu tür inançlarda düşünme ve aklını kullanabilme melekesi tam gelişmemiş çocuğun, gayri ihtiyarî davranışına bakılarak veya bazı organ reflekslerine dayanarak çocuğun gelecekteki mesleğinin belirlenmesi, hatta gurbetteki çocuğun psikolojik durumu hakkında birtakım tahminlerin yürütüldüğü yorumlarının yapılması, başlangıçtaki Türk inançları ile ilişkilidir. Geçmişten günümüze kadar devam eden inançları şu şekilde örnekleyebiliriz:

3.4.1. Kaşınma ve Çınlamalar

Sağ avuç kaşınırsa para bulunacağına, sol avuç kaşınırsa para çıkacağına inanılır [K. 36]. Bu inanç, Harbiye’de “*Sağ avuç kaşınıncı ele para geçer; sol avuç kaşınıncı güzel bir haber alınır.*” şeklinde yorumlanmaktadır (Karasu 1997: 15). Sağ ve sol kulak arkası kaşınırsa, para kazanılacağına inanılır [K. 2]. Kulak çınladığı zaman mutlaka biri kulağı çınlayan kişiyi anıyordur [K. 17]. “*Kulağını çınlattık.*” sözünün kaynağı da bu inançtan kaynaklanmaktadır.

3.4.2. Seğirmeler

Sağ göz seğirse, mutluluk; sol göz seğirse, hayır belirtisidir (Karasu 1997: 15). Sağ göz seğirse biri sizi iyi bir şekilde anıyor; sol göz seğirse, biri sizi kötülüyor, demektir [K. 106]. Sağ göz seğirse iyi haber; sol göz seğirse, kötü haber gelecektir [K. 84]. Diğer illerde göz seğirmesinde yolcu geleceği inancı hâkimdir (Beyhan 1995: 47). Sağ kaş seğirse ferah; sol kaş mala kavuşma belirtisidir (Karasu 1997: 15). Sağ ayağının orta parmağı seğirse sevinç; sol ayağını küçük parmağını seğirmesi zenginlik ifade eder (Karasu 1997: 15). Sağ kulak seğirse sevinç; sol kulak seğirse kaybedilen bir şeyin bulunacağı anlamı vardır (Karasu 1997: 16).

3.4.3. Köşeler

Sakalı çıkmayan kişilere itibar edilmez [K. 98]. Sakalı çıkmayan köşe olanlar; askere alınmaz ve adam yerine konmaz [K. 38].

3.4.4. Keller

Hatay’da “*Kel, kör ve topaldan kaçının.*” denir. Saçı dökülen kişilerin çalışkan ve aynı zamanda kısmetinin açık olduğuna inanılır. Niğde’de de kellerin çalışkan olduğuna inanılır (Beyhan 1995: 49).

3.4.5. Kısa Boylular

Hatay’da kısa boylu olan insanların şerrinden kaçılır. Halk arasında bu insanlara “*kuttuk veya kalçası yere yakın*” denir. Kısa boylu biri, bir grubu yönlendirmeye çalıştığında “*Bu boyla bizi mi kandıracağını?*” denir. Reyhanlı’da kısa boylu olanlara “*fıtiz*” lâkabı verildiği de görülmektedir [K. 55].

Bir evde bulunan çocuklar birbirinin üzerinden atlamaz. Atladığı takdirde boyunun kısa olacağı inancı yaygındır. Aynı inancı Kemerhisar’da da görmekteyiz (Beyhan 1995: 44).

3.5. ÖZEL GÜNLERLE İLGİLİ İNANÇLAR

3.5.1. Hidrellez

İslâmiyetin kabul edilmesinden sonra Türk hayatına giren ve özünde eski Türk inançlarının da izlerini taşıyan bazı inanç ve

pratikler, genellikle hıdrellez kutlamalarında belirgin şekilde kendini gösterir. Hatay’da hıdrellez gecesi, dilenen tüm dileklerin kabul olacağına inanılır. Mayısın beşini altısına bağlayan gece, çocuğu olmayan veya olduğu hâlde kısa zaman sonra çocuğu ölen kadınlar, hazırladıkları tahta beşik sembollerini gül ağacının dalına bağlayarak sabaha kadar bekletirler. Sabah erken saatlerinde ise bu sembolik beşiği kimseye görünmeden alıp, çevrede yeni doğan bir çocuğun beşiğine bıraktıktan sonra dileklerinin olması için duada bulunurlar [K. 12].

Yine aynı gece insanlar kırmızı bir bez içerisine madeni para koyarak dilek dilerler. Diledikten sonra da bu bezi gül ağacının gövdesine bağlarlar. Bu bez, 6 Mayıs sabahına kadar gülün gövdesinde bağlı kalır. Gün doğmadan, sabah namazıyla birlikte geri alınır. Alınan bu para sürekli olarak bir yerde muhafaza edilir. Ertesi yıl bu uygulamada yine aynı para da kullanılabilir [K. 2].

Dileklerinin gerçekleşmesini isteyen genç kızlar, gelinler ve erkekler, bu gece tutulan niyetleri doğrultusunda gül ağacının dibindeki toprağa ev, araba, tarla, bahçe... şekillerini, çizmek veya çöpten yapılan sembollerini toprağa bırakmak suretiyle, dileklerinin olacağına inanırlar. Aynı gece gül dalına bağlanan para cüzdanının güneş doğmadan önce alınması ile paranın bir yıl eksilmeyeceğine dair inançlar da vardır [K. 12].

Bu konuyla ilgili olarak konuştuğumuz kişilerden bazıları, bu gecede gül ağacının dibinde toprağa ev resmi çizdikleri için, o yıl ev sahibi olduklarını, bazıları da aynı uygulamalarla evlendiğini, bağ-bahçe sahibi olduğunu söylemektedirler. Ayrıca hıdrellez günü, genç kızlar niyetlerini bir kâğıda yazarak Asi Nehri’ne attıklarını ve dileklerinin kabul olduğunu ifade etmektedir [K. 43].

Bütün bu uygulamalarda niyetlerin kabulünden sonra kim, neyi ve kime vaat etmişse bu vaadini mutlaka yerine getirmesi gerekir. Aksi takdirde bu bereketin elden çıkacağına inanılır. Hatay’da ayrıca güneş doğmadan önce kalkarak evinin önünü sulayıp süpüren ve bu davranışını aralıksız olarak kırk gün süreyle yerine getiren kadınlar, bu sürenin sonunda Hızır’ın geleceğine ve kendilerinin ne gibi müşkülli varsa çözeceğine inanırlar. Dolayısıyla bu süre içinde gelen kim olursa, kapıdan boş çevrilmez. Gelen kişiye sunulan yağ,

kavurma, un, bulgur, şeker gibi nesnelerin küçük bir parçasını tekrar ev sahibine geri vermesi gerekir. Bu şekilde geri verilenlerin, ait olduğu torbasına bolluk ve bereket getireceği inancı hâkimdir. Söz konusu bu gıda maddesinin yıllarca tükenmeyeceğine inanan kadınlar, bu durumun yalnız kendilerine ait bir sır olarak saklanması gerektiğini de ifade etmişlerdir [K. 43].

Yöreyle ait bütün bu inanç ve pratiklerde gördüğümüz, evlerin temizliği, tutulan niyetlerin gerçekleşmesi için toprak üzerine bırakılan veya çizilen şekil ve semboller ile adı geçen çeşitli gıda maddeleri, Hızır'ın kişiliğinde var olduğuna inanılan bolluk ve bereket unsurlarının ortaya çıkmasında kısmen tesirini gösteren yardımcı unsurlardır [K. 43].

Antakya'da Hızır Aleyhisselâm'ın senede bir gün tüm ülkeyi gezerek bereket dağıttığına inanılır. Bu gecede Antakyalılar evlerinde bulunan tüm tahıllardan birer tas doldurarak bunları dış kapının önüne bırakırlar. Bu tahıllar bir gece dışarıda bırakılır. Böylece tahılların bereketleneceğine inanılır ve ertesi sabah tahıllar tekrar çuvalara konur [K. 43]. Antakya'da hıdrellez ile ilgili uygulanan pratiklerden biri de, herhangi bir kâğıda o gece ile ilgili dua yazılması ve Asi Nehri'ne atmadan önce dilek dilenmesidir. Atılan kâğıdın nehrin ortasına atılmasına ve herhangi bir şeye takılmadan su ile birlikte akıp özen gösterilir [K. 43].

Kâğıda şu dua yazılır: “*Arzuhâlim ulu deryaya, ulu derya götürsün ulu Mevlâ'ya, bin bir adıyla Allah, yüz bin adı bir elham, sola kaldı be ferman, bin bir adın muradım, sen benim ya Allah.*” [K. 43].

3.5.2. Nevruz

Çin kaynaklarında atalarımız Hunların her yılın Martın 21 veya 22. günü Kağanın otağında bütün beylerin toplanarak kendi töre ve geleneklerine göre çeşitli kutlama ve törenler yaptıkları anlatılmaktadır. Hunlar gibi kurttan türemiş, töreleri ve gelenekleri aynı olduğu bildirilen Kök-Türkler, otların yeşermesini, yeni günün başlangıcı saymışlardır. Kök-Türk kağanları, nevrüzde, beyleriyle Atalar Mağarası'nda kurban kesip anma töreni düzenlemişlerdir (Yıldırım 1998: 46). Günümüzde Hatay ilinde nevrüz kutlamalarına pek fazla rastlanılmamaktadır. Bunun sebebini sorduğumuzda bu zamanda, önceden kurban kestiklerini ve güzel kıyafetlerini giyip

gezdiklerini, fakat daha sonra devletin nevruzu yasakladığını söylemektedirler [K. 57].

3.5.3. Bereketle İlgili Diğer İnançlar: Hatay’da daha önce belirttiğimiz bereketle ilgili belli başlı inançların yanı sıra bu inançlarla ilgili pratiklere de rastlanılmaktadır. Bunları şu şekilde maddeleyebiliriz:

-Ekmek kırıntılarını yere atmak veya ayakla çiğnemek günahtır. Evin bereketi kaçır [K. 22].

-Bismillâh demeden yemek yiyenin doymayacağına inanılır. Şeytan’ın da onunla beraber yemek yediğine inanılır [K. 59].

-Yer sofrasına bağdaş kurularak oturulur. Yerde ekmek parçası görülünce de yerden alınır ve öpülerek yerden yüksek bir yere konulur [K. 59].

3.6. YOL İLE İLGİLİ İNANÇLAR

-Yolculuğa çıkanın çabuk ve sağlıklı dönmesi için arkasından su dökülür. Bu durumda yola çıkanın sağlıklı bir şekilde gidip geleceğine inanılır [K. 99].

-Evden biri ayrıldığında, haber alıncaya kadar ev süpürülmez. Süpürüldüğü takdirde çabuk unutulacağına inanılır (Karasu 1997: 21].

-Yolculuktan geç gelenler için “*leyleği havada, yumurtayı tavada mı gördün*” sözü kullanılır. Bu sözle tatile çıkan kişinin çok gezdiği anlatılmak istenmiştir [K. 48].

3.7. HAYVANLARLA İLGİLİ İNANÇLAR

Zeynep Kör, Şepşül ailesinin hayvanlarla ilgili yaşadığı şu olayı anlatmaktadır: “*Sıkıntılı bir yaz günüymüş. Hava bozuk ve yağmur yağıyormuş. Bu hiç de hayra alâmet değilmiş. Saat öğleden sonra iki buçuk gibi kapıdan bir ses gelmiş. Kadın kapıyı açmış ve karşısında kocaman bir yarasa görmüş. Evin kapısında bir yarasa, kanatları açık bir şekilde yapışmış öyle duruyormuş. Yarasanın hayır getirmediği, yani uğursuzluk getirdiği bilinir. Yarasaı kapıdan ne yaptıysa çıkartamamış. Evin çapraz karşısında pastanede çalışan gençlerden iki tanesini çağırmış. Hençler kapıya yapışmış olan yarasaı zorla çıkarmışlar. Ondan sonra kadının içine bir sıkıntı girmiş. Bu sıkıntının*

neticesi, aynı akşam aldığı haberle ortaya çıkmış. On yedi yaşındaki yeğeninin çalıştığı iş yerinde kamyonun altında tamirle uğraşırken elektrik çarpması sonucu hayatını kaybettiği haberini almış, işte o yarasa ailesiden böyle bir can almış.” [K. 108)].

Hatay’da hayvan davranışlarından da ölümle ilgili yorumlar yapılmaktadır. Bir köpeğin sebepsiz yere uluması, deprem olacağına; bir kara kedinin yoldan giderken aniden karşılarına çıktığında ölüm olacağına; baykuşun gereksiz yere ötmesinin de ölüm sessizliği getireceğine dair inançlar yaygındır [K. 107]. Köpeğin ulumasının depremin belirtisi sayılması ve neticesinde ölümlerin olacağı inancında, Hatay’ın deprem kuşağı içinde yer almasının ve depremlerin sıkça olmasının da büyük fonksiyonu vardır.

Hatay’da kurbağanın öldürülmesi hayra yorulmaz. Kurbağa görüldüğü anda görmezlikten gelinir. Ele alındığında ise alınan yerde siğil çıkacağına inanılır [K. 58]. Günümüzde Hatay’da “*baykuş*”un öldürülmesi hoş karşılanmaz. Avlanması hâlinde avcıya uğursuzluk getireceği inancı açıkça görülür [K.58].

Kırıkhan ve Samandağ’da evin etrafına sinek veya benzeri haşaratların gelmemesi için bahçede bulunan ve eve yakın olan bir ağacın dalına beyaz bir poşet içinde su bulunan bir torba bağlanır. Bu şekilde eve ve etrafına haşaratların gelemeyeceğine inanılır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HASTALIKLAR VE TEDAVİLERİ

Hastalık ve tedavileri, halkı en çok meşgul eden olaylar arasında yer alır. Halk arasında *“Allah dert verip derman aratmasın, görünmez kaza ve belâlardan korusun, Allah kimseye çekirtmesin, iki iyiliğin birisini versin, ya öldürsun ya öldürsün...”* gibi dualar hastalık karşısında alınan tavrı ortaya koyar.

“Dert tuta, çor duta, karaçor.”, *“Allah yataklara düşesin de bir yıl bir yanın çürüye, bir yıl bir yanın.”*, *“Cinler çarpa”*, *“Ulum ulum ola çürüyesin.”* gibi beddualar da yine hastalığın önemi ve insan için ne kadar kötü olduğunun ifadesidir.

Hastalık Allah’tan olmakla beraber, soğuk, sıcak, pislik, kuraklık, rüzgâr, cinler hastalığa sebep olabilir.

Bazen bu kişilerin İslâmî kültürlerinin çok az olduğu ve tedavi metotlarının dinin kuralları ile uyuşmadığı veya ilgisiz olduğu gözlenir.

Hatay’da uygulanan tedavi şekillerini şu şekilde gruplayabiliriz: Evde yapılan tedaviler, ocak tedavileri, ziyaretlerde adak adama, hoca ve şeyhlere muska yazdırma.

Her hastalık için bu tedavi şekillerinden bir veya ikisine baş vurulur, bazı hastalıkların tedavisi için yalnızca biri uygulanabilir. Başka şekilde tedavinin mümkün olmadığına inanılır.

4.1. EVDE UYGULANAN TEDAVİLER

4.1.1. Siroz (Atatürk Hastalığı)

Normal karaciğer dokusunun yerini, yaygın lifsi bağ doku ve çevresi bağ dokusuyla sarılı normal doku yumrularının almasıyla ortaya çıkan yapı ve işlev bozukluğu siroz olarak bilinmektedir.

1950’li yıllarda Antakya’nın Şirince Mahallesinde oturanlar siroz hastalığını Atatürk hastalığı olarak adlandırmışlardır. Ak sakallı bir ihtiyarın hastalara reçete yazdığı ve daha sonra da ortadan kaybolduğu söylenmektedir. Halk içinde bu şahsa Hızır adı verilmektedir. Bu ak

sakallı şahsın reçetesi içinde tamamen bitki adları ve bunların nasıl kullanılacağı yazılmaktadır. İlâç kullanıldıktan sonra Halep ekmeği ile silinmesi ve bu ekmeğin silindikten sonra da toprağa gömülmesi gerekmektedir. Ayrıca Hızır tarafından görevlendirilen ve adlarına kırklar ve yediler denilen velilerin halk arasına karıştığı ve siroz hastalığına yakalananlara yardımcı olduğu söylenmektedir [K. 49].

4.1.2. Korku

Hasta olan kişiye güvercin yüreği yutturulur [K. 49].

4.1.3. İt Dirseği (Arpacık)

Lobut şekeri kız doğuran kadının sütüne katılarak göze damlatılır. Su kabağı çiçeğinin yaprağı tere yağ ile hafifçe ateşte karıştırılır ve göz üzerine bağlanır. Gözün şişen kısmına sarımsak sürülür. Altın sürülür. Daha sonra hasta, herhangi bir yemeği bir daha yemeyeceğine dair yemin eder [K. 66]. Gözünde arpacık çıkan kişiye, “*Güzel gözlülerde arpacık olur.*” derler.

4.1.4. Bronşit ve Astım

Zaman zaman gelen nefes darlığı, sık sık öksürme ile ilgili kronik hastalıklarda hastaya bal ve pekmez yemesi tavsiye edilir. Bunun dışında hastanın iyileşmesi için nar ile lobut şekeri karıştırılıp şerbet yapılır. Sabahları birer bardak içilir [K. 75].

4.1.5. Öksürük

Kuru incir sütle pişirilerek yenir. Bal ile hardal karıştırılarak yenir. Ayva yaprağı, nar kabuğu ve kudama (bir çeşit sarı çiçek) çiçeği, dağ çayı kaynatılarak içilir [K. 28].

4.1.6. Dubağı (Nezle)

Nane kaynatılarak içilir [K. 28].

4.1.7. Ses Kısıklığı

Lâhana haşlanarak, suyu kuru üzüm veya şekerle içilir [K. 28].

4.1.8. Göz Ağrısı

Hatay’da göz ağrısı çeken kişilere uygulanan pratikler şunlardır:

-Sütü olan kadın, ağrıyan göze sütünü sağarak bir kaç damla damlatır.

-Polat şekeri sütle karıştırılır, ağrı çekilen göze bir damla damlatılır.

-Paşa donu çiçeğinin suyu göze damlatılır.

-Çinko sülfatı gül suyu ile göze damlatılır.

-Yumurta sarısı ile sey karıştırılır, göze bağlanır [K. 28].

Halk arasında it dirseği veya arpacık olarak bilinen, gözün alt kapağındaki sivilcemsi şişkinliğin önlenmesi için, sarımsak sürülür. Bu rahatsızlık, Divânu- Lûgat-it Türk'te "*tirgsek*" olarak geçmektedir (Divân C. 3, 1985: 424).

Yeni doğan bebeklerin gözlerindeki çapaklanmayı önlemek için ılık çaya batırılan bez veya pamuğun göze sürülmesi gerekir. Bu pratik, genellikle büyüklerde göz yorgunluğunu gidermek için uygulanır [K. 49].

4.1.9. Diş Ağrısı

Ağrı olan yere bir pamuğa batırılmış gül suyu, gül yağı veya dut şurubu sürülür [K. 49]. Diğer bir tedavi de kolonyanın pamuğa batırılarak ağrıyan diş sürülmesi ile yapılır.

4.1.10. Kulak Ağrısı

Ceviz kabuğu yakılır, içi dövülür; yağı ağrıyan kulağa damlatılır, tavşanın iç yağı damlatılır [K. 49].

4.1.11. Baş Ağrısı

Defne tohumu bal ile karıştırılarak yenir [K. 49].

4.1.12. Baş Dönmesi

Kışniş kaynatılarak içilir [K. 49].

4.1.13. Bel Ağrısı

On gram havilcan ile zencefil, şam fıstığı dövülerek bala katılır, her gün bir tatlı kaşığı yenir [K. 49].

4.1.14. Sızı

Gelin göbeği otunun çiçeği dövülerek ağrı olan yere sürülür [K. 49].

4.1.15. İktidarsızlık

Hatay’da bol bulunan çakşır otunun içindeki yumuşak özün bal ile karıştırılarak yenilmesi neticesinde iktidarsızlığın giderileceğine inanılır [K. 49].

4.1.16. Dudak Uçuklaması

Dudak uçuklaması neticesinde kalbura konan yiyecekler bir köpeğin üzerine konur. Köpek yiyeceği yerse çabuk iyileşeceğine inanılır [K. 5, 9, 17].

4.2. OCAK TEDAVİLERİ

Hatay ve çevresinde bazı kişilerin olağanüstü kabiliyetleri sayesinde çeşitli hastalıkları tedavi edebileceklerine inanılır. Bu kişiler “*ocaklı*”, oturdukları eve ise “*ocak*” adı verilir. Hatay’da kişinin ocaklı olabilmesi veya böyle bir özelliğe sahip olabilmesi için öğrenim görmesine gerek yoktur. Bu yetenek tamamen soydan gelen mistik bir karakter taşır. Ocaklı, kendisinde bulunan bu kabiliyeti daha hayatta iken, böyle bir kabiliyetin varlığını, hissettiği kendi çocuğuna veya kendi soyundan uygun gördüğü birisine el vermek suretiyle devreder. Bu devretme işine “*el verme*” adı verilir. Bu aday hangi hastalığa yetkili ise bu işin pratiğini, tedavi sırasında yapılması gerekli olan iş ve işlemleri ocaklının uygulamalarından öğrenir. Zirâ ocaklı, hastanın nasıl ve ne şekilde tedavi edileceğini, tedavi işleminin hangi günlerde ve kaç gün süreceğini, kendisine de sıçraması muhtemel olan bu hastalığa karşı nasıl tedbir alacağını bilmek ve bunlara uymak mecburiyetindedir. Bu pratikleri uygulamalar sırasında görerek öğrenen ocaklı adayı, artık ilgili hastalığın tedavisinde izinli sayılır. Hatay’da erkek ve kadın ocaklılar vardır.

Hatay’da ayrıca herhangi bir sebeple yerinden çıkmış parmak; bilek, kol ve bacak kemiklerinin tedavilerini yapan, bunların yerine, vücudun incinmiş bölgelerindeki adaleleri ovalayarak iyileştiren veya bazı halk ilâçları kullanarak çeşitli kemik rahatsızlıklarının tedavisini

yapan yetenekli kişiler de vardır. Bunlara kırıkçı-çıkıkçı adı verilir. Bu kişilerin hayatları, taşıdıkları yapı ve fonksiyonları da yine eski kamlık hayatının günümüzdeki izleridir.

Türk hayatında kamlık sanatının öğrenmekle elde edilmediğini, kamlığın soydan geldiğini, kam adayının ihtiyar kamın elinde yetiştiğini, onun nezaretinde ayinler yaptığını ve bütün bu işlemlerden sonra kamlık sıfatını aldığını görüyoruz (İnan 1986: 76; Radloff 1976: 295). Ayrıca Türk hayatında erkek kamlar gibi kadın kamların da bulunduğu, kamların merasimler sonunda kendilerine verilen ücrete razı oldukları tespit olunmuştur (İnan 1986: 80). Benzer inançlar; eski Türk hayatında da mevcuttur. Mahmud Kâşgarî, “*Kam*” kelimesini “*kâhin*” kelimesi olarak açıklar (Divan C.III. : 157). “*İrk*” kelimesini de “*falcılık, kâhinlik, bir kimsenin gönlündekini dışarı çıkarmak, bilmek*” anlamı ile izah etmiştir (Divan C I. : 42).

Altaylıların “*Üigen*” adına yapılan merasimlerinde, kamların kurbanlık hayvan üzerine koyduğu fincanın, yere ağzının üzerine düşmesi ile bu hayvanın Üigen tarafından kabul edilmeyeceğine hükmedilirdi (İnan 1986: 103).

1930 Dört Yol doğumlu, hâlen Dört Yol’da ikamet etmekte olan Yılabıcı Hacı Macit, ocak geleneğine sahip bir aileye mensuptur. Hacı Macit’in Hatay’da ayrı konumu vardır. Yapılan mülâkatta şunları söylemektedir:

“Ocak geleneği bize Şeyh Abdülkadir Geylanî’den gelmektedir. Bu gelenek en son bizim ailede devam etmektedir. Ocak geleneği el verme şeklindedir. Ben 15 yaşında, babam ölmeden kısa bir süre önce babamdan el aldım ve şimdiye kadar devam ediyorum. Bütün zehirli hayvanların ısırıldığı insanları tedavi edebilirim. Hayvanları da iyileştirebilirim. Tedavimi dua yoluyla yapıyorum. Duayı okuyorum ve kısa bir süre içinde hastalar iyileşip gidiyor. Hatta komaya girmiş hastalar bile iyileşiyor.

El vermede cinsiyet ayrımı yapılmaz. Ama kadın her zaman müsait olmayabilir. İnsanlığa hizmet açısından erkek daha müsaittir. Tedavi karşılığında çok az miktarda para alıyorum. Tuza dua okuyorum. Bu okumuş olduğum tuzu yiyenler zararlı hayvanlardan korunuyor. Bir çok bilim adamı bende ışın gücü olduğunu söyledi. Işın gücü sayesinde hastalarımı tedavi ediyordum.”

Hastalıkları tedavi kabiliyetini ailesinden alan kişilere “ocak” denir. Bir ailede, bir veya birkaç hastalığı tedavi kabiliyeti, atadan ve geçmiş ruhlardan gelir. Bu kabiliyetin kaç göbek önceden başladığı net olarak bilinemez. Daha doğrusu “*Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed’e yakın olan bir atamızda bu hususiyet varmış. Allah tarafından, ruhlar tarafından bizim dedelerimize verilmiş.*” vb. açıklamalarla karşılaşılır. Şahıslar mesleklerini kimseye öğretmedikleri gibi nasıl öğrendiklerini söylememektedirler [K. 103]. Ocak olma kabiliyet veya kudreti yalnız bulunduğu aileye aittir. Bir başka aileye geçmez. Tedavi karşılığı olarak genellikle hasta, gönlünden ne koparsa bir miktar para verir [K. 37].

Ocak, yaşlandığı ve görevini yapamaz hâle geldiği zaman oğluna veya kızına “*el vermek*” yoluyla kendisindeki bu kudreti devreder. Bunun için Ocağın “*Elimin hayrını sana veriyorum.*” demesi yeterlidir. Bazen bir şey söylemeden de baba ölünce büyük oğlu veya bu işe yatkın bir evlât görevi devralır [K. 37].

Ocak kişilerdeki sihri gücün Allah tarafından verildiği görüşü ve ocak kişilerinin kendi soylarını Hz. Muhammed’e dayandırmaları, halkın ocak tedavilerini tamamen İslâm diniyle irtibatlandırdığını gösterir. Hastalığın da kancık (dişi) veya erkeği olur. Tedavi, hastalığın kancık olması hâlinde kadın ocak; erkek olması hâlinde erkek ocak tarafından yapılır [K. 49].

Ocak olma vasfının irsi oluşu, soy içerisinde ne zaman ve kimden başladığının bilinmeyişi ve ruhlarca verildiği görüşü özellikle cin ocaklarında “*cindâr*” diye vasıflandırılan kişilerin cinlere hükmedişi, bazen sara nöbetlerine tutulması bu geleneğin Şamanlıktan kaynaklandığına birer delildir.

Cin ocaklarında “*cindâr*” denilen kişilerin, elindeki sopayı yere vurarak cinleri çağırması ve hastayı bırakmalarını emrederek onlara yemin vermesi ve tekrar göndermesi ile Şamanın kurban ayini sırasında kötü ruhları davul içine toplayarak insanları kurtarışı birbirinden pek farklı değildir. Cinderin elindeki sopayı yere vurması cinlerin yeraltında yaşadığı inancını düşündürür. Hastayı bırakmalarını emretmesi ve onları göndermesi Şamanın yaptıklarından farksızdır.

İskenderun ilçesinde kırık ve çıkık ile uğraşan şahıslar vardır. Bunların tedavilerinde kullandıkları malzemeler ise genellikle yumurta beyazı, kullanılmamış sabun ve kullanılmamış bezdir. Ezik olduğunda ise koyunun kuyruk yağı kullanılmaktadır. Buraya gelen insanlar genelde eğitimsiz ve fakirdir.

Halk tarafından açıkça ifade edilmese de, nazar tedavisini âdetten kesilen kadının yapması, ikiz doğuran kadınların sancı kesmesi, bu kadınların diğer kadınlardan tefrik edilerek tedavi gücüne sahip olduğu inancını yansıtmaktadır. Bu tür pratikleri yapan kadınlar ocak olma imtiyazı kazanmaktadır.

Ayrıca ocak kişinin ailesinden birine el vermesi, yani kudretini devredişi aday Şamanın ayinle and içmesini hatırlatır özelliğindedir. Radloff, misyoner Verbitski'ye dayanarak, Ülgen'e sunulan kurban merasiminin ev sahibi ve ailesini kötü ruhlardan temizleme faslını şu şekilde anlatmaktadır: *“Şaman, ayinle koruyucu ruhları davulu içine topladıktan sonra kapıya gelerek kapı bekçisine kötü ruhları içeri sokmaması için yalvarır. Çadırın ortasına gelerek sinirli hareketler ve anlaşılmaz sözlerle davula vurmaya başlar. Ev sahibi yaklaşır, Şaman, davulun tokmağı ile hafifçe vurarak sırtında dolaştırır. Böylece kötü ruhları uzaklaştırır. Bunun üzerine o, ev sahibini, karısını, çocukları ve yakın akrabalarını bir bir kucaklar, bu esnada davul kucaklanan kimsenin göğsüne gelir, orbu ise Şamanın arkasında bulunur. O, Pırkan Tengere namına yaptığı bu kucaklama ile davula toplanan ruhların yardımına dayanarak onları kötü ruhlardan yapabilecekleri felâketlere karşı temizler. Sonra temizlenen kişiler yerlerine giderler, Şaman ise süratle kapıya gelir, ona karşı davulunu tutar ve orbu şiddetle vurur, bu suretle kucaklama esnasında ev sahiplerinden davul ve orbuya geçen kötülükleri kapıdan uzaklaştırmak ister.”*

Bunun yanında hastalık da, iyileşme de Allah'ın takdiridir. *“Dert veren Allah dermanını da verir.”* sözü bu düşüncenin bir ifadesidir. Bu sebeple isyan etmeden insanın hâline şükretmesi gerekir.

4.2.1. Dalak Ocağı

Şarbon hastalığına yakalanan hayvanın derisi yüzülürken hastalık olan kısımdan insan vücuduna sıçrarsa dalak rahatsızlığı başlar.

Bunu önlemek için sıçrayan yerin etrafı hamurla çevrilerek, bal konur ve mum yakılarak bal üzerine değdirilir.

Dudak seğeltme ve dalak şişmesini gidermek için şu tedaviye başvurulur: Hasta yere yatırılır. Tedavi yapan Ocaklı ismiyle anılan bir kimse orada bulunanlara “*Ben dalak keseceğim.*” diye seslenir. “*Kesebilir misin?*” diye sorarlar. Ocaklı bu soruya “*Anasını bile keserim.*” der. Konuşma biter bitmez Ocaklı hastanın dalağının bulunduğu yere bıçakla kesiyormuş gibi indirip kaldırır.

Uygulama kısmı dalak üzerinde bıçağın veya baltanın sallanışından ibarettir. Bu sallama belli bir ritm ile yapılır. Bu hareketleri yapmaktan amaç, hastanın dalağını balta ile keser gibi görünmektir. Kısaca kesme taklidi yapılır. Örnekten anlaşıldığına göre, şişik dalak üzerinde fiilen bir işlem yapılmamaktadır. Demek ki şişik dalak telkinle tedavi ile eski durumunu kazanmaktadır. Halk böyle bir taklitle hastalığın geçebileceğine inanmaktadır. Buna benzer uygulamalar ülkemizde oldukça çoktur.

Anlatılan her tedavide korkutmanın esas alınışı, insanın içine giren şerir ruhların demirden yapılmış öldürücü aletlerle korkutularak çıkarılacağı inancına uygun düşmektedir.

Dalak ve sancı tedavisinde, ocaklarda yapılan uygulamalarda Altayların dinî törenlerinde anlatılan, ev sahibinin kötü ruhlardan temizleme faslındaki davulun yerini ekmek tahtası almaktadır. Tokmağın yerini ise balta ve demir almaktadır ki demirin Şamanizmdeki kötü ruhlara karşı koruyucu olduğunu işaret etmiştik. Dalak sancısı çeken hastanın karnı üzerine ekmek tahtası konularak, balta ile tahtaya vurulmaktadır.

4.2.2. Hırlavık ve Köstücek Ocağı

Hırlavık ve köstücek, bir tür boğaz hastalığıdır. Hasta, ocak kişinin evinin eşikliğine yatırılır. Ocak kişi elinde bir bıçak ile gelir, dalak ocağındaki konuşma burada da yapılır. Ocak kişi bıçağın sırtını hastanın boğazına sürer. Ocak kişi hastanın eline verdiği tuzu hastanın başında dolaştırır. Tuzdan biraz yalar, kalanını arkasına atarak “*El benden, sebep Allah’tan der* ” [K. 49].

Hırvalık tedavisinde hastanın kapı eşikğine yatırılışı; Şamanizm inancında Erlik’in oğullarının kapı eşiklerinde aileyi şerir ruhlardan

korumak üzere bekçilik yaptıkları inancı ile ilgili olabilir, düşüncesindeyiz.

4.2.3. Kulak Ağrısı Ocağı

Çarşamba günleri ocak tarafından kulağa okunur [K. 49].

4.2.4. Boğaz Ocağı

Ocak, eteği veya örtüsünü hastanın çene altından geçirerek yukarı doğru çeker. Hastaya biraz tuz verilir [K. 49]. Boğaz ağrısında uygulanan diğer bir tedavi şekli de köstebek boğan kadının eteğinin hasta olan kişinin boynuna üç defa dolanmasıdır.

4.2.5. Sancı Ocağı

Antakya’da sancının kesilmesi için ikiz çocuk doğuran kadınlar tercih edilir. Bu tercihin sebebi, ikiz doğuranın, doğum yaparken çektiği sancının fazla olması ve bu sebeple hastanın derdinden anlayabileceği düşüncesidir. Tedavi şekli ise şöyledir:

Hasta eline ekmek tahtasını alır, ikiz doğuran kadın da demir alır. Çevredekiler, “*Ne atıyon?*” der. Kadın: “*Sancı atıyom.*” der Bunun üzerine ikiz doğuran kadın tahtaya demirle vurarak hasta etrafında üç defa dolanır [K. 11]. Altınözü’nde burnu devamlı kanayan kişilerin başına, ikiz doğuran kadının donu konur ve bir süre bekletilir. Bu şekilde burun kanamasının geçeceğine inanılır [K. 10].

4.2.6. Köstü Ocağı

İnsan vücudunda çıbana benzer yaralar çıkması hastalığına Antakya’da “*köstücek*” adı verilir. Bu çıbanlar, çıktığı yerden birkaç gün sonra kaybolarak vücudun başka yerinde çıkar. Hasta, cuma günü köstü ocağına götürülür. Ocak sahibi, köstebeğin yuvasından çıkarılan topraktan alarak yoğurur ve yara sayısı kadar findık büyüklüğünde çamur yuvarlar. Bunları bazı dualarla bir kutu içine koyar. Kutu su değmeyecek bir yere konur. Daha sonra yaranın iyileşmesi için bekleme süresi başlar [K. 15].

4.2.7. Susalık (Temreği) Ocağı

Temreği, bir çeşit deri hastalığıdır. Cuma ve çarşamba günleri ocağa gidilir. Temreği hastalığının erkeği ve dişisi olabilir. Ocak sahibi önce, dualar okuyarak yarayı sabit kalemle boyar. Boyama üç

defa yapılır; iyileşmezse ocak külü kadın tükürüğü ile karıştırarak yara üzerine sürülür. Ocak sahibi bazen hastanın adıyla birlikte ana ve babasının adını alır, bir kâğıda yazar. Daha sonra kendisine ait “*ocak taşı*”na bu hastalığı söyler. Hasta tekrar çarşamba günü gelir ve ocak sahibi olan kişi, bir yiyecek üzerine dua okur ve bu okunmuş olan yiyecek hastaya yedirilir. Böylece hastalığın iyileşeceğine inanılır. Tedavi üç defa çarşamba günleri tekrarlanır [K.13].

Samandağ’a bağlı Yoğunluk köyünde ise temreği tedavisi, yine çarşamba günleri çalı süpürgesi ile yapılmaktadır. Ocak sahibi olan kişi, bu süpürge ile rahatsız olan yeri, dua ederek süpürür [K. 74, 81].

4.2.8. Yakacak Ocağı

Yakacak hastalığı, nefes tıkanması ve karın şişliği belirtilerinden tanınır. Tedavisi ise şöyledir: Hastanın göğüs kemiği altına sigara kâğıdı yapıştırılır. Ateşle ısıtılan çivinin ucu ile sigara kâğıdı üzerine üç defa dokunulur. Eğer hastalık “*yakacak*” ise çivi değer değmez ve “*çat*” diye ses çıkar. Hastalık teşhis edildikten sonra hastaya zeytin yağına batırılmış ekmek yedirilir. Hasta, ekmek yiyemeyecek kadar küçükse ekmek annesine yedirilir [K. 89, 96].

4.2.9. Hannık Ocağı

Boğazda olan bu hastalık için hasta, ocağa götürülür. Hastanın boğazına sigara kâğıdı yapıştırılır. “*Bolat demiri*” ve “*çakmak taşı*” ile “*kav*” tutuşturulur. Tutuşan kav, sigara kâğıdı üzerine üç defa basılır [K. 49]. Ateş ve ocak kültü kalıntıları içinde incelenen “*hannık ve böğür ağrısı*” tedavisinde ocak kişilerin “*taş*”, “*kav*” ve “*demir*” ile elde ettikleri ateşi kullanmaları, Yakut Şamanistlerinin ayinlerinde kullandığı çakmak taşını hatırlatır. Bu ateş türünün Türklerce kutsal sayıldığını hatırlarsak, tedavi anlayışının da Şamanizmden kaynaklandığı söylenebilir [K. 49].

4.2.10. Şişik Ocağı

Ocaktaki kişi şişen kısmı demirle bağlar [K. 49].

4.2.11. Kulunç ve Böğür Ağrısı Ocağı

Kulunç, omuz veya sırt ağrısıdır. Zeytinyağı veya defne yağı ile ağrı olan yere, çevrede bu işi bilen kimseler tarafından, masaj yapılır.

Bu şekilde omuz kasları yumuşar ve masajdan sonra ağrıyan yere havlu konularak bir süre beklenir.

Karın sancısı olarak bilinen ve Hatay’da böğür ağrısı denilen bu ağrıyı tedavi etmek için, rahatsız olan kişinin ağrıyan yerine sigara kâğıdı konur ve kav ile yakılır.

Kulunç ağrısı çeken hastanın sırtına bu işi bilen kişi tarafından şişe çekilir. Şişe çekme pratiği ise şöyle yapılır: Küçük bir madenî para, bez parçasına sarılır ve ispiroya batırılır. Daha sonra ağrı olan yerin üzerinde yakılır. Yakılmadan hemen sonra üzerine bir bardak konur. Bardak, yanan parçayı hava aldırmadığı için, sönene kadar üzerinde kalır. Daha sonra bardak çekilir. Buna halk dilinde, şişe çekme denir [K. 49]. Bazı kişilerin sancı çekmesinin sebebi, bağırsaklarında oluşan kurtçuklardır. Bu kurtçuklar düşmediği süre içinde çocuk gelişemez. Halk arasında çabuk acıkan kişilere “*Sende kurt var.*” denir. Kurtların düşmesi için, bol bol kabak çekirdeği yenilmesi ve arkasından da bir bardak süt içilmesi gerektiğine inanılır [K. 8].

4.2.12. Sarılık Ocağı

Sarılık, gözün ak ve mukozalarındaki sararmadır. Bebeklerin doğumundan hemen sonra sarılık hastalığı geçireceğine inanılır. Sarılığın belirtileri, bebeğin gözbebeğinde, alın kısmında veya burnunda bulunan sararmayla ortaya çıkar. Sarılığın geçmesi için şu tedaviler yapılmaktadır:

Bebeğin doğumundan itibaren sarı renkli giysiler giydirilir. Bununla beraber, bebeğin yüzüne sarı renkte bir tülbent konur; üzeri de sarı battaniye ile örtülür. Ayrıca omzuna sarımsak ve altın takılır. Bu uygulama 40 gün sürer [K. 22].

Bebek, sarılık olmaması için yemek, et ve benzeri şeylerin kokusundan uzak tutulur. Bu kokuların sarılığa yol açtığına inanılmaktadır. Kokuların baskın olmaması için, ipe geçirilmiş bir sarımsak çocuğun omzuna asılır ve sarımsağın kokusu gittiği zaman, yenisiyle değiştirilir. Bazı ailelerde ise bebek hastalığı atlatana kadar aynı sarımsak kullanılır [K. 22].

Yayladağı İlçesi’nde bebeğe altın takılmamışsa kendi anne veya babası kendi altınını bebeğe takar ve böylece sarılığın acele iyileşeceğine inanılır [K. 92].

Sarılık hastalığının halk arasındaki başka bir tedavisi ise sarılığın kesilmesidir. Bu uygulamada ise ermiş bir insanın hazırladığı bir yiyecek, yine ermiş bir insan tarafından çiğnenip yutulduktan sonra sarılık olan bebeğin ağzına tükürmesi neticesinde sarılığın geçeceğine inanılır. Yine aynı ilçede sarılığın tedavisinde uygulanan ikinci bir yol bebeğin üst damağı ile dudağı birleştiren kısmının jiletle kesilmesidir. Bu yolla kirli kanın akacağına ve sarılığın gideceğine inanılır. Bu uygulama üç çarşamba ve öğleden önce yapılır [K. 22].

4.2.13. Göbek Düşmesi

Belen’de yaşayan ve yeteneklerini annesinden öğrenen Zahide Göktürk, göbek düşmesi ile ilgili şu bilgiyi vermektedir:

Göbek düşmesi, karın bölgelerinde, göbeğin tam altından geçen bir damarın (atardamar) ters bir hareket veya ağır bir şey kaldırma sonucu yerinden uzaklaşmasıdır. Bu damar, göbeğin birkaç santim altına kayarsa mide bulantısı ile birlikte sancı görülür. Her iki hâlde şiddetli sancı ile kıvratılır. Bu rahatsızlık göbek damarının yerine gelmesi ile birlikte sona erer. Aksi hâlde büyük hastalıklara neden olabilir.

Tedavi ise şöyle yapılır: Hasta aç karnına tedaviye hazır olmalı; mümkünse sabah erken vakitler tercih edilmelidir. Hasta sert ve düz bir zemine sırt üstü uzanır, ayakları kalçaya doğru yaklaştırarak dizlerini yukarıya kaldırır. Ayak tabanları yerle temas hâlinde. Kollar gövdenin her iki yanına ve yere temas hâlinde. Gömlek, kazak vb. giysiler göğüs kısmına doğru sıyrılır; karın bölgesi çıplak kalır. Göbek damarı, sağ el işaret parmağı ile göbeğin tam üzerine bastırılarak kontrol edilir. Damar, göbeğin tam altında atıyorsa göbek düşmemiştir, damar aşağı kaymışsa göbeğin hemen altında bir sertlik hissedilir. Sol üste kaymışsa o bölgede sertlik hissedilir. Önce ılık su ve sabunla karın bölgesi ovulur ve yumuşatılır. Daha sonra damarın bulunduğu yerden göbek merkezine doğru, sağ eli parmakları birleştirilmiş, sol el sağ elin üstünde, parmak boğumlarının başladığı yere destek olacak şekilde yerleştirilir (Bu sırada hastanın sağ yanında yere diz çökmüş şekilde oturulmalıdır). Daha sonra hafifçe bastırarak parmak uçları ile kaydırma yapılır. Birkaç defa tekrarlanan aynı hareket soldan merkeze doğru tekrarlanır. Göbek çukurunun her iki yanından iki el ile ayrı taraftan deriden tutularak karın yukarı kaldırılmak istenir. Birkaç defa tekrarlanır. Daha sonra damar kontrol

edilir, yerine gelmemişse işlemler tekrar edilir. Damar yerine gelmişse hasta yüzü üstü yatırılır, hastanın sağ ayağı sol eli ile birleştirilir. Bir ayakla da hastanın sırtına hafifçe bastırılır. İki el kullanarak el ve ayaktan tutup, yukarı doğru hastanın vücudu esnetilir. Aynı hareket sadece ayaklardan tutularak yapılır ve hasta başlama pozisyonuna getirilir. Göbek damarı kontrol edilir, daha sonra göbek damarı, kontrol hareketi ağır çekimde ve bastırılarak birkaç kez yapılır, bu sırada hasta, vücudunun üst kısmından ayak parmak uçlarına doğru giden bir sıcaklık hisseder. Sanki bir sıvı ayak parmaklarından çıkacakmış gibi hareket eder. Sonunda rahatlanır, göbek yerine gelir [K. 80].

4.2.14. Siğil ve Beze Ocağı

Deride oluşan ve bulaşıcı olmayan küçük ırlardır. Reyhanlı'da siğilin kurbağalardan geçtiğine inanılır. İnsanlar birbirlerine “*ellerine kurbağa almamaları gerektiğini*” öğütler. El, yüz ve vücudun diğer yerlerinde görülen siğilin ortadan kaldırılması için siğil ocağına gidilir. Cuma sabahı selâ verilirken bir bez içine kuru soğan ile tuz konarak dört yol çatısına bırakılır. Bunu kim alırsa siğil ona geçer [K. 80]. Kırıkhan'da siğilin üzerinden süpürge geçirilir. Süpürge ile siğilin bir başka kişiye geçeceğine inanılır [K. 83].

Antakya merkezde siğili olan kişiye, üç defa, aya bakarak “*Ben siğili sana bıraktım.*” demesi istenir. Siğili olan kişi de eliyle siğili süpürür gibi yaparak bu sözleri söyler. Bu sözler söylendikten sonra üç defa Fatiha Suresi okunur [K. 69].

Vücudunun herhangi bir yerinde bezesi olan kişiden, sabah yıldızına karşı şiş olan yeri açılması ve üç defa “*Yıldızı gördüm, yarımı sildim.*” demesi istenir [K. 15].

Siğilin kaybolması için incir ağacının yaprağında bulunan sütün sürülmesi de tavsiye edilmektedir [K. 5].

4.2.15. Pamukcuk Ocağı

Kayını ile evlenen kadın saç ile çocuğun ağzının içi silinir [K. 83].

4.2.16. Gece Yanığı Ocağı

Çobanın önüne çıkarak ekmek verilir. Çobana çakmak çaktırılır [K. 83].

4.2.17. Dabaz

Hastanın boynuna “*kurt aşığı*” (kurdun ayak kemiği) asılır. Daha sonra da bu aşık, toprağa sürülür. Diğer bir uygulama da , dabaz olana kırmızı elbise giydirilmesidir [K. 83].

4.2.18. Yara ve Yanık Ocağı

Yarası olan kişi, canavarın (kurt) azı dişi ile korkutulur. Vücudunda yanık olan kişiye de intihar eden herhangi bir kişinin mezar toprağı suyunun içirilmesi önerilir [K. 83].

4.2.19. Kabakulak Ocağı

Halk arasında, kabakulak hastalığı iyi tedavi edilmediği takdirde erkekliğin kesileceği inancı hâkimdir. Kabakulak olan çocuk hocaya götürülür ve kulak etrafında olan şişliğe tükenmez kalemle dua yazılır. Duadan sonra, hoca okur ve üfler [K. 83].

4.2.20. Hastalık Satma

Samandağ’da hasta olan kişinin yakınlarından birisi, kopabilecek türden bir ip aldıktan sonra Şeyhlere okuttur. Okutulan bu ipi herhangi bir yolun karşısından diğer karşısına bağlar. Yoldan geçen bir kişi tarafından ip koparılırsa, hastalığın ipi koparan kişiye geçeceğine inanılır. Bu durumda da hasta olan kişinin hastalıktan kurtulacağı düşünülür.

4.3. ADINI KÖTÜ RUHLARDAN ALAN HASTALIKLAR

(Albastı, Oğlanlık, Kara-kura, Çor-Çer, Uçuk, Yelpik):

Şamanist Yakutlarca yeraltı dünyasında yaşayan şerir ruhlar zümresine al bastı denilmektedir (İnan 1971: 34). Altay Şamanistleri ise yeraltı dünyasında yaşayan şerir ruhların başkanına Erlik demektedir. Hastalık adlarının doğrudan Şamanist inançtaki şerir ruhların adı oluşu tesadüf değildir.

Doğum ve çocuk anlayışı ile ilgili bölümlerde anlatılan “*albastı*”, “*oğlanlık*”, “*kara-kura*”; hastalıklar bahsinde anlatılan “*çor*”*uçuk*, *yelpik* ve *yel*” denilen hastalıkları ifade etmek için kullanılan terimlerin doğrudan Şamanlıkta kullanılan şerir ruhların adı olduğu görülmektedir.

Ziya Gökalp, eski Türklerin inancında her insanda mevcut olan ruhlardan birinin Sur (çor, çar, çura) olduğunu, bunun cin manasında kullanıldığını belirterek, çor tutanların kam tarafından tedavi edildiğini ifade etmektedir. Çor diye anılan ruhların olumlu “Ak çor” ve olumsuz “Kara çor” diye iki gruba ayrıldıklarını belirtmektedir. Bugün “çor” kelimesinin beddualarda cin manası ile ayrıca boğmaca hastalığı anlamı kazanarak yaşadığını da görüyoruz (Gökalp 1976: 51).

Şamanizmde yeraltı dünyasının hükümdarı ve kötü ruhların başkanının adı olarak kullanılan Erlik kelimesinin kökünün er olduğu bilinmektedir. Er kelimesi Hatay’da oğlan, uşak şeklinde kullanılarak sonuna aynı ek, “-lık, -lik” getirilerek oğlanlık veya uşaklık olmuştur.

Mirastan kalan bir eşyanın oğlanlık tutan kişi üzerine konularak “Bu benim değil senin.” denmesi, Altaylı Şamanistlerin inancına göre “Körmös” olan ve yaşayan yakınlarından kurban isteyerek onlara hastalık getiren, vücutlarını ısıarak yara yapan ata ruhunu hatırlatmaktadır (İnan 1971: 92). Bu inançtan hareketle, oğlanlık hastalığına sebep, ata ruhu olarak görülmekte; ölümlerden kalan eşya hasta üzerine güya teslim edilmektedir. Altay Şamanlığında ata ruhu “Körmös”lerin fenalıklarından kurtulmak için kurban vermek gerekmektedir.

Çor tutması diye nitelenen hastalık, şiddetli boğmacadır. Ayrıca beddua olarak “Çor, tutasıcı.”, “Çer vurgun.” gibi sözlerle kötülük, belâ, hastalık manasında “çor veya çer” kelimesi günümüzde kullanılmaktadır (Gökalp 1976: 51).

Halk arasında “uçuk” olarak bilinen hastalık için Abdulkadir İnan, Başkurtların da aynı terimi kullandıklarını ve Altay Şamanlığında kötü ruhun adı olduğunu ifade etmektedir (İnan 1971: 92).

Boğmaca olan kişiler için halk arasında “yekpik tutmuş” veya “yelpikli” denilmektedir. Nefes darlığında da aynı ifade kullanılmaktadır. Hatay’da romatizma hastalığı için “yel” denildiğini ve tedavi için “Yel Dede”nin ziyaret edildiğini görüyoruz.

4.4. HASTALIK TEDAVİSİNDE TÜRBE ZİYARETLER:

İnsan, varolduğu günden bugüne kadar üstesinden gelemediği veya gelemeyeceğine inandığı zorluklar karşısında etrafındaki değer gören ve kutsal olarak bilinen kişilerin türbelerini ziyaret etmekte ve dilekte bulunmaktadır.

Hatay’da da hastalıktan kurtulma, çocuk sahibi olma, kısmet açılması, belâlardan kurtulma, zengin olma, karı koca geçimsizliklerinin sona ermesi gibi dileklerde bulunmak için ziyaretlere gidilir. Ziyarete giden kişiler de Allah tarafından dileğinin kabul edilmesi için ziyarette mezarı bulunan ulu kişinin yardımını istemektedir. Çünkü halk içinde, bu kişiler, Allah’a daha yakın kullar olarak bilinmektedir. Dilek dilenirken *“onların yüzü suyu hürmetine”* denir ve kabul görürse onlar sayesinde olduğu düşünülür.

Ulu kişilerin mezarı olmadığı zaman da bir ağaç, taş, su veya mağara, ziyaret olarak kabul edilir. Bu gibi hâllerde ağaç, kaya, taş, su ve mağaraya yakın bir yerde mezarı kaybolmuş ulu bir kişinin varlığına da inanılır. Böylece geceleri oraya nur inmesi veya bir kişinin rüyasında, bir ulu kişinin bu yerler ile ilgili önemli şeyler söylediğini görmesi neticesinde ağaç, kaya, taş vb. ziyaret yeri olarak kabul edilir. Hemen her köyde bir ziyaret yerine rastlanır. Dilek dileme amacıyla buralara özellikle çarşamba ve cuma günleri gidildiği görülmektedir.

Günümüzde Hatay’da olduğu gibi Anadolu’nun hemen her yerleşim biriminde ulu ve bilge kişilere ait türbe ve mezarların, dertli kişilere birer ümit kapısı olması ile ilgili inanç ve pratikler, kamlık inancına bağlı eski Türk inançlarının İslâmiyetle bağdaşmış ve fonksiyon değişimine uğramış birer biçimi olarak yaşamaya devam etmektedir (Ocak 1984: 11).

Hatay’da ulu kişilerin türbelerini ve bu kişilerle ilgili kerametleri şu sıralama içinde söyleyebiliriz:

4.4.1. Şeyh Ahmet Kuseyrî Türbesi (Antakya-Şenköy)

Türbesi, Antakya merkeze bağlı olan Şenköy’de bulunmaktadır. Yörede Şeyh Ahmet Kuseyrî’nin çocukluğu ve gençliği hakkında şu bilgiler anlatılmaktadır:

Şeyh Ahmet Kuseyrî, yedi yaşında iken bir aslanın sırtında Şeyh Ali Dede adı verilen âlimin yanına gelir ve eğitimi (eski adı Şıhköy, şimdiki adı Şenköy) orada almaya başlar.

Bir gün Şeyh Ali'nin öğrencileri, hocalarına *“Hocam, biz âlim olduk mu?”*, der. Hoca da *“Oğlum, siz kapının önüne çıkın, ben sizi isimlerinizle çağıracağım.”* der. Bunun üzerine öğrencilerin hepsi dışarıya çıkarlar ve hocalarının çağırmasını beklerler. Dışarıda bekleyen öğrenciler çağırılmadıklarını görünce hocanın yanına giderler ve niçin çağırılmadıklarını sorarlar. Bunun üzerine hoca *“Hepinizi çağırdım, ama sizden daha uzakta olan Ahmet duydu. O da yanımda oturuyor. Sizler daha eremediniz. Ermek çok çalışmakla olur.”* der.

Şeyh Ahmet, köyünde hocalık yaparken hastalıkları olan insanları Kur'an'dan ayetler okuyarak iyileştirmeye başlamış. Bu ünü İstanbul'a kadar yayılmış. Bir gün bir Hristiyan uçmaya başlamış ve Padişah bunun üzerine Şeyh Ahmet'i çağırıp, *“Bak bakalım Şeyh Efendi; bu adam nasıl olur da uçar?”* der. Bunun üzerine Şeyh, *“Efendim, bu adam bacağının arasına Kur'an-ı Kerim'i koymaktadır.”* demiş. Şeyh Ahmet ayağındaki terliği uçan adama doğru fırlatır ve adamı yere düşürür. Şeyh Ahmet'in terliğinin biri İstanbul'da, diğer terliği ise Şenköy'de bulunan türbededir.

Şeyh Ahmet Kuseyrî ile Bâyezid Bestamî'nin, geceleri, herkes uyuduktan sonra yerlerinden kalkmadan onlarca kilometre ileriden konuştuklarını, geceleri çıra yakan bekçilerin duydukları söylenir.

Şeyh Ahmet'in ölümünden sonra yerine oğlu geçmiştir. Bu babadan oğula kalan miras günümüze kadar devam etmektedir. Bugün türbedarlığını yapan şahıs, Şeyh Ahmet Kuseyrî'nin silsilesini devam ettiren Şeyh Rasim Kuseyrî'dir.

Şeyh Ahmet Kuseyrî'nin türbesine yöre halkı sık sık gitmektedir. Adı geçen türbenin *“yüz felci”*ni iyileştireceği inancı hâkimdir. Türbede Şeyh Ahmet'e ait olduğu iddia edilen ayakkabıyla felçli olan yüze vurulmaktadır. Hasta iyileşince canlı bir kurban getirip türbedara teslim etmektedir.

Zekeriya Güçlü, 1968 yılında ağzı yana doğru eğildiği için türbeye gitmiş ve orada bulunan Şeyh, Kur'an okuduktan sonra türbede

bulunan Şeyh Ahmet Kuseyrî'nin terliği ile üç defa ağzına vurduktan sonra bir gece türbenin içindeki mezarda yatmasını söylemiş. Bunu uygulayan Zekeriya Güçlü, sabah uyandığında ağzının düzeldiğini görmüştür [K. 107].

Durmuş Fevzi Kılbey, 1963 yılında geçirmiş olduğu trafik kazasında oluşan bir şok üzerine, her şeye sinirlenen biri olduğunu, tüm doktorlara gitmesine rağmen bir türlü iyileşmediğini söylemektedir. Üç yıl süren bu hastalıktan sonra Şeyh Ahmet Kuseyrî'nin türbesine gittiğini, aynı uygulamanın ona da yapıldığını ve daha sonra hastalıktan eser kalmadığını söylemektedir [K. 52].

4.4.2. Şeyh Yusufu'l-Hekim Türbesi (Harbiye-Darmaşta Mahallesi)

Bu ziyarete gelen hastalar, rüya tabiri metodunu, ziyaretin suyunu ve toprağını karıştırıp yaraya sürme, ziyaretin külü ve zeytin yağını karıştırıp rahatsız olan bölgeye masaj yapma pratiği ile tedavi etme yöntemlerini yüzyıllardan beri uygulamaktadırlar.

Antakya merkeze bağlı Subaşı Beldesi'nde yaşayanların anlattığına göre Allah'a inancı çok fazla olan ve hayatını sefalet içinde geçiren Şeyh Yusufu'l-Hekim, bu fakirliğe rağmen isyan etmeyen, iyiliksever bir insanmış.

Şeyh Yusufu'l-Hekim ile ilgili şu menkıbe anlatılır:

Bundan çok zaman önce köye yabancı bir kişi gelir. Buğday zamanı olduğu için köylülere, buğday aradığını ve bulunabileceği yeri sorar. Köylüler, onunla alay etmek için, onu köyün en fakir insanı olan Şeyh Yusufu'l-Hekim'in evine gönderir. Adam Şeyh Yusufu'l-Hekim'in yanına giderek "Beni senin yanına gönderdiler, senin bana verecek çok buğdayın varmış.", der. Şeyh Yusufu'l-Hekim bu adamı ağırladıktan sonra hanımını çağırır ve boş bir çuval uzatarak "Git buna buğday doldur." der. Bunun üzerine hanımı "Nerden doldurayım, ancak yarım çuval çıkar, o da ancak bize yeter." der. Bunun üzerine Şeyh Yusufu'l-Hekim, "Git 'Bismillâhırrahımanırrahim' de." der. Kadın dua ettikten sonra buğdayı çuvala doldurmaya başlar. Allah'ın izniyle buğdaydan bir tane eksilmez ve çuvalı doldurduktan sonra adamın yükünü eşeğine yükleyip gönderir. Adamı buğday çuvalı ile gören köylüler, hemen

adamın yanına giderler ve buğdayı nereden bulduğunu sorarlar. Adam da “Allah sizden razı olsun, gönderdiğiniz yerden aldım.” der. Köylüler “Olamaz, biz sizinle alay etmek için oraya gönderdik; bu adam köyün en fakir insanıdır.” derler. Adam Şeyh Yusufu’l-Hekim’den aldığı söyler ve oradan uzaklaşır. Meydandan geçen buğdayları gören halk Şeyh Yusuf’un yanına gelir ve kendi evinden getirdiği çuvalları doldururlar.

Bu olaydan sonra köylüler Şeyh Yusufu’l-Hekim’den özür dilerler. O günden sonra Şeyh Yusufu’l-Hekim’i sever ve onun bedduasından korkmaya başlarlar. Bu olaydan sonra hasta olanlar, Şeyh Yusufu’l-Hekim’in yanına gidip iyileştirmesi için dua ederler. Şeyh Yusufu’l-Hekim de dualarıyla iyileştirmeye başladığında köylüler daha fazla sever ve inanırlar.

Şeyh Yusufu’l-Hekim, adından da anlaşılacağı gibi halk hekimidir. Vefat ettikten sonra adına bir türbenin etrafında hasta olanlar bir veya üç tur atıp şifa dilemektedir. Bazıları da perşembeyi cumaya bağlayan gece türbenin yanında geceleyip şifa dilemektedir. İnanca göre, Şeyh Yusufu’l-Hekim, iyileşmek isteyen hastanın gece rüyasına girmekte ve tedavi etmektedir. İyileşen hastalara nasıl iyileştiklerini sorduklarında, türbenin yanında yatarken ak sakallı bir ihtiyarın geldiğini ve ağrıyan yerine parmak basıp iyileştirdiğini, söylemektedir [K. 50].

4.4.3. Hızır-Musa Türbesi (Samandağ-Deniz Semt)

Bu türbenin bulunduğu yede Hızır ile Musa’nın bulunduğu söylenir. Deniz Semt sakinleri bu türbeye çok önem göstermektedir. Semtte bulunan dükkân sahipleri ve minibüs şoförleri, yeni bir günün başlangıcında bu türbenin etrafında üç tur attıktan sonra işlerine giderler. Bu turlar atıldıktan sonra esnaflar, işlerinin daha iyi olabileceğine inanır.

Aynı ziyaret için diğer bir inanç ise, ziyaretle aynı zamanda denize girilemeyeceğidir. Girilme olduğu takdirde boğulma olacağı inancı yaygındır [K. 60].

Günümüze kadar her cuma günü deniz suyunun yükselip türbeye kadar geldiği ve türbenin de deniz suyu ile yıkanıp temizlendiği söylenmektedir.

Türbeye gidenler üç defa etrafını tavaf etmeden önce abdest alır ve bu abdest içinde üç rakamı önemlidir. Abdest alanlar üç defa ağız, üç defa yüz yıkadıktan sonra üç defa da türbenin etrafını dönerler.

Yine türbenin etrafında söylenenlere göre Hz. Hızır'ın 366 adet türbesi mevcuttur [K. 24].

Türbeye girerken türbe duvarları ve türbenin içinde bulunan mezar, Hz. Hızır'ın kerameti için öpülür. Üç veya yedi defa da türbenin içinde dua edilerek dönülür.

Türbeye hayırseverler yeşil bez getirir. Bu yeşil bezlerin Hızır'ı temsil ettiği düşünüldüğünden gelenler bu yeşil bezden bir parça alır; çocuklarının boyunlarına veya bileğin bağlarlar. Bu uygulama vasıtasıyla kötülüklerden korunulacağı düşünülür.

Bu türbe ile ilgili anlatılan rivayet şöyledir:

Musa, İsrail oğullarına Allah tarafından seçilmiş ve gönderilmiştir. Musa, kendisinden daha büyük bir varlığın olup olmadığını merak etmiş ve bunu anlamak için Allah'tan bir talepte bulunmuştur. Bu talepten sonra ona Cebrail yolu ile bir vahiy gelir. "Sen iki denizin birleştiği yere git, orada birini göreceksin, bak bakalım kim daha büyük." der. Musa iki denizin birleştiği yere gider. Burada bir kul görür ve kulun Hızır olduğunu bilmez. "Aradığım bu." diye düşünerek, "Sizinle gezebilir miyim?", der. Hızır'ın verdiği cevap, "Benimle gezebilirsin, fakat bana hiç soru sormayacaksın." der. Musa da "Tamam." der ve yola koyulurlar.

Hızır ve Musa, içinde insan olan bir sandala binerler. Hızır bindiği sandalı deler. Bunun üzerine Musa dayanamaz ve sorar, "bindiğin bir sandalı niye deldin içindeki insanları boğmak mı istiyorsun?" der. Hızır, "Bana soru sormayacaksın demedim mi?", der. Musa da, "Tamam, bir daha sormayacağım." der. Sandal sahile çekilir ve insanlar kurtulur.

Hızır ve Musa tekrar yola koyulurlar. Hızır sokakta oynayan bir çocuk görür. Çocuğa bir tokat atarak onu öldürür. Musa yine dayanamaz ve "Nasıl olur da suçsuz ve güçsüz bir çocuğu öldürürsün?" dediğinde aynı cevabı alır. Yollarına devam ederler ve bir köye gelirler. Köyde kimse onları evine almak istemez. Köyden çıkarken, yıkık bir duvar görürler; Hızır, eliyle duvarı doğrultur.

Musa, “Nasıl olur da bizi evlerine almayan insanların yıkık duvarlarını onarırısın.” dediğinde Hıdır, “Ayrılma zamanı geldi.” diyerek yapılan hâdiseleri açıklamaya başlar.

Sandala bindiğimizde ortasını delişimin sebebi, bu sandaldan geçimini sağlayan yedi kardeş var. Fakat ileride zalim bir kral gelecek ve sandalların hepsini alacak. Bu sandalı yedi kardeş türlü zorluklarla yaparak geçimlerini sağlamaya çalışıyorlar. Kral bu sandalı alırsa yedi kardeş aç kalacaklar. Bu sebeple sandalı deldim ki kral sandalın kusurlu olduğunu görsün ve almaktan vazgeçsin.

Çocuğa tokat atıp öldürmemin sebebine gelince, bu çocuğun babası çok namuslu ve mümin bir insan; fakat bu çocuk büyüyünce ailesine yakışmayan olumsuz işler yaparak ailesini utandıracak ve kötü bir evlât olacak. Onu da bu sebeple öldürdüm [K. 72].

Onardığım duvarın altında bir define var. Arapça’da buna “kenz” denir. Bu duvarın sahibi iki yetim çocuk. Bu duvar yıkılırsa köy halkı defineyi alacak ve çocuklar mahrum edilecektir. Ben bu duvarı onardım ki çocuklar büyüyünce bu defineyi alsınlar [K. 24].

4.4.4. Şeyh Mifferiç Mezarı (Reyhanlı-Davutpaşa Köyü)

İslâmiyetin doğduğu dönemlerde yapılan savaşlardan birinde Müslümânlar zor durumda kalırlar. Savaşın kazanılması için ailesinin tek erkek çocuğu olan Mifferic’in savaşa katılması gerektiği inancı yayılır. Annesi göndermek istemez. Fakat Peygamber Efendimiz sağ salim getirmeye söz verir. Savaş kazanılır. Mifferic şehit düşer. Peygamber Efendimiz söz verdiği için Mifferic’in dirilmesi için Allah’a yalvarır. Dileği kabul olur. Peygamberimiz annesine teslim eder. İki gün sonra Mifferiç ölür.

Hastalık ve dilek için cuma gecesı ziyaret edilir, mezar etrafında dolaşılır. Bez bağlanır, yemek yapılır, orada bulunan fakirlere yedirilir [K. 2, 101].

4.4.5. Arabe Türbesi (Samandağ-Merkez)

Samandağı üzerinde bulunan Hz. Arabe’nin rivayete göre gerçek adı Ebu Zeyd-el Bastame’dir. Bundan 20-25 yıl önce YSE, şimdiki adıyla Köy Hizmetleri araçları, köy yollarını yaparken, Asahlrlı Köyü Muhtarı ve köy halkının ricası üzerine türbenin yolunu daha düzgün

bir hâle getirmiştir. Yolun yapılmasında yetkili olan greyder operatörü, mazotun köy halkı tarafından sağlanmasını istemiş. Bunun üzerine muhtar ve köy halkı aralarında topladıkları paralarla mazot satın almış, greyder deposunu doldurmuşlar. Yol yapımı için çalışmalar günlerce sürdükten sonra kayalık olan bu yerden 3 kilometrelik bir yol açılmış. Bu arada araçtaki mazota hiç bakılmamış. Daha sonra depoyu kontrol ettiklerinde mazotun hiç eksilmediğini görmüşler ve köy halkı da hemen orada bir kurban kesmişler [K. 24].

O zamanlar bu olayı duyan insanların akın akın ziyarete gittiklerini, türbenin etrafında günlerce kalıp dualar ettikleri ve daha sonra da bu eşyaları hediye ettikleri ve bu türbeden eşya çalanların da evlerine indiremedikleri söylenmektedir [K. 24].

Zamanımıza kadar Türkiye'nin her yerinden ziyaret akınına uğrayan, insanların şifa aradıkları bu mukaddes yer, Türkiye'nin bir çok yerinde duyulmuş ve bilinmektedir. Her sene ziyaret eden insanların giderek çoğaldığı herkes tarafından (özellikle Samandağ halkı) bilinmektedir [K. 24].

4.4.6. Şeyh Hıdır ve Şeyh Dahir Türbesi (Antakya-Merkez)

M. S. 304 yılı Antakya, Hristiyanlığın yayılmaya başladığı ve ilk Hristiyanların gizli iman ettiği yıllardır. İlk Hristiyanların gizli iman ettikleri fark edilince ya eziyet görüyorlar ya da öldürülüyorlardı. Öldürülen bu Hristiyanlar, aziz ilân ediliyordu. Böyle bir dönemde yine bir kız olan Teodar, İsa'ya iman etmiştir. Kız büyüyüp evlenme çağına geldiğinde onu şehrin zenginlerinden biri ile evlendirmek isterler. Kız Hristiyan olmayan bu adamla evlenmek istemez. Zengin adam kızın bu reddedişini hakaret sayarak kızı şehrin mahkemesine çıkarır. Kızın Hristiyan olduğu mahkemede anlaşılınca kız Defne (Harbiye)'deki Diana Mabedine gönderilerek cezalandırılır. Teodara'yı Defne'ye götüren muhafızlardan Didim kızı âşık olur. Didim, aşkı uğruna gerekirse Hristiyan olmaya ve kızı kurtarmaya karar verir. Didim genç kızın hapsedildiği hücreye girip genç kızı kendi asker elbiselerini giydiren kızı oradan çıkarır. Didim, ateşe verir. Bütün Harbiye yanar.

Didim yakalanır ve Antakya'ya getirilir. Ölüm cezasına çarptırılan Didim tam kafası kesilecekken kız ortaya çıkar ve asıl suçlananın kendisi olduğunu söyler. Buna rağmen hâkimler ikisinin kafasının

kesilmesini isterler ve keserler. Kesilen başları Herkül heykelinin altına atılır. Günler geçer, Hristiyanlık yayılır. Bu iki sevgili aziz ilân edilir. Bu iki âşık için bir ziyaret yapılır. Müslümânlar Antakya'yı fethettikten sonra ziyaretin adı değişir. Buraya Şeyh Hıdır ve Şeyh Dahir adı verilir [K. 83].

Bu ziyaretle ilgili inançlar şunlardır:

- Hastalar burayı ziyaret edip adak adarlarsa iyi olurlar.
- Ziyareti pisletmek iyiye yorulmaz; pisletenler çarpılır.
- Ziyarette küfür etmek, kaza ve belâ getirir.
- Ziyaret çevresinde ahlâka aykırı davranışlarda bulunulduğu takdirde çevrede zelzele olur [K. 83].

4.4.7. Şeyh Ale'l-Amud Türbesi

Amud (sütün) üzerine oturan şeyh demektir. Şeyh Amud, sütün üzerinde hastalara telkin tedavi yöntemlerini uygulamış. Ayrıca bir inanca göre, sütuna yerden alınan bir kiremit parçasını sürtüp dilek dilerseniz ve kiremit parçası, sütuna yapışırsa dilediğiniz gerçekleşir. Aksi bir sonuçta da isteğiniz gerçekleşmez [K. 83].

4.4.8. Şeyh Tahir ve Zahir Türbesi

Şeyh Tahir geçmişte, Döver köyünün manevî bekçisi olmuştur. Köyü soyguncuların istilâsından, Fransızların yağmasından o kurtarmıştır. Şeyh Zahir ise Döver köyünün en fakir adamı imiş, omzunda torbası her sene köyleri dolaşır, kısmetini toplar, evine getirirmiş. *Günlerden bir gün Amik ovasında Kadif isimli bir köye gelmiş; bir kadının kapısını çalmış; biraz ekmek istemiş. Kadın henüz hamur yoğurmadığından “Biraz bekle.” demiş. Bu arada beşikte çocuğu ağlayan kadın, “Şu çocuğu susturursan sana çok ekmek vereceğim.” demiş. Zahir çocuğu avutmuş. Ekmek pişmiş ve kadın parça dahi vermeden Zahir'i evden kovmuş. Zahir de ellerini açıp beddua etmiş. O vakit yer yarılmış, Kadif köyü batmağa ve her taraftan sular fışkırmaya başlamış. Kadın hatasını anlamış, ama kimse şehirden kurtulamamış. Yalnız çocuk beşiği ile beraber Zahir'i takip etmiş. Amik ovasındaki Amik gölü bu suretle meydana gelmiş, bugün hâlâ durgun havalarda Kadif köyünün evlerini seyretmek mümkündür. Zahir kurtardığı çocuğu evladı gibi büyüt müştür. İnanca*

göre şimdi Şeyh Tahir ve Zahir'in yattığı türbelerin içinde akan su her türlü derde şifa imiş [K. 97].

4.4.9. Hekim Davudî Antakî Türbesi

Bir Türk olan Ömer Ağa'nın oğlu Davud, gerçek anlamda bir hekimdir. Zamanın büyük hekimlerinden eğitim almış ve Mısır Ezher medresesinde Tıp hocalığı yapmıştır. Tedavi yöntemlerini Davudî Antakî Tıp Tezkiresinde toplamıştır. Eser şu an İstanbul Süleymaniye Kütüphanesindedir.

Tedavi yöntemi olarak ot, bitki ve bazı taş çeşitlerini kullanmaktadır. Bu tedavi bitkilerine birkaç örnek vermek gerekirse:

-Harnup: Pekmezi öksürüğü ve göğüs ağrısını keser.

-Hardal: Suyu ile ağızda bir süre gargara yapılırsa diş ağrısını giderir. Nezleye mâni olur, kurtları düşürür.

-Havlican: Bir çeşit ottur. Eklem ağrılarına iyi gelir.

-Bülbül: Eti ve dimağı hastalığı yok eder. Tüyünün külü yaraya iyi gelir.

-Yesem: Madenî bir taştır. Akan kanı durdurur [K. 93].

4.4.10. Hz. Miktad b. Esved El-Kindî (Altınözü)

Hz. Peygamber (s. a. v) ve Hz. Ali'nin eshabından ve yakınlarından. Hz. Ali'nin kılıç arkadaşı, Müslümân olmayan kişilere karşı mücadele etmiş, kudreti olan bir kişidir. Hz. Ali ve Ehli Beytine bağlılığı, sadakati ve aşkı çok aşikârdır. İhtilâflı konularda ve en zor anlarda daima onların yanında bulunmuş ve haklı davaların da mücadele etmiştir. Hz. Selman, Ebu Zer ve Ammar'la beraber en sadık dörtlüyü oluşturmuşlardır. İlk hâlife olarak bilinen Ebu Bekir'e "*Hilâfet Hz. Ali'nin hakkıdır.*" diye biat etmeyenlerin başında bulunmaktadır. İlk Müslümânlardan olup tüm Müslümânların yanında büyük saygınlığı olan iman, ihsas, takva ve vecih sahibidir.

Buralarda şehit olmuş ve bu şehitlikten dolayı Allah tarafından takdir edildiğine inanıldığı için makamı kutsallaştırmıştır. Bu makamın 1420'lerde yapıldığı tahmin edilmektedir. Allah'ın bir elçisi gibi kabul edildiğinden, buralara gelenler ona dua edip dileklerde bulunmaktadır. Aileleri tarafından zulüm gören insanların da gelip

yardım istediği, hasta olanların şifâ istediği ve dua ettiği görülmektedir.

Zamanın gümrük yüzbaşısı olan birine, felçli olan kızını kutsal olan bu türbede şifa dileğinde bulunmak için kızı ve eşi ile beraber gelip, türbenin içinde bir gün yatması ve inanarak dua etmesi gerektiği söylenir. Yüzbaşı da kızını türbenin içinde bir gün yatırmış, ertesi gün kızının düzeldiğini görmüş.

Türbenin çevresinde ağaçlar çok kutsal olarak bilindiğinden kimse dokunamamakta ve bu ağaçların Hz. Mikdad'ın birer askeri olduğuna inanılmaktadır. Ağaçlarla ilgili olarak halk tarafından şu olay anlatılmaktadır: [K. 97].

Köye yol yapmak için gelen Köy Hizmetleri, türbeye giden yolun yanındaki ağaçları çıkarıp türbenin kenarına yerleştirmiş. Çevre köylerden gelenler bu ağaçların odunlarından faydalanmak istemiş. Köylülerin uyarılarına rağmen dinlemeyip kesmişler. Kestikleri odunu arabaya yükleyip gitmek istediklerinde araba çalışmamış. Bunun üzerine odunlar tekrar yerine iade edilmiş.

Ziyaretten önce uyulması gereken kurallar:

-Ziyaretten önce mümkünse gusûl (banyo) edilir veya en azından abdest alınır. Ziyarete temiz ve yeni elbiselerle gelinir. Bilhassa ziyaretlere gidilirken mümin hanımlar İslâmî kurallara çok dikkat etmelidir.

-Ergenlik çağına ulaşmış her kız ve kadın bileklere kadar elleriyle yüz haricindeki saçının ve vücudunun tamamını gözükmeyecek şekilde örtmekle mükelleftir. Bunu da yüce Allah (c c). Kur'an da Nur suresinin 31. ayetinde tüm kız ve kadınlara emretmiştir.

-Ziyaret sağdan sola doğru tavaf edilir. Bu esnada kendisine, anne ve babasına, akraba ve tüm din kardeşlerine hayır dualarında bulunur.

-Ziyaretlerde dünyevî şeyler konuşulmaz; çokça salât ve selâm (Allahümme Salli ala Muhammed ve Ali Muhammed) gönderilir ve tespih edilir (33 Allahu Ekber, 33 Elhamdülillah; 33 Suphanallah).

-Ziyaretten sonra dileyen iki rekâtlık namaz kılar, sevabına ve ziyaret makamına bağışlar. Kur'an-ı Kerim okumanın da çok büyük sevabı vardır.

-Ziyaretlerde başkaları rahatsız edilmez, yüksek sesle konuşulmaz kahlkaha atılmaz, başkalarının ziyaret etmesine mâni olunmaz. Kalabalık anlarda ziyaret içinde fazla kalınmamalıdır.

-Ziyaret etrafında şarkı söylemek, müzik dinlemek, oyun oynamak ve içki içmek ziyaretin kutsallığıyla bağdaşmayan tamamen haram ve yasak şeylerdir. Şefaât ve sevap kazanmak amacıyla gittiğimiz ziyaretlerden günahlarla yüklü bir vaziyette dönmek istemiyorsak bunlardan tamamen uzak durmalıyız.

-Ziyaret etrafında top oynanmamalıdır. Ayrıca çevrenin temiz tutulması için gereken önemi hepimiz göstermeliyiz.

-Ziyaretten sonra hiçbir haram yapmayacak ve başkasına yaptırmayacak bir şekilde oturulabilir, sohbet ve istirahat edilebilir. Ziyaretlerimizin eğlence yeri değil, kutsal ibadet yeri olduğu unutulmamalıdır.

Netice olarak, özellikle bu mukaddes ziyaretlerimizde böyle dinî ve ahlâkî kuralları öncelikle kendimiz uygulamalı, sonra başkalarını kurallara uymaya tatlı ve hoş bir dille davet etmeliyiz [K. 97].

4.4.11. Hz. Melek Cağfer Tayyar (Altınözü)

Hz. Melek Cağfer Tayyar'ın, Hz. Muhammet'in amcası oğlu, Hz. Ali'nin kardeşi olan Abdulmenet'in oğlu olduğu söylenmektedir. Hz. Muhammed zamanında Uhut Savaşı'nda cihat ederken ölmüştür [K. 97].

4.4.12. Şeyh Ahmet Türbesi (Altınözü)

Hz. Muhammed zamanında yaşadığı; o dönemde cihat için yapılan bütün savaşıara katıldığı ve savaşlarda en ön saflarda yer alıp bayrağı taşıdığı söylenmektedir. Yine rivayete göre boyu dizleri bükülü olarak 18 metredir [K. 97].

4.4.13. Şeyh Halil Türbesi (Reyhanlı-Merkez)

Rivayetlere göre Şeyh Halil 200 yıl önce yaşamıştır. Ailesi hakkında hiç kimse bilgi sahibi değildir. Bu şahsın türbesi Reyhanlı'da olmasına rağmen, yerlisi olmadığı da söylenmektedir. Önceleri bu türbenin yerinde bir cami varken Halil'e de evliya gözüyle bakılıyormuş. Vefat edince caminin olduğu yere defnedilmiş.

Zaman geçtikçe de cami yıkılmış ve caminin taşları da köprü yapımı ve şantiyede kullanılmıştır. Ziyaretin yanında bulunan ağaca çocuğu olmayanlar, bez parçası bağlayıp dilekte bulunmaktadırlar.

Ziyaret yerinde de adak adayıp mumlar yakılmaktadır. Mumları yakmalarının nedeni kişinin içindeki kötülükleri yok ettiği ve içinin aydınlanacağı inancının hâkim olmasıdır. Şeyh Halil'in Yayladağlı olduğu da söylenmektedir [K. 100].

4.4.14. Şeyh Celil (Reyhanlı)

Antakya-Reyhanlı yolu üzerinde Devlet Üretme Çiftliği (TİGEM) sınırları içinde kalan bu mezar ile ilgili halk tarafından çeşitli rivayetler anlatılmaktadır. Bu mezarda yatanın bir kadın, Abdulkadir Geylani veya Hz. Hıdır olduğu da söylenmektedir. Ancak rivayetlerden çoğunun Şeyh Celil üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu mezar uzunca yıllar kalmasına rağmen türbe hâline getirilmemiştir. Mezarın olduğu yer, höyük yeri ve Devlet Üretme Çiftliğinin ekim alanına girdiğinden dolayı belli bir zaman sonra toprağı düzeltilir ve ekim arazisine katılır düşüncesiyle idareciler türbe olmasına izin vermemiştir. Fakat türbenin etrafındaki toprağı düzeltmeye çalıştıklarında araçlarda arıza olmaktadır. Bu arızalardan sonra da Şeyh Celil, çiftlik müdürünün gece rüyasına girer ve *“Müdür, benim evimi göçürtme, yoksa ben de senin evini göçürtürüm.”* der. Bunun üzerine mezarın bulunduğu yeri düzeltme işinden vazgeçilir. Halk tarafından anlatılan rivayete göre bu mezarın bulunduğu yerde bir köy bulunmaktadır. Yöre halkı hastalıklardan kurtulmak için mezarın başına gelip bir parça ekmek ve bir baş soğan bırakıp dua etmektedir. Bu pratiğı uyguladıktan sonra hastaların iyileştiğine inanılır.

Zaman içinde mezarın etrafına ağaçlar dikilmekte ve insanlar hastalıktan kurtulmak için bu ağaçlara çaput bağlayarak dilekte bulunmaktadır. Bu mezarın diğer bir özelliğı de üç cuma sabahı mezara gelip dilek dileyenlerin dileğinden sonra mezara bakmadan gitmesi sonucunda dileğinin olacağına inanmasıdır [K. 100].

4.4.15. Şeyh Abdurrahman (Reyhanlı)

Peygamber soyundan olan babası Şeyh Abdüsselâm'dan el almış olan Şeyh Abdurrahman, 1927 doğumlu olup, 1996 yılında vefat

etmiştir. Gelen hastaları telkin ile tedavi ettiğine inanılır. Reyhanlı'da temiz duygulu olan insanların gelecekle ilgili söylediklerine inanılmaktadır. Şeyh Abdurrahman'ın da temiz ve güvenilir bir insan olduğuna aşırı inanıldığından muskası bir hafta omuzlarda taşınır. Daha sonra akan bir nehre atılır veya kimsenin göremeyeceği bir yere gömülür.

Yazmış olduğu muskaları incelediğimizde muska içinde okunabilecek şekilde yazı bulunmamaktadır. Buradan da Şeyh Abdurrahman'ın okuma yazma bilmediğini anlamaktayız.

Cenazesi Reyhanlı mezarlığına götürülürken önde bulunan sancağın havalanıp yükseldiği söylenir. Vefatından önce oğlu Mahmut'a el vermiştir. Mahmut, babasının uyguladığı tedaviyi bugün de devam ettirmektedir [K. 100].

4.4.16. Büyük Mağara (Eskülâp Mabedi)

Bu büyük mağarada eski zamanlarda eskülâp hekimler ruh hastalarını buralarda dolaştırır ve yan odalarda bulunan rahipler de gaipten gelen ses ile hastaya gerekli ruhi telkin yaparmış. [K. 107].

4.4.17. Bayezid-i Bestamî Türbesi (Kırıkhan-Alaybeyli)

Türbesi Kırıkhan'a 4 km mesafede bulunan Alaybeyi köyü civarındadır. Türbenin girişinde, türbeyi inşa ettiren Mustafa Şevki Paşa ile Bayezid-i Bestamî Hazretlerinin öğrencisi ve koyun çobanı olan Muhammed Sadi Baba'nın kabirleri vardır. Bu kabirler Nusayrî ve Sünnî her kesim vatandaş tarafından ziyaret edilmekle birlikte, daha ziyade Sünnîlerin rağbet ettiklerini görmekteyiz.

Türbeye gelenler, namaz kılıp dilekte bulunduktan sonra oradan ayrılmaktadır. Bazı ziyaretçiler ise, dua ve namaz sonrasında orada kalıp uzun süre ibadet etmekte ve türbede tahsis edilmiş olan odalarda konaklamaktadır. Çocuklarının iyi bir üniversiteyi kazanmasını isteyenler, erkek evlâdı olmayanlar, çocukları olmayanlar, yakınları yasta olanlar... Bayezid-i Bestamî'nin türbesinde adakta bulunurlar. Adağı gerçekleştirenler ise yine aynı türbede adaklarını yerine getirirler. Adaklar umumiyetle koyun kesme ile ilgili olup, kesilen koyunların eti de etrafta bulunan fakir ailelere dağıtılmaktadır [K. 57].

Dua eden kişiler, duaları gerçekleştiğinde türbeye yeşil örtü hediye etmektedir [K. 21]. Bununla birlikte oruç tutma, horoz kesme, okul ve cami yaptırma gibi adaklarda bulunduğu da söylenmektedir [K. 32, 46, 87]. Bu ziyaret yerinde buhur veya mum yakmak gibi pratikleri görmemekteyiz.

4.4.18. Habib-i Neccar Türbesi (Antakya-Merkez)

Antakya’da Habib-i Neccar Camisinin içinde bulunmakta olup, Müslümân ve Hıristiyanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Yine aynı cami avlusunda bulunan ve Hz. İsa’nın elçileri, Yahya ve Yunus ait olduğu söylenen kabirler de, her iki dine mensup vatandaşlar tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretler esnasında orada yatan kişiler için dualar okunmaktadır. Bu şahıslarla ilgili olarak hurafeye yönelik herhangi bir söylenti bulunmamaktadır.

Dağdaki Habib-i Neccar Türbesi’nde ise ziyarete gelen insanlar, genellikle orada dua etmekle birlikte, mum yakma, buhur yakma, küçük taşları ziyaretin iç duvarlarına yapıştırma, saç tellerini ziyaret içindeki mağara girişini kapatan demir çerçeveye ve dışarıdaki ağaçlara iplik-çaput bağlamak suretiyle sıkıntılarının giderilmesi ile ilgili dileklerde bulunmaktadır. Bu pratikleri oraya gelen Nusayrî ve Sünnî vatandaşların çoğu yapmaktadır [K. 94].

4.4.19. Dağıstanlı Kalfa Ziyareti (Belen)

Türbesi, Belen ilçesinde bulunan ve Kanunî Sultan Süleyman tarafından yaptırılmış olan hamamın içindedir. Bu ziyaret yeri fazla bilinmemekle birlikte ilginç bir tarihi vardır. Belenli Adnan Çalışkan adlı bir vatandaşın verdiği bilgiye göre, Mimar Sinan’ın kalfalarından olan Dağıstanlı Kalfa, hamamın inşası sırasında, kendisine taş veren işçinin, taşı üzerine düşürmesiyle yaralanmıştır. Kalfa, yaralarından dolayı can çekerken, kendisini oraya gömmelerini vasiyet etmiş ve vefat etmiştir. Bunun üzerine, kalfanın vasiyeti yerine getirilerek, yaralandığı yere gömülmüştür. Hamamın bir köşesinde bulunan kalfanın kabri, o dönemlerde halkın ziyaret ettiği bir makam hâlini almıştır. Bugün hâlâ kullanılmakta olan hamamın içindeki ziyarete, o yörede bulunan vatandaşlar gelmekte ve dua edip mum yakarak ibadet etmektedirler

SONUÇ

Hatay’da Türk halk inançları ile ilgili olarak elde ettiğimiz veriler dört bölümde incelenmiş, Hatay ilçesinde yaşayan yöre halkının inançlarıyla eski Türklerin inançları arasında büyük benzerlikler görülmüştür.

Halk inançlarının ortaya çıkması tarihî süreç, sosyolojik olaylar zincirine ve değişik halk inançları silsilesine dayanır. Genel olarak iki ana menşei vardır denilebilir. Bunlar, eski kültür döneminde mevcut olan yapı ve günlük hayat olaylarıdır. Anadolu Türklüğü inanç etkileşimi bakımından bu iki menşe ile birlikte birçok alt dallara da ayrılmıştır. Bu dallar, Anadolu’da önceden kurulmuş medeniyetlerle birlikte, komşularımızdaki ve içimizdeki etnik grupların kültürleridir. Bunlara rağmen halk inançları, aynı coğrafyayı yaşayan insanlar arasında bir müştereklik arz eder. Söz gelimi akşam kedi görmenin uğursuzluk sayıldığı Hatay, Tekirdağ, Ardahan ve Hakkâri yörelerinde de gözlemlenmiştir.

İnsanlar yapısı gereği kendi güçleri dışında olduğunu kabul ettiği ve bilmediği esrarlı güçlere, bazen şaşkınlık, bazen de korku duyarak bakmıştır. Bu bilinmezlik neticesinde çeşitli yollara başvurarak onlara yakın veya hâkim olmaya çalışmış ve bu bilinmezlik içerisinde de birtakım pratikler ortaya koymuştur. İnançların tümüyle insan hayatını olumlu etkilediği hiç bir zaman söylenemez. *“Günahla korkutulup uğursuzluk getirir.”* düşüncesiyle gözdağı verilen pratikler, insan hayatının özgürlüğünü de kısıtlamaktadır

Tarihin derinliklerinden gelen tecrübe ve ilâhî değerlere dayanan halk inançları, kişiler tarafından ortadan kaldırılamaz. Bunlar toplumun ortak değerleridir. Bu değerler, değişmezlik özelliğini de beraberinde getirmektedir. Dışa açık olan toplumlarda da bu özellik şartlara uygun olarak değişir. Ancak bu değişim çok uzun bir süre içinde gerçekleşmekle birlikte çeşitli şekil ve derecelerde de kendini korumaya devam eder.

Hayat şartları, teknolojinin gelişimi ve kitle iletişim araçlarının etkisi ile de inançlardaki değişim kaçınılmazdır. Bu değişim içinde maddî unsurlar, manevî unsurlardan daha hızlı değişir. Söz gelimi ölüm sonrası yapılan yemekli mevlitler, yerini camilerde okutulan lokumlu ve şerbetli mevlitlere bırakırken, çocukların uzun yaşaması

için verilen Yaşar, Satılmış, Dursun... gibi isimler, canlılığını devam ettirmektedir. İster eski, ister yeni kültürel unsurların, varlığını devam ettirebilmesi için toplumun birbiriyle uyum içinde olması gerekir. Hatay'da Türkmen olarak bilinen ve Amik Ovası etrafında yerleşmiş olan topluluklar, geleneklerine son derece bağlıdır. Bu topluluklar eski kültür unsurlarını zamanımıza kadar getirmiş ve sürdürmektedirler. Doğum ve ölüm arasındaki geçiş dönemleri ile ilgili uygulanan pratikler, Orta Asya'da yaşayan Türklerin uyguladıkları pratikler ile örtüşmektedir.

Hatay, coğrafi konumu ve tarihî zenginliğiyle Dünya'da çeşitli medeniyetlere kucak açmış Türkiye'nin önemli bir şehridir. Bu sebeple inanç yönünden zengin bir yapı içermektedir. Bu zenginlik köklerini tarihin derinliklerinden almaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle de önceden var olan kültür kalıplarında önemli azalmalar olmasına rağmen, bu kalıplar, köy ve kasabalarda varlığını sürdürmektedir.

Yapmış olduğumuz çalışmada, İslâmiyet öncesi Türk halk inançlarının büyük bölümünün günümüze kadar devam ettiği; diğer bir kısmının ise özünü kaybetmeden değişik görüntülerde yaşadığını gözlemledik. Halk içinde uygulanan pratiklerin sebebini ve kaynağını sorduğumuzda, bu pratiklerin eski form ve işleyişlerinin dasıl dair bilgi alamadık. Bunlar unutulmuş ve günümüzde şeklen devam etmektedir. Bu pratiklerden göbek bağının kesilmesi, çocuğu yaşamayan kadınların çocuklarına Satılmış, Yaşar, Dursun, Satı gibi isimler verilmesi, yine çocuğu doğumdan hemen sonra ölen ailelerin diğer bir doğumdan sonra çocuğunu çok ucuz bir paraya tanıdık ailelere satması, gelinin başına saç atılması ve bu saçların atıldığı sıralarda "*Dasısı başına.*" sözlerinin sarf edilmesi, gerdek gecesi sonrası köylerde evin balkonundan silâh atılması ve gerdek sonrası çarşaf toplama, muhafaza edilerek günümüze kadar gelmiştir.

Cami etrafında bulunan kutsal düşünölen ağaçlara bez bağlanması ve daha sonra yatırlara gidip kutsal olarak bilinen kişiler vasıtasıyla Allah'a dua etmeleri, eski inançlarla dinî inançların kaynaştığını göstermektedir.

İnsan hayatının geçiş dönemleri ile ilgili inançlar ve pratiklerde çok eskilere dayanan izler, rahatlıkla gözlemlenmektedir. Bu inanç ve

pratiklerin yalnızca Hatay'a ait olmadığını bunları Anadolu'da yaşayan halkın da uyguladığını, yapılan araştırmalarda gözlemlemekteyiz. Buradan da Türk halkının inanç, anlayış ve pratiğini binlerce yıldır devam ettirdiğini ve halkın bu inançlardan, her ne kadar değişik coğrafyalarda yaşayıp değişik kültürlerden etkilenseler de, kolayca vazgeçemediğini anlamaktayız. Bunlar içinde söz gelimi 3, 7, 13, 19, 40 sayıları geçmişte olduğu gibi günümüzde de kutsiyetini devam ettirmektedir. Günümüzde de İslâmiyeti kabul etmemize rağmen ölüyü gömme sonucu yapılan âdetlerde de adı geçen rakamlar Hatay'da kutsiyetini devam ettirmektedir.

Nişan ve düğün esnasında dinî niteliği ön plâna çıkan birine imam nikâhı kıydırılması, geline (Reyhanlı ve çevresinde) su gösterilmesi, gerdek gecesi iki rekât namaz kılınması elbette Türk inancı değildir. Bu tür inanç ve uygulamalar İslâmî özelliklerle kaynaşmıştır.

Ölümden sonra uygulanan pratiklerde İslâmî kurallar ön plâna çıkmaktadır. Kur'an okutulması, ölünün arkasından dualar edilmesi ve yapılan mevlitler İslâmî özellikler taşımakla birlikte, eski Türk inancının özelliklerini de yansıtmaktadır. Ölü evinin ışıklarının yanık kalması ve böylece evden ayrılmadığına inanılan kötü ruhları kovma inancı, eski Türk inançlarında da mevcuttur.

Yapmış olduğumuz çalışmada Hatay'ın 150'ye yakın köy ve 12 ilçesi gezilmiş; incelemeler, umumiyetle yaşlı kaynak kişilerden soru-cevap tekniği yapılarak tamamlanmıştır. Umumiyetle geleneğini daha fazla muhafaza eden köylerde ve Amik ovasında yaşayan Türk kökenli kaynak kişilerde İslâmiyet öncesi inançların diğer yörelere göre daha belirgin olarak ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

Çalışmamızda Türk dünyasının inançlarına katkıda bulunmaya çalıştık. Konuyla ilgili olarak sadece Anadolu ve Türk dünyası içinde değil; geçmişte ve günümüzde komşuluk ilişkileri yaşamış olan diğer toplumların inançlarını araştırmak için, mahallî araştırmaları bir araya getirecek müşterek bir derginin çıkarılması, monografilerin yayımlanması, bibliyografyaların tanzimi, kongrelerin düzenlenmesi ve ilim adamlarının konferanslara davet edilmesi gibi işleri koordine edecek bir "*Türk Topulukları İnanç Enstitüsü*"nın kurulması gerektiğine inanıyorum.

KAYNAK ŞAHISLAR TABLOSU

No	Adı Soyadı	Doğum Tarihi	Doğum Yeri	Tahsili ve Mesleği
K. 1	Abdulkadir Hatay	1938	Antakya	İlkokul/ Emekli
K. 2	E. Yelda Bahadır	1969	Reyhanlı	Lise/ Ev Hanımı
K. 3	Ahmet Cancı	1960	Reyhanlı	Lise/ Çiftçi
K. 4	A. Cemil Bahadır	1933	Reyhanlı	Lise/ Çiftçi
K. 5	Ahmet Yılmaz	1960	Erzin	Lise/ Serbest Meslek
K. 6	Ali Atasoy	1943	Harbiye-Dermaşa	İlkokul/ Emekli
K. 7	Ali Aksoy	1944	Yayladağı-Ayışığı	----/ Emekli
K. 8	Yıldız Behzatoğlu	1958	Reyhanlı	Üniversite/ Öğretmen
K. 9	Ali İstanbullu	1927	Antakya-Odabaşı	---- / Emekli
K. 10	Asude Ergüvenoğlu	1948	Altınözü	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 11	Ayla Bahadır	1944	Antakya	Ortaokul/ Ev Hanımı
K. 12	Aynur Yıldırım	1949	Antakya	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 13	Aysel Tanrıverdi	1943	Antakya	----/ Ev Hanımı
K. 14	Ayşe Danacı	1959	Reyhanlı	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 15	Ayşe Önbaş	1949	Antakya	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 16	Azize Ceviroğlu	1945	Antakya	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 17	Ahmet Barutçu	1954	İskenderun	Üniversite/ Muhasebe
K. 18	Meyem Eker	1932	Reyhanlı	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 19	Cahit Koç	1946	Antakya	Ortaokul/ Emekli
K. 20	Cengiz Özdemir	1964	Hassa	Lise/ Çiftçi
K. 21	Cennet Kurt	1955	Reyhanlı	Ortaokul/ Ev Hanımı
K. 22	Meryem Bahadır	1937	Reyhanlı	----/ Ev Hanımı
K. 23	Dönüş Kılıçoğlu	1940	Kırıkhan	---- / Ev Hanımı
K. 24	Hüseyin Düşer	1948	Samandağ	İlkokul/Ser. Mes.
K. 25	Yusuf Erikli	1956	Antakya-Serinyol	Lise/ Ser. Mes.
K. 26	Fahriye Buğdaycı	1945	Antakya	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 27	Fatma Kırar	1961	Antakya	Ortaokul/Ev Hanımı
K. 28	Fatma Yücel	1939	Antakya	-----/ Ev Hanımı
K. 29	Fatma Yüksel	1933	Antakya	İlkokul/ Ev Hanımı

K. 30	Fatma Miçooğulları	1933	İskenderun	----/ Ev Hanımı
K. 31	Fatma Sağıroğlu	1932	Kumlu	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 32	Fatma Yağız	1960	Kırıkhan	Ortaokul/ Ev Hanımı
K. 33	Ferhat Karca	1959	Reyhanlı	Lise/ Çiftçi
K. 34	Ganime Atılğan	1950	Antakya	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 35	Gülhan Uğur	1956	Antakya	Üniversite/ Öğretmen
K. 36	İnci Bahadır	1960	Reyhanlı	Lise Ev/ Hanımı
K. 37	Taci Macit	1930	Dört Yol	İlkokul/ Halk Hekimi
K. 38	Hakkı Kurtkulak	1928	Reyhanlı	İlkokul/ Çiftçi
K. 39	Hasan Çalışkan	1962	Antakya	Lise/ Dekoratör
K. 40	Hasan Özgün	1932	Antakya-Serinyol	----/ Emekli
K. 41	Hatice Güçlü	1930	Antakya	----/Ev Hanımı
K. 42	Hatice Kekeçoğlu	1953	Antakya	İlkokul Ev Hanımı
K. 43	Hatice Paçe	1938	Antakya	----/Ev Hanımı
K. 44	Hatice Seçmen	1924	Antakya	----/Ev Hanımı
K. 45	Kemal Çelik	1933	Reyhanlı	İlkokul/Emekli
K. 46	Hatun Bütün	1959	Kırıkhan	Ortaokul/Ev Hanımı
K. 47	Hayriye Kutlual	1941	Antakya	----/ Ev Hanımı
K. 48	Hasan Bahadır	1963	Reyhanlı	Lise/ Memur
K. 49	Hikmet Konuşkan	1936	Antakya	Üniversite/ Teknisyen
K. 50	Huriye Sürmeli	1965	Harbiye	----/ Ev Hanımı
K. 51	Huriye Atakan	1947	Antakya	----/ Ev Hanımı
K. 52	Durmuş Fevzi Kılbey	1928	Antakya	---- / Ev Hanımı
K. 53	Asude Ergüvenoğlu	1948	Antakya-Odabaşı	----/ Ev Hanımı
K. 54	Kemal Akbaş	1941	Yayladağı-Kulaç köyü	İlkokul/ Emekli
K. 55	Kemal Bahadır	1951	Reyhanlı	Üniversite/Dış Hekimi
K. 56	Kemal Uğuroğumlu	1951	Yayladağı-Şenköy	Ortaokul/ Çiftçi
K. 57	Osman Kurdoğlu	1953	Kırıkhan	Üniversite/ Öğretmen
K. 58	Mehmet Cancı	1955	Reyhanlı	Lise/ Çiftçi
K. 59	Mahmut Kara	1958	Hassa	Lise/ İşletmeci

K. 60	Mehmet Gezmen	1946	Antakya	Lise/ Çiftçi
K. 61	Melahat Gökkaya	1968	Arsuz	Ortaokul/ Ev Hanımı
K. 62	Meri Adalı	1933	Kumlu-Kırcaoğlu	İlkokul/ Emekli
K. 63	Mesrure Mulluoğlu	1975	Antakya	Lise/ Ev Hanımı
K. 64	Sevim Ergenç	1955	Antakya	Lise/ Ev Hanımı
K. 65	Muazzez Konuşmaz	1926	Reyhanlı	----/ Ev Hanımı
K. 66	Muhammed Ray	1928	Samandağ	----/ Emekli
K. 67	Mustafa Çelik	1957	Reyhanlı	Ortaokul/ Komisyoncu
K. 68	Mükerrem Sabuncugil	1941	Antakya	Ortaokul/ Ev Hanımı
K. 69	Müzeyyen Önbaş	1953	Antakya	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 70	Münevver Karaca	1935	Dörtöyol	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 71	Nasır Ekinci	1935	Harbiye	İlkokul/ Emekli
K. 72	Nasrettin Eskiocak	1936	Harbiye	İlkokul/ Emekli
K. 73	Nebihe Yarım	1931	Antakya	----/ Ev Hanımı
K. 74	Neval Miçooğlu	1954	Samandağ	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 75	Nihal Yüksel	1962	Reyhanlı	Lise/ Ev Hanımı
K. 76	Nimet Bayraktar	1945	Antakya-Narlıca	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 77	Nimet Durak	1973	Antakya	----/ Ev Hanımı
K. 78	Nimet Karafakı	1951	Antakya	Lise/ Ev Hanımı
K. 79	Nuri Dadı	1962	Reyhanlı	Lise/ Memur
K. 80	Osman Göktürk	1935	Reyhanlı-Konuk köyü	İlkokul/ Çiftçi
K. 81	Nuri Karaca	1961	Reyhanlı	Lise/ Çiftçi
K. 82	Ömer Şahsuvar	1958	Reyhanlı	Lise/ Memur
K. 83	Reşit Durmaz	1966	Kırıkhan	Lise/ Memur
K. 84	Rıfat Bahadır	1931	Reyhanlı	İlkokul/ Çiftçi
K. 85	Saadet Hanyolu	1924	Antakya	----/ Ev Hanımı
K. 86	Sabahat Ocak	1958	Antakya	Ortaokul/ Ev Hanımı
K. 87	Sabahat Elmas	1958	Kırıkhan	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 88	Sabriye Arıcıoğulları	1954	Altınözü-Karbeyaz	----/ Ev Hanımı
K. 89	Sevim Kılbey	1939	Antakya	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 90	Selvinaz Güney	1949	Antakya	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 91	Semra Fakkusoğlu	1959	İskenderun	Lise/ Ev Hanımı

K. 92	Seyhan Oral	1957	Yayladağı	Lise/ Ev Hanımı
K. 93	Sıdıka Akıncı	1950	Antakya	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 94	Süheyl Dağlı	1940	Antakya	İlkokul/ Emekli
K. 95	Şehriban Aras	1947	İskenderun	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 96	Şükran Güner	1949	Antakya	İlkokul/ Ev Hanımı
K. 97	Şükrü Sarılar	1949	Altınözü	İlkokul/ Çiftçi
K. 98	Turgut Güllü	1972	İskenderun- Arsuz	Üniversite/ Öğretmen
K. 99	Türkfıdan Bahadır	1946	Reyhanlı	İlkokul/ Ev Hanımı
K.100	Türki Ünver	1944	Reyhanlı- Avara köyü.	İlkokul/ Çiftçi
K.101	Meryem Eker	1940	Reyhanlı	İlkokul/ Ev Hanımı
K.102	Vatfa Akoğlu	1958	Antakya	----/ Ev Hanımı
K.103	Yeter Kaya	1932	İskenderun	----/ Ev Hanımı
K.104	Yusuf Şerifoğlu	1918	Yayladağı	Lise/ Siyasetçi
K.105	Zahide Gök	1956	Belen	----/ Ev Hanımı
K.106	Zeynep Bahadır	1947	Reyhanlı	İlkokul/ Ev Hanımı
K.107	Zekeriya Güçlü	1932	Antakya	----/ Emekli
K.108	Zeynep Kör	1922	Antakya	----/ Ev Hanımı

KAYNAKÇA

- ABDYKOULOVA, Roza. (1997), **Eski Bozkır Kavimlerinin Dinî İnanç ve Âdetleri**, Ankara: Gazi Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı Basılmamış Master Tezi.
- ACIPAYAMLI, Orhan. (1961), **Türkiye’de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü**, Ankara: AÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ACIPAYAMLI, Orhan. (1963), “*Türkiye’de Yağmur Duası*”, Ankara: **Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları**, C. XX, S. 1.-2.
- ACIPAYAMLI, Orhan. (1976), “*Türk Folklor Ürünü Yağmur Duasıyla İlgili Yapı ve Fonksiyon Sorunları*”, **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 21, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi: 6**; Ankara: DSI Basım ve Foto-Film İşletme Müdürlüğü. Matbaası.
- ACIPAYAMLI, Orhan. (1963), “*Türkiye Halk Hekimliğinde Dalak Kesme ve Etnolojik İzahı*”, **Türk Antropoloji Dergisi**, S. 1.
- AKA, İsmail. (1980), “*Hazar Ötesi Türkmenlerinde Bir Düşün Merasimi*”, **Türk Kültürü Dergisi**, Ankara: S. 207-208.
- AKÇİÇEK, Eren. (1989), “*Türk Halk Hekimliğinde Sarımsak*”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, Ankara: A.Ü. Basımevi.
- AKPINAR, Turgut. (1988), “*Eski ve Bugünkü Türklerde Su Kültü ve Âdetleri*”, **Tarih ve Toplum**.
- AKPINAR, Turgut. (1994), **Türk Tarihinde İslâmiyet**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- AKSAKAL, Ali. (1995), “*Kale Köyünde (İzmir-Kiraz) Evlenme Gelenekleri*” **Türk Kültüründen Derlemeler 1993**, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 209.
- ALTINEL, İbrahim. (1996), “*Gevrekli (Seydişehir-Konya) Kasabası Düşünlerinde Gelin ve Güvey Motifi Üzerine Bazı Tespitler*”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ARAZ, Rıfat. (1995), **Harput’ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları: 108.

- ATALAY, Besim. (1972), **Divanü Lûgat-it-Türk Dizini**, TDK Yayınları, Ankara: AÜ. Basımevi.
- AYTAR, Selçuk. (1976), “*Bazı Cansızlardaki Güçleri İnsanlara Devretme*”, Ankara: **TFA Dergisi**, S. 325.
- BAHADIR, Sedat. (1995), **Ceylânlı Köyü Türküleri**, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BAHADIR, Zeynep. (1974), Reyhanlı Türkmenleri ve Türkmencesi, Ankara: AÜ Dil ve tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi.
- BAHADIROĞLU, Cemil. (1928), “*Büyük Reyhanlı Türk Aşireti*”, Antakya: **Yeni Mecmua**, 1 Teşrin Evvel, 1 Kanun.
- BARLAS, Uğuroğlu. (1996), “*Karabük ve Safranbolu Yöresinde Yağmur Duası Yapılan Türbe ve Yatırlar*”, **Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1994**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BANARLI, N. Sami. (1971), **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, İst., C. I-II.
- BAŞAR, Zeki. (1989), “*Şifalarına İnanılan Kutsal Sular*”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.** 110, Ankara: AÜ Basımevi.
- BAYAT, A. Haydar. (1987), “*Halk Tıbbında Özellikle Anadolu’da Sarılık Hastalığı Tedavisi*,” **I. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Ankara: Başbakanlık Basımevi, Cilt. VI.
- BAYAT, A. Haydar. (1990), **Türk Millî Kültüründe Hayvan Motifleri -1- (Koyun ve Keçi Etrafında Oluşan Gelenekler)**, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 108.
- BEYHAN, İhsan (1995), “*Kemerhisar-Bahçeli’de İnançlar, Yerel Adlar, Takma Adlar ve Sağaltımacılık*”, **Türk Kültüründen Derlemeler 1993**, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 209.
- BİLGİÇ, Emin. (1997), “*Türklerin İslâmiyeti Kabulü ve Müdafası*” **Millî Kültür Dergisi**, Ağustos, C. I, S. 8,
- BİLGİN, Önder. (2000), **Bolu İlinde Mevcut Halk İnançları**, Elâzığ: Fırat Üniversitesi Sos. Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Master Tezi.
- BORATAV, P. Naili. (1984), **100 Soruda Türk Folkloru**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

- BOZYİĞİT, A. Esat. (1986), “*Düğünlerimizde Bayrak Geleneği*”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, IV, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BULUÇ, S. (1942), “*Şamanizm*”, **Türk Amacı Dergisi**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BURCU, Hatice. (1994), “*Antakya’da Eski Âdetler*” **İçel Kültürü**, Ocak, C.6, S.59,
- CEREBOĞLU, Enise. (1975), “*Konuşamayan ve Yürüyemeyen Çocuklara Uygulanan Pratikler*”, Ankara:TFAD, S. 310.
- ÇAĞATAY, Saadet. (1989), “*Türklerde Batıl İnançlar Arasında Tabu*”, **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÇAY, M.Abdulhaluk. (1988), **Türk Ergenekon Bayramı Nevruz**, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- ÇELİK, Ali. (1995), **İslâmın Kabul veya Reddettiği Halk İnançları**, İstanbul.
- ÇELİK, Ali. (1996), “*Trabzon, Bakü, Merv, Kızıl Orda, Jambul, Gagauz Düğünlerinde Gelin-Güvey Motifi*”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 104-117.
- ÇELİK, Hülya. (1996), “*Gaziantep ve Yöresinde Cinsiyet Belirlemek İçin Yapılan Uygulamalar*”, **Türk Kültüründen Derlemeler 1994**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Özkul. (1999), **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınevi.
- DEMİRAY, Kemal. (1972), **Resimli Türkçe Sözlük**, Ankara.
- DEVELLİOĞLU: Ferit. (1970), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara: Doğuş Ltd. Şti.
- DİVANÜ LÛGAT-İT-TÜRK TERCÜMESİ**. (1985), (Çev: Besim Atalay), C.III. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- DİVİTÇİOĞLU, Sencer. (1972), **Kök Türkler**, İstanbul: Ada Yayınları.
- DOĞRUER, Şen. (2002), “*Antakya’da Doğumdan Ölüme Dek Yaşanan Tören ve Kutlamalar*,” **Güneyde Kültür Dergisi**, Eylül-Ekim, Antakya.

- DÖNMEZ, Fevzi. (1994), “Yayladağı-Sürtme Köyünde Ölüm ile İlgili Âdet ve Gelenekler,” **Güneyde Kültür Dergisi**, C. 6, Antakya.
- DUVARCI, Ayşe. (1990), “Halk Hekimliğinde Ocaklar”, **Milli Folklor Dergisi**, Yıl 2, S. 7, C. I, Eylül, Ankara.
- EBERHARD W. (1987), **Çin’in Şimal Komşuları**, Ankara.
- EBULGAZİ BAHADIRHAN. (1990), (**Şecere-i Terakime**) **Türklerin Soy Kütüğü**, (Haz: Muharrem Ergin), İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- EKER, Ahmet. (2000), **Kayseri ve Çevresinde Nazar İnanç ve Uygulamaları**, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ELÇİN, Şükrü. (1986), **Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ELÇİN, Şükrü. (1988), **Halk Edebiyatı Araştırmaları**, C. I-II, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 905,
- ELÇİN, Şükrü. (1977), “İslâm Memleketlerinde Folklor Çalışmalarının Koordinasyonu Problemi” **Milli Kültür**, Mayıs, C. 1, S. 5., Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,
- ELİADE, Mircea. (1999), **Şamanizm**, Ankara: İmge Yayınları.
- ERCİLASON, A. Bican. (1988), “Oğuz Kağan Destanı Üzerine Bazı Düşünceler,” **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten 1986**, Ankara: TDK Yayınları: 539, TTK Basımevi.
- ERDENTUĞ, Nermin. (1977), **Sosyal Âdet ve Gelenekler**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ERDENTUĞ, Nermin. (1983), **Hal Köyünün Etnolojik Tedkiki**, Ankara: AÜ. DTCF Yayınları, No: 109.
- ERDİK, Kefalettin. (1991), **Yaşayan Hurafeler**, Ankara.
- ERDOĞAN, Zübeyde. (1995), “Ankara Çubuk Kargın Köyü’nde Doğumla İlgili İnanmalar”, **Türk Kültüründen Derlemeler 1993**, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 209.
- ERGİN, Muharrem. (1989), **Dede Korkut Kitabı**, Ankara: TDK Yayınları.
- ERGİN, Muharrem. (1980), **Orhun Abideleri**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

- ERK, Zümrüt. (1976), *“Anadolu’da Kırklama”*, **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ERTÜRK, Kenan. (2000), **Malatya’nın Etnik Yapısının Siyasi Hayata Etkileri**, İstanbul: İ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Master Tezi.
- ESİN, Emel. (1978), **İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslâm’a Giriş**, Türk Kültürü El Kitabı, İstanbul.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi. (1986), **Çağımızda İtikadî İslâm Mezhepleri**, Ankara.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi. (1990), *“Tarih ve Din”* Türk Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kolleksiyumu, Elazığ.
- FIRAT, M Şerif. (1998), **Doğu İlleri ve Varto Tarihi**, İstanbul: Kamer Yayınları.
- GEDİKLİ, Yusuf. (1992), *“Suriye Türkleri”*, **Ortadoğu**, 25 Eylül.
- GENÇ, Reşat. (1999), **Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil**, Ankara: AKMB Yayınları.
- GENÇ, Reşat. (1982), *“Eski Türk Ziyafetleri ve Dış Kirası Âdetleri”*, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. IV, Ankara.
- GÖKALP, Ziya. (1975), **Türk Medeniyeti Tarihi**, C. II, II. Baskı, İstanbul: Türk Kültür Yayınları.
- GÖKALP, Ziya. (1976), **Eski Türk Dini Tarihi**, İstanbul.
- GÖKYAY, O. Şaik. (1973), **Dedem Korkud'un Kitabı**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- GÖKALP, Ziya. (1976), **Türk Töresi**, (Haz: H. DİZDAROĞLU), Devlet Kitapları, Ankara: Kültür Bakanlığı, Ziya Gökalp Yayınları: 6.
- GÖZAYDIN, Nevzat. (1987), *“Dağıstan İran ve Türkiye’de Yağmur Duasındaki Bazı Ortak Motifler Üzerine”*, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. IV, Ankara: Başbakanlık Basımevi,
- GÖZAYDIN, Nevzat. (1976), *“Çuvaşlarda Yağmur Duası”*, **I. Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri**, Ankara.
- GÖZAYDIN, Nevzat. (1985), *“Ölü ve Ölüm Efsanelerinde Yeniden Dünya ’ya Dönüş Motifi Üzerine”*, **V. Milli Türkoloji Kongresi**, İstanbul.

- GÜLENSOY, Tuncer. (1980), “*Bayır-Bucak (Suriye) Türkleri Ağzı*”, **Milletlerarası Türkoloji Kongresi**, 5-9 Ekim, İstanbul: 3.
- GÜZEL, Abdurrahman. (1986), “*İslâmiyete Anadolu’dan Giren Türkler*”, **Milli Kültür**, Eylül, S. 54.
- HACIEMİNOĞLU, Mehmet. (1992), **Osmanlı Vesikalarını Okumaya Giriş**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan. (1975), **İnanç Sözlüğü**, İstanbul.
- HASSAN, Ümit. (1985), **Eski Türk Toplumu Üzerine İncelemeler**, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- HİNÇER, İhsan. (1974), “*İnançlarımız Açısından Yatırlar ve Ziyaretlerin Müspet Yönleri*”, **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İNAN, Abdulkadir. (1976), **Eski Türk Dini Tarihi**, Kültür Bakanlığı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İNAN, Abdulkadir. (1976), **Manas Destanı**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 611, İstanbul: 1000 Temel Eser: 117.
- İNAN, Abdulkadir, (1986), **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, Ankara: TTK Yayınları.
- İNAN, Abdulkadir. (1991), **Makaleler ve İncelemeler**, C. I. II. Ankara: TTK Yayınları.
- İNAN, Abdulkadir. (1969), “*Dede Korkut Kitabında Eski İnançlar ve Gelenekler*,” **Türk Kültürü Araştırmaları**, Ankara: AÜ Basımevi.
- İNAN, Abdulkadir. (1963), “*Nazarlıklar*”, Ankara: **TFAD**, S. 169.
- İNAN, Abdulkadir. (1976), **Eski Türk Dini Tarihi**, İstanbul.
- İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ**. (1979), İstanbul: C. 11.
- KAFALI, Mustafa. (1973), “*Suriye Türkleri*”, **Töre**, 5(23).
- KAFESOĞLU, İbrahim. (1981), **Eski Türk Dini**, . Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KAFESOĞLU, İbrahim. (1987), **Türk Bozkır Kültürü**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara: Ayyıldız Matbaası A Ş Tandoğan.
- KAFESOĞLU, İbrahim. (1989), **Türk Milli Kültürü**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

- KALAFAT, Yaşar. (1995), **Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları: 112.
- KALAFAT, Yaşar ve DOĞAN Ahmet. (1995), **Kuzey Irak’ta Karşılaştırmalı Türk Halk İnançları**, Ankara: Ecdad Yayınları.
- KALAFAT, Yaşar. (1996), **Bayır-Bucak Türkmen Halk İnançları**, Ankara.
- KALAFAT, Yaşar. (1996), *“Halk İnançlarımızda Göğe Kaldırma Dini Pratiği”*, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KANBOLAT, Yahya. (1989), **Reyhanlı İlçesinde Aşiretlerin Durumu ve Kuzey Kafkas Göçmenleri**, Ankara.
- KAPLAN, Mehmet. (1985), **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar (3), Tip Tahlilleri**, İstanbul: Dergâh Yayınları
- KARASU, Mehmet. (2002), **Harbiye** (Doğa-Tarih-Kültür-Kimlik), Antakya.
- KARATAŞ, Aynur. (1995), *“Erzurum Narman Çimenli Köyü’nde Doğum Âdetleri”* **Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1993**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KAYA, Şahver. (1970), *“Ağır Basan”*, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, S. 250, Ankara.
- KESKİN, Haşim. (1998), **Isparta ve Civarında Yaşayan Halk İnançları**, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Master Tezi.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin. (1997), *“Eski-Türk Dinindeki Dört Rengin Coğrafyamızdaki Yeri”*, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Genel Konular Seksiyon Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KIZILDAĞLI, Edip. (1996), *“Mansurlu ve Gökçeğöz Köylerindeki Eski Türk İnanışları”*, **Güneyde Kültür Dergisi**, Antakya.
- KİRİŞÇİOĞLU, Fatih, G.KİLLİ ve Y. VASİLYEV. (1996), **Saha (Yakut) Halk Edebiyatı Örnekleri**, Ankara: TDK Yayınları.
- KOCA, Salim. (1977), *“Türklerde Tuz ve Ekmek Hakkı”* **Milli Kültür Dergisi**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, C. 1, S. 7, Temmuz.
- KOÇAR, Çağatay. (1991), **Türkistan İle İlgili Makaleler**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- KONURALP, N. Aydın. (1973), **Hatay Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi**, İskenderun.
- KOŞAY, H. Zübeyir. (1944), **Türkiye Düşünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme**, Ankara: Maarif Vekillliği Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Yayınları.
- KÖKSAL, Hasan. (1996), “*Türk Düşünlerinde Saçı Geleneği ve Buna Bağlı Ritler- Pratikler*”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Kongresi Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, Fuad. (1966), **Edebiyat Araştırmaları**, Ankara: TTK Yayınları, VII Seri, Sayı 47, Makaleler Külliyyatı, TTK Basımevi.
- KÖPRÜLÜ, Fuad. (1976), **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara: TTK Basımevi.
- KÖPRÜLÜ, Fuad (1981), **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- KÖPRÜLÜ, Fuad (1966), **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- KUR’AN-I KERİM. (1998), Maide Suresi, **Kur’an-Kerim ve Açıklamalı Meâli**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KUZGUN, Ş. (2015), **Hazar ve Karay Türkleri**, Ankara: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- MAKAL, Kutsi. (1986), “*Anadolu’da Ağutçu Kadınlar*”, **III: Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 78, Cilt II, Feryal Matbaacılık.
- MAKAL, T. Kutsi. (1982), “*Türklerde Kalın ve Başlık*”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. IV, Ankara.
- MELEK, Abdurrahman. (1986), **Hatay Nasıl Kurtuldu**, Ankara,
- MUŞLU, Mustafa. (1994), “*Bahadır’da Gelin Alma ve Kına Yakma Âdeti*” **Güneyde Kültür**, C.6, S. 59, Antakya.
- NECATİ, Şerif. (1930), “*Loğusa Kadınlarda Albastı Hastalığı*”, **Halk Bilgisi Haberleri Dergisi**, S. 5.
- OCAK, A. Yaşar. (1982), “*Bektaşî Menakıbnâmelerinde Tenasüh İnancı*”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. LV, Ankara.
- ONUK, Taciser. (1996), “*Güney Anadolu (Çukurova-Kezin) Yayla Düşünlerinde Kına Gecesi Geleneği*”, **III. Milletlerarası Türk**

Halk Edebiyatı ve Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ORKUN, H. Namık. (1941), **Eski Türk Yazıtları**, İstanbul.

ÖGEL, Bahaeddin. (1971), **Türk Mitolojisi**, Ankara: Selçuklu Tarih ve Medeniyet Enstitüsü Yayınları, No: 1, C. I-II, Ankara: TTK Basımevi.

ÖGEL, Bahaeddin. (1971), **Türk Kültürünün Gelişme  ağları**, İstanbul: 1000 Temel Eser 49, Cilt I-II, Ankara, Milli Eğitim Basımevi.

ÖKSÜZ, Y. Ziya. (1982), *“Türklerde Ad Verme Geleneği”*, **Milli Kültür Dergisi**, S. 9, Ankara.

ÖNDER, A.Rıza. (1982), *“Yağmur Duasından Ana Tanrıçaya”*, **Türk Folkloru Araştırmaları**, Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 35, Ankara Üniversitesi Basımevi.

ÖRNEK, Sedat Veyis, (1995), **Türk Halkbilimi**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÖRNEK, Sedat Veyis. (1966), **Sivas ve çevresinde Hayatın  e itli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki**, Ankara: DTCF Yayınları.

ÖRNEK, Sedat Veyis. (1971), **100 Soruda İlkelerde Din, B y , Sanat, Efsane**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

ÖRNEK, Sedat Veyis. (1971), **Anadolu Folklorunda  l m**, Ankara: DTCF Yayınları.

ÖZDOĞAN, Fatma. (1995), *“Sivas’ın İmralı İlçesinde Evlenme  detleri”*, **Türk Kültüründen Derlemeler 1993**, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 209.

ÖZKAN, İsa. (1993), *“Türkmenistan’daki Adak Yerleri ve Bu yerlerle İlgili İnançlar”* Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, **1-7 Temmuz İpekyolu Uluslararası Halk Edebiyatı Bildirileri sempozyumu Bildirileri**, Ankara.

 ZTELL , Cahit. (1976), *“Eski İnançların Bugünkü İzleri”*, **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Cilt IV, Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 21, DSÖ Basım ve Foto-Film İşletme Müdürlüğü Matbaası.

 ZTELL , Cahit. (1995), *“Zile’de Doğum ve  detleri”*, S. 28, Ankara: TFA Dergisi.

- ÖZTELLİ, Cahit. (1976), “*Eski İnançların Bugünkü İzleri*”, **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- RADLOFF, W. (1976), **Sibirya’dan (Seçmeler)**, (Çev: A. TEMİR), İstanbul: Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri: 6, Milli Eğitim Basımevi.
- RAHMAN, Abdulkirim. (1986), “*Uygurların Defin Merasimleri*”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, MFADY: 86, Cilt. IV, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- RİŞVANOĞLU, M. (1978), **Doğu Aşiretleri ve Emperyalizm**, İstanbul.
- ROUX, J. Paul. (1994), **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, İstanbul.
- SARI, Nil. (1987), “*Halk Hekimliğinde ve Osmanlı Tıp Yazmalarında Akıl ve Sinir Hastalıklarının Tedavisi*”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Cilt. IV, Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 40, Başbakanlık Basımevi.
- SEVER, Mustafa. (2001), **Mersin ve Yakın Çevresinde Halk İnançları ve Halk Hekimliği**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.
- SEPETÇİOĞLU, Necati. (1969), **Yaradılış ve Türeyiş (Türk Destanı)**, İstanbul: 1000 Temel Eser, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- SEYİDOV, M. (1988), “*Gök, Ak ve Kara Renklerinin Eski İnançlarla Alakası*”, (Çev: O. Yavuz), S. 52, Ankara: **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**.
- SOYLU, Sıtkı. (1975), “Al Basması, Kırk Basması ve Kırktan Çıkma” S. 308, Ankara: **TFA Dergisi**.
- STANWAY, Andrev. (1992), **Alternatif Tıp El Kitabı**, (Çev: A. Aker-A. Kut-A. Okçu) Baskı, İstanbul: İhsan Yayınları.
- SÜMER, Faruk. (1972), **Oğuzlar (Türkmenler)**, Ankara: AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- SÜMER, Faruk. (1953), “*Eski Türklerde Yağmur ve Kar Yağdırma Âdeti*”, S. 44, C: IV, Ankara: **Resimli Tarih Mecmuası**.
- SÜMER, Faruk. (1985), “*Eski Türklerde İsim Koyma Geleneginden Adsız*” **Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler**, C: II.
- SÜSLÜ, Azmi. (1990), **Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı**, Ankara.

- ŞAR, Sevgi. (1989), “*Halk Hekimliğinin Dünü ve Bugünü*”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 110, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- TAN, Nail. (1974), “*Türk Folklorunda Ay Tutulması*,” **Türk Kültürü**, S. 146, Ankara.
- TAN, Nail. (1976), “*Türkiye’de Evlenemeyen Kızların Kismetlerini Açma Pratikleri*”, Ankara: **Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı**.
- TAN, Nail. (1982), “*Türk Folklorunda Nisan Yağmuru Motifi*”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. IV, Ankara.
- TANYU, Hikmet. (1974), “*Türklerde Taşla İlgili İnançlar*”, **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri**, Ankara.
- TANYU, Hikmet. (1987), **Türklerde Taşla İlgili İnançlar**, Ankara.
- TEKİN, Mehmet. (1993), **Hatay’da Eğitim ve Kültür**, İskenderun.
- TEKİN, Mehmet, (1998), “*10-12. Yüzyıllarda Yakındoğu’da Türk Varlığı ve Antakya’nın Haçlılar Tarafından Zaptının 900. Yılı*” **Güneyde Kültür Dergisi**, : C. 5, Antakya.
- TOGAN, Z. Velidi. (1982), **Oğuz Destanı (Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili)** Baskı, İstanbul: Enderun Kitapevi.
- TOGAN, Z. Velidi. (1981), **Umumi Türk Tarihine Giriş**, İstanbul.
- TURAN, Osman. (1978), **Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi**, İstanbul.
- TURAN, Şerafettin. (1990), **Türk Kültür Tarihi**, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- TURHAN. Mümtaz. (1997), **Kültür Değişimleri**, Marmara Üniversitesi İstanbul: İlahiyat Vakfı Yayınları.
- TUTAR, Adem. (1997), **XX. Yüzyıl Hatay Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası**, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.
- TÜRKÇE SÖZLÜK.** (1998), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TÜRKTEN, Nevzat. (1996), “*Kayseri Düğünlerinde Gelin ve Güveyin Seçimlerinde Uygulanan Dikkat Çekici Usuller*”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Kongresi Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- UYSAL, A. Edip. (1986), “Destanlarımızdan Dede Korkut Hikâyeleri ile Koroğlu'nda Tabiat Üstü Unsurlar”, S. 4, C. 11, **Erdem**, Ankara.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya. (1969), **Sosyoloji Sözlüğü**, İstanbul.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir. (1976), “Türkiye Türklerinde Ad Verme İle İlgili Gelenek ve İnançlar”, **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C: IV, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 21, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 6.
- YAKAR, Cenap. (1988), **İnançlar ve Tutumlar Üzerine**, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- YALMAN/YALKIN, A. Rıza. (1977), **Cenupta Türkmen Oymakları**, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları: 256, Kültür Eserleri: 14, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- YILDIRIM, Dursun (1998), **Türk Bitigi**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- YILDIRIM, Dursun (1992), “Kök-Türk Çağında Tanrı mı Tanrılar mı Vardı?”, **IV. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. II, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 165, Seminer ve Kongre Bildirileri Dizisi: 35, Devran Matmaası.

İSİM VE YER ADLARI VE İNANÇ KAVRAMLARI DİZİNİ

- Aba Güreşi, 10, 139
 Abbasî, 26, 32
 Abdulkadir İnan, 24, 26, 77, 84, 125, 183
 Abdülkadir İnan, 65
 Abide Doğan, 20
 Abideler, 50
 Ad Değiştirme, 105
 adak, 65, 90, 91, 92, 97, 105, 108, 110, 113, 114, 121, 146, 148, 149, 150, 169, 191, 195
 Adak, 11, 92, 97, 148, 150, 215
 Adak Adama ve Ziyarete Kazık Çakma, 97
adaklı çocuk, 149
 Adana, 21, 27, 31, 67
 Afrin Çayı, 27
 Ağaç, 64, 65
 Ağalar Cami, 36
 Ağız Arama, 9, 123
 Ak Şaman, 161
 Akdeniz, 27, 28, 29, 30, 60
 Akdeniz'e, 27, 28, 29, 30, 60
 al basma, 67, 102, 103, 105
 al basması, 52, 53, 62, 63, 67, 85, 105
 Al basması, 52, 83, 101
 Al Basması, 105
 Al karası, 6, 52, 53
 Al Karası, 52
 al karasının, 53
 al karısı, 52
alaslama, 77
 Albastı, 182, 214
 albis, 52
 Aleksonretta, 31
 Ali, 20, 21, 36, 68, 97, 117, 159, 185, 192, 193, 194, 202, 207, 209
 Ali Atasoy, 68, 202
 Ali Rıza Yalgın (Yalman), 21
 Ali Yakıcı, 20
 Allah, 50, 54, 56, 61, 86, 108, 109, 113, 114, 115, 123, 127, 128, 131, 132, 135, 144, 147, 148, 152, 153, 154, 160, 162, 166, 169, 174, 175, 176, 184, 186, 188, 189, 192, 193, 200
 Almambet, 66
 almış, 17, 23, 52, 104, 157, 190, 192, 195
 Alp Er Tonga, 55
 Altay, 25, 51, 62, 63, 66, 76, 77, 123, 182, 183
 Altay Şamanizmi, 51
 Altay Türklüğü, 25
 Altaylar, 77
 Altaylı, 65, 77, 78, 84, 150, 183
 Altaylıların, 62, 63, 84, 173
 altı parmaklı doğan çocuk, 106
 altın, 32, 33, 62, 71, 90, 100, 101, 102, 105, 106, 107, 123, 125, 131, 139, 158, 179
 altıncı kat, 57
 Altınözü, 3, 27, 29, 34, 44, 49, 78, 119, 136, 137, 157, 177, 192, 194, 202, 204, 205
 Amanos, 27, 28, 30
 Amerikan, 39
 Amik, 27, 28, 29, 30, 31, 73, 153, 156, 157, 158, 191, 200, 201
 Amik Ovası, 27
 Ana vatan, 33, 37
 Ana vatana, 29, 33, 37, 40, 43, 44
 Anadolu, 18, 31, 32, 38, 43, 55, 60, 64, 71, 72, 79, 87, 89, 118, 128, 136, 141, 151, 154, 184, 199, 201, 208, 211, 212, 213, 214, 215
 Antakya, 3, 22, 23, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 49, 51, 52, 53, 60, 61, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 74, 89, 90, 91, 94, 95, 98, 101, 103, 107, 108, 109,

- 110, 114, 119, 124, 127, 128, 129, 130, 134, 135, 136, 137, 144, 148, 149, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 166, 169, 177, 181, 184, 186, 190, 195, 197, 202, 203, 204, 205, 209, 210, 213, 214, 217
- Antakya Ermeni Muhtelit Okulu, 40
- Antakya İngiliz Okulu, 40
- Antakya Ortodoks Erkek Okulu, 40
- Antakya Ortodoks Kız Okulu, 40
- Antakya Sen-Piyer (Frerler) Erkek Okulu, 40
- Antakya'da, 22, 23, 28, 29, 32, 36, 39, 41, 51, 60, 61, 67, 68, 71, 74, 94, 98, 101, 103, 108, 110, 114, 124, 127, 128, 129, 130, 134, 135, 136, 137, 144, 148, 149, 154, 156, 157, 160, 162, 166, 177, 197, 209
- Antakya'ya, 30, 33, 91, 95, 98, 136, 152, 153, 154, 158, 190
- Antakya-İskenderun Sen-Josef (Sörler) Kız Okulu, 40
- Antigonos, 31
- Antiokheia, 31
- Antiokhos, 36
- Arabe Türbesi, 189
- Arafat Dağını, 58
- Arap, 21, 26, 37, 39, 77, 79
- Arap Cihan Devleti, 26
- Araplar, 58
- Arapların, 31, 32
- Araplaştırma politikası, 37
- Armutlu mahallesi, 91
- Arpa ve Buğday İle Sinama, 92
- Arpa ve Buğday İle Sinama:, 92
- Arpacık, 13, 170
- Artah, 32, 33
- Asena*, 85
- Asi Nehri, 27, 28, 29, 30, 60
- Askere Uğurlama, 10, 141
- Asya Şamanlığı, 25
- Aş Erdiği Yiyeceklerden, 92
- Aş Erme (aşerme), 94
- at nalı*, 72
- At Nalı Tozu Yedirme, 90
- Ata Ruhu ve Mezar ile İlgili İnanışlar, 83
- Atalar Mağarası, 166
- Atalar ruhu, 82
- Atatürk, 16, 23, 31, 169, 207, 213
- Ateş, 10, 72, 78, 105, 139, 178
- Atik, 30
- Ay, 56, 57, 93, 133, 217
- Ayça, 56
- Aydaş*, 83
- ayna, 100, 115, 124, 136
- Aynur, 56, 202, 213
- Aysıt, 52
- Ayva yaprağı, 170
- Aziz Cora Kilisesi, 36
- Aziz Hanna Kilisesi, 36
- Aziz Nikola Kilisesi, 36
- Aziz Petrus Kilisesi, 36
- Babatorun, 29
- Bağdat, 26
- Bahadıroğlu Cemil, 23
- Bahaeddin Ögel, 24
- Bakras, 33, 36, 37
- Bakras Kalesi, 36
- Bal yalatma, 98
- Barleam Manastırı, 36
- Basat, Tepegöz, 66
- Baş ağrısı, 74
- Baş Ağrısı, 171
- Baş Dönmesi, 171
- Baş Sağlığı, 11, 145
- Başka Evde Doğum Yaptırma, 97
- Başkasının Evinde Giydirme, 105
- Başkurt, 77, 100
- Başlamış Köyü'nde, 31
- Batak Şehir*, 32
- Batı Anadolu, 32
- Bayezid-i Bestamî, 196
- Bayezit Bestamî, 83
- Bebek Satma, 104
- bedle*, 102

Bel Ağrısı, 171
Bel ve karnı sıcak su, sabun veya
zeytinyağı ile ovalama, 98
Belen, 4, 27, 30, 34, 37, 44, 49, 70,
71, 110, 180, 197, 205
Belen'in, 30
Bereket, 12, 167
Beşik Kertmesi, 9, 122
Bez Toplama, 105
bıçak, 62, 63, 70, 93, 96, 99, 100,
106, 130, 176
Biber koklatarak hapşırtma, 98
Bitlis, 32
Bizanslar, 33
Bizansların, 32, 33
Boş şişeye üfletme, 98
Bozkurt, 69, 85
Bronşit ve Astım, 170
buçuk kınası, 101, 102
Budist, 25
Buhur, 73, 74, 76, 77, 82
Burhan-Kaldun, 58
Bursa, 42
Büyük İskender, 30
Büyük Mağara (Eskülâp Mabedi),
196
Büyük Reyhanlı Türkmen Aşireti, 23
Celal Sadık, 23
Cenupta Türkmen Oymakları, 21,
218
Cere Vurma, 94
Ceylanlı Köyü, 33
Ciğer kavurması, 104
cın çarpması, 101
Cin çarpması, 63
Cin Kalesi, 36
cindâr, 174
cinler, 86, 169
çamaşır, 112, 126, 147, 162
Çarşamba akşamı, 104
Çekirgeyle, 93
Çevlik, 37
Çeyiz, 10, 124, 140, 141

Çeyiz Hazırlıkları, 10, 124
Çıkmı Bırakma, 11, 159
çınar ağacı, 66
Çınlama, 163
Çıraklık Eğitim Merkezi, 41
Çin, 25, 50, 57, 161, 166, 210
Çocuğu yaşamayan kadın, 83
Çocuğun Mesleğini Belirleme, 100
Çocuğun Yaşaması, 104
Çocuk Eğitimi, 111
Çomça gelin, 153
Çor-Çer, 182
Çubuk ilçesi, 101
Çukurova, 43, 134, 214
çuvaldız, 53
dabaz, 85, 182
Dabaz, 182
dağdağan ağacı, 67
Dağıstanlı Kalfa, 197
Dalak Ocağı, 175
Dandanakan, 26
Daphne (Harbiye)', 36
Darb-ı Sak, 36
Darb-ı Sâk, 33
Darısı başınıza, 150
Davudî Antakî, 192
Davul, zurna, 124, 141
Dede Korkut, 61, 62, 65, 66, 117,
123, 142, 162, 210, 212, 218
defne dalı, 64
defne yağı, 178
demir, 62, 63, 64, 66, 71, 76, 90, 91,
105, 176, 177, 178, 197
Demir, 35, 37, 62, 63, 64, 90
Demir Bilezik Takma, 90
Demir İyesi, 62
Demir köprü, 37
Deniz Mahallesi, 58
Dernek Göleti, 28
Deyrilmülk'te, 33
dilek ağacı, 67
Dimeşq, 32
Diş Ağrısı, 171

- diş hediği*, 100, 114
 Diş Hediği (Sılka), 114
 Divanü Lûgat-it-Türk, 50, 89
 Doğum Esnasında Cinsiyet Belirleme, 92
 Doğum Öncesi İnançlar, 6, 87
 Doğum Sırası İnançlar, 7, 95
 Doğum Sonrası İnançlar, 9, 98
 dokuz basamak, 78
 Dörtöl, 3, 27, 28, 29, 31, 34, 35, 44, 49, 94, 97, 157, 158, 173, 203, 204
 Döşek Doldurma, 10, 124
 Dötyöl, 29
 Dubağı, 170
 Dudak seçeltme, 176
 Dudak uçuklaması, 172
 Durmuş, 17, 118, 186
 Dursun, 17, 20, 105, 118, 200, 218
 Dursun. Yıldırım, 24
 Düşürcü Gitme, 9, 123
 Dünya, 24, 26, 38, 39, 43, 58, 62, 84, 92, 95, 117, 161, 200, 211
 Dünya'da, 24, 58, 84, 117, 200
 Düzenli Uyumayan Çocuk, 107
 Ebe Tarafından Uygulanan Pratikler, 97
 Ebeler, 95
 edebiye dersleri, 39
 Edip Kızıldağ, 23
 Edirne, 42
 Eğitim Araçları, 41
 ekmek, 53, 60, 64, 70, 75, 78, 82, 100, 102, 106, 108, 111, 115, 139, 162, 167, 176, 177, 178, 181, 191, 195
 Ekmek kırıntıları, 70
 ekşi, 88, 92
 Emekleme ve yürüme dönemi, 112
 Emir Afşin, 32
 Epiphanes, 36
 Ergenekon, 63, 85, 209
 Ergenekon'dan çıkış, 63
 Erlik, 6, 24, 52, 63, 82, 84, 142, 162, 176, 182, 183
 Ermeni, 21, 36, 40, 43, 49
 Ermeniler, 43, 68, 69, 216
 Ermenilere, 39
 Ermenistan, 43
 Erzin, 4, 27, 31, 34, 44, 49, 94, 101, 162, 202
 Eski Elbiseleri Giydirmeye, 99
 Eski Türklerde, 65
 Ev İyesi, 70
 Evlenilecek Kızın Seçimi, 9, 119
 Evliya Çelebi, 36
 Eyüp, 83
 fare deliği, 115
 Faruk Sümer, 24
 Fatih Sultan Mehmet, 43
 Fatiha, 143, 144, 152, 154, 159, 181
 Fatma, 97, 116, 159, 162, 202, 203, 215
 Faysal Hükûmeti, 39
felek, 54, 55, 56
 Felek, 54, 55
 Folklor, 16, 17, 23, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218
 Fransız, 23, 31, 33, 37, 39
 Fransız kültürü, 39
 Fransızca, 22, 37
 Fransızlar, 39
 Gaziantep, 21, 27, 32, 93, 209
 Gebe kadın, 88, 92, 93
 gebelik dönemi, 52, 98
 Gece Yanığı, 181
 Gelin Kurdelesı, 134
 Gelinin Hamama Götürülüşü, 10, 134
 gelinlik ipliği, 67
 Gençspor, 23
geyik boynuzu, 72
 Geyikli Baba, 65
 Göbek Bağını Kesme, 98
 Göbek Düşmesi, 180

göbek kordonu, 96, 98, 99, 107
Göç destanı, 60
gök, 24, 54, 55, 56, 57, 62, 85, 116,
155, 232
Gök Tengri, 50
Gökçeğöz Köyü, 69
Gök-Felek İyeleri, 54
Gökmen, 56
Gök-Türk, 50, 69
Gök-Türkler, 76
Gölbaşı Gölü, 27
Gömlek Biçme (Kesme):, 93
Görentaş Göleti, 28
Görücü Gitme, 9, 122
Göz Ağrısı, 170
gümüş, 105
Gümüş Halkadan Geçirme, 97
Güneş, 56, 57, 58
Güneyde Kültür, 21, 209, 210, 213,
217
Gürgür Dede, 56
Güvercin, 80, 110
Güzelburç Beldesi, 98
Habib Neccar, 28, 36, 59, 148, 149
Habib-i Neccar, 36, 197
Habib-i Neccar Cami, 36
Habibin Neccar, 32
Hac Güvercini Besleme, 90
Hacı Kadir, 97, 158
Hak Söyleşme, 9, 123
Hakas, 117
Halay, 10, 124, 141
Halep, 32, 43, 90, 170
Halil Bedii Yönetken, 23
Halk Eğitim Merkezi, 41, 42
Halk evi, 40
Halk Kütüphanesi, 42
hamaylı (muska), 106
Hamit Zübeyir Koşay, 23
hannık, 63, 64, 76, 178
Hannık, 178
Hanoğlu Emir Harun et-Türkmanî,

32

Harbiye, 29, 36, 163, 186, 190, 202,
203, 204, 213
Harim, 33
Hasan, 97, 159, 162, 203, 214
Hassa, 3, 27, 28, 29, 34, 44, 49, 71,
86, 100, 115, 118, 202, 203
Hassa Ovaları, 27
Hastalık Satma, 182
Hatay, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 27, 28,
29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38,
39, 40, 41, 42, 43, 44, 50, 51, 52,
53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62,
64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72,
74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83,
87, 88, 89, 91, 92, 95, 96, 98, 99,
100, 101, 104, 107, 113, 114, 115,
116, 117, 118, 119, 120, 121, 122,
125, 126, 127, 129, 135, 137, 141,
142, 143, 144, 145, 146, 147, 148,
150, 151, 152, 153, 154, 155, 156,
157, 158, 159, 161, 163, 164, 165,
166, 167, 168, 169, 170, 172, 173,
179, 183, 184, 199, 200, 201, 202,
214, 217, 232, 233
Hatay Devleti, 23, 33, 39
Hatay Kurultayı, 33
Hatay'da, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 28,
38, 40, 41, 42, 43, 44, 50, 51, 52,
53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 64,
66, 67, 68, 70, 71, 72, 74, 75, 77,
78, 79, 80, 82, 83, 87, 88, 89, 91,
92, 96, 98, 99, 100, 101, 104, 114,
115, 116, 117, 118, 119, 120, 121,
122, 126, 135, 137, 142, 145, 146,
147, 148, 150, 151, 152, 153, 155,
156, 158, 159, 161, 163, 164, 165,
167, 168, 169, 170, 172, 173, 179,
183, 184, 199, 200, 201, 217, 232,
233
Hatay'da Eğitim ve Kültür, 24, 217
Hatay'ın, 18, 19, 22, 27, 31, 33, 34,
37, 40, 43, 52, 60, 66, 70, 79, 98,

99, 113, 119, 121, 122, 125, 129,
143, 157, 159, 168, 201
Hatice Kekeçoğlu, 66, 67, 203
Hatice Kekeçoğlu, 67
Hattena Krallığı, 31
Havlu, 124
Hayır Yapma, 11, 150
Hayvan İyesi, 79
Helenistik, 38
Helva, 82, 103
Hero, 36
Hıdırbey Köyü, 68
Hıdrellez, 67, 120, 165, 166
Hristiyan, 21, 25, 43, 185, 190
Hristiyanlık, 43, 191
Hırlavık ve Köstücek, 176
Hızır, 58, 59, 165, 166, 169, 188
Hızır Türbesi, 58
Hızır-Musa Türbesi, 187
Hicap Yazdırma, 91
Himalaya, 58
Hintliler, 58
Hitit, 31, 37
Hocaya Okutma, 12, 160
Hunlar, 84, 152, 166
Hüseyin, 23, 97, 159, 162, 202
Hz. Hıdır, 68, 195
Hz. Muhammed, 44, 80, 162, 174,
194
Hz. Musa, 42, 68
Hz. Ömer, 32
Iduk Baş, 60
Islık çalmak, 86
İ. Kafesoğlu, 24
iğne, 53, 62, 63, 106, 112, 114, 157,
158
İki eli ile bez gezdirmе, 98
İktidarsızlık, 172
İl Halk Kütüphanesi, 41
İl Kültür Müdürlüğü, 41
İl Özel İdaresi, 35
inanç, 17, 18, 19, 20, 24, 25, 38, 50,
51, 55, 56, 57, 59, 63, 64, 69, 72,

74, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 85, 88,
95, 96, 98, 118, 120, 122, 135,
142, 145, 147, 148, 163, 164, 166,
184, 187, 199, 200, 201
İnanç, 17, 24, 146, 201, 207, 210,
212, 217
İnanç Sözlüğü, 24, 212
İsa Özkan, 20
İsiyim, 42
İskender, 31
İskenderun, 3, 23, 28, 29, 30, 31, 33,
34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 44,
49, 73, 86, 117, 157, 175, 202,
203, 204, 205, 214, 217
İskenderun (Frerler) Okulu, 40
İskenderun Demir ve Çelik
Fabrikaları, 35
İskenderun'da, 23, 28, 36, 37, 39,
40, 73, 86, 117
İslâm, 16, 21, 26, 80, 84, 146, 147,
148, 174, 210, 211
İslâmî, 71, 77, 80, 81, 118, 120, 142,
169, 193, 201
İslâmiyet, 18, 26, 43, 80, 200, 201,
207
İslâmiyete, 26, 212
İsmet Çetin, 20
İtalyan Manuk Kilisesi, 36
İye, 56
iyeler, 19, 52, 58, 81
iyi ruhlar, 24
İyi ruhlar, 24
Justinianus, 36
Kabakulak, 182
Kâbede Ayet Yazdırma, 90
Kadının Ayaklarından Asma ve Fitil
Yerleştirme, 90
Kağan, 50, 51, 62, 63, 66, 85, 210
Kağanlar, 50
Kahramanmaraş, 21, 27
Kam, 58, 78, 142, 173
Kamlar, 58, 142, 148
kamos, 52

Kamos, 6, 52
kanlı kurban, 79
Kanunî Sultan Süleyman, 30, 37,
197
Kanuni Sultan Süleyman Hanı, 37
Kapı üzerinde asılma, 98
Kapılardan Yiyecek Toplama, 108
kaplumbağa kabuğu, 72, 147
Kara İyeler, 52
kara kedi, 80, 168
Kara saban, 65
kara sac, 101
Kara Şaman, 161
Karabük, 154, 208
Karaî, 42
Kara-kura, 182
karalı günler, 145
Karasu, 27, 163, 164, 167
Karason Manuk Ermeni Kilisesi, 36
Karbeyaz, 29, 204
karıncalar, 80
Kaşınma, 12, 163
katık toplama, 94, 103
Katolik, 43, 44, 46, 48, 49
kav, 64, 76, 178, 179
Kayın, 78
kayın ağacı, 66, 78
Kazak-Kırgızları, 69
Kazaklar, 77
Kazan Bey'in, oğlu Uruz, 65
Kebap Alman Yetimhanesi, 40
Keçe Kitap, 17
Keçiden Alınan Parçalar, 159
Kedi, 80
Kelle Ayırma Yoluyla Deneme, 93
kelle-paça, 92
Kem göz, 155
Kemerhisar, 164, 208
Kerkük, 154
kılıç, 82, 134, 152, 192
Kılıç, 134
kımız, 25, 77, 151
Kına gecesi, 129

Kına Gecesi, 10, 127
Kıpçak, 62, 66, 100
Kıpçaklar, 66
Kırgız, 63, 66, 100
Kırgız Kazakları, 63
Kırgız-Kazaklar, 117, 151
Kırıkhan, 3, 27, 28, 30, 31, 33, 34,
36, 37, 44, 49, 50, 60, 70, 86, 111,
115, 117, 119, 130, 137, 144, 157,
158, 168, 181, 196, 202, 203, 204
Kırıkhan Çayı, 60
kırk, 53, 61, 62, 64, 75, 76, 90, 96,
100, 101, 102, 103, 106, 145, 149,
161, 165
Kırk baskını, 106
kırk basması, 101
Kırk çıkarma, 63, 100, 102, 103
Kırk çıkarmak, 102
kırk gün, 53, 76, 96, 100, 102, 145,
149, 161, 165
Kırk Kapıdan Para ve Yiyecek
Toplama, 90
kırk yemeği, 145
Kırlı kadın, 61, 65, 106
Kırlı kadınlar, 101
Kısırlığın giderilmesi, 88
Kısırlık, 62, 89
Kismetinin açılması, 67
kızarıklık, 94, 103
Kızlar Sarayı, 36
Kilit Açma, 12, 160
Kilit Bağlatma, 91
Kimek, 62
Kiremitli Kurabiye, 149
Kirve, 10, 116, 125, 126, 138
Kirvelik, 116, 126, 127
Konuşamayan Çocuk, 110
Konuşamayan ve Yürüyemeyen
Çocuklar, 107
Köçek Oynatma, 10, 140
Kömeç (bir çeşit bitki) kaynatıp,
suyunu içirme, 98
Kömür Sayma, 12, 160

- köpek esnemesi, 80
 Köpek uluması, 80
 Kör Zeynep, 90
 Köstek Kesme, 109
 Köstü, 177
kötü ruhlar, 24, 77, 78, 96, 142
 kudama, 170, 233
Kuday, 51
 Kulak Ağrısı, 171, 177
 Kulaklı, 107
 Kulaklı ile Gezdirme, 107
 Kulunç ve Böğür Ağrısı Ocağı, 178
 kuma, 87
 Kumlu, 4, 31, 34, 44, 49, 117, 203
 Kumru Hamamı, 134
 Kur'an, 17, 100, 105, 106, 115, 119, 124, 142, 143, 144, 147, 152, 154, 157, 185, 193, 201, 214
 Kur'an-ı Kerim, 17, 124, 152, 154, 185, 193
 kurban, 64, 66, 69, 72, 77, 78, 84, 97, 111, 113, 121, 127, 128, 132, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 166, 174, 175, 183, 185, 190
 Kurban, 11, 84, 147, 149
 Kurşun Dökme, 11, 157
 Kurt, 69, 85, 97, 197, 202
 Kurt Ağzından Geçirme, 97
 kurt aşığı, 85, 182
Kurt Dede, 69
 kurt derisi, 85, 106
 Kuseyr, 28
 Kuşak Bağlama, 91
 kuşak bağlanması, 138
 Kutalmışoğlu Süleymanşah, 32
Kutlu Dağ, 60, 69
 Kuzey ve Orta Asya, 25
Küçük İskenderiye, 31
küçük ölüm, 142
 Kül Tigin, 51
 Kültür Bakanlığı, 21, 41, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218
 Kültür Merkezi, 16, 41, 207, 213
kün ana, 57
 Lise, 40, 202, 203, 204, 205
 Lobut şekeri, 170
 loğusa, 53, 103
 Loğusa, 53, 214
 Loğusanın Süte Gelmesi, 103
 Loğusaya Eş Yedirme, 97
 Lübnan, 27, 43
 M. Fuat Köprülü, 24
 maden, 31, 62
 Mahmut Kâşgarî, 125
 Mahremiye Cami, 36
 makas, 62, 71, 93, 96, 99, 100, 106, 115, 157
 Makas ve Bıçakla, 93
 Malazgirt, 33, 43
 Manas, 66, 122, 146, 212
 Manda yönetimi, 37
 Mansurlu, 69, 213
 Mardin, 32
 Maşuklu, 98, 136
Mehir ve Cihaz, 23
 Mehmet Tekin, 21, 23
 Melek Cağfer Tayyar, 194
 Mercidabık, 33
 merhem ağacının, 67
mersah ateşi, 78
 mersin, 28, 64
 Mersin, 21, 216
 Meryem Eker, 53
 Metin Ergun, 20
 Mevrit, 11, 150
 mezar, 83, 84, 85, 101, 105, 107, 144, 145, 182, 188, 189, 195
 Mezar Toprağı, 90
 Mezarlığa Bırakma, 105
 Mezopotamya, 38, 43
 Mısır, 32, 33, 192
 Miktad b. Esved El-Kindî, 192
 Milletler Cemiyeti, 23
 Mimar Sinan, 197
 miras altını, 106

misyonerlik, 37
Moğol, 24
 Moğollar, 58
 Mondros Mütarekesi, 33
 Muhammed, 33, 43, 73, 91, 97, 105,
 108, 148, 159, 193, 196, 204
 Muhammed Adlı Kapıdan Mıh
 (Çivi) Toplama, 91
 Muhammed b. Nusayr en-Nerimî, 43
 Muhammed el Azimi Tarihi, 33
 Muhammet Adlı Yedi Kapıdan
 Anahtar Toplama, 105
 Muratpaşa Köprüsü, 37
 Musa'nın asası, 64
 Musevî, 25
 Muska, 11, 97, 108, 158
 Muska Yazdırma, 97
 Mustafa Kemal Üniversitesi, 42
 Muzaffer Sarısözen, 23
 Müderris Abdurrauf Efendi, 42
 Müslümân, 17, 32, 115, 117, 192,
 197
 Müslümânlar, 67, 147, 189, 191
 namaz kılma, 113
 nar kabuğu, 102, 170
 Narlıca, 69, 109, 204
 nazar, 19, 55, 68, 73, 75, 100, 138,
 155, 156, 157, 158, 159, 160, 175
 Nazar, 73, 75, 155, 157, 210
 Nazardan korunma, 85
 Neclâ Nazır, 68
 Neval Miçooğu, 44
 Nikâh Kıyma, 10, 135
 Nikepheros Phokas, 36
 Nisan ayı, 162
 Nisan yağmurları, 54
 Nişan Takma, 9, 124
 Nişan yüzüğü, 127
 Nuh Peygamber, 71
 Nur Dağları, 29
 Nur Toprak, 23
 Nuri Genç, 23
 Nusayrî, 21, 43, 44, 45, 46, 48, 49,
 79, 118, 196, 197
 Nusayrîler, 43
Nusayrîlere, 44
 Nusayrîlik, 43
 O. Turan, 24
Ocağın bata, 74
Ocağın söne, 74
 Ocak, 28, 63, 72, 75, 76, 82, 148,
 173, 174, 176, 177, 178, 184, 204,
 209
 ocak tedavileri, 64, 76, 169
 Ocak ve Ateş Kültü, 72
 Ocaklı, 172, 176
oğlanlık, 83, 101, 182, 183
 Oğlanlık, 84, 182
 Oğlanlık tedavisi, 84
Oğuz, 32, 51, 55, 62, 66, 71, 85, 142,
 146, 210, 217
 Oğuznâme, 32
 Okuntu, 10, 124
 Olimpos, 58
 Orantes (Asi), 36
 Ordu, 30
 Orhan Hançerlioğlu, 24
 Orhun Abideleri, 26, 210
 Orta Asya, 22, 25, 50, 52, 76, 141,
 200
 Ortodoks, 36, 40, 43, 44, 45, 46, 48,
 49
 oryantalizmin keşif kolu, 37
 Osmanlı, 32, 33, 38, 39, 42, 43, 212,
 216
 Oyun Çıkartma, 10, 140
Ölü aşı, 146
 Ölü Defni, 10, 143
 ölü yıkama suyu, 64
 Ömür, 17
 Ötüken, 60, 69, 76, 214
 Pakize Aytac, 20
 Pamukcuk, 181
 parlak taş, 152, 154
 Payas, 36, 37

Payas Kalesi, 36
Peruşim, 42
Peygamber, 42, 113, 123, 174, 189,
192, 195
Peygamberlik, 18
Pirinç suyu içirme, 98
pohur, 73, 159, 233
Protestan, 43
R. Fıglalı, 24
Rabbani, 42
Rabbaniiler, 43
Radloff, 51, 57, 62, 77, 78, 82, 95,
150, 173, 175
Ramazan ayı, 74
Refik Halit Karakayış, 23
regil dönemi, 79
Rehberlik Araştırma Merkezi, 41
Reis-i Cumhur Tayfur Sökmen, 38
Resmî ve Özel Liseler, 41
Reşideddi, 32
Reyhaniye, 30
Reyhanlı, 4, 23, 27, 30, 31, 32, 33,
34, 36, 37, 44, 49, 50, 53, 59, 60,
69, 70, 76, 83, 85, 86, 98, 99, 109,
114, 115, 117, 118, 126, 130, 136,
137, 138, 143, 144, 148, 153, 155,
157, 158, 159, 160, 164, 181, 189,
194, 195, 196, 201, 202, 203, 204,
205, 208, 213, 232, 233
Roma, 36, 38
Romanus Diogenes, 33
ruh, 25, 52, 55, 57, 62, 64, 76, 81,
96, 196
Rum Ortodoks Kilisesi, 36
rüştiye, 38, 39
Rüştiye mektebi, 39
Rüya Yorumlarıyla, 93
S. Buluç, 24
S.V. Örnek, 155
Saadet Hanyolu, 68, 107, 204
Saç Kesme, 113
Saçını ağzına sokarak midisini
bulandırma, 98

Sadi Baba, 196
Sadukim, 42
Safranbolu, 154, 208
sağdıç, 125, 126, 129, 131
Sağlık Eğitim Merkezi, 41
Sahabe, 44
Salur Kazan, 61, 142, 146
Samandağ, 4, 28, 30, 33, 34, 35, 37,
39, 43, 44, 49, 52, 58, 60, 70, 79,
106, 114, 115, 119, 124, 134, 136,
137, 148, 157, 158, 159, 162, 168,
178, 182, 187, 189, 190, 202, 204
Sancı, 93, 177
Sarılık, 179, 180, 208
Sariseki Kalesi, 36
Sarkıtma, 108
Satılmış, 17, 200
Selçuklu, 26, 32, 33, 215
Selçuklular, 26
Selokidler, 31
Semavî, 50, 51
Sen-Josef (Sörlər) Kız Okulu, 40
Sen-Piyer (Frerler), 40
Serinyol, 143, 202, 203
Ses Kısıklığı, 170
Sınama, 9, 122
Sırtta silkeleme, 98
Sızı, 172
Sibirya, 24, 25, 50, 51, 52, 76, 216
Sibirya'dan Seçmeler, 51
Sigil ve Beze, 181
Silpius (Habibi Necar), 36
Sina Dağı, 58
sinsin, 78, 139, 233
Sinsin (Mersah), 10, 139
Siroz, 12, 169
sofra çıkarma, 141
soğan, 30, 71, 91, 94, 103, 107, 110,
157, 159, 181, 195
Soğan kabukları, 71
Soğukoluk (Güzelyayla), 30
Sokullu Cami, 37
Sokullu Köprüsü, 37

- Su İyesi, 60
 Sultaniye, 27
 Sultaniye (Cüdeyde) Gölü, 27
 Suriye, 27, 29, 30, 32, 33, 39, 43,
 211, 212
 Susalık (Temreği), 177
 sübyan, 38
 Süleymanşah, 33
 sünnet, 44, 115, 116, 126, 140, 150
 Sünnet, 11, 115, 116, 125, 150
 Sünniler, 44
 Sürme Çekme, 11, 159
 Sürütme Köyü, 143
 Süryani, 21, 43
 Süryaniler, 43
 Süt mağarası, 104
 süt muskası, 104
 Süt vermeyen kadın, 103
Süt, Ak-Göl, 62
 Süveydiye, 30, 33, 39
 Ş. Kuzgun, 24
 Şafiî, 44
Şam, 32, 43
 Şaman, 17, 18, 25, 26, 66, 76, 77,
 78, 84, 161, 175
 Şaman inancı, 17, 25
 Şaman ruhları, 84
 Şamanın koruyucusu, 85
 Şamanist, 25, 65, 84, 182
Şamanistlere, 26
Şamanizm, 24, 25, 26, 117, 122, 176,
 209, 210, 212
 Şamanizmi, 24, 25
 Şamanlar, 25, 26, 142, 161
Şamanlara, 25
Şamanlardır, 26
 Şamanları, 63
 Şamanlığın, 25, 26
Şamanlık, 25, 26, 64, 85, 161
şamata, 78
şembelek, 154, 233
 Şenköy, 36, 59, 184, 185, 203
 Şerbet İçme (Ağırlama), 10, 127
 Şeyh Abdurrahman, 158, 195, 196
Şeyh Abdülkadir Geylanî, 173
 Şeyh Ahmet, 36, 59, 184, 185, 186,
 194
 Şeyh Ahmet Kuseyrî, 37, 59, 184,
 185, 186
 Şeyh Ale'l-Amud, 191
 Şeyh Ali Cami, 36
 Şeyh Celil, 195
 Şeyh Halil Türbesi, 59, 194
 Şeyh Hıdır ve Şeyh Dahir, 190, 191
 Şeyh Mifferiç, 189
 Şeyh Tahir ve Zahir, 191, 192
 Şeyh Yusuf, 68, 187
 Şeytan, 167
 Şilvan Kalesi, 36
 Şirince Mahallesi, 107
 Şişik, 178
 Şükrü Balcı, 23
 Şükrü Elçin, 117
 Tamag Iduk, 60
 Tanrı, 18, 24, 26, 50, 51, 76, 81, 84,
 85, 123, 150, 151, 218
 Tanrı mekânı, 64
 Tanrı'nın, 50, 51, 151
 Tanrı'ya, 51, 81, 150, 152
 Tanrının, 50, 51, 58, 61
 Taş, Kaya, Tepe ve Dağ İyeleri, 58
 tatlı, 29, 79, 88, 92, 103, 123, 128,
 171, 194, 232
 Tavşan, 79, 93
tavşan dudaklı, 88
 Tekfur, 123, 146
 Teleütler, 65
temreği, 75, 178
 Tengri, 18, 19, 50, 51
 Terletme, 98
 Tevrat, 42
 Tırnak Kesme, 115
 Tiberius, 36
 Titus Tüneli, 37
 Totem, 18, 85
 töre, 50, 166

- TRT Hatay FM, 41
Tutuk, 71
Tuz ile Sınama, 93
Tülin Diker, 23
Türbeye Gitme, 91
Türk, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24,
25, 26, 31, 32, 33, 37, 39, 50, 51,
52, 55, 56, 58, 59, 62, 64, 66, 69,
71, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 87,
89, 90, 95, 98, 100, 104, 118, 119,
121, 135, 138, 141, 147, 148, 150,
151, 152, 155, 161, 163, 164, 166,
171, 173, 184, 192, 199, 200, 201,
207, 208, 209, 210, 211, 212, 213,
214, 215, 216, 217, 218
Türk boyları, 52, 155
Türk hakanı, 55, 71
Türk inançları, 22, 24, 56, 62, 163
Türk velileri, 81
Türk'ün oğlu, 71
Türkistan, 155, 213
Türkiye, 21, 23, 27, 29, 33, 38, 39,
43, 71, 119, 137, 190, 200, 207,
211, 212, 214, 217, 218
Türkiye Cumhuriyeti, 33
Türkiye'de Türk Düğünleri Üzerine,
23
Türkler, 17, 18, 25, 37, 57, 60, 70,
71, 75, 84, 118, 150, 166, 209,
212
Türklerce, 55, 178
Türklerde, 51, 57, 60, 62, 65, 66, 75,
81, 85, 87, 116, 120, 121, 142,
145, 151, 207, 209, 213, 214, 215,
216, 217
Türklerden, 25, 121
Türklerle, 17, 59, 60, 85
Türklerin, 18, 24, 26, 32, 33, 51, 58,
62, 63, 66, 77, 80, 85, 117, 161,
183, 199, 200, 208, 210, 216
Türklüğün, 26
Türklük, 23
Türkmen, 11, 21, 23, 32, 83, 84, 85,
93, 104, 150, 200, 213, 218
Türkmen Yazısı, 11, 83, 104, 150
Türkmenler, 21, 32, 216
Tütsülemek, 11, 159
Uçuk, 182
uğur böceği, 80
Uğurlu-Uğursuz Çocuk, 106
ulu ağaç, 65, 101
Ulu Cami, 36
Ulu Şaman, 161
Uluçınar (Arsuz), 36
uluma, 168
ulûm-ı şer'îye, 39
Umay, 51, 52, 96
Umay iyesi, 96
Un, 106, 136
Urfa, 21, 32
Uygur, 51, 65
Uygurlar, 70
uzatılan saç, 149
üç gün, 23, 122, 144, 153, 161
Ülgen, 173
Ülgen, 24, 58, 66, 76, 78, 162, 175
Vahdet, 23
Vakıflı köyüdür, 43
Van, 32
Vedi Münir, 23
Vücutta Görülen Değişikliklerden,
92
Yabancı Okullar, 40
yada taşı, 155
Yağmur, 11, 56, 152, 153, 207, 208,
211, 215, 216
Yağmur duası, 152, 154
Yahudî, 21, 42, 44, 46, 49
Yahudîler, 42, 58
Yahudîlik, 42
Yakacak Ocağı, 178
Yakup Han, 146
Yakut, 52, 65, 69, 84, 117, 150, 178,
213
Yakutlarda, 26, 78, 80, 102, 151

Yanık Ocağı, 182
yarık dudaklı, 88
Yastık Vurma, 10, 140
Yaşar, 17, 105, 118, 200, 213, 214
Yatırlara Gitme, 11, 149
Yavuz Sultan Selim, 32, 33
Yayladağı, 4, 27, 28, 30, 34, 36, 44,
49, 59, 73, 83, 136, 143, 149, 179,
202, 203, 205, 210
Yayuçi, 62
yedi, 33, 53, 63, 64, 73, 75, 91, 94,
96, 98, 99, 101, 102, 103, 104,
105, 106, 107, 108, 113, 129, 143,
145, 148, 149, 150, 159, 160, 161,
168, 185, 188, 189
Yedi ayrı ev, 91
Yedi gün, 161, 162
Yedi Kurban Kesme, 11, 149
Yedi pınar, 107
Yedi yaş, 104
yedi yıl, 99, 113, 149
Yediye Davet, 10, 139
Yelpik, 182
Yeni Cami, 36
Yeni Mecmua, 23, 208
Yenigün, 23
Yenişehir Gölü, 27, 60, 138
Yer İyeleri, 58
yer-su ruhları, 66
Yesevî, 81
Yeter, 17, 54, 205
Yılan, 79
yılan balığı, 79
Yıldız, 56
Yiğit Çocuk, 107
yol ağzı, 73
Yorgan arasında sağa sola çevirme,
98
Yunanistan, 154
Yunanlılar, 58
Yusuf kuşu, 79
Yusuflu'l-Hekim, 186, 187
zeytinyağı, 94, 96, 98, 103, 153
Zeytinyağı, 178
Ziya Gökalp, 17, 24, 59, 183, 211
Ziyaret Dağı, 27
zürriyet, 87

SÖZLÜK

abin: ağabeyin.

ağıt: ağlama, yakarma. Hatay’da kına gecesi gelinin ağlamasına “*kına ağıdı*” denilmektedir.

akibili: akabinde, arkasında.

ataş: ateş.

atıyon: atıyorsun.

burda: burada.

cinder, cindar: cinlerle ilgilenen.

çarhacı: güreşi idare eden kişi, meydancı.

çer, çor: asker, er. Yaramazlık yapan çocuklara söylenen bir çeşit söz.

çıkın: içine eşya konulan bez parçası.

Çomça Hatun: yağmur duasında adı geçen bir çeşit hayali varlık.

datlı: tatlı.

depki, tepki: düşünlerde oynanan hareketli bir oyun adı.

deyyus: namussuz.

döndürek: döndürelim.

dubağı: nezle.

düğürcü : kız istemeye giden topluluk.

fıtız: kısa boylu.

gelik: gelmiş.

gelmeyik: gelmemiş.

gız: kız çocuğu.

gidem: gideyim.

Göv: gök rengi, mavi. Reyhanlı’da bir kişinin gözü mavi olduğundan bu şahsa Göv Osman denilmektedir.

göyneklik, köyneklik: gömleklik kumaş.

hak söyleşme: kız isteme esnasında, şartları konuşma.

havuş: evin bahçesi.

hırlavık: nefes yollarının rahatsızlanması neticesinde hırıltılı ses çıkarma.

hurşit: güneş.

indirek: indirelim.

keke: göze yasak koyma.

kırmıt, kırmıt: kiremit parçası.

koruk: olgunlaşmamış üzüm.

koruz: koyarız, bırakırız.

köstücek: vücutta çıkan ufak çıbanlar.

kudama: bir çiçek türü.

lobat: bir çeşit şeker.

mersah: Hatay’da gençlerin oynadığı bir çeşit oyun adı.

nidem: ne yapayım.

pamukçuk: ağızda çıkan bir çeşit yara.

polat: bir şeker türü.

puhur, bohur: pohur, tütsü.

risalet: mektup.

sekeret: ölmeden önce verilen son nefes.

sey: bir çeşit taş, sey taşı.

sinsin: Hatay'da gençlerin oynadığı bir çeşit oyun adı.

soyka, soyha: ölünün daha önce giydiği elbiseler.

sünef gecesi: kına gecesi.

şaboş: düğünlerde para toplayan kişinin, davetli olanların evlenenlere para yardımı yapılması için söylediği söz.

şam fıstığı: çam fıstığı.

şembelek: şemsiye niyetine havaya kaldırılan bir çeşit sopa.

şişik: vücudun herhangi bir yerinin şişmesi.

teberik: hediye, armağan.

tellik: bir çeşit şapka.

tolu: bir yağmur çeşidi olan dolu.

tutasıca: tutsun. Hatay'da genellikle beddualarda kullanılır.

ulumak: zamanı geçmek. Reyhanlı ve çevresinde beddua olarak “ulum ulum olasin” sözü sıkça kullanılmaktadır.

yelpik: vücudun herhangi bir yerinin soğuk almasından dolayı ortaya çıkan rahatsızlık. Bu rahatsızlığı tedavi eden ocaklara da “yelpik ocağı” denir.

yel girmek: rüzgarın vücudu rahatsız etmesi.

yelpiz: örümcek ağı.

yerik: yeriz.

yoğ aş: özel günlerde verilen ziyafet yemeği.